భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు

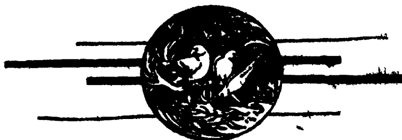
శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము

మదరాసు

సంపుటము 29 ఫిబ్రవరి, 19[illegible] సంచిక 2

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి - 1952

అరవిందస్మృతి — ముక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	99
భౌతికశాస్త్రము తత్త్వజ్ఞానము — విస్సా అప్పారావుగారు	101
మానవక్రాంతి — వోలేటి పార్వతీశంగారు	106
మహాకవి దళవి వంగలసీనయ్య — తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారు	107
సంకల్పసిద్ధుడు — పంతుల శ్రీరామశాస్త్రిగారు	117
యజ్ఞఫలము — భాసమహాకవి	120
కవిసన్మానము — జనమంచి రామకృష్ణగారు	131
భారతీయుడు అశరీరవాణి — బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు	139
కవి సార్వభౌముడు భావుకరుడు, శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు — [illegible] వెంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు	141
అఖండయాత్ర — వేముల వేంకటఅప్పారావుగారు	145
అంతస్థులు — పన్యాల రంగనాథరావుగారు	147
హేమంతము — సామవేదం జానకిరామశర్మగారు	159
కాళిదాస మహాకవి జీవితసమస్యలు — పి. గణపతిశాస్త్రిగారు	161
వికటిగానము — బూదరాజు రాధాకృష్ణగారు	168
భారతనారి — శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షిగారు	169
కలగూరగంప —	183
గ్రంథవిమర్శనము	189

ఆంధ్రదేశ మంతట ప్రదర్శింప బడుచున్న

వాహినీ వారి

మల్లీశ్వరి

సంగీత శిల్ప నాట్య కల్పనలో
సంస్కృతికీ సహజత్వానికీ జాతీయతకూ
సమంజసతను సాధించుటలో
ఒక ప్రత్యేకతను నిరూపించు
నిరుపమాన చిత్రము

నేడు చూడండి

ఖర
మాఘము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 2

అవనీంద్రస్మృతి

★

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

కునికిన దాస్యజీవన విఘూర్ణిత జాతికళా ప్రదీపికన్
దన యతిలోక భావపరిణాహసముజ్జ్వల కాంతిధారచే
పునరుపలబ్ధ భవ్య సుషమోద్భవ నగమ్ముగజేసి వెల్గులగా
నిలిచిన దివ్యశిల్పి యవనీంద్రుడు నేడు జగాన లేడటే!

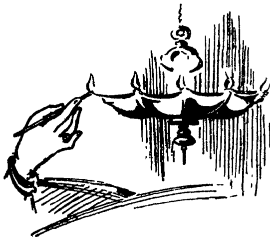
ఒక పదికుంది భావుక మహోదయశాలురలో మొదందలన్
ఖిలిపోయినట్టి భారత విశ్లిష్టనవీనకళా మహస్సు చం
దన మృదుసారభాకలిత భావనగా మొలయించె; వారునున్
ప్రకటిత విశ్వమోహన కళాప్రతిభావిజయ ప్రభాసితుల్!

ఉత్తమ శిల్పలక్ష్యములు, నూర్జిత సర్వ కళారహస్యముల్
గుత్తగొనంగ, నాతని యొకొక్క వినూత్న కళాప్రయత్నమున్
గ్రొత్తగ నంతరించె దరుగొత్త, కళాఢ్యుల వారి పోకలన్;
[illegible] కళికలు బుట్టెను నో యవనీంద్రు కాలికన్!

చిక్కని భావనాపటిమ, చేవలుదేఱు కళాప్రభుత్వ న
మ్యక్కమనీయ విన్యసనమాధురి, మార్మికరేఖ తెల్లమై
చొక్కపు చిత్రజాలముల చోద్యముగా మెరుగొందు, నైననుగ్
నిక్కపుటింద్రజాలమెదొ నిండిన దాజిలుగొందు కుంచియన్!

మొగలుల చిత్రలేఖన విమోహనచాతురి, సూక్ష్మరేఖల౯
సొగసగు రాజపుత్ర సరసోజ్జ్వల రాగ కళానుభావమున్
జగదభిరామహేతువు నజాంత కళామహాసియ భావమున్
బగటుకొనంగ నందముల మర్త్యులకున్ దయసేయ జోయెనో!

మనకిక దూరమయ్యె వసమాన కళా మహాసియ బేశికుం
డని మదిలో నదోయొక మహాంధ్యము గ్రమ్మెదు, నైననంతలో
నన యువసీంద్ర చంద్రమునసంత సుధామధుదీప్తిదోచి, యా
యన చలువల్ దొలుకు తరళాశిమమున్ మది నూహసేసెనన్

భౌతికశాస్త్రము-తత్త్వజ్ఞానము

శ్రీ విస్సా అప్పారావు

బాహ్యప్రపంచముయొక్క స్వరూపస్వభావములను తెలిసికొనుటకై శాస్త్రజ్ఞానము తోడ్పడుచుండును నిత్యజీవితమునకు సంబంధించిన విషయముల గురించియే కాకుండా, అనాది నుండి జిజ్ఞాసువులకు గల మానసికములగు గొప్ప సమస్యలగురించికూడా, శాస్త్రజ్ఞానము తోడ్పడుచుండును జీవితపరమార్థమేమి, ఈవిశాల ప్రపంచమందు మనకుగల స్థానమెట్టిది, మృత్యువును జయించి శాశ్వతత్వమును పొందగలమా, కడపటి సత్యమననేమి, అను ప్రశ్నలకు సమాధానములకై శాస్త్రవిచారమును చేయుచుందుము

శాస్త్రపరిశోధనకై చేయు ప్రయత్నములు హిమాచల పర్వతారోహణ ప్రయత్నములవంటివి పైకిపోయినకొలది వాతావరణము నిర్మలమై, దృష్టి విశాలమగుచుండును ఒక్కొక్క శిఖరము పైకెక్కుదు, దానిపైనుండి పూర్వపు సంకుచితాభిప్రాయములను విశాలముచేసికొనుచు, విజ్ఞానవికాసమును, ఉత్సాహశక్తిని, క్రమముగా పెంపొందించుకొనుచు పైపైశిఖరముల కెగబ్రాక ప్రయత్నించుచుందుము ఇది అంతులేని ప్రయత్నము తీరని అన్వేషణ— సత్యాన్వేషణ

గడచిన 25-30 ఏండ్లలో క్రమాభివృద్ధిపొందుచున్న నవీన భౌతికశాస్త్ర (*Modern Physics*) పరిశోధనాఫలితము లీతీరని యన్వేషణలో ఎంతవరకు పరిష్కరించుచున్నదో తెలిసికొందాము

1. సాంప్రదాయక భౌతికశాస్త్రము

(Classical physics)

న్యూటన్ శాస్త్రజ్ఞుడు గతిశాస్త్రము(*Dynamics*) న కాధారములగు (*Laws*) ను ప్రతిపాదించినాడు. గతిశాస్త్రముతో, సూర్యకుటుంబమందలి గ్రహోపగ్రహములను, గ్రహణాదులను లెక్కింపగలుగుచున్నాము బండ్లు, ఓడలు, విమానములు, మోటారులు మొదలగు సర్వయంత్రములకు గతిశాస్త్రము ఆధారముగా తోడ్పడుచున్నది గతి శాస్త్రబద్ధముగు బ్రహ్మాండమైనయంత్రమువలె, ఒక నిశ్చితమగు మార్గానుసారముగా, సర్వప్రపంచము సాగిపోవుచున్నదని, అట్టి ప్రపంచమందు మానవసంకల్పమునకు—ప్రపంచమార్గమును సవరించుటలో—తావులేదని, ఆ మహాయంత్రబంధమునుండి విడిపించుకొనగల స్వేచ్ఛ, దానిని ధిక్కరించగల ఆధ్యాత్మిక శక్తి, మానవునికి లేదని, అభిప్రాయములు భౌతికశాస్త్రవేత్తలలో కరడుగట్టిపోయినవి

మరియు, ఇంద్రియగోచరమగు ప్రపంచమునకు భిన్నమైన ప్రపంచములేదని, సర్వజ్ఞానమునకు ఇంద్రియములే ద్వారములని, అతీంద్రియజ్ఞానమునది యుండుట యసంభవమని, అసత్యమని, (*World is Subjective and not objective*) అను వాదము ప్రబలమైనది ఇట్టి వాదమును చేయువారిని (*Positivists - realists*) వ్యక్తివాదులనవచ్చును వీరికి వ్యక్తిజ్ఞానమే ప్రమాణము—వీరిని వాస్తవికులని కూడ అనవచ్చును వీరికి జగత్తు వ్యక్తి భావనాత్మకము వ్యక్తులభావనల కితరమై వారు భావించినా భావించకపోయినా సత్యమై, నిత్యమై, స్వతస్సిద్ధమై, జగత్తున్నదను ప్రతివాదమునకు సత్తావాదమని పేరు—(ఉత్ = ఉన్నది, సత్తు) ఇట్టివాదమునకు చెందినవారిని (*idealists*) సత్తావాదులనవచ్చును వీరికి వ్యక్తేతర భావనే ప్రమాణము భౌతికశాస్త్ర పురోగమనమంతయు ఈ వాద, ప్రతివాదముల ఫలమని చెప్పవచ్చును ఈరి సిద్ధాంత పూర్వపక్షముల మూలముగా శాస్త్రము వృద్ధి పొందినది

ప్రయోగములచేత ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొలేని విషయమంతా సత్యేతరమనే వాస్తవికుల వాదమునకు ప్రతివాదము లేకపోలేదు సుమారు 100 ఏండ్లక్రిందట జాన్‌డాల్టన్, పరమాణువాదము

(*Atomic hypothesis*) ను, ప్రతిపాదించినవాడు పరమాణువులు ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనగలిగినట్టివి కావు, కాని అట్టి అప్రత్యక్ష పరమాణువాదముతో అమూల్యమైన రసాయనిక శాస్త్రవిషయములు గ్రహింపబడినవి పరమాణు భారములు (*Atomic weights*) లెక్కింపబడినవి అవి శాస్త్రమందు నిత్యముపయోగములో కలవు కావున ఇవి సత్యములు కాక మరేమిటి

2. నవీన భౌతికశాస్త్రము Modern physics

(1) బోర్ సిద్ధాంతం (*Bohr's Atomic Theory*)

పరమాణువులు భేదింపవీలులేని ద్రవ్యకణము లని (*Atoms-ultimate particles*) డాల్టను అభిప్రాయపడినాడు 1900 సంవత్సర ప్రాంతమువరకు అదే సిద్ధాంతమని భౌతిక శాస్త్రవేత్త లభిప్రాయపడినారు కాని పరమాణువులను భేదింపవచ్చునని, అందు భాగములున్నవని—కేంద్రకము (*Nucleus*) దాని చుట్టు తిరుగు ఎలక్ట్రానులు (*Planetary electrons*), ఎలక్ట్రానులు తిరిగే కక్ష్యలు (*Orbits*) కలవని, పరమాణువు ఒక చిత్రమైన కట్టడము (*Structure*) కలిగినదని, రూథర్‌ఫర్డు, బోర్, అను ప్రముఖ శాస్త్రవేత్తలు ప్రతిపాదించిరి ఈ నూతన వివరములతో పరమాణువాదమును పెంచి, క్రొత్త సిద్ధాంతము నొకదానిని బోర్ కల్పించినాడు దాని యాధారమున 1910—25 సంవత్సరముల మధ్యను అనేక భౌతికశాస్త్ర, రసాయనిక శాస్త్ర రహస్యములు వెల్లడైనవి బోర్ కల్పించిన పరమాణు కట్టడములయందలి వివిధ వివరణలు ఊహామాత్రములే ప్రత్యక్షముగా నిరూపింపగలిగినవి కావు ఇంద్రియగోచరములు కావు కాని, అంతమాత్రమున డాల్టన్, రూథర్‌ఫర్డు, బోర్—ప్రతిపాదించిన పరమాణు వాదము సత్యేతరమని త్రోసివేయ వీలగునా అని ప్రతివాదము బలముగా సాగినది

ఐనను బోర్ వాదము ఎంతవరకు సమర్థనీయము అను విషయమును పరిశీలించవలసియున్నది

పరమాణు కట్టడములు ఒక్కొక్క పరమాణువున కొక్కొక్క రీతిని కల్పింపబడిన నమూనాలు—(*Atomic models*) అన్నింటికంటె బరువు తక్కువగల ఉదజని, హీలియము, పరమాణు నమూనాలలో ఒకటి, రెండు, ఎలక్ట్రానులు మాత్రమే ఉండి, అవి ఒకటి, రెండు, కక్ష్యలలో (*Orbits*) తిరుగుచుండును పరమాణువుల బరువు పెరిగినకొలది కక్ష్యలసంఖ్య పెరుగును అందుచేత నమూనా కట్టడముల నిర్మాణము చిత్రవిచిత్రాకారములు కలిగి చిక్కుగా ఉండును

ఉదజని కట్టడమందలి ఎలక్ట్రాను ఒక విధముగా ప్రవర్తించునని యూహించి దానినిబట్టి ఉదజని వర్ణమాల (*Spectrum*) లోని వివిధరంగులయొక్క తరంగపు కొలతలను (*Wave lengths*) బోర్, లెక్కగట్టి చూపెను ఈ లెక్కించిన కొలతలు ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగముల మూలమున కనిపెట్టిన కొలతలకు సరిపోయినవి ఇట్లే హీలియము వర్ణమాలకుకూడ ఉపపత్తి (*Explanation*) బోర్‌చే కల్పించబడినది కాని పరమాణువులు బరువైనకొలది వాటి వర్ణమాలల కుపపత్తి సంపూర్ణముగా సాధ్యపడ లేదు అందుచేత బోర్ విధానములో ఏదో ఒక లోటున్నదని స్పష్టపడినది

మరియు, కేంద్రకము చుట్టు తిరుగు ఎలక్ట్రానుల వేగము (*Velocity*) గాని, కక్ష్యలలో ఎలక్ట్రాను ఆక్రమించియున్న స్థానము (*Position*) గాని బోరువిధానము వలన లెక్కించి తెలిసికో వీలు కలుగలేదు హైడ్రోజను వర్ణమాలకుచెందిన ఉపపత్తి గణితములో ఎక్కడను ఈ ఎలక్ట్రానుల స్థితి, గతి, ఉపయోగించవలసిన అగత్యము కలుగలేదు ఇది చాలా వింత విషయము కక్ష్యలలో ఎలక్ట్రానులు నిజముగానే తిరుగుచున్నచో, వాటి స్థితి, గతి, తెలియకుండుట అవి గణితమందు లేకుండుట వింత గాదా అందుచేత ఎలక్ట్రానులు కక్ష్యలలో తిరుగుచున్నవను ఊహ బూటకమా అను సందేహము ఏర్పడినది. పరమాణుకేంద్రకము చుట్టు ఎలక్ట్రానులు తిరుగుచుండును అను సందేహాస్పదమగు విషయమును ప్రవేశపెట్టుట చేత బోర్ సిద్ధాంతములో లోటు కల్గినదని, అందుచేతనే బరువైన పరమాణువులయొక్క వర్ణమాలలకు సరియైన ఉపపత్తి దొరకలేదని వ్యక్తివాదులు (*Positivists*) ఆక్షేపించిరి వీరిలో ప్రముఖుడు హైజన్‌బర్గ అను జర్మను శాస్త్రజ్ఞుడు.

II. (2) హైజన్‌బర్గు క్వాంటమ్ మెకానిక్సు

Heisenberg's Quantum Mechanics

ఉపాకల్పితముగ పరమాణు నమూనాలను నిర్మించి, ప్రయోగములచేత ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనగలిగిన సామగ్రితో, ఒక సిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినచో అన్ని పరమాణు వర్ణమాలలకు పూర్ణముగ ఉపపత్తి పుట్టునని హైజన్‌బర్గు అభిప్రాయపడినాడు వర్ణమాలలోని రంగులయొక్క తరంగపు కొలతలు (*Wave - lengths*) రంగులయొక్క ధాతు తీవ్రతలు (*intensity of Colours*) ప్రయోగములచే తెలిసికొనగల ప్రత్యక్ష విషయములు గనుక, వీటి నుపయోగించి క్వాంటమ్ మెకానిక్సు అను నూతన సిద్ధాంతమును 1926 లో, కల్పించినాడు మేట్రిక్సు మెకానిక్సు (*Matrix mechanics*) అను నూతన గణిత విధానమును ఈ సిద్ధాంతమం దుపయోగించినాడు పరమాణువుల వర్ణమాలలకు సమగ్రముగ ఉపపత్తిని ఏర్పరిచి చూపినాడు ఇంకను నూతన విషయములను, గణితముచే, నిరూపించినాడు అవి ప్రయోగములచే ప్రత్యక్షము చేయబడినవి బోర్ సిద్ధాంతము కంటె హైజన్‌బర్గు సిద్ధాంతము సర్వాత్మనా మేలైనదని, స్పష్టమైనది దీనినిబట్టి సత్తావాదము కంటె వ్యక్తివాదమే బలీయమని చెప్పవలసివచ్చినది

అనిశ్చయత్వ సూత్రము

(*Principle of Uncertainty*)

హైజన్‌బర్గు సిద్ధాంతాంతర్భూతమై, మూలాధార మనదగు అనిశ్చయత్వ సూత్రమునుగురించి కొంత తెలిసికొనవలసియున్నది

వ్యవహారములో, నిత్య జీవితములో, అనేకముగా బండ్లు, యంత్రములు మొదలగువాని చలనమును గతిశాస్త్రముతో సాధించుచున్నాము ఈ యంత్రముల బరువు ఎన్నో టనులు, మణుగులు ఉండును అట్టివానికి గతిశాస్త్ర మెట్లుపయోగపడుచున్నదో ఒక చిన్న ఉదాహరణమువలన తెలిసికొనవచ్చును. నేలమట్టము నుండి సెకనుకు 100 అడుగుల వేగముతో పైకి నిటారుగా ఒక రాతిని విసిరినచో $3\frac{1}{8}$ సెకనుల తరువాత అది 156 అడుగుల ఎత్తువరకెగిరి ఆగునని, అక్కడనుండి తిరిగి $3\frac{1}{8}$ సెకనులలో నేల మీదను, సెకనుకు 100 అడుగుల వేగముతో, పడునని, లెక్క గతిశాస్త్రముచేత కట్టుచున్నాము అనగా ఒక కాలమందు గల స్థితి—(*position*)—నేల మట్టము, గతి (*velocity*) సెకనుకు 100 అడుగులు, తెలిసినచో మరియొక కాలమందు—$3\frac{1}{8}$ సెకనుల తరువాత, దానియొక్క స్థితి— 156 అడుగుల ఎత్తు, గతి— శూన్యము (ఏమంటే అంతవరకే వెళ్లి ఆగిపోయినది గనుక) లెక్కించ గలుగుచున్నాము ఈ విధానాను సారమే గతి శాస్త్రము నుపయోగించుచున్నాము ఇట్లే, పరమాణువులలో గల ఎలక్ట్రానుల యొక్క చలనమును గతి శాస్త్రముతో సాధించవచ్చునని బోర్ భావించినాడు లెక్కలు కట్టినాడు బోర్ విధానము సంపూర్ణఫలితముల నీయలేదు ఇది ఎందుచేత, అని విచారణలు జరిగినవి దాని ఫలితముగా 1927 లో సూక్ష్మద్రవ్య ఖండములగు పరమాణువుల యందు న్యూటను గతిశాస్త్రము సరిగా వర్తించ నేరదు అని హైజన్‌బర్గు తన సిద్ధాంతరీత్యా లెక్కించి చూపించినాడు మరియు పరమాణువులయొక్క స్థితి గతి, రెండూ కూడా ఏక కాలమందు నిశ్చితముగా తెలిసికొనుటకు వీలు లేదని, ఈ రెంటిలో ఒకదానిని నిశితముగా కొలిచినచో, ఈ కొలుచుట యను క్రియ వలన పరమాణువు గతి మారునని, కదలిపోవునని, అందుచేత రెండవదాని కొలత నిశితముగా ఉండదని స్పష్టపరచినాడు రెండవ కొలతలో సంభవించు తేడాను—అనగా అనిశ్చయత్వమును, నిరూపించినాడు ఈ నిరూపణకు అనిశ్చయత్వసూత్రమని (*Principle of Uncertainty or Principle of Indeterminacy*) పేరు ఈ అనిశ్చయత్వముయొక్క పరిమాణము అతి సూక్ష్మమైనది పరమాణువులయొక్క ద్రవ్యపరిమాణములతో పోల్చతగినంత తక్కువైనది అందుచేత, పరమాణువుల గణితమందు దీనికి విలువ ఏర్పడుచున్నది వ్యవహారమందు తటస్థించు పెద్ద ద్రవ్యఖండములయందీ అనిశ్చయత్వ పరిమాణమునకు విలువ లేదు అందుచేత స్థూలప్రపంచమందు (*macrocosm*) నిశితముగా ఉపయోగపడే గతి శాస్త్రము సూక్ష్మప్రపంచమందు, (*microcosm*) నిశితముగా ఉపయోగపడదు.

ఐతే ఎలక్ట్రాను బరువింత, దాని విద్యుదా వేశము (*Electric charge*) ఇంత, అని చెప్పు చున్నాము, అవి ఎలా లెక్కించినారు, గణిత శాస్త్రముచేత చేసిరా, అవి కూడా అనిశ్చితములేనా, యని సందేహము కలుగవచ్చును ఎలక్ట్రాను బరువు ఇంత అను కొలత ఒక్కొక్క పరమాణువుమీద ప్రయోగములుచేసి గ్రహించినది కాదు అసంఖ్యాక ములగు పరమాణు సమూహముతో ప్రయోగములను చేసి నిశ్చయించినది ఈ నిశ్చయము నిశితమైనదే ఎప్పుడైనను, ఎవరైనను ఈ ప్రయోగములను తిరిగి చేసిచూచినచో వాటి ఫలితముగా ఈ కొలత ఏర్పడ గలదు ఇది దామాషాయీగాకట్టిన పరిమాణము (*Statistical average value*) మన దేశమందు జీవితప్రమాణము 27 సంవత్సరములని చెప్పు చున్నాము ఇది కోట్లాది ప్రజలలో ప్రతివారి ఆయుర్దాయమని చెప్పవచ్చునా—చెప్పరాదు వా రందరి ఆయుఃప్రమాణముల యొక్క దామషా యారే, ఈ 27 ఇట్లే ఎలక్ట్రానుయొక్క బరువింత విద్యుదావేశమింత అనుపరిమాణములను గ్రహించవలసి యున్నది ఒక్కొక్క పరమాణువుతో లెక్కించే కొలతలనిశ్చితములు అసంఖ్యాకములగు పరమాణు గుంపుతో లెక్కించే కొలతలు సునిశ్చితములు— అను విషయము పర్యవసానము ప్రతి పరమాణువుయొక్క నిజస్థితి ఈ దామాషా యీ కొలతలవలన తెలియదు పరమాణువుల నిజస్థితి తెలుసుకునే మార్గము ఇంకను లభ్యము కాలేదు ఒక విధముచే ఆలోచించగా ఈ దామాషా యీ లెక్కలు మిథ్యలని చెప్పవలసియున్నది సత్యమును యింకొక రీతిని తెలుసుకొనుటకు వీలులేక, దామాషాయీ లెక్కలనే వాడుచున్నాము స్థూల ప్రపంచమంతయు పరమాణుగుంపుల మయము గనుక ఈ దామాషా ఈ లెక్కలు స్థూల ప్రపంచమందు సరి పోవుచున్నవి మన జ్ఞానమంతయును దామాషాయీ జ్ఞానమే—బహుశః, ప్రాయశః (*Probable*) అని చెప్పేదే గాని ఇదిసిద్ధము (*True*) అని చెప్ప వీలు లేనిది

11 (3) ష్రాడింగరు వేవ్ మెకానిక్స (*Shrodinger's Wave Mechanics*)

బోర్ కల్పించిన పరమాణు నమూనా (*Atomic Model*) తో, సంబంధము లేకుండా అట్టి నమూనాను పూర్తిగా విసర్జించి, ప్రత్యక్ష సంకేతములను మాత్ర ముపయోగించి పరమాణువుల గురించిన సర్వ విషయ ములను సునిశితముగా హైసన్‌బర్గు నిరూపించినాడు పరమాణు నమూనాలోని లోట్లు హైసన్‌బర్గును బాధించినంతగా ఇతర భౌతికశాస్త్రవేత్తలను బాధిం చలేదు అట్టి వారిలో ప్రముఖులు లూయీ డి బ్రాగ్లీ (*Louis de Brogli*), ష్రాడింగరు అనువారు, పర మాణు నమూనాను పూర్తిగా విసర్జించక, అందలి లోట్లను సవరించి, ఒక నవీన సిద్ధాంతమును కల్పించి, పునరుద్ధరించ వలెనని వారు పూనుకొనిరి

ఎలక్ట్రానులు, ప్రోటానులు, సూక్ష్మములగు ద్రవ్యకణములు (*Particles*) అని, కొన్ని సందర్భ ములలో అవి కాంతి (*Light*) ని వెదజల్లునని (*Radiate*), అట్టి కాంతి (*Radiation*) తరంగ రూపమున ప్రసరించునని శాస్త్రజ్ఞులు భావించు చుండిరి కణములకు, తరంగములకు గుణములలో భేద మున్నది, రెండింటికిని ఎట్టి సంబంధముండ వీలులేదు కణములు ద్రవ్యమయములు, తరంగములు శక్తిమయ ములు, ద్రవ్యమునకు, శక్తికి, ఏవియును సంబంధము లేదు, అని శాస్త్రజ్ఞులు భావించుచుండిరి పరమాణు కేంద్రకమును చుట్టితిరుగు ఎలక్ట్రానులు కణములని బోర్ భావించెను వాటి స్థలనిర్దేశము చేయబూనెను గాని సాధ్యముకాలేదు కక్ష్యలలో తిరుగు ఎలక్ట్రా నులు కణములవలెగాక తరంగములవలె ప్రవర్తించి నచో, తరంగములు వ్యాపించు స్వభావము కలవి గనుక, అవి కక్ష్య నంతటను వ్యాపించినచో ఒక స్థలనిర్దేశముచేయుట అను విషయమునకు చోటుండదు కనుక ఈ కారణములచేతనే ఎలక్ట్రానుల స్థలనిర్దేశము చేయ వీలుపడలేకపోయినది డిబ్రాగ్లీ తర్కించు చున్నాడు తరంగములు (*Radiation*) కణముల (*Photons*) వలె ప్రవర్తించునని 1923 లో కాంప్టన్ (*Compton*) శాస్త్రజ్ఞుడు ప్రయోగములను చేసి చూపించినాడు అట్లే కణములుమాత్రము తరంగ ములవలె ఏల ప్రవర్తించకూడదని డిబ్రాగ్లీ తర్కించు చున్నాడు ఎలక్ట్రాను,తరంగమువలె ప్రవర్తించినప్పుడు, కలిగే ఎలక్ట్రాను తరంగము (*Electron wave*) కు ఒక నిర్దిష్టమగు కొలత (*wave-length*) ఉండునని ఆకొలతను ఎలక్ట్రాను బరువుతో చేర్చి లెక్కించవచ్చునని డిబ్రాగ్లీ సూచించినాడు. ఫల

ట్రాను—తరంగము ఎక్సు తరంగములతో సమానమగు పొడవు గలదని లెక్కగట్టి చూపినాడు. ఐతే ఎలక్ట్రానులు తరంగములవలె ప్రవర్తించు నని ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగములచేత నిరూపించిన గాని డిబ్రాగ్లీ ఊహ నిజమని స్థిరపడదు. 1937 లో డావిజన్, గర్మర్ అను వారిద్దరు ఎలక్ట్రానులు కాంతి వలెనే ప్రవర్తించుచున్నవని ప్రయోగమూలకముగా నిరూపించినారు. డిబ్రాగ్లీ యభిప్రాయమును రుజువు చేసినారు.

డిబ్రాగ్లీ ఆశ్చర్యభూతమైన నూతనాభిప్రాయమును శాస్త్రమునకు జోడించి భౌతికశాస్త్రమునకు అతినవీనము మెరుగును పెట్టినాడు. కణము (*particle*) తరంగము (*wave*) రెండూ అవినాభావములని, ఏదో ఒకవస్తువు ఒకసారి కణము వలెను మరొకసారి తరంగమువలెను ప్రవర్తించుచున్నదని, డిబ్రాగ్లీ నిరూపించినాడు. ఈ నూతన వస్తువును కణమనీ, తరంగమనీకూడా చెప్పవలసి వచ్చినది. అందుచేత దీనికి కణ—తరంగ మని (*wave Particle or wavicle*) పేరుపెట్టిరి. కణము, తరంగమును వేరువేరుగా గ్రహించగలుగుచున్నాము కాని, కణ—తరంగమను సమ్మిళిత వస్తువును ఊహించజాలకున్నది. కాని అట్టిదొకటి ఉన్నది అని, అది వాస్తవమైనదని, చెప్పకతప్పదు. అది అనిర్వచనీయమైన వింతవస్తువు.

హైడ్రోజను పరమాణువు కణమేగాక అట్టి వస్తువని, కణతరంగమని, భావించవలసియున్నది. ఆవస్తువు స్పందించుస్వభావముకలది. అట్లు స్పందించునప్పుడు తరంగముపుట్టుచుండును. స్పందించు రీతిఏదో, ఆవస్తు వేదో తెలియదు. ఇది ఒక నిగూఢమగు మర్మము.

ఈ విషయము నన్నిటిని నాధారము చేసికొని పరమాణు నమూనా నొకదానిని ష్రాడింగరు భావించినాడు. హైడ్రోజను పరమాణువును నీటిబిందువు వంటిదని భావించి, సంప్రదాయ గణితముప్రకారము నీటిబిందువు స్పందించుటచే కలిగే తరంగముయొక్క సమీకరణము (*Wave-equation*) ను పోలిన ఒక సమీకరణమును సృష్టించినాడు. అట్టి సమీకరణతో ప్రారంభించి, గణితమును చేసి పరమాణువులయొక్క వర్ణమాలలోని వివిధ విన్యాసములకు సరియైన నిష్పత్తి కనిపెట్టినాడు. ఈ గణిత మార్గమునకు వేవ్ మెకానిక్స్ (*Wave-Machanics*) అని పేరు. మరియు గతికశాస్త్రమందు ఇదివరలో కనిపెట్టబడి ఉపపత్తి లేని విషయముల కన్నింటికిని వేవ్ మెకానిక్సు ఉపపత్తిని కల్పించగలిగెను. అనిశ్చయతత్వ సూత్రమునుకూడ వేవ్ మెకానిక్సుతో నిర్వచింపవచ్చును. అందుచేత ష్రాడింగరు సిద్ధాంతము సర్వసమ్మతమని నిశ్చయింపబడినది. అంతేగాక, దీని గణిత విధానము హైజన్‌బర్గు గణితపద్ధతికంటె చాల సులభమైనది కూడా.

కనుక ప్రత్యక్షమే ప్రమాణముగు హైజన్‌బర్గు సిద్ధాంతము, అప్రత్యక్షము ప్రమాణముగాగల ష్రాడింగరు సిద్ధాంతము — రెండూకూడా — ఒకే సత్యమును నిరూపించుచున్నవి. ఈ రెండువాదములకు పర్యవసానమున భేదము లేదని స్పష్టపడినది. విరుద్ధ ప్రమాణములలో కూడిన సిద్ధాంతములకు పర్యవసానమున భేదము లేకుండుట సిద్ధించినది. ఇది ఒక గొప్ప విషయము.

మరియు, ఈ ష్రాడింగరు సిద్ధాంత మందింకొక విశేషము, వింతవిషయము ఉన్నది. కాంతి తరంగములు (*light waves*) ఆకాశము (*space*) నందు, శబ్దతరంగములు (*Sound waves*) గాలియందు ఆధారపడి యున్నట్లు కణ-తరంగ స్పందనముచే పుట్టు తరంగములు ఒక వింత ఆకాశమందు ఆధారపడి యున్నవని ష్రాడింగరు గణితమువలన తెలియుచున్నది. మన ఎరిగిన ఆకాశము (*ordinary space*) పొడవు, వెడల్పు, ఎత్తు అను మూడు నిరూపకముల (*Co-ordinate*) మూలమున తెలిసికొనుచున్నాము. కణతరంగములయందు గర్భితమైన వింత ఆకాశమునకు నిరూపకములు మూడింటి కంటె ఎక్కువగా ఉండును. హైడ్రోజను కణ-తరంగమునకు మాత్రము మూడే ఉండును, హీలియమునందు ఆరు ఉండును. ఇట్లే బరువుపెరిగిన కొలది పరమాణువుల లోని ఆకాశముయొక్క నిరూపకముల సంఖ్య పెరుగుచుండును. మూడింటికి దాటిన నిరూపకములుగల ఆకాశమెట్టిదో ఊహించవీలులేదు.

ఈ వింత ఆకాశమందుండు తరంగములు మనకు తెలిసిన తరంగములవంటివని చెప్పవీలులేదు. ఈ వింత తరంగములను, సంభావ్యతరంగములు (*Probability*

waves) అని చెప్పవచ్చును ఈ విషయము లన్నియు అపూర్వములు, గణితమయములు అట్టి తరంగములను భావింప కలులేకున్నను వాటితో చేసిన గణితము వలన ప్రత్యక్షవిషయములకు వ్యుత్పత్తి కలుచున్నది ఒక అదేదో తెలియని వాస్తవికత (*reality*) నిగూఢముగా ఉన్నదని చెప్పక తప్పదు

కణతరం మెట్టెక్కుతున్నకొద్దీ, అందలి వింత అకారి మెట్టినో ఉపాతీతము - అనిర్వచనీయము—అవ్యక్తము—నిరూపము—అవాఙ్మానసగోచరము! ఇంద్రియములకు, అగోచరమైనట్టి సత్యము నిత్యమైనదేదో యున్నదని నవీన భౌతికశాస్త్రము వలన గ్రహింపవలసియున్నది ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనే సత్యము కాక, దానికివెనుక పరోక్షము సత్యముకూడ యున్నదని చెప్పవలసియున్నది ప్రత్యక్ష సత్యమును భౌతికశాస్త్రముచేత విచారణచేసి తెలుసుకుంటున్నాము మనస్సును మించినట్టి ఆత్మను సాధనముగా, ప్రత్యక్షమునకు మించిన పరోక్షమును, సాధించవచ్చునా యను తత్వజిజ్ఞాసకు తావు ఏర్పడుచున్నదేమో! ఈ సందర్భములో బోర్ శాస్త్రవేత్త, తత్వవేత్తవలె చెప్పిన మాటలు గమనార్హములు

భౌతికశాస్త్ర విషయము లన్నియు ప్రాణము లేని పదార్థములతో చేసిన పరిశోధనలవలన గ్రహించినవే అట్టి శాస్త్రజ్ఞానముతో ప్రాణుల చర్యలను గ్రహించకలులేదు ప్రాణుల చైతన్యక్రియ లన్నియు ఆత్మకు సంబంధించి యుండును అందుచేత ప్రాణుల క్రియావిమర్శనము ఆత్మతత్వశాస్త్రము (*psychology*) నకు సంబంధించియుండును కాంతిచేత ప్రకాశమానముచేసి పరమాణువుయొక్క స్థితిని పరిశీలించునప్పుడు కాంతికిరణము (ఫోటాను) కణముయొక్క తాకుడు చేత పరమాణువుయొక్క పూర్వపు స్థితి మార్పునొందునని అనిశ్చయతత్వ సూత్ర వివరణయందు తెలిసికొంటిమి అట్లే ప్రజ్ఞను బాహ్యమునుండి లోనికి మళ్ళించి, చింతన చేయుటచేత, మనోపరితత్వము మార్పునొందునని బోర్ అభిప్రాయపడినారు ప్రత్యక్షసత్యమునుదాటి, పూర్ణసత్యమును ఈ ఆధ్యాత్మచింతనచేత అందుకోవచ్చునేమో!

ప్రత్యక్ష జ్ఞానమార్గములతో నిండి భౌతిక విషయములయందు మాత్రమే కార్యకారణభావము (*Causality*) వర్తించునని, ఆత్మవిషయములయందు కార్యకారణభావము నతిక్రమించిన స్వేచ్ఛ—స్వతంత్రము—(*free-will*) ఉండునని బోర్ అభిప్రాయము ఆత్మవిచారణ చేత ఆత్మకు—దేహమునకు (*soul and body*) గల సంబంధమును తెలిసికొనవచ్చునని యతి షెన్నాను కొందరు భౌతికశాస్త్ర నిపుణాలు ఆధ్యాత్మికవేత్తలవలె జిజ్ఞాసలు చేయ మొదలిడుచున్నారు దీనికి కారణము—సాధారణుల కందని విషయ జిజ్ఞాసలోనికి నవీన భౌతికశాస్త్రము పురోగమించుటయే యని చెప్పవలెను ఇట్లు పోగా పోగా పూర్ణసత్యదర్శనమునకు సమ్యక్ముతో పరిశోధనలను అనంతముగా జరుపుటయే కార్యము.

మా సంక్రాంతి

శ్రీ వోలేటి పార్వతీశం

శర్వరీవియన్నైల్య నిశ్వాసధామ్య
శకల సకల జలధరాల శతసహస్ర
కోటి తారకాంతిక కాంతి వాటి దాటి
క్రాంతి సంక్రాంతి ఏటి కేతెంచెనే? ఉదయి

ఈయుషస్వినీకాంత స్వాంచ్ఛాతిక నీల
గలసరాగకాంతికల సంక్రాంతిరేఖ
విరిసినది కల్వరేకు కావిరులలోన
బరువుగా నిశ్వసించు మాపాడు గుడిసె!

కాంతి హైమహా జీవి శాశ్వత నిలయ
గేహాళి బ్రతుకుమంట వెల్గించి, నిద్ర
కాంతశారీరికాలసత్వమ్ము శీత
సాంద్రతలు సురాళింపు వైశ్వానరాన.

మాకు సంక్రాంతి లేదు! చీకాకు చింత
నంతరించి, మాయెదద పంజ్వాల నమాగ్ని
సీరిహోత్రహోమమ్ము త్రవ్వించు మాకు
శ్రోపుడుల యాట నిత్య మృత్యుంజయతము.

సాహిత్యము:

మఱొకపదకవి - వంగలసీనయ్య

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రయందు దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యము ఒక మనోరాధ్యాయము 'గీతి సాహితీ సోపానములు చెవులుకట్టి యాడించిన' యార్యకవులకు రఘునాథనాయక రసికశేఖరుని యాదరమున బ్రోదిగొని యాంధ్రకవితాకల్పలత తంజాపూరున గ్రాంథ్రోక్త ప్రబంధకుసుమముల బూసవించినది. ఆ కుసుమములు క్రొత్తలు సౌరభము మాత్రమే కాదు వానికి వర్ణాడంబరమును హెచ్చు 'ప్రతి పద్యమునందు జమత్కృతి గలుగం జెప్పనేర్చిన' చేమకూర కలకంఠము దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యకేదారమున గవితా కల్పశాఖికమీదనుండి క్రోల్చిన మధురస్వరము తెలుగువారికి నాడు సమ్మోహనాస్త్రముయినది

గీతిసాహితీ రసజ్ఞులచే తంజనగరము రసప్లావితమగుచుండగా తంజాపురాంధ్రనాయక రాజ్యమునకు బొడబుట్టువు మధుర మైసూరు రాజులతోడను, విజయనగర చక్రవర్తులతోడను నిరంతర యుద్ధములందు మునిగితేలుచుండినది దేశమున శాంతి లేదు అందుచే తంజాపురమునందువలె మధురలో సంగీత సాహిత్యములు వెంటనే యభివృద్ధి గాంచలేదు

తిరుమలనాయకుని కాలమున మధుర బలవంతమై సుభిక్షమై విజయనగర చక్రవర్తుల యాధికారమును గూడ ధిక్కరించి వర్ధిల్లినది అప్పటినుండి మధుర సంగీత సాహిత్యకళలకు నిలయముయినది తంజనగర ప్రభువులవలెనే తిరుమలనాయకుడు తనరాజసభలో సంస్కృతాంధ్ర తమిళకవులను,విద్వాంసులను జేర్చి యాదరించినాడు రుక్మిణీపరిణయము, సత్యభామాసాంత్వనము అను తెలుగుప్రబంధములను రచించి తిరుమలనాయకుని కుమారుడయిన ముద్దుఅళగిరికి గృతి యిచ్చిన కామేశ్వరకవి తిరుమలనాయకునివలన రాజసమ్మానము పడసినాడు నాటినుండి మధురనాయక రాజులకు సాహిత్యపోషణము, కవితావినోదము ఒక మధురక్రీడ యయినది

తిరుమలనాయకుని మనుమడయిన విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలము మధురాంధ్ర సాహిత్యమునకు ఒకమేలి పూలకారు! అతని కాలమున సంగీత సాహిత్యకళలు చాలగా నభివృద్ధిగాంచినవి విజయరంగ చొక్కనాథుని బాల్యములో మధురరాజ్యమునకు జాల చిక్కులు కలిగినవి యుద్ధములవలన దేశశాంతి లేకపోయినది దేశములో కరవు, అంటువ్యాధులు చెలరేగినవి కాని విజయరంగ చొక్కనాథుని పితామహియయిన మంగమ్మగారును, నామె క్రింద దళవాయిగను, ప్రధానామాత్యునిగను నుండిన నరసప్పయ్యగారి చాకచక్యమువలనను నా చిక్కులు తొలగిపోయి దేశములో శాంతి యేర్పడి సుభిక్షమయినది విజయరంగ చొక్కనాథుడు రాజ్యమునకు వచ్చునప్పటికి దేశము ప్రశాంతమై యతడు విద్యాగోష్ఠిలో బ్రొద్దుపుచ్చుట కవకాశము కలిగినది. అతడు స్వయముగా శ్రీరంగమాహాత్మ్యము, మాఘమాహాత్మ్యము అను గ్రంథములను తెలుగువచనములో రచించినాడు ఆయనరాజసభలో గవులు, గాయకులు ననేకు లుండిరి ఆయన సామంతులలో గొందఱు తెలుగులో గ్రంథములు విరచించినారు వారిలో సముఖము వేంకట కృష్ణప్పనాయకుడు ప్రముఖుడు అతడు జైమినిభారతము, సారంగధర చరిత్రము నను వచనకావ్యములను, అహల్యాసంక్రందనము, రాధికాసాంత్వనమును ప్రబంధములను విరచించినాడు అతని స్నేహితుడు శేషము వెంకటపతి తారాశశాంక విజయమును రచించి విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడైన వంగల సీనయామాత్యున కంకిత మిచ్చినాడు వెలగపూడి కృష్ణయ్య మాలతీమాధవీయము, భానుమద్విజయము అను తెలుగు ప్రబంధములను, వేదాంతసారసంగ్రహమును తెలుగు వచనగ్రంథమును రచించినాడు ఇతడు విజయరంగ చొక్కనాథుని దళవాయులలో నొకడగు సాంబయామాత్యునికి దగ్గఱ బంధువు. శృంగార రాధామాధవము, రాధికాసాంత్వనము నను ప్రబంధములను

రచించి చొక్కనాథుని కాలములో మధుర రాజాస్థానములోనుండిన మేనంత్రి వెంకటపతికి మేనల్లుడు వెలిమంత్రి ముద్దళగిరికవి విజయరంగ చొక్కనాథుని కోరికపై సుదంతాపరిణయమను ప్రబంధమును రచించి శ్రీరంగనాథస్వామి కంకిత మిచ్చినాడు మిత్రవిందా పరిణయము, కార్తికేయమాహాత్మ్యము ననురెండు తెలుగు ప్రబంధములను, భాగవత రామాయణవచనములను రచించిన కుందుర్తి వెంకటాచలకవి విజయరంగ చొక్కనాథుని యాస్థానములో రాజసమ్మానము పొందినవాడు పెద్దభూపతి రెడ్డియకవి యక్ష జనహృదయరంజన మను గ్రంథమును రచించినాడు. ఆకాలముననే తిరుమలకవి చిత్రకూట మాహాత్మ్యమను తెలుగు నాటకమును రచించి క్షేత్రదారి త్రోక్కనాడు శ్యామరాయకవి రామాయణ వచనమును, శ్రీపతిరామభద్రకవి హాలాస్యమాహాత్మ్యమును విరచించిరి

విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమున తెలుగు సాహిత్యమట్లు బహుముఖముల నభివృద్ధి గాంచినది అతనికాలమున ప్రబంధము లనేకములు రచింపబడినప్పటికిని ప్రధానముగా తెలుగున వచన వాఙ్మయ మతని కాలముననే ప్రారంభమయినదని మనము తెలపదగియున్నది అతని రాజాస్థానములో తెలుగువచనమునకే ఉత్కృష్ట రాజాదరణము కలిగినట్లు తెలియుచున్నది

వచన వాఙ్మయమునకే కాక 'మధుర' పద సాహిత్యమునకు గూడ బట్టుగొమ్మ యయ్యెననుట ప్రత్యక్షముగా తెలియవచ్చిన విషయము పదసాహిత్య చక్రవర్తి క్షేత్రయ్య మధుర తిరుమలేంద్రునిదర్శించి

*మధుర తిరుమలేంద్రుడు

మంచిబహుమాన మొసగి

యెదుట గూర్చుండు మని

యెన్నిక లిమ్మనిననే

యిదుగో రెండు వేలపదము

లెంచు కొమ్మనగ

చదురుమీద నున్న సామికి-

సంతోషమింతింతగాద ॥ వేడుక ॥

అతనిపై రెండు వేల పదముల విరచించినాడు. క్షేత్రయ్యరాకతో మధురలో పదసాహిత్యమునకు ప్రచార మెక్కుడయినది మధుర పదరచనములకు మధురానగర ప్రజ నాని గోష్ఠికొనసాగినది సంగీత సాహిత్య రసజ్ఞు డయిన విజయరంగ చొక్కనాథుడు పదసాహిత్యములోని మాధుర్యమును జవి చూచినాడు అతని రాజాస్థానము పద కవితకు రంగస్థల మయినది పదకవితా పట్టభద్రుడు లెందరో యతని రాజాస్థానము నలంకరించిరి వారి పదరచనముచే రాజాస్థానము రసతరంగిత మయ్యెనదిని

సురటి - ఆది

పల్లవి

శివదీక్షా పరు రాలనురా — నే

శిల మింతైన విడువ జాలనురా

అనుపల్లవి

శివ శివ గురునాజ్ఞ మీఱనురా — నే

త్రి నేత్రుని డెందే చేరనురా ॥శివ॥

చరణములు

వసిగ వచ్చి మతము జోరవకురా — శి

వార్చన వేళ తలంపు దరవకురా

మదుపు కావి చెంగు దియ్యకురా — పన్న

మాటిమాటికి నోరు మయ్యకురా ॥శివ॥

అజ్ఞ జాచి చను లదుముకురా — నా

పెజ్జ గొలుకు బట్టి గడమకురా

బుజ్జగించకు వని గోలనురా — నా క

మ్మోవి నొక్కకు భక్తురాలనురా ॥శివ॥

పంచాక్షరీ జపశీలనురా — కూ

పలుకులు నే వినజాలనురా

కొందవు వగల గుందించకురా — త్రొ

క్కుడు రుద్రాక్షసరులు - త్రెంచకురా ॥శివ॥

మోము మోము నను జేర్చకురా — నీ

నామము తోడ భూతి గూర్చకురా

వేమరు తొడభిక్ష వేడకురా — పోపో

రా మన్నారు రంగ మల్లాడకురా ॥శివ॥

నుదుట విభూతి రేఖ, మెడను రుద్రాక్షసరులు దాల్చి శైవమతమును కట్టిన వట్టుపకత్తె యీ పదము పాడి యభినయించుచుండగా రసపారవశ్యము నంతటి

---

* చూడుడు విజయరాఘవపదములు భారతి - వికృతి భాద్రపదము.

రసికు లుండరనుట యతిశయోక్తి కాదు కాని యింతటి రసపారవశ్యము కలిగించిన యీ పదమును రచియించిన పదరచయిత యెవరో తెలిసికొనుట కది వారికి సమయము కాదు సముచితమును కాదు సయి పదమును పాడి యనుభవించుచుండగా వినినవారు పలువు రుందురు! వారిలో నొక్కరును నా పదరచయిత యెవరో తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించి యుండరు. అది వారి పని కాదు పరిశోధకుల పని యది

'మన్నారు రంగ'ని మకుటముతో నున్న పయి పదము 'మధుర'లో వెలసిన దనుట మన రాంధ్ర సాహిత్యమున కొక ప్రశస్తి! విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడును, శేషము వెంకటపతి రచించిన తారాశశాంక విజయమునకు కృతిపతియు నగు 'సంగల సీనయ్య' యీ పదమునకు రచయిత యనుట క్రొత్తగా దెలియవచ్చిన విషయము! ఈ పద మొక్కటే కాదు 'మన్నారు రంగ' మకుటముతో నత డనేక పదముల విరచించినాడు అవి 'మన్నారు రంగని పదములు' అతడు శ్రీరంగములోని శ్రీరంగనాథస్వామి భక్తుడు రంగనాథస్వామికే 'మన్నారు రంగ' డని పేరు ఈ పద్యము జూడుడు

"శ్రీరంగపతి పదాంబుజ
సారంగచ్ఛర్తి! చిత్తజాత జయంతా
కారా! కవి మందారా!
క్షీరాంభోనిధి గభీర! సీనయధీరా!"

తారాశశాంక విజయము తృతీయ - 1 ప

ఇతడు మన్నారురంగని పదములను రచించినట్లు శేషము వెంకటపతి రచించిన తారాశశాంకములోని యీ క్రింది పద్యములవలన దెలియవచ్చుచున్నది

"శ్రీ మన్నారు రంగాధిప
నామాంకిత గేయకల్పనా స్తుతమతికిన్
రామానుజ విజయాంక క
వీమధుర ప్రమోదమాన వేంకటపతికిన్"

షష్ఠ్యంతములు.

"శ్రీ మన్నారు రంగాధిప
రామానుజ గుణగణాంక రచనానుచితా
సోమాచల మలయాచల
సీమాచర సుకవిచంద్ర! సీన మహేంద్రా"

పంచమాశ్వాసము 1 ప.

సంగల సీనయామాత్యుడు 'భువన వయదేశీయ కమనీయ గ్రామ మూర్ఛనా బహువిధ విన్యాస భవ్య సమాన తాళమాన నానా మాన తాన వితాన భంగీ తరంగిత సంగీత విద్యావిశారదుండు', 'వీణా వివాద వినోద భూలోక నారదుండు' 'సరస పద పద్య గద్య రచనాభోజుడు'

ఇతడు గొప్ప గాయకుడు. ఈ పద్యములు చూడుడు

"హాహా హూహూలు గానగర్వమున
హాహా హూహూలు వంచుకొ స్వరా
రోహ ప్రక్రియగా దురంగతనులై
రూప్యంబు నానన్ వృథా
సాహంకారులు మర్త్య గాయకులు
జోడా నీకు చాంచేశ్వర
స్నేహాలంకృత! సంగలాన్వయమణీ!
సీనా! కవిగ్రామణీ!"

పీఠిక 57

"సంగలకుల దుగ్ధవారాశి జనియించి
కన్నుల కానందగరిమ నించి
యందంద సకలకలాభ్యాసిరై మించి
జైవాతృకత్వ ప్రశస్తి గాంచి
కౌముదీ ప్రజ్ఞావగౌరవంబు వహించి
సరితంబు కవిసమాచరణ మించి
యిమ్మైన గానామృతమ్ములు గురియించి
యరికులంబుల గర్వ మపహరించి
యతిశయిత లక్షణాఢ్యత నతిశయించి
ధాత్రి రామానుజ మహాచరిత్ర ఘటన
కలన కువలయ వికసనకళ ధరించి
సీన భువనమున సర్వజ్ఞ శేఖరుండు

శశాంక విజయము పీఠిక 22.

"కల్పక సముదాన కరా
కల్పక విజపాణిపద్మ! కాంచనపద్మా!
కల్పక సత్కావి వినుతా
కల్పక! సత్కీర్తినూత్న! గాయకరత్నా!"

ద్వితీ. 145

ఇతని తమ్ముడు వేంకట పెరుమాళ్లు అతడును గొప్పగాయకుడు సంగీతకళానిధి ఈ పద్యములు చూడుడు—

"స్ఫుట పటిమార్భటీ వికటి ఘు ప్పర
జిత్మకుటీ పుటీ సుధల్
ఘుటముల గుమ్మరించి రవ
ఘుమ్మన రాట్పాథ జంత్ర గాత్రముల్
పటుకుతి నిక్క చేయుచు
కలాపటలిన్ పలిలంబు సేవి సేం
కట పెరుమాళ్ళ ధీరుడు జగన్నుతు డా
వరసత్వ మేర్పడన్

సీ.క 59

ఇళయ పెరుమాళ్లు రాముని
వెలయగా భజియించుకీతి వేంకటపెరుమాళ్
పలలిత గీతకళానిధి
విలసితమతి గొలుత సీనవిభుడు వెలంగన్"

ఓ.క 60

పయి యుద్ధరణములవల విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడును, తారాశశాంక విజయకృతి పతియునగు వంగలసీనయ్య గొప్ప గాయకుడనియు, నతడు మన్నారు రంగని పదములను విరచించెననియు, తెలియుచున్నది 'సంగీతదర్పణము'లో 'శివదీక్షాపరురాలనురా' యన్న పదము ఘనం సీనయ్య యనువానిచే రచియింపబడినట్లు పేర్కొనబడియున్నది అది యెట్లో తెలియదు బహుశః వంగల సీనయ్య యనుటకు పొరపాటుగా ఘనం సీనయ్య యని పేర్కొనబడి యుండును పయిపద్యములలో నొకదానియందు 'సీన ఘనకుండు సర్వజ్ఞశేఖరుండు' అని యున్నదికదా! 'సీనఘనకుండు' అన్నపదమే ఘనం సీనయ్య యని పేర్కొనబడియుండును

మదరాసుప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో శృంగారపదరచనము లనేకములు కలవు కాని యవియెల్ల చెదరులు చెదరులుగా పలుప్రతుల యందు గానవచ్చుచున్నవి ఒక ప్రతియందు గానవచ్చినవే మరొకప్రతియందును గానవచ్చుచుండును కొన్ని ప్రతులయందు గ్రొత్తపదములును లభించుచుండును వానినెల్ల నొకక్రమములో సమకూర్చుకొనుట పరిశోధకుల కర్తవ్యము ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారములో వివిధప్రతులయందు చెదరులు చెదరులుగా నుండిన మన్నారు రంగని పదములనెల్ల నొకచోట చేకరించి యిందు ప్రకటించుచున్నాడను వంగలసీనయార్యుని పదములనెల్ల నొక్కచోట నను కూర్చుటయే యీనా ప్రయత్నములోని యుద్దేశము.

పున్నాగవరాళి - ఆది

పల్లవి

తా వచ్చునో లేక నే - రావలెనో యందాక

అనుపల్లవి

నా వేళ చెల్లించేమ-న్నారు రంగసామి ॥ తా॥

చరణములు

నన్నంటి యిటురాక - యున్నాడైన పరాక
కన్నెరో వినన యిక్కొకగా నున్నది మను కొక
కన్న కన్నారిని చేకుకొంటిని
కన్న కాని సెవరెల్లను గంటిని
అన్నిటికన్న నీ-కన్న వేరె చెలి
యున్నదా నావల - లన్ని దీర్చుటకు ॥ తా॥
తెలిసె లేనీ విజాలు-నిచ్చలు నొంటిగా జాలు
పెలతరొంతైన పలుమాలు - చేనంటె కే మాలు
నిలుసరాని కలువుల గడుసొక్కితి
చెలులెంపటనో బలిమాలితి
చెలువునిముంగల-నిలిచి మదిని గల
కలత దీర్చుకో-వలె నీ వేళ"
దైవము పగదాయె - నాపైన - దయలేదాయె
యే వేళ లేనిమటుమాయ - తా నేసతమాయ
పూవుబోణి యారకె సెలి నమ్మితి
పొందినప్పుడె తెలియక నే నమ్మితి
యీవల నావల-పేటుల దాకెను
పోక నిలుసుక-రావె గ్రక్కున ॥ తా॥

మరొక ప్రతిలో నీ క్రింది పదములు కానవచ్చుచున్నవి

నాటకురంజి రాగం - ఆది తాళం

పల్లవి

ధారుణి దొరలింపెను బుట్టుట పగ
వారికైన కొంత గాదమ్మ

అనుపల్లవి

పేరు బాడి మ-న్నారు రంగనికి
పెండ్లిసేయ నెన్నటికో తెలియదు ॥ ధారు॥

చరణములు

తలిదండ్రుల మనుకలు కొన్నాళ్ళ
తరి జాయను కొన్నాళ్ళ

కులధర్మంబులు విచారించు
కోకలె వంచని యని కొన్నాళ్లు
అలరు ప్రాయమటికి గాని విరివిత
మాయగా విధిమాయగా ॥ధారు॥

మగగాలేని పోకక కొన్నాళ్లు
మరియాద దక్కను కొన్నాళ్లు
నగరివారమని లేని
బిగువు బిన్నాణములచే కొన్నాళ్లు
పొగరు తమకె మదవి గాయమెన్నాల
పోలికై శుద జాలిదైతిని ॥ధారు॥

హావుడులోంచి తోచక కొన్నాళ్లు
అనుభవ మెఱుగక కొన్నాళ్లు
సవసవగా రతికేళి ముచ్చటలు
సఖియలచే విని కొన్నాళ్లు
అవురవురా ఆడతనమె - పగటిది స్వ
అలసితి మరి సొలసితి ॥ ॥ధారు॥

మోరికల కాంబోది పదం

పల్లవి

నిన్నువ ఫలమేమీ - ఒకరికైనా తా
నిందించ చలమేమీ

అనుపల్లవి

నన్నువ వలయునె
రమ్మైనా గాని
మన్నారు రంగ నీ వన్నిట
మంచివాడవు పొమ్ము సుమ్మీ

చరణములు

తొలుతనె యిటువంటివాడవని
తెలియకనె వలచి యుంటి
చెలువుడా యిది యేటి చిన్నెలు
అలనాటివలపులు మిగులసొలపులు
చెలులమది చపలంబు గాద
అలిగి విషవాసె విసనియ్యదు
కలుగునా నీకు నావల్ల సు
ఖంబు మించిన కలియుగంబున॥ నిన్నువ॥

నల్లని మొగవాని కలసైవను గాని
వమ్మరాదనుమాట
చెల్లెలో నిజమాయ కల్ల గాదు నేటి
కల్లను జనుల వల్లను
రుల్లకాలము మరులు వ
న్నింత వింతల నెమ్మికెపెను
వల్లగా వలచివచ్చిన జ
వ్వనులు చులుకనగారె విటులకు ॥నిన్నువ॥

కలకాలము వట్టి అడికెల లోను
గా భువిని బుట్టి
పలుమారు విధియారి పలువరించి చేసారి
అలసితి మిగుల సొలసితి
యిలను మగువలు మరులు తగులై
మెలగియుంకుట పలుకుదిని మా
త్రలను వ్రాసి ధాత యిటు దం
ధనల పొందలరింప జేసెను ॥నిన్నువ॥

సంగీత సర్వార్థసార సంగ్రహము అను గ్రంథములో మన్నారు రంగనిపదములు కొన్ని ముద్రింపబడినవి ఆ గ్రంథము క్రీ శ 1908 లో చెన్నపట్టణమున ముద్రింపబడినది అందు ముఖపత్రమున నిట్లున్నది

'సంగీత విద్య నభ్యసించువారల కత్యావశ్యకంబగునట్లు సర్వగీత వర్ణపదాద్య నేక ముఖ్యవిషయములం గూర్పబడిన సంగీత సర్వార్థసార సంగ్రహమను గాన శాస్త్రము ఇయ్యది సంగీత విద్యాధురీణులగు పెక్కండ్రు విద్వాంసులచే పరిష్కరింపబడి టి చెంగల్వరాయనాయుడు అండ్ సన్సువారిచే స్వకీయ మురహరి ముద్రణాలయంబున సర్వజనుల మనోహరార్థముగా ముద్రించి ప్రచురింపబడెను. చెన్నపట్టణము 1908 ఈ గ్రంథము ధర 12 అణాలు'—

పయిగ్రంథమునందు సారంగపాణి పదములు, కస్తూరిరంగని పదములు మొదలగు నితరపదముల తోపాటు మన్నారురంగని పదములును ముద్రింపబడినవి పయిగ్రంథములో ముద్రితములై ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందలి వ్రాతప్రతులలో గానరాని మన్నారు రంగని పదము లీక్రింద నొసగ బడుచున్నవి

నీలాంబరి రాగము - త్రిపుటతాళము

పల్లవి

మగవాడు వలచితే సుఖము

అనుపల్లవి

మనసనె మగవారి మాయల
మరిగి తిరిగిన నేమి ఫలమమ్మ-యతి చులకనమ్మ

చరణములు

సకలవిద్యలు నేర్చిన - సెంత
సౌందర్యవతివైన
నాకనివలనో జిక్కి కేమి - యీ
పూరట చెల్లు నెట్లానో
అకట! నీవంత జంతవు - నా
యకుని వడవడికెలు
దెలియు వేళ నది యొక్క మేరా ‖ ‖మగ‖

చెల్ల! ప్రాయపు చెలులు లేరా-వా
రెల్ల నీవలె తిరిగేరా
చెల్లునా యిది నీకు మానమే ‖మగ‖

సొమ్ము వాను టి నమ్మి
నే సెంత వేడిన నీవల్ల
వానిపై తమి నిలుపలేవు
నీ వెవరు మదిదాచుకోవు-పని
దానివలె నే భ్రమల జెందవు
చాన! విను మన్నారు రంగ
శౌరితో కలసినది
యొవ్వతైన తెలుసుకొన్నదైన ‖ ‖మగ‖

శంకరాభరణము - త్రిపుటతాళము

పల్లవి

వాడెవరో మన పెవరో
వనితరో యీవట్టి - వాజేల పోపో వే

అనుపల్లవి

నాకు వాడే మన్నారు రంగని చెలిమి
కావదని మల్లాడ లేదటవే-యిప్పుడేటి దిటవే

చరణములు ‖వాడె‖

నెవరువా డనుకొంటివా - వాని పాలకువ
చేటివారలో ంటివా - యేటిమాట
యమునాలు పత్తు కంటివా - దానిపై వాని
యాసకు మితి గంటివా - పదివేలైన
వినని యింతట తెలివి కలదా
తమ కెయ్యంగని శిరము గలదా ‖వాడె‖

తెలిసె వాని యిక్కడ - వానికి మనకు
తిరిగి గలదా మక్కువ - యిప్పుడింతగ
వలచినదే తక్కువ - పోపోమ్మనవే
వాడైతేనే యొక్కవా - రాగ రాగ
పలుకులే సందేహ మాయెను
పసిడికైదువు లేమి సేయును ‖వాడె‖

తిరిగి తిరిగి యేటికే - యాడిపాడి
తీరవదా నాటికే - వేవేగముతో
తిరిగెది పై పోటికే - నా దీవగల
కేళించినది నాటికే - మన్నారు రంగని
యెడబాసి తిరుగా చెలిమి కేతుర
యిటుక పాతల శ్రవ్య జాతుర ‖వాడె‖

దర్బారు రాగము - ఆది తాళము

పల్లవి

మగవా డని యాడదని ఒంటిబడి
మనసు నిలుప వశమా - యెవరికైనను

అనుపల్లవి

పగలు జీయు మన్నారు రంగ నే
వరాహ స్వామిని వన్నెవ నేల
ఓగువులు తగువులు నా విన్నపలు
సరాలాపములు సఖులో గాని

చరణములు

మంచి వయసు దొరక దనుచు బలికే -
మాటల కేమి మోసమా
కంచుపదను వంటి దింతె తమకాయు
కలిగిన యింటే రోసమా
యించు విలుకారి కోర్వరా దను -
కొల్ల నొకరి కోసమా
పొంచి పొంచి దొరకరాని సంగతి
పొసగితేను మరి దోసమా ‖మగ‖

ఆడికలకు పరచినటుల బూటక -
ములకు తా వచ్చునా
యీడుగాని వానిచేత దొరకిన -
సొవతైన మనవిచ్చునా
మాడలేక యొరులు దూరుకొనగా న -
చ్చునా జోలేమి నొచ్చునా
యాడకొచ్చి తెలియకలెను గురునిల్లా
లాపములకును జొచ్చునా ‖మగ‖

మాచ మందిరమున్న చెన్నుడైనను -
మది కళంకము దీరునా

నైన మెలుగనట్టి కలపు దాచిన -
కడ్డివాకులకు కాదనా
నేను నా వరాహసామి సెనసిన -
సెనరించింతన వచ్చునా
తొలు తొలి దరియవలె సుఖ పెం-
దరికైన పనికొచ్చునా ||మగ||

వంగల సీనయార్యుడు రామానుజమతావలంబకుడు. అతడు రామానుజచరిత్రము ను ప్రబంధమును గూడ రచించినాడు. 'రామానుజ దివ్యచరిత్ర ప్రబంధసాహితీ మోహితానల్ప సంతోష వేంకట వేంకట నగాధీశ్వరు' డనియు, 'రామానుజ విజయాంక గవీ మనువ ప్రమోదమాన వేంకటపతి' యనియు, 'రామానుజ యోగిరాజాంక రచనా ఋదితు' డనియు నతడు తారాశశాంక విజయమున జెప్పికొనినాడు. వైష్ణవ భాగవతాగ్రేసరు డయిన యితడు మన్నారు రంగనిపై శృంగారపదములను మాత్రమే కాక భక్తిమయ పదరచనయు గూడ గావించి యున్నాడు. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము లోని ప్రతులలో నట్టి పదము కానవచ్చుచున్నది చూడుడు.

నీలాంబరి - ఆది

పల్లవి

నిను సేవించిన - కనుల కెవ్వరిని
గనబోలను శ్రీరంగా రంగ

అనుపల్లవి

వను నీ సన్నిధికిని రప్పించుక
మనువయ్య శ్రీరంగా

చరణములు

శరణాగతుడను - గరుణజూడుమీ
దళి ముఖవదు శ్రీరంగా రంగ
అరవిమునను మిము-దరిసించక మన
మిరవొందదు శ్రీరంగా రంగ
జపముని వేలోక-తపమును రెండుగను
అపరాధిని శ్రీరంగా రంగ
దవలచిత్తుడను - పరికుడ పాపిని
కృపసేయవె శ్రీరంగా రంగ
మన్నారు రంగ ప్రసన్న వత్సల ప్ర
సన్నవరద శ్రీరంగా రంగ
చిన్నటికిని నను-మన్నించెద వా
పన్న వరద శ్రీరంగా

మరొక శృంగారపదము—

భైరవిపదం - చాపుతాళం

పల్లవి

పలుకవేమిరా - సామి నే నిజముగా
వలపు నిలుపలేనురా

అనుపల్లవి

నిలుపరాని ప్రేమ - నేనెంతో చేసిన
నీకింత దయలేదుగా - రంగేశా || పలుక||

చరణములు

చెలువునిరాక నీకు — సిగ నిండా విరజాజా
తెలిమిమట్టుచు నే-నెంతో చెంతజేరినా
నిలునిలుమనేవు - అది యేమనిన
తొలగ జూచేవు - చిన్నదు లేని
అలుకసేయ నేరగాదురా - నేటి
కల్లా యింకా నిదుర రాదురా-వలదుర
చలమికను మరు డిదిగో విరి-
శరములను గొని నను మనము చెదరగ
బలిమి వదలగ జేయ దొడగెనురా రంగేశా|| పలుక||

పరిమళించుచుమంచి — పన్నీరు గంధము
పొలుపమున జేన - చెమ్మట బాయవచ్చితే
కరములు ద్రోసేవు — మరి నీకెంతో
విరకరిని జూచేవు - నీ యెదపైని
కరుణమీర నన్ను జేర్చరా-సామిగ
కౌగిలించి మోవి గ్రోలరా - నీపై
మరులు మరిమరి చాల ప్రబలను
మదిని కినుకలు వల దను మ పలు—
మరువ నిను నే నేవవేడగను రంగేశా|| పలుక||

తీరుగా కావగోట నే కస్తూరి తిలకము నీ నుదుట
దిద్దబోతే మోము త్రోర జేసేవు-నీలో నీవ
దూరుకొనేవు - నాపై లేని
నేర మేమైనాను యెంచితో లేక నే
నెందైనాను పోగా - మన్నించితో - నే
మారు నిను సమరతి సెనయు ప
మయమునను నిను గాని యేరులను
చేర నినవది యొప్పుడు మరిచితివా — రంగేశా
||పలుక||

ఇప్పటివఱకు నుపలబ్ధము లయిన మన్నారు రంగని పదములు తొమ్మిది యిందు ప్రకటింపబడి నవి ఈ పదములను విరచించిన వంగల సీనయ్య క్రీ॥ శ॥ 1706 మొదలు 1782 వఱకు మధురను రాజధానిగా సామ్రాజ్యమండల మేలిన విజయరంగ చొక్కనాథుని మంత్రులలో నొకడు అౌట నీ పదములు క్రీ॥ శ॥ 1706-1782 సంవత్సరముల నడిమికాలమున రచియింపబడిన ట్లూహించుట యసమంజసము కాదు ఈ పదముల యుపలబ్ధి వలన క్షేత్రయ్యకు దరువాత సారంగపాణికి బూర్వము మధురలో వెలసిన పద సాహిత్యోపలబ్ధి జరిగిన ట్లయినది

మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములో మన్నారు రంగని పదములతో బాటు ఆ కాలమునసే వెలసిన విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదములు కొన్ని యుపలబ్ధము లగుచున్నవి విజయరంగ చొక్కనాథుని యాస్థానమున నానాడు సంగీత విద్యావిశారదులయిన పదకవితా పట్టభద్రు లనేకు లుండి రనుట నిర్వివాదము రసజ్ఞ శేఖరుడయిన యా మహారాజు మీద నెవఁడో యతని యాస్థానములోని కవీశ్వరు డా పదములను విరచించి యుండును మన్నారు రంగని పదములను విరచించిన వంగల సీనయ్య యితని యాస్థానిలోని వాడే కనుక విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదములను గూడ మహారాజు మీది యాదరముచే నతని కోరికపై వాడే రచించి యుండునని తలచుట సమంజసమే యగు నను కొందును అవి యన్యరచితములుగా నిరూపింపబడుదాక నీ నిర్ణయము సముచిత మని యంగీకరింప దగును. విజయరంగ చొక్కనాథుని మీది పదము లీ దిగువ ప్రకటింపబడ చున్నవి—

సావేరి - ఆది

పల్లవి

ఏరా నీ కాగిలియ - వేరా ఓరోరి

అనుపల్లవి

వేఱుసేయ మేరగాదు - యిప్పుడు
విజయరంగ చొక్కనాథ భూపాల

చరణములు

చూరె కోవిలలు రొదసేయ
చలువ తెమ్మెరలు పై డాయ
మారుడు విరికూపుల నేయ - నీ
మనసు దాఁకురా విటరాయ ॥ఏరా॥

విన్న వేయి వన్నెలచేట
వినరు మీఱు వాడినమాట
వన్నె కాడ! మఱచితి విచ్చోట - నీవు
వగలు సేతురా యిచ్చోట ॥ఏరా॥

విరులకొయ్యపై దమి మీఱ
విజయరంగ చొక్క వజీర!
మారువు మీఱ కేళిని దార! నీ
మాపుడు నాల్లారా సంకీర! ॥ఏరా॥

కేదారగౌళ

పల్లవి

అతివ చేత విలువ నంపిన పనియేమి
అనతీయరసామి

అనుపల్లవి

చతుర దారంగ - కృష్ణ సుగుణ వీరేంద్రా
వితరణ ఘనసాంద్ర - విజయరంగ చొక్కేంద్ర!

చరణములు

అలవాడు చెప్పిన మాటలు ఏమి
అతివతో గూడి యుండుపురా నాసామి
లలన యింటికి పోకరాద యేమి
రట్టల చేసేవు రారా నాసామి ॥అతివ॥

అదిగో! మారా నీ మోవిపై గాటు
అదిగాక పిఱుద దాని యెపోటు
పదరక యురమున గుబ్బల పోటు
బాగాయె యిది నీకు యేమో పెరనీటు ॥అతివ॥

ఎవ్వతె పెట్టిన మందురా నీకు
యింత చేసితి వేమందు - నిందుకు
రాజశేఖర విజయ - రంగ చొక్కేంద్ర
రమణిని నంపిన పనియేమి నాసామి ॥అతివ॥

రాగం? తాళం?

పల్లవి

నీ మీద వలవని నెలత రావ్యతెరా

అనుపల్లవి

రామమనోహర! విజయ-రంగచొక్క నాథనరేంద్ర!

చరణములు

సదయుడ! నీవు వన్నె చరసకు రమ్మనిన
హృదయేశ! పోకమునే వదలీతా -

మదనాకశార! నన్ను తిమి కూడి నొక్కిన
మదనమందిరము – పదనయ్యారా! ||నీమీద||

అనుభవ నీవు నన్నలమి కౌగిలించిన
తనువెల్ల పులకరించె లమరీరా
మొనవి వీడుకొలము – ముద్దుపెట్టి నంతలో
తనలేని కోరిక – తీసుకుడించీరా ||నీమీద||

వింతరతులనన్ను – విజయరంగ చొక్కేంద్ర!
కంతుకేళినిగూడి – కలయచేల
చింతలెల్ల దీరి – చెలువుడా నామనసు
సంతతి సుఖానంద – జలధి తేలీరా ||నీమీద||

యెరికలకాంబోధి పదం

పల్లవి

ఎటువలె వలపించేవె – ఓ భామ నీ
వెటువలె వలపించేవె

అనుపల్లవి

విటరాయడైన మా విజయరంగ చొక్కేంద్రుని

చరణములు ||ఎటు||

పదచాళి నటియించి – భారము కనుపించి
పదము లభినయింతువా – వాని కె
మ్మదిదెలిసి మెప్పింతువా – హాముందర
పదిరిరొమ్ముల పతికే – నిది రేటి రూపకే
హృదయేశు డన్నిట-నౌవలేని కొంటాణ ||ఎటు||

కవితాలు రచియించి – కల్పన బోసగించి
హావుసుగా వివరింతువా – వానిచేత
అవురౌరా! యనిపింతువా – మాచెంగట
నవురు పెంటాయించేది – చాలున యీ చిన్న
లువిదా! చెల్లుబా వాడు-నవరస రసికుడె ||ఎటు||

నిక్కుసుబ్బలగుమ్మ – నిండుకవుగిట గమ్మ
పక్కముచ్చిక సేతువా – వానిరతుల
సొక్కించి తమిరేతువా – యీలాగున
మిక్కిలి నిపుణివె – మెచ్చుకొనే వేమె
చక్కని పతి యువతి-జనపాంచాలుడే ||ఎటు||

యెరుకల కాంభోజి – ఝంపె తాళం

పల్లవి

తరుణిలో మరుకేళి యీ పదివేల
విరుదులూ నీకె చెల్లునే

అనుపల్లవి

అరుదుగా – ముద్దు చొక్క–
అదెరా యిట్లా సమరతుల
దురుసు అతనుని లంటేవి – చెలియా ||తరు||

చరణములు

అదిమి భుజముల శిరము –
గుదియించి యానుకొని
నదమదపు సమరతుల –
పాదవి రొంతో విలిచితే
అదరా విడు విడువకు మని –
గుది బెన్ను తాకులచే
నదిమి నాపెక్కు చలచి –
రొదురు గమకించి నవుడె ||తరుణి||

తొడరవళి రికసద్దు (!) –
తోర మీ గళరవము
వడితిరో దాని జాతి –
పలుకుబడి గాదా
అదరి యమృతపు చెలువు –
హంస వాల లాడినటుల
కదు వేడుకతో చెలియ –
పడక రొమసగిన యపుడె ||తరుణి||

పోము పోము రొద రొదయు –
మోవి మోవి నను చేర్చి
ఆయుకొని మిగుల తియ్యక –
సామగత్తెవు గనుక
కోమలి లయ తప్పనియ్యక –
కులుంచ నిడుపులతో
ఓ ముద్దు చొక్క యనుచు –
సుపరతి నను కలసి నపుడె ||తరు||

యెరికలకాంబోది పదం

పల్లవి

ఉపమగా చే సేయు – నుపచారము లన్నియు
అపచారములై తోచెనా

అనుపల్లవి

విపుల సద్గుణసాంద్ర!– విజయరంగ చొక్కేంద్ర!
వింతలాయ మనవి – వినరా చక్కని సామి!

చరణములు

నిలువుటద్దము దెచ్చి – నిలువరించితి గాని
కొలకంక లేమని – పలుకరించితినా
కలవము మైనింద – నలువరించితి గాని
పలుకింపు లేమని – పలికితినా బాగాయ ||ఉప||

పసిడి కాలువ దెచ్చి – పయిని గప్పితి గాని
పసపు దుప్పటేమని – పలుకరించితినా
కుసుమంపు సురటి చే – కొని విసరితి గాని
పసిచెమట లేమని – పలికితినా బాగాయ ||ఉప||

చెలువుగా శృంగార – శేఖరుడ వంటి గాని
తెలవారు దాక రతి – కలసితి వంటినా
అలితు దైవట్టి శ్రీ – రంగేశు డంటి గాని
యల కృష్ణమూర్తివని – పలికినా బాగాయ ||ఉప||

విజయరంగ చొక్కనాథుని మకుటముతో
నున్న పది పదములో కుదిచరణమున శ్రీరంగేశుడు

పేర్కొనబడుట మన్నారు రంగని పదములను రచించిన వంగల వీనయ్యగారు యీ పదములను గూడ రచించెననుటకు సమర్థమైన యాధారమగుచున్నది

నరసప్పయ్య విజయరంగ చొక్కనాథుని పితామహియయిన మంగమ్మగారి కాలమున శేరెన్నిక గన్న దళవాయి! ఇతను విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమున గూడ నుండినవాడు ఇతడు అఖండ మేధాశాలి దళవాయిగా మాత్రమేకాక ప్రధానామాత్యుడుగా గూడ నుండి దేశపరిపాలనము నతి సమర్థతతో జరిపిన యితడు తెలుగు నియోగిబ్రాహ్మణుడు గొప్ప శూరుడు అనేక యుద్ధములు చేసి జయించినవాడు దేశారిష్టములు కలిగినప్పుడు వానికి ప్రతిక్రియలుచేసి దేశమును కాపాడినవాడు ఈయనను గూర్చిన కథ లనేకములు కలవు ఇతని మీది పదమొకటి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారములోని ప్రతులలో గానవచ్చుచున్నది—

పూరి రాగం — ఆదితాళం

ఒకుపల్ల దెలిపె తే రేరా - నోరోరి జాణ

అనుపల్లవి

దళవాయి నరసనటేరా - దాతలరాయ నీ ||ఒకు||

చరణములు

చిన్నదాని నేలు - కొన్న నగలెల్ల నేను
చిన్న చిలుక తాళి - మొన్న యిచ్చి సుప్ర
సన్న సరసాన నున్న ||ఒకు||
రాక యేకురా ప - రాక దానికి సరిగా
కోక లిచ్చితే
తేక నే నందాక ||ఒకు||
నరుస దప్పక నన్ను - నరుస మాన యేలి యేక
నరుస సొమ్ము లొసగ నీ - సరిపాటి యెవ్వారు
సరస దళవాయి నరస ||ఒకు||

విజయరంగ చొక్కనాథుని తండ్రి రంగకృష్ణ ముద్దు వీరప్పనాయకుడు అతడు క్రీ శ 1682 మొదలు 1689 వరకును రాజ్యపాలనము గావించినవాడు అతని మీది పదములు రెండుపలబ్ధము లగుచున్నవి. కర్త యెవ్వరో తెలియరాదు

ఘంటారవం - త్రిపుట

పల్లవి

తలచుకొన్న నామనసు - ఝల్లుఝల్లనీ నే
తల్లడమందే నే మందరా

అనుపల్లవి

చెలువరంగ రమ్మని - చేరదీసిన నేస్తము

చరణములు

చెలియ! నిన్నటి రేయి - నీవంటి సరసులతోను
చెలిమి మిక్కిలి యింత - సేయరాదనుచు ఆ
పలికిన మోము నే - పలుమారు చూచి చూచి
తలచుకొని హా-దైవమా యనిన మాట ||తల||
రతికేళి సనసిన
రమణి నిదుర లెమ్మని
అతివ యూరికి పోయిన న్నే
నని వందుకు ఆ
వెతతో దిగ్గనలేచి
వేగమె నన్ను కౌగిలించి
అతివయు చేకొ నిమ్మని నో
రాడక నే నూరకున్నది ||తల||
వదరక పోనే ముద్దురంగ
ప్రాణేశయని యుపరతుల
మదనకేళిని గూడిన
మగువ గనుక ఆ
ముదితనీవు పాడిన
పదములు తలచుకొంటె
కదిసిన రూప మెల్ల
కన్నుల గట్టినట్లున్నది ||తల||

బిలహరి - చాపు

చాలుచాలు నన్నంటకు - జాణరాయ నీ
మేలు దానితో జగ-డాల కోపమేమయ్య
యిచ్చకములాడరాకు - యిక నేల నే నీకు
వచ్చితేని నాని గంటికి - పది నేలదండములు
మొక్కలి తనము బూని - మోహంపు దొరసాని
చెక్కటనుంచి నీ గోరుజాబి-చిత్రము దల్లనాయె
యెలమితో నన్ను గూడి - యిప్పుడామాయనాడి
కలసి మెలసి వచ్చెదాక - తెలియదా ముద్దురంగ

ప్రబంధకవన సాహిత్యశాఖలు మాత్రమే కాక పదసాహిత్యశాఖ కూడ మధురలో చాలగా నభివృద్ధి నొందిన దనుట కీ పదరచనములు ప్రబలప్రమాణములు! ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రములో దక్షిణ దేశాంధ్రసాహిత్యమును గూర్చి విస్తార పరిశ్రమము జరుగలేదు. తంజాపురాంధ్రసాహిత్యమును గూర్చి మాత్రమిటీవల కొంత విస్తారముగా నే పరిశ్రమము జరుగుట సంభవించినది కాని మధుర, పుదుక్కోట మున్నగు రాజస్థానముల వెలసిన సాహిత్యమును గూర్చిన వివరములు లేనిది దక్షిణదేశాంధ్ర సాహిత్యచరిత్రము సమగ్రము కాజాలదు *మధురాంధ్ర సాహిత్యములో తేరదగిన పదసాహిత్య స్వరూపమును దెలుపుటయే యీ వ్యాసోద్దేశము.

---

* ఈ వ్యాసమునందలి చారిత్రకవిషయములు 1945 వ సంవత్సరమున భారతిలో శ్రీ దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు రచించిన 'మధుర నేలిన తెలుగు నాయకరాజులు' అనువ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినవి.

సంకల్ప సిద్ధుడు

శ్రీపంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

శంకర శాస్త్రుల్లుగారిని తెలిసిన వాళ్ళంతా ఆయన గురించి చిత్రంగా మాట్లాడుతారు 'ఆయనకేమి టయ్యా, లక్షాధికారి, పైటికి అలావుండగానేసరా?' అని కొందరూ, 'లక్షాధికారే, అయితే ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందిదంతా? వడ్డీలకు వడ్డీలు పెంచి తాకట్లు వాకట్లు చేసుకొని సంపాదించినదేకదూ?' అని కొందరూ, "సంకల్ప సిద్ధుడంటే ఆయనేనండీ, చిన్నతనంలో ఒక మారు తనలో తాను నిశ్చయం చేసుకొన్నాడు తనచేతిమీదుగా ఒక లకారంపైగా సంపాదించాలని, అంతే అంతవరకూ మనిషి పట్టిన పట్టు విడవలేదు——" "నిజమే, సంపాదించాడయ్యా, కాని ఏం ఫలితం? దమ్మిడీ దానం ధర్మం అని లేదు కదా, ఎంగిలి చేత్తో కాకినయినా కొట్టడే, వట్టి నిర్గంధ కుసుమం" అని కొందరూ ఇలా పైటికి స్పష్టంగా అనకపోయినా, లోపల్లోపల శంకరశాస్త్రుల్లంటే ఏదో ఈర్ష్య ఉన్నట్టే మాట్లాడుతారు

ఇందుకు కారణమేమిటా అని ఆలోచిస్తే ప్రధానంగా ఒక్కటే కనిపిస్తుంది శంకర శాస్త్రుల్లు ఒంటరి మనిషి. కొడుకులూ కూతుళ్ళూ కాదు, తదితర సమీప బంధువులు కూడా లేని మనిషి. అతనికాస్త డబ్బు చేకూరిన తరవాత, దూరపు బంధువులు కొందరు అతనితోడి తమ బాంధవ్యాన్ని పునరుద్ధరింప తలచుకొని హతాశులయారు ఇక, ఇటువంటి ఇరస్తా పరస్తాకాని, శంకరశాస్త్రుల్లు దగ్గర లక్ష రూపాయలుండడమా? అదీ, ఏదో పిత్రీయ మయిన ఆస్తిగాని, ఏలాటరీలోనో హఠాత్తుగా అప్రయత్నంగా వచ్చినటువంటిది కాక, కేవలం స్వార్జితమని ఒక్కొక్క రూపాయ చొప్పున పెంచిన ఆస్తా? ఇక ఈర్ష్యకేంలోటు? తానేం బాగా చదువు కొన్నవాడా? మొదట కొన్నాళ్ళు సంస్కృతం చదివి, తరవాత ఇంగ్లీషు ఆరంభించి, నాలుగున్నర అంటే ఇప్పటి మూడవ ఫారములో చదువు చాలించినవాడు. పోనీ అలాగని చదువుకోకపోయినా సహజమయిన మేధా సంపద విపరీతంగా కలవాడేనా అంటే అదీ లేదు ఇన్ని సంవత్సరాలుగా కడుతున్న వడ్డీ లెక్కలు ఈ సరికి మరొకరికయితే కంఠతః రావలసింది, అయిదు వందలకి వెయ్యికి ఆర్నెల్లకి వడ్డీ కట్టడానికి కూడా అరగంటసేపు పలక మీద లెక్క చేస్తాడు ఒకమారు వచ్చిన మొత్తాన్ని కాగితంమీద వేసుకొని దాన్ని చూడకుండా మళ్ళీ పలక మీద చేసి రెండు మొత్తాలూ సరిపోతే అప్పుడు తృప్తిపడేవాడు రెండు మార్లూ ఒకే రకం తప్పు చేసి ఉండవచ్చుననే అనుమానం ఆయనకు కలగదు

అవలీలగా ఎంతెంతలేసి లెక్కలూ నోటితో చేయగలిగిన వాళ్ళు, అనర్గళంగా గంటల తరబడిని ఉపన్యసించ గలిగిన వాళ్ళూ, అమూల్యమయిన పథకాలు వేయగలిగినవాళ్ళు, అతిలోక రమణీయమయిన కవిత్వం వ్రాయ గలిగిన వాళ్ళు——ఎందరో మంది తమకు శంకరశాస్త్రుల్లు యెడల కలిగిన ఈర్ష్య చాలా ధర్మ్యమయినదనే నమ్ముకొనేవారు

నిజం చెప్పవద్దూ, నామటుకు నాకూ ఒకప్పుడలాగే ఉండేది. నాకే లక్ష రూపాయలుంటేనా, ఎన్నో గొప్ప పనులు చేసే వాణ్ణి ఏమిటో అనికాకే నిశ్చయం లేదనుకొంది శంకరశాస్త్రుల్లుకి అంత డబ్బును ధర్మంగా సంపాదించదగిన తెలివి తేటలు లేవు, ఇక ఉన్న డబ్బును లోకోపకారం నిమిత్తం కాకపోతే మానె అధమం తన ఆనందం కోసం అయినా ఖర్చుపెట్టే చొరవలేదు గనక, అది కలిగి ఉండడానికి అతనికి అర్హతలేదు. అంతే కాదు, ఈ మాత్రం డబ్బుందికదా, నాకేం ఉచితంగా అక్కర లేదు ప్రస్తుతం కొంత పెట్టుబడి కింద ఇయ్యకూడదా? ప్రస్తుతం ఏమీ పోనీ లేక పోయినందువల్ల అపనమ్మకం పెట్టుకోవాలా? తరవాత అణా పైసలతో సహా అసలు వడ్డీలు తీర్చివేయనూ? వ్యక్తి గౌరవం మీద శంకరశాస్త్రుల్లుకి అంతపాటి నమ్మకం ఉంటే మరింక కావలసింది ఏమిటి?—— నాకు పెళ్ళి అయి, సొంతం పిల్లలూ ఉంటేమాత్రం

మించి పోయిందేమిటి? కాను నన్ను పెంచుకో కాదూ? ఎవణ్ణో కన్నా తెరవని పని కూనను పెంచుకొని వాడికి చదువు చెప్పించితే, ఒకప్పుడు అదత్త పుత్త్రుడికి చదువబ్బక పోవచ్చును నేను ఇప్పుడే గ్రాడ్యుయేటుని—ఆ తరవాత వాడికి పెళ్ళి చేసి, తీరా చేస్తే దంపతుల మధ్య ప్రేమానురాగాలు లోపించవచ్చును కానీ, దంపతులు సానురాగంగానే ఉన్నా వాళ్ళకు పిల్లలు కలగక పోవచ్చును ఇంత పెంచుకొన్న ప్రయోజనమూ నశిస్తుంది వంశం నిలబడకపోతే వాళ్లూ మళ్ళీ దత్తత చేసుకొని, ఇన్ని పాట్లూపడాలి అటువంటి చిక్కు లేవీ కలక్కుండా నన్నే దత్తతచేసుకొంటే—గిరీశం చెప్పాడే, పెళ్లిమీద పెళ్లి, పెళ్లిమీద పెళ్లి చొప్పున బాల్యవివాహాలు చేసి చివరికి నాబోటి ప్రయోజకుడికిచ్చి పెళ్లిచేస్తే, అని, అవినంగా ఉండదూ? ఉండకేం, మహారాజులా ఉంటుంది కాని, ఈ బుద్ధి నాకూ మీకూ కలిగి ఏంలాభం? అశంకర శాస్త్రుల్లుకి కలగాలిగాని, అలాఅలా విభజించుకొని పోతేనా ఈర్ష్యఇన్ని చిలవలూ పలవలూ వేసింది

ఇదంతా జనక ఎప్పుడో శాస్త్రుల్లుగారిని గూర్చి సరిగా తెలియనప్పటి సంగతి ఇప్పుడుమాత్రం నాకు ఆయనను తలచుకొంటే ఈర్ష్య కలగదుగాని, అదోకమాదిరి జాలితోకూడిన ఉపేక్షాభావం కలుగుతుంది లేదు నీలో ఇంకా అంతర్వాహినిగా అప్పటి ఈర్ష్యాభావమేఉంది, దానికి కొత్తరంగు పూస్తున్నావు అంటే మరిచెప్పలేనుగాని, నా దృష్టిలో కలిగినమార్పుకు కారణాలు తెలియజేసుకొంటున్నాను

ఆయన అటూఇటూ ప్రాప్తికొని, చదువుతో, ఎలాగో అతికష్టంమీద గవర్నమెంటులో పాతిక రూపాయిల జీతంమీద గుమాస్తాగిరీ సంపాదించాడు లంచాలు పుచ్చుకోకపోవడమూ, యథార్థంగా ముక్కుకు సూటిగా పోవడమూ కారణంగా మాత్రమే ఉద్యోగంపోయిందట తాను స్వయంగా లంచాలు పుచ్చుకోలేనివాడు తనపై అధికారులకు సదుపాయాలూ మామూళ్లు ఏంచూపగలడు! కొత్త సంసారం, అందులో ఇంటియజమానికి ఉద్యోగం లేని సంసారం, అందులో ఒకచిన్నపిల్ల—ఆ పిల్ల ఉద్యోగం ఉన్న కొద్ది సంవత్సరాలు అతిగా ముజరిపేడు. అటువంటి రోజుల్లో ఉద్యోగం పోవడంతో, మనిషికి ఒక నిష్ఠ పట్టుదల వచ్చింది ఎంత దూరమయినా సంభావనలకూ సంతర్పణలకూ హాజరయేడు కోమట్లకు లెక్కలు పరిమాని పెట్టేవాడు దస్తావేజులు రాసేవాడు; జాతకాలు చూసేవాడు స్వయంగా తనకు విశేషం నమ్మకం లేకపోయినాను. ఇలా, ఒకటేమిటి, రాత్రిం దివములు అలా ఏదో పని చేస్తూనే ఉండేవాడు

ఆయన భార్యకూడా అన్నివిధాలా తగిన వచ్చిన మనిషే అవిడ పాండిత్య జగత్ప్రసిద్ధి చెందినది ఆ పాండిత్యని వేరే మాటల్లో చెప్పాలంటే, కేవలం ప్రాణం నిలబడి ఉండడానికి తగిన కనీసపు ఆహారాన్ని మాత్రమే తీసుకొంటూ, చిరుగులుపట్టిన కట్టే తప్ప బట్ట కనబడనంత వరకూ ఉపయోగిస్తూ, ఏ యితరఖర్చూ పెట్టకుండా నిద్రపోయినకొద్ది గంటలు మినహా ఏదో కృణమో కణమో కలిసివచ్చే పని చేస్తూ ఉండడం ఆయన కేవలం చెంబు పట్టుకొని, యాయవారానికి వెళ్ల లేదు అవిడ ఇంత జీతానికి అని వంట లక్కగా నిర్ణయంగా ఎక్కడా కుదురుకో లేదు అంతేగాని, ఇద్దరూ అంత పనీ చేసేవారు

ఏటేటాఫలసాయం సరిగారాని భూమిని అమ్మగావచ్చిన కొద్దిపాటి మూలధనంతో వడ్డీవ్యాపారం ఆరంభించాడు వందా యేభైయేకాదు ఒకటీ రెండూ అయినా సరే వడ్డీకిచ్చేవాడు ఇవ్వవమయితే, ఎంత తక్కిమని ఇచ్చేవాడో, వసూలు చెయ్యడంలోనూ అంత కట్టుదిట్టంగా ఉండేవాడు అందరూ అతన్ని శాపవార్థాలు పెట్టేవాళ్లే 'అప్పు లేదో తెలియక బుద్ధి గడ్డితిని పుచ్చుకొన్నాం, ఇక మరెప్పుడూ ప్రాణంపోయినా అతనిదగ్గర అప్పు తీసుకొని రాకూడదనుకొనేవాళ్ళే కాని మళ్లీ అవసరం కలిగి అతని దగ్గరకి వెళ్లినప్పుడు అతను పాత సంగతులన్నీ మరిచిపోయి ఉంటాడనే తమకు తాము నచ్చించుకొనే వారు, అతనూ నిజంగానే మరిచిపోయినట్లే ఉండేవాడు వాళ్లిష్టం ఏమాట అనుకొనీ, మాటలేం మనమీదపడి కొట్టేయా! మనడబ్బు మనకి ప్రధానం! ఇదీ అతని తత్వం

భార్యకి జబ్బుచేసినప్పుడు ఆయన డబ్బిచ్చి వైద్యం చేయిస్తానని అన్నాడు. ఆ మాత్రం ఉచితంగా వచ్చే మందుతప్ప, తనకు వంటిమీద స్పృహా

ఉన్నంతవరకూ ఒకదమ్మిడీ అయినా ఖర్చుపెట్టనియ్యి లేదు. ఆమె పోయిన తరవాత, అప్పటికే పన్నెండేళ్ల పిల్ల కూతురికి పెళ్లి చేసేశాడు. తరవాత నాలుగయిదే ళ్ళలో దురదృష్ట వశాత్తు, ఆమెకు వైధవ్యం ప్రాప్తిస్తే అదంతా శంకరశాస్త్రుల్లు ముసలివాడికిచ్చి పెళ్లిచేసిన కక్కుర్తి ఫలితమే అంటారు కొందరు అయినా వాళ్లకి అసలు విషయమేమిటో కావలిస్తే కదూ, తనంటే కిట్టక ఏదో అలా అంటారంతే

కూతురు తిరిగి వచ్చిన తరవాత ఒక ఏడాది పాటు బాగానే ఉంది తన స్థితికి తగినట్టుగా అర వాత కాశీయాత్రకి వెళ్లానంది ఒక వారంరోజులు పాటు ఆలోచించి, ఇక దానికి ఐహిక జీవితంలో మరేమీ అవలంబనం లేదు, ఎప్పటి కయినా ఆ ముష్మికం చూసుకోవలసినదే కదా అని, డబ్బిచ్చి తగిన పెద్దవాళ్లతో కలిపి పంపాడు ఆ వెళ్లడం కూతురు ఎవడితోనో లేచిపోయిందనీ, యాత్ర అన్నది కేవలం ఒక మిష అనీ, తెలిసింది 'సరే, దాని మొగుడితోపాటు అదీ పోయిందనేసు కొంటా' నన్నాడు శంకరశాస్త్రుల్లు

ఇప్పుడు బాగా పెద్దవాడయి పోవడంచేత ఎక్కడికీ కదలలేడు ఎప్పుడూ ఇంట్లోనే ఉంటాడు, ఉంటాడంటే ఊరికే గోళ్లు గిల్లుకొంటూ కూర్చుం టాడా? పెరట్లో అన్నిరకాల కాయగూరలూ పండిస్తాడు. తనకు ఎక్కువయినవి అమ్మేస్తాడు, ఓపికగా విస్తళ్లుగిన్నెలు ఒక్కొక్కటే ఏరుకొని, వండుకొని, భోంచేస్తాడు, ఒక్కపూటే రెండవ పూట ఏదో ఒక పండుతిని కొద్దిగా మజ్జిగ తాగు తాడంతే.

ఇప్పుడు మునపటి ఆ వసూలు చేసుకొనే ఓపికా, జ్ఞాపకశక్తి తగ్గిపోవడంవల్ల, కేవలం బంగారం వెండి వస్తువులమీద తప్ప డబ్బు ఇవ్వడం మానుకొన్నాడు అతని దగ్గర డబ్బు తీసుకొని వెళ్ళిన ప్రతివాళ్ళూ అంటూ ఉంటారు. "ఇంత ముసలివాడయేడు. నా అన్నవాళ్లెవరూ లేరుకదా ఎందుకంత డబ్బు కక్కుర్తి పెట్టాక!" అని కాని, ఆ కక్కుర్తివల్లనే, తనకు ఆమాత్రం అప్పు ఇయ్య గలపాటి డబ్బు చేరిందనీ, అతడు అందరిలాగే సామా న్యమయిన జీవితం గడిపి ఉంటే, అందరికంటే దరి ద్రుడుగానే ఉండునని గ్రహించరు

అతని జీవిత వివరాలు తెలుసుకొన్న తరవాత అతన్నిచూసి ఎలా ఈర్ష్యపడను? మళ్లీ నా జీవిత మంతా మొదటనుండీ బ్రతకడానికి సాధకాలెంతున్నా, అతని జీవితం వంటిది ముమ్మాటికీ నాకక్కరలేదు నాకేకాదు, చాలామందికి అలాగే ఉంటుందను కొంటాను

అడవిలో పట్టిన తేనెపట్టు ఎవరికీ లభ్యంకా కుండా పోతున్నదే అనుకొంటే ఎంత ఫలితమో, అతని డబ్బు ఎవరికీ కాకుండా పోతున్నదే అను కొన్నా అంతే ఫలితం అయితే తేనె పట్టులోని తేనెను సమకూర్చడానికి తేనెటీగలన్నీ కలిసి పడ్డ కంటే ఎక్కువే కష్టపడ్డాడుగాని తక్కువ పడలేదు దానిని సంపాదించడానికి అటువంటి శంకర శాస్త్రుల్లును చూసి ఈర్ష్యపడడం దేనికి? ఇంతకీ అతని ఆస్తంతా మహాఉంటే ఒకటిన్నర లక్షలు ఆ మాత్రం మొత్తాన్ని అవలీలగా ఏమీ లక్ష్యంలే కుండా ఖర్చుపెట్టే శ్రీమంతులున్న మన వ్యావ హారిక జగత్తులో అతన్ని గురించి అంతగా అనుకోడం ధర్మంకాదు కాని, భూగర్భంలో నిక్షిప్తమయి ఉన్న అమూల్యమయిన ఖనిజాల గురించి కలగని ఆలోచన తేనెపట్టును చూసే వారికల్లా కలుగుతుంది ఎలా దీన్ని సంపాదించడమా? దీనిలో ఏ మాత్రం తేనె ఉంటుందా? అని

లోకులు, నాతోపాటు ఎవరేమనుకొన్నా సరే శంకరశాస్త్రుల్లుగారు మాత్రం సంకల్ప సిద్ధుడు. ఆ తృప్తే లేకపోతే ఆయన ఇన్నాళ్ళు బ్రతకనే లేక పోయేవాడు

యజ్ఞఫలము

భాసమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీ ఋలుసు వేంకటేశ్వరులు

[భాసమహాకవి సంస్కృతములో నిరువదిమూడు నాటకములు వ్రాసినాడని యందు "కిరణావళి" "మకుటతాడితకము" "ఉదాత్తరాఘవము" మున్నగునవి కలవని శ్రీ ఆర్. వి. కృష్ణమాచారిగారు వ్రాసిరి. ఇటీవలనే రాజవైద్య జీవరామకాళిదాసశాస్త్రి గారు "యజ్ఞఫల"మను ఈనాటకమును సంపాదించి ప్రకటించి యిది భాసమహాకవికృతమే యని నిరూపించియున్నారు. ఈ యభిప్రాయమును విమర్శ శాగ్రేసరులగు డాక్టరు. పునశేకర్, ప్రాఘనరు సిన్హా మున్నగువారు విపుల విమర్శతో దీనిని బలపఱిచియున్నారు. ఈ విషయములెల్ల ప్రత్యేకవ్యాసమున నిరూపితమగును. ఇంతవఱకీ నాటకమే భాషలోనికి ననువదింపబడలేదు ఈ తెలుఁగుసేతయే ప్రప్రథమ భాషాంతరీకరణము]

ఇందలి పాత్రలు

సూత్రధారుఁడు
సుమంత్రుఁడు
కాంచుకీయుఁడు
విదూషకుఁడు
చిత్రరథుఁడు, చిత్రసేనుఁడు } గంధర్వులు
రావణుఁడు
మాలవకుఁడు, భసకుఁడు, దంతిలుఁడు, గోపలుఁడు } వైతాళికులు
దేవతలు
గంధర్వులు
రాక్షసులు

దశరథుఁడు [రాజు]
విశ్వామిత్రుఁడు
వసిష్ఠుఁడు
రాముఁడు, భరతుఁడు, లక్ష్మణుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడు } కుమారులు
జనకుఁడు
పరశురాముఁడు

నటి
విజయ
చేటి
మంథర
కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి } రాణులు
మధురిక, చతురిక, పుష్పతిక, చంద్రకళ } సీత చెలికత్తెలు
సీత, మాండవి, ఊర్మిళ, శ్రుతకీర్తి } వధువులు

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించును)

సూత్ర

"శ్రీరాముండు కృపాళుఁడా భరత
 సుశ్రీమంజులాకారుఁడున్
దాశరథి శుభలక్షణ ప్రథితుఁడున్
 శత్రుఘ్న వీరుండు వి
స్తార ప్రాభవ మాని చంద్ర కృత
 యజ్ఞత్రాత, కోదండ వి
స్ఫారూఢుండు ప్రసన్నమూర్తి
 నిరతోత్సాహుండు మిమ్మేలుతన్."

(తెరవంక జూచి) ఆర్యా! ఒకసారి యిటు రమ్ము.

నటి (ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా! వచ్చితిని ఏమి పని?

సూత్ర ఆర్యా! ఈ సభాసదులు మనము ప్రయోగించు నాటకము చూడ గోరుచున్నారు. వీరి సంతోషము కొఱకై వసంతఋతువునుగూర్చి ఒక పాట పాడుము.

నటి సరే (పాడును)

పాట

"క్రొంజివుళ్ళు చేర మిగుల గోములంబు కోయిలల్
మంజులంబు లైన తియ్య మామిడిగా సుగంధముల్
రంజకంబు లిట్టి తోటరక్తి చెందుచుండగన్
సంజవేళ మల్లెపూలు సరసమాడు నవ్వులన్"

సూత్ర : బాగు బాగు నీ పాటవలన నందఱు సంతోషించుచున్నారు

(తెరలో) "ఏమి! అందఱు సంతోషించు చున్నారు గదా!"

సూత్ర (విని) ఓహో!

"పుత్రజన నోత్సవంబున భూవిభుండు
తనర, నుత్సవదాన సత్కారములను
వారు లెల్లర సంతోషపఱచి యిదటి
కిదె సుమంత్రుడు విచ్చెసె, పద లతాంగి!"

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది స్థాపన

ప్ర థ మా ం క ము

(ప్రవేశము : సుమంత్రుడు)

సుమం ఏమీ! అందఱు సంతోషించు చున్నారుగదా!

"పౌరులు తుష్టులైరి మఱి
బ్రాహ్మణు లెల్ల రఖిప్సితార్థవి
స్తార సుఖాబ్ధి దేలిరి, ముదంబున
శ్రోత్రియపుంగవుల్ సదా
చారులు సత్తమవ్రతులు సంయము
లందరి తృప్తి సర్వస
త్కారపరంపరన్, దలప
గామ్యము తీరనివార లేరికన్"

కంచుకి (ప్రవేశించి) అమాత్యా! పురజను లను జానపదులను సంయములను సర్వజనములను సర్వవాంఛాపరితృప్తుల నొనరింపు మని నీకు మహారాజాజ్ఞయైనది ఏయొక్కడైనను కట్టికోరిక కోరినను దీరనివా డుండరాదని మఱీ మఱీ నొక్కి చెప్పిరి

సుమం మహారాజుమనసు తెలిసి నే నే సర్వము నొనరించితిని.

కంచు మంచిది సుమంత్రా! మంచిది

"జనపతియాంతరవ్యాపయం
బు కెఱింగి యమాత్యపుంగవుండు శుభంబుల్
పొనరింప ధర్మసంగతి
గను నపవర్గంబు బరమకల్యాణంబున్"

మఱియు, పెక్కు రెక్కు రదపెదట చేయుకొర ణములచే బద్ధులైయున్నను వారివారి నెల్లర విడిపింపు మని రాజాజ్ఞ

సుమం. బద్ధు లెవ రున్నారు?

"దొంగలు లేరు రాజ్యమున
దుష్టులు లేదను లమ్మువారల
న్యాయంగన గోరువారు మను
వాకెనువారును ద్యూతకారు లె
న్నంగనరారు ముందున కనంగ,
బితృఋణముబద్ధుడౌ నృపుం
డంగనలం సుమారకుల నంది
గడించెను దద్విముక్తతన్"

విదూ (ప్రవేశించి) మహారాజుగారి పుత్ర కామేష్టిఫల మిప్పుడే సఫలమైనది ఇన్నాళ్లు నేను మోదకములు మెక్కుటలో నాజతరమైై నేమా త్రము దయమాపలేదు ఇటువంటి యజ్ఞములు కాలు గైనవా నే నప్రతిరథుడ నను మోదకన్నైరి నగుదును నాకంటెవిప్రులు భోజనముచేసి తుష్టులగుబోనే యజ్ఞకర్మ సఫలము కాదు

సుమం ఓయీ! సుందరకా! నీకు సువర్ణము చాలినంత లభించినదా?

విదూ ఏమి? నేను సువర్ణమును దినను త్రాగను ముట్టను బంగారము ప్రియముగటుకు నేను రాజు ననుకుంటివా కోమటి ననుకొంటివా?

కంచు ఓ మహాబ్రాహ్మణా! మఱి నీకేది ప్రియము?

విదూ మోదక భోజనము

కంచు నీ వెన్ని మోదకములు తినగలవు?

విదూ మహారథుడగు మహారాజు వెంతమంది శత్రువులను జంపగలడో యన్ని

కంచు పదివేలమంది శత్రువులను జయింప గలవాడే మహారథుడు

విదూ నేను పదివేల మోదకములను దినగల మహారథుడను

కంచు ఏమి? ఒక్కదినమున నీవు పదివేల మోదకములు తినగలవా?

విదూ ఏమి! ఒక్కదినములో మహారథుడు పదివేలమంది శత్రువులను జంపగలడా?

కంచు పదివేలమందిలో గొంతమంది చనిపోవుదురు కొంతమంది పాఱిపోదురు. కొంతమంది చెల్లాచెదరగుదురు. కొంతమంది శరణుచొత్తురు. వీరిని మహారథుడు రక్షించును

విదూ నేనును గొన్ని మోదకములను మ్రింగుదును కొన్నిటిని చెదరగొట్టుదును కొన్నిటిని జేబుక గొట్టుదును. కొన్నిటిని దయతో రక్షింతును

సుమం బాభ్రవ్యా! వైతండికుడు హేతువాదమున నొప్పుకొనడు వీనితో నేమి? నేను నా పని చేసికొని మహారాజు నభినందింప నేగుదును (ముందు చూచి) ఓహో! పరిజనుడై మహారాజిటకే వచ్చుచున్నాడు.

కంచు: నేను వాదనికై పోవుదును. (నిష్క్రమించును)

విదూ: నేను తినగా మిగిలిన మోదకములను దామతోమటకై పోదును (నిష్క్రమించును)

సుమం: ఆహా! మహారాజా వార్ధకదశయందైన నెంత రమణీయాకృతిలో నొప్పుచున్నాడు! నిత్యము రాజకార్యముల నిర్వహించుచున్నను నాతడు నిత్యప్రసన్నుడుగనే యుండును

"సతతకలితంబు లొక్కరుమి జల్పును,
జాచుకొమన్ స్వకార్యముల్
వివిధము లొక్కవంక, నరి
వీరుల నుక్కడగించు నొక్కటన్
మిత్రులగ దన్పునొక్కటను మిత్రుల,
నొక్కడ చేటకేను, ని
ట్లవిరళ కార్యభారమున నందడు
దుఃఖ మొకింతయేనియున్
తరుణ వయస్కువట్లు సతతంబు
నొనర్చును స్వీయధర్మముల్
పరిణతి నందినన్ వయసు పాయదు
తేజము రాజచంద్రునిన్
వరవరచంద్రు పేరు వినినన్ గనిన్
జనకుల్ రతంతయేన్
గురితమువంక బోరు, వినతుర్ప
కలాపము లొక్క ప్రేల్మిడిన్"

(సపరివారముగా రాజా ప్రవేశించును)

రాజా

"తిపృథయ మింతయేనియు
గర్తిని లేదు, సమస్త మానవుల్
విపుల వయార్థ సంపదల
విశ్రుతి గాంచిరి, అన్యవస్తుకు
క్కపలత గాంచువారును
రుజాధరతన్ విలపించు వారలున్
నపటను జూపువారును
నకాలమృతిన్ గనువారు లేరటన్"

"కాలవర్షంబు గురియు మేఘంబు లెపుడు
ఈతిబాధలు లేక సస్యేందిర కృషి
ఫల మనంత మొసంగును అలఘుపుణ్య
కలిత దైవాన కాల్యంబు కలుగబట్టి"

"వేద మధీతమయ్యె, రిపువీరులు
ప్రుగ్గిరి, భూప్రజల్ సుఖా
పాదిరులైరి స్వీయపరిపాలన
మందున బోలె, నెవ్వ రె
య్యేది మనంబులన్ దలచి రెల్లర
కయ్యది చేకురెన్, మహిం
నేది యొనర్పగా వలయు నిప్పుడు
నేను మహీజనార్థమై"

"దేవతలున్ బితరులు భూ
దేవతలున్ శరణుగోరు దీనులు వార్తల్
నేవిధముల బూజితు లగు
టే విధి వంకప్రతంబు నిద్దురు వారున్"

"పుత్ర జననంబుచేత సంప్రాప్తమయ్యె
మన్మనోరథ మహిత సమ్యాన్య ఫలము,
ఇంతకంటె మన్మనోభిలషితంబు
లేదు నాకింక; సంతుష్టి లేదు వేరె"

సుమం: (సమీపించి) మహారాజా! జయము

"ప్రజల పాలింప యోగ్యు లాత్మజుల గాంచి
యాత్మభారంబు వారిపై ననువు పఱుప
హృదయభారంబు తొలగిపోయెనుగదా! నృ
పాలచంద్రమ! సంతృప్తి పైకొనదె!"

రాజు: సుమంత్రా! నిజమే నీవు వెంటనే సర్వార్థిజనమును సఫలాశాచిత్తుల గావింపుము

సుమం: మహారాజా! కావించితిని

రాజు: శ్రోత్రియులను గోహిరణ్య దానములచే సంతోషపెట్టుము

సుమం: మహారాజా! సంతోషపెట్టితిని

రాజు: కారాగృహబద్ధు లగువారి నెల్లర విడిపింపుము

సుమం: మహారాజా!

"ధర్మపరిపాలనంబున ధరణిజనుల
రాజవై నీవు పాలించి రాజిలంగ
స్వర్గసౌఖ్యము లంది యొప్పార జనులు
బద్ధు లెవ్వరు? దుఃఖసంబద్ధు లెవరు?"

రాజా

"పూర్వపుణ్యంబునన్ రాజ్యభూమి పరమ
విస్తృతంబయ్యె, నింతటి విపులభూమి
ధర్మహీనుండు బంధనదండనమున
కర్హుడైనట్టి వాడొకండైన లేడె?"

సుమం

"రాజసింహుడవై నీవు రాజ్య మేల
దుష్కృతం బొనరింపగా దొడగు నెవడు?
మార్యుడు నిరభ్ర గగనాన శోభిలంగ
దారి తప్పునుచ్చు నే తమము తలప"

"ఇంతకు బద్ధులైన నరు లెవ్వరు
లేరిక నుంచ బోరు భూ
కాంతుడ! బద్ధమోహగుణము కల్గు
ప్రశంసయు లేదు చూడ నా
వంతయు, ద్వత్ప్రతాపపరిబద్ధుడ
నొక్కడ నేను, కాని నీ
వంతము సేసికొంటి వద యార్య!
సుపుత్రముదోదయంబునన్."

రాజా: ఓహో నిజమే పితరులఋణము తీర్ప గంటిని కాని, మతియొక దృఢతరబంధమే నాకు

గలిగినది దానిని గడద్రోచి ముక్తిగను మార్గము మాత్రము కానరాకున్నది.

సుమం ఏమది?

రాజు ఏమందువా? నా శక్తిమీద నెంత బాధ్యత పడినదో!

"చదివించినారలె వేదశాస్త్రములు,
వంశప్రాప్తవాచారముల్
మొదలన్ నేర్పితిరెన్; వసిష్ఠ
పరమాచార్యుండు నా ధర్మసం
పద చేకూర్చితిరెన్,—రణస్థలిని
దివ్యాస్త్రాన్వితుఁ జేసి యా
పద నైపుణ్యటు భీతిచెందురిపు
లేవన్—నేను భీతిల్లెదన్"

"రాగద్వేష వివర్జితాత్ముఁడనై
మహారాజ్యంబు నేలన్ ప్రజా
సౌఖ్యక్షేమము జూచి ప్రోవ గనగా
సౌఖ్యల్ కదా! కాని నే
నీగంజాలను ధర్మబంధనము,
నా దీప్త త్రిరాగంబు తో
డై గ్రాల్గించె ద్విబద్ధతన్, గలదె
ముక్తిస్వర్గంబు నాకిఁక విధిన్?"

"పృథుతరంబుగ బంధింపబడితి బుత్రి
రాగపాశంబునన్ ద్రెంపరాదు దీని,
మోక్ష మెటుకల్గు బుత్రి పమోహపాశ
బద్ధునకు? నిట్లు నాస్థితి భయదమగును"

ప్రతీహారి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము పుత్రోత్సవమైన పిదప కౌసల్యాదేవి మహారాజును జూడ వేడుకపడుచున్నది తాను పెద్దభార్య గాన తొలుత నే తన్ను సంభావింప మహారాజును గోరుచున్నది

రాజు విజయా!

"పుత్రసుతం ప్రథమయు
నుత్తమ పత్నియును నా యనుపమాలిత య
భ్యుత్తమ సుందరి దేవిని
యత్తరిని నుపేక్షజేయ నిది రమ్యంబున్?"

చేటి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము సుమిత్రాదేవి మహారాజ కృపచే సుశీలమునియా దా విద్దఱుకుమారుల గన్నతల్లియగుటచే ముందుగా సంభావింప గోరుచున్న దనియు చెప్పుమన్నది.

"సర్వాంగసౌకుమలోన నీ
గర్వితి సుమిత్ర యూ వికలాంగకులన్
సర్వవశీకరద రూపయు
కోర్వ నుపేక్షింప నెట్టి ధర్మం బింకన్?"
(అంత మంథర, విదూషకుడు ప్రవేశింతురు)

మంథ మహారాజా! అఖిల సామ్రాజ్యపాదరయూ, రాణులలో గరిష్ఠయయ్యు గుణములలో శ్రేష్ఠయూ, దివ్యయయ్యు సగౌరవయూ, మహారాజ బహుమతియూ, అప్రతిరథుడగు కేకయరాజు కూతురు నగుదేవి తానే ముందు సంభావింపదగిన దని నివేదింపుమన్నది

విదూ (తనలో) అహో! ఈరంత వచనోపన్యాసము! ఎంత తర్కసహితము! (ప్రకాశముగా) వయస్యా! ఉపేక్షించినచో గరిష్ఠ యగుదేవి యేమి చేయునో వినదలచితి నని ప్రతివచన మిమ్ము

రాజు (తనలో)

"తనసుతునకు నభిషేకము
గొనగ బ్రతినగొన్న యామె కోపించినచో
గనునను వింహీకవలె నీ
మెను రాణులతోడగూడ మెప్పింపవలెన్
(ప్రకాశముగా) మంథరా!
"పరమధర్మార్థకామ పత్ప్రాలనమున
దేవనీయులపై భేదభావ మున్న
మువ్వురనుగూడ సమముగా ముదముతోడ
నాదరింతు సపుత్రుల నచిరమునను"

అందుచే నందఱను మధ్యమమందిరమున నారాక నిరీక్షింపుడంటి నని చెప్పుము

మంథ (తనలో) ఏమి! మా రాణిని ముందు గౌరవింపడా? (ప్రకాశముగా) మహారాజా సెలవు ప్రకారమే

(ప్రతీహారి, చేటి, మంథర నిష్క్రమింతురు)

రాజు అమాత్యా! నీవును వెళ్ళిరమ్ము నేను రాణుల నభినందింతును

సుమం చిత్తము (నిష్క్రమించును)

విదూ వయస్యా! నీవు మువ్వురు దేవులను సమానముగా మన్నింపరాదు సుమిత్ర యిద్దరు కొడుకుల—కైకేయి యొక్క కొడుకు. కావున, సుమిత్రపై జూపిన దున్నదానిలో సగమే కైకేయిపై జూపవలయును.

రాజు వయస్యా!

"కనగ ధర్మార్థకామమోక్షములలోన
భేద మెటులేదో పుత్రులందు లేదు నాకు,
ఒక్క వేదంబునైనను దక్కువన్న
యతడు విప్రుండె? వైదికుండగునె యతడొకో?"

విదూ (తనలో) ముగ్గురు రాణులు త్రివర్గతుల్యలు నలుగురు కొడుకులు చతుర్వర్గతుల్యులు. విదుగురు సమకూడినచో వేమునకలయునో! (ప్రకాశముగా) నేను నీకు గరిష్ఠసఖుడను. నీ పుత్రులతోపాటు సమానముగా భోజనము చేయుదును కానిచో నీతో నెన్నడు చేయను. అట్టిచో పురుషార్థములు నాలుగు. వేదము లైదు లేవు గదా!

రాజు (నవ్వి)
పంచమహా యజ్ఞంబుల
నెంచన్ విప్రుండు నరుడు నీ రైందిటిలో
మించెదరు మీరు నట్లే
కించపడగ నేల నీకొకింత వయస్యా!

విదూ: ఆలుగురు లేరు ఉన్న నీ మాటకారి తనము తెలిసిపోయుడిదే (ప్రకాశముగా) కొడుకులు పుట్టినదినమన్న యుత్సాహముతో నీ వాకిలి నైతము మఱచితివి సూర్యుడస్తమించుచున్నాడు చూడుము

రాజు ఓహో! సంధ్యాకాలము సమీపించినది.

తిరణమొసంగు వ్రతుల జ
య్యధ్వన బత్తులు చేరి కూసెదున్
గిరణములన్ నభస్థలిని నిం
పెను సర్వకళాంబు డిప్పుడే,
చరమ నగంబునన్ దివనిశాంపతి
గ్రక్కును గాంతిపుంజముల్,
పరగు ప్రకాశమున్ రజని
ధవళ ముఖామల భూషణం బనన్
మఱియు
హిమకరు డొసగుదంచి గగనేం
దిరకున్ గనుపంటు వట్లుగా
విమల సరోలసత్కుముద విస్రుత
విచిత్ర పరీవృతుండు ను
త్తమ బహురాజ సంయుత యధార్థ
సుశాపియు నాట ను
త్తము డగురాజునా బరగు ద త్త
దనూన విధాన కర్మలన్
(నిష్క్రమింతురు)
ఇది ప్రథమాంకము

విష్కంభము

(ప్రవేశము కాంచుకీయుడు)

కాంచు మహారాజా వా కి ట్లాజ్ఞాపించెను "ఓ బాభ్రవ్యా! ధారాగృహముకడ నున్న గ్రీష్మోద్యానమున కేగి యచట పరిజను లెవ్వరు నుండరాదని యాజ్ఞాపింపుము" మహారాజటకు విహారమునకు వచ్చును. రాణులు నుందురు పరిజను లుండరాదని యేల యానెనో! ఏదైన రహస్యాలోచనము గలదా! రాణులతో గూడి రహస్యవిహారము మహా జెప్ప డును జేసియుండలేదే! నా కీగొడవ యేల? నన్నేమి చేయుమన్న నదియే చేయుదును.

"రాజుల చేష్ట లన్నియు గరంబు
దలంప నిగూఢ భావ ని
ర్భాజితముల్, సుమంత్రులును గ్రాహ్యము
లన్యుల కట్లుగా వసే

కొలనను కంక చేసినను నెవ్విధి
కల్లడిచేయ దోసమూ;
ఫూజితబుద్ధి కన్నులను మూసికొనెకా
దలపోయ గృత్యమూ"

(అంత, చేటికలు ప్రవేశింతురు)

ఒక చేటిక ఆర్యా! నలుగురు కుమారులకు నాలుగు కుసుమ జవనికలను మేము నూత్న మక్కువ లేకయే తయారు చేయుచున్నాము

కాంచు మంచిదే కాని, మఱియొక యుద్యానమున కేగి మీ కోరిక తీర్చుకొనుడు

మఱియొక చేటిక ఆర్యా! ఇంకొక యుద్యానమున నిన్నిరంగులు నింత పరిమళము కలిగిన పువ్వు లధికముగా లభింపవు

కాంచు ఐన నే నేమి చేయగలను? ఇపు డెవరు నిట నుండరాదని మహారాజాజ్ఞ

చేటికలు ఓహో! ఐనచో పోవుదము
(నిష్క్రమింతురు)
ఇది విష్కంభము

ద్వితీయాంకము

(మహారాజు పరిజనులతో ప్రవేశించురు)

రాజు (స్వేచ్ఛగా నడచి)
"చేసితి జన్నముల్ ఋషివిశిష్ట
విధిన్ బహుళ ప్రకారముల్,
దోసిళులన్ ప్రదానముల దుష్టిగ
నిచ్చితి క్రోచితిన్ ప్రజన్,
పీసముహూప కృత్కుభయవిహ్వలతల్
గనరావు, నే నిరా
యాసముగా జరాధరత
స్వాంతమునందున శాంతి నందెదన్"

మఱియు

"కంటిని నాత్మసౌఖ్యమునకంటె
ప్రజాసుఖ ముత్తమంబుగన్,
మంటి గులానురూప ముగు
మాన్యయశోధనవృత్తి చేత, నే
నుంటి స్వకర్మ వీడక మ
హోన్నతభోగములెల్ల నంది, నే
కొంటి జనానురాగ మిక
గోరిక నేది యునర్తు వర్మిలిన్"

(ఆలోచించి)

"రాణులను మువ్వురను గూడ రంజిలంగ
జేసి రాజసుతాన్వితశ్రీ నెలంగు
రామచంద్రుని రఘువంశరత్న సదృశు
యౌవరాజ్యాభిషిక్తు జేయం దలంతు"

ఎవరక్కడ ?

ప్రతీహారి. (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము ఏమాజ్ఞ ?

రాజా. విజయా! అమాత్యుడగు సుమంత్రుని పిలువుము

ప్రతీహారి. చిత్తము (నిష్క్రమించి సుమంత్రునితో మరల ప్రవేశించుచు)

ఆర్యా! ఇటు ఇటు ఇదిగో మహారాజ సమీపింపుడు.

సుమం (చేరి) మహారాజా! జయము

రాజా అమాత్యా! స్వాగతము రమ్ము కూర్చుండుము

ఇరువురు (కూర్చుందురు)

రాజా విజయా! నీవు పొమ్ము (పరిజనులను జూచి) మీరును బోయి విశ్రాంతి నందుడు

పరిజనులు చిత్తము (నిష్క్రమింతురు)

రాజా అమాత్యా! నామనస్సు చింతాబాగ రణపరవశమై యున్నది

సుమం (తనలో)

"భూరియశంబునుగన్నమ
హారాజతనూజు, రిపుభయప్రదు డయ్యున్
ఘోరప్రియుండై చింతా
భారజ్వరుడౌట కేమి వచ్చెనొ కట్టా!

(ప్రకాశముగా) మహారాజా!

స్థిరధర్మవ్రతిమున్ బ్రజా
ప్రియ మహాదృష్టమ్ము గన్నప్రశ స్త
గుణులన్ గాంచిన నీవు
నెక్కుడి వయా ఘోరవ్యథల్ దేవ! న
ల్వురు పుత్రుల్ వినయాన్వితుల్
ప్రజల కత్యుగ్ర క్షేమపాత్రంబులై
పరగన్ మానసిక వ్యథాభరము
దేవా! యెట్లు కల్గెంగటా!

మఱియు

"కృతసంస్కారులు వినయా
న్వితులున్ జనరంజకులును విశ్వవిభక్తులునా
సుతులన్ నల్వుర గనుగొని
పిత లెల్లన్ బాయగనవె వేవేగ ప్రభూ!

కాక

"అవిభక్త కుటుంబిక గా
ట్లవిరళదుఃఖంబు గలుగ నటులే నీకున్
సువిశాలరాజ్య మనిదియు
నవిభక్త కుటుంబమందు నది కల్గదొకో ?"

పోనిమ్ము మహారాజా! చింతా ప్రతీకార మూహింపరాదా!

రాజా అందులకే నిన్ను పిలిపించితి

సుమం సెలవిమ్ము

రాజా

"శ్రీరామా తనయుండె
యైశ్వర్యప్రభువు గాగ నీవుహి తల్లన్
సేవకు వరమిచ్చితి నది
పేరంబున ద్రోల్లి దాన వెతగందు గటా!"

సుమం ఏమి ?

రాజా

"రాజ్యపాలన యోగ్యుండు రాముడె యగు
జ్యేష్ఠపుత్రుండు శ్రీకరుండైన కారణమున
యౌవరాజ్యాభిషేకంబు నతని కేను
చేయదలచితి సుకరంబె ? సేయుదికట!"

సుమం తమహారాజా! అది దుష్కరము కాదు

రాజా ఎట్లు ?

సుమం

"వినయ నయ ప్రవర్తన వివేక
గుణాదికపూర్ణులైన రా
ముని ముగురమ్ములన్ దమదు
ముద్దులబిడ్డని గాగ ప్రేమ పెం
పున గనుగొంద్రు, జ్యేష్ఠునకు
భూరిగుణంబుల దేజమందు, నా
తని కభిషేకమన్నను ముదంబును
గాంతురు రాజు లెల్లరున్"

అందుచే నీవు చింతింపవలసిన పని లేదు. ఇంతకు సుమారు లుపనీతులైరి కొన్ని శాస్త్రోక్తమయిన పూర్ణులైన పిదపగదా యభిషేకము ఇప్పటినుండియు నీకీ చింత యేల ?

రాజా పుత్ర రాజ్యాభిషేక వివాదమే తువు నిప్పటినుండి యాలోచించిన నప్పటికి యుపాయ ముచేనైన దానిని దొలగించుకొనవచ్చునుగదా! ఏలన నొకప్పుడు:

"పరగ ప్రాపించితిరం బానుపాయమునను
భావికష్టంబు తొలగుకోవచ్చును గద!
వచ్చి పైబడ్డ కష్టమ్ము బాపుకొనగ
ప్రోవ నెదడుట యగు ద్విధా దుఃఖకరము"

సుమం : నా కేమి యాజ్ఞ ?

రాజా

"పరిజన భృత్యమంత్రిజన పౌరజనంబులు
రాణులన్ నిరం
తరమును రాముమానసు లనారత
రాముని ధ్యేయ చిత్తులా
కరణి నొనర్చు, మా భరతు
గాథలె రాత్రగజాథ త్రియు త్రి సం
భరితు నొనర్చు, మియ్యది సుమంత్ర!
తొలంది మదాత్మ కల్పమున్

సుమం (తనలో) ఆహా! మహారాజా దూర

దృష్టి! (ప్రకాశముగా) మహారాజా! అట్లే యొన
రించెదను. నీవు సర్వము సుముఖముగను కావున నీ
కొంతయు విచారింప బనిలేదు! (ముందు చూచి)
మహారాజా! ముగ్వురు రాణులును బరిజనసహితముగా
నిటకు వచ్చియున్నారు.

రాజా మంచిది. నీవు వెళ్లిరమ్ము నే నన్న
దేమాత్రమేమఱకుము

సుమం: చిత్తము (నిష్క్రమించును)

రాజా రాణులు ముగ్వురు సపరివారముగా
వచ్చియున్నారు. నే నీ గ్రీష్మోద్యానమున గూర్చుండి
వారి నందఱను రప్పించెదను (నిరూపించి) ముందు
కౌసల్య

"మావినము త్రియంబు, మునుముందట
వచ్చిన లక్ష్మి, దివ్యకో
భాసముపేత కోటిసుమభవ్య లతా
లలితాంగి, నా యొపెంపలో (?)
భావిలు మానసీయ పతిభక్తి
తినూభరమున్ గడున్ క్రమా
భ్యాసమునన్ దరించునది యామె
నుపేక్ష యొనర్ప ధర్మమే?"

తరువాత సుమిత్ర

"వ్రతనియమాళిఁ బరమవంద్య
కృశాంగి, ముఖాంబుజ ప్రభా
వితత శుభాంగి, యుత్తమ వివేక
వతీమణి, నోటగట్టిగా
నలిక యొఱంగియున్ బలుక,
దర్పవిమీలిత నేత్రి, శాంతదే
వత, బహు సౌఖ్యదాయక, శుభప్రద
యామె నతింప జెల్లదే?"

ఇక కైకేయి ఆమె

"కమల వనంబు మధ్యమున
గన్పడు భానుబింబ మట్లు నె
య్యమున మెలంగుచున్ నను
సముంచిత భంగి నిజాచు బార్యమీ
యము, కడ నున్న లక్ష్మియున
నాదృతి జూడదు నా సపత్నులన్,
సమదమృగేంద్ర మధ్యలవికిం
బోక చీరికిగోదు లోకమున్"

పిదప

"తొలి మహిషీ రామజననియు
విలసచ్ఛుభ లక్షణాంగి విక్రుతినయ సం
కలిత సగర్వయు నగు కో
సలరాజాత్మజయె నిత్యసమ్మాన్య యగున్"

కాని

"దురభిమాన కోపములు ముందుగ గొనదు
సర్వమిత్రి సుమిత్ర యాసత్యముగను
ఆత్మకామానుసారిణి యగు కరణంబు
నా యెడంద జయించిన నాతి యామె"

కైకేయి

"ఏ కార్యంబు సెలంగని
యీ కాంతకు ముక్కునందె యొసగును గోపం
బే కాని విక్రమాన్విత
నా కష్టము బాపి యొసగు నాకున్ గాచెన్."

ఐనను

"కనుమె రోషము పరిగణియింపరాని
దగును కార్యప్రణయశీల యగుటచేత,
తలప ఛందోనుబద్ధవృత్తంబు రీతి
శీఘ్రముగ నే ప్రసాదసంసిద్ధి గూర్చు"

(అంత ముగ్వురు రాణులు పరిజనులతో ప్రవే
శింతురు)

అందఱు మహారాజా! జయము

రాజా రాణులకు స్వాగతము రండు ఈ
మణిఖచిత శిలాతలమున గూర్చుండుడు

అందఱు (కూర్చుందురు)

రాజా పరిజనులారా! మీరు పోయి విశ్ర
మింపుడు

పరి (నవ్వి) చిత్తము మహారాజా! (నిష్క్రమింతురు)

రాజా ఆహా! గ్రీష్మకాల మధ్యాహ్నసమయ
మునకైన నీశీతలోద్యాన మెటు లున్నదో చూడుడు

"భవనమృగంబులెల్ల దరుపంక్తుల నీడల
గూర్కువట్టెకున్,
ప్రవిమలవాపికాజలచరంబులు హంసలు
కృత్రిమంబులా
పదిదివి దాచు, గోకులిట
పాదపశాఖల జంక్రమించు, దా
దవుల గలట్టిపక్షులిట
దారసిలున్ సుఖశైత్య మందగన్"

కాన ఈ యుద్యానవనము చూచినవారి కెల్ల
రికి సుఖావహమే కాని, నా కిదియు కిచ్చు సుఖ
మిచ్చుట లేదు

రాజా ఏదైనను కాలము ననుసరించియే
సుఖము కాని దుఃఖము కాని కలుగును

"చన్నీటన్ స్నానము సం
పన్నము సేసితిని, కాని మతి తీరున నా
పన్నము కావున గాలమె
యున్నగ సుఖదుఃఖవితతి నిచ్చు నరులకున్"

కైకే ఆర్యపుత్రా! ఈ కాలమున మే మేమి
చేయవలయు నని నీ కోరిక?

కైక (లోనలో) ఈమె మాటలు శిలాక్షరముల
వలె నుండును

రాజా ఈ యుద్యానరమణీయతం దిలకింప

చేయుటకే నేను మిమ్మిటుకు బిలువ పంపితిని. ఈ చొట్టు నీడను జల్లగా గూర్చుంచి సరసముగా మాటాడు కొందము

రాణులు, సంతోషము

రాజు బిడ్డల కుపనయనములు చేసితిని. పదు నైదు సంవత్సరములు వచ్చినవి

కైకే ఔను.

రాజు అందఱును గుణాశ్రయు లగుచున్నారే

కౌస (తనలో) రాముడే సర్వగుణాకరుడు, రాజ్యయోగ్యుడు

కైకే పితృవులను జూచి దక్కువవి కాదు గాదా!

రాజు నిజమే కాని:

"స్వగుణముచే శ్రియున్
ఉతరువంశము దీపితముం జొనర్పు ట
త్యాగనితిగౌరవంబగును నారయ
బుత్రుని కట్టిదో నికన్
సుగుణము సుత్రమాన్వయము
శోభిలజేయునుగాదె యిక్కలిన్
వినుమని కద్ది భారము వివేకముతో
బరికించి చూచినన్"

ఇంతకు వీరిలో నిన్నియు గలవు దేనికిని లోపము లేదు

అందుచే నందరియందును నాకు సమాన ప్రేమ గలదు

కౌస: (తనలో) నాకు మాత్రము రామునియందే యెక్కువప్రేమ

సుమి జన్మక్రమము ననుసరించియే నా ప్రేమ భేదము

కైకే నాకు గుణాధికునిపై నెక్కువప్రేమ

రాజు గుణాధికు డెవడు?

కౌస: (తనలో) రాముడే

కైకే అవసరమైనప్పుడు చెప్పెదను

రాజు అందఱు నా దాయభాగమున కర్హులే

సుమి దాయవస్తువులలో శ్రేష్ఠ మేవ యది జ్యేష్ఠునికే రావలయు నని మనువు చెప్పినాడు

కౌస (సంతోషమున దనలో) మహారాజా దాయవస్తువులలో రాజ్యమే శ్రేష్ఠము

రాజు ఆచారవిషయమున మనువు ప్రమాణము రాజధర్మవిషయమున వాసిష్ఠము ప్రమాణతమము

కైకే వాసిష్ఠ మేమనును?

కౌస (తనలో) రామునికే రాజ్య మిమ్మని

రాజు వాసిష్ఠమున నిట్లు గలదు

"ధనకనకాదికం బయినదాయము
పుత్రులు పంచుకో దగున్;
గుణముల శ్రేష్ఠు డెవ్వ డగు నోడగు
కెద్దతికంబు సర్వదా,
యనుపమ మైనరాజ్యకథ యా
గుణకార్యునకే, వయోగుణం
బున నది కాదు, రాజ్యమును బొందగ
నర్హుడు యోగ్యవర్తియే"

కైకే యోగ్యత ప్రతి పురుషుని దృష్టిని భిన్న ముగా నుండును ఒకని మనసునకు యోగ్యముగా దోచునదే మఱియొకని కయోగ్యముగా దోచును

రాజు (తనలో) ఏదో వ్యాజమున నా కోరి కకు విరుద్ధభావమును కైక జూపి కార్యసిద్ధి నందు దును (ప్రకాశముగా) కుమారులు నలుగురు యోగ్యులే రాజ్యమును నాలుగు భాగములు చేసి యొక్కొక్కని కొక్కొక్క భాగ మిచ్చెదను.

కౌస (తనలో) రాజ్యమంతయు రామునికే యీదగును

కైకే ఇదియు వాసిష్ఠమతమే యగునా యేమి? ఇట్టి యనా ప్తవచనమునకు ప్రమాణ మేమి? ఏక రాజ్యమే కాని సామ్రాజ్యవిభాగము పనికిరాదు

రాజు మఱి రాజ్య మెవరి కీయదగును?

కౌస (తనలో) రామునికే

కైకే యోగ్యతమునకు

రాజు (తనలో) ఇప్పుడే సర్వము మాటాడు దును. (ప్రకాశముగా కైకేయితో) మన వివాహ కాలమున నేను నీ కిచ్చిన వాగ్దానముమాట జ్ఞప్తి యున్నదా?

కైకే అంతయు జ్ఞప్తి యున్నది

రాజు కావున భరతుడే రాజ్య దాయార్హుడు

కైకే ఏ స్త్రీ పుత్రునకు రాజ్యలాభము కలిగిన సంతోషింపదు?

కౌస (తనలో) ఈ మాట వజ్రపాత సదృశము (మూర్ఛిల్లును)

సుమి మహారాజా! రక్షింపుము కౌసల్య మూర్ఛిల్లినది

(రాజు మెట్టుతో దిగుచుండ కైకేయి పుష్క రిణి నుండి జలము తెచ్చి ముఖముపై జల్లును సుమిత్ర కాలుసేతులు రాయుచుండును)

సుమి: దేవి తేరుకొన్నది (కౌసల్యకు స్పృహ వచ్చును)

రాజు: దేవి! ఏల మూర్ఛిల్లితివి?

కౌస మధ్యాహ్నవేళ యిటకు వచ్చితిని ఎండదెబ్బ తగిలినది.

రాజు: (తనలో) రాణి దుఃఖకారణము నాకే లయు కూడ బోధపడినది

సుమిత్ర: మహారాజా! వివాహ కాలమున జేసిన ప్రతిజ్ఞ ననుసరించి భరతుడు రాజగును. జ్యేష్ఠు

యగుటవలన రాముడు రాజగుట వారియపూర్వము జెరి పగము రాజ్యదాయ దగును

రాజు : నీకొడుకుల కేమిమ్మందువు ?

సుమిత్ర : నాకు నా కొడుకులకు నేమియు నక్కఱలేదు

"శ్రీరామచంద్రు డాశ్రిత రక్షకుండయి
రాజ్యమేలుచునుండ రమణ మీఱ
సేను లక్ష్మణునితో నిత్యంబు ప్రియమార
సేవచేయుచునుండు జిత్తశుద్ధి
భరతశత్రుఘ్నులు పరిపూర్ణసుఖములు
పొందుచుందురు సదానందు లగుచు
రాజ్యమన్నను పరరాజభయంబును
స్వజనపాలన మహాభార మెంచగ,
నది యొసంగు నిరంతర మకట ! శ్లేశ
సమితి, నెడగొట్టు మానసశమము వదియు
నఖిలమును గాంచిచూడ మహాసుఖంబు
పరమశాంతియు, యదియు సేవాఫలమ్ము"

రాజు : కైకే : ఆహా ! సుమిత్రాదేవి త్యాగము శమము లౌల్యరాహిత్యము నతిసంభావనీయములు గదా !

కౌస (తనలో) ఇంతమాత్రమున నాకు సంతోషము లేదు (ప్రకాశముగా) నా సపత్నులెంత మహానుభావురాలు !

రాజు తల్లిగుణములు కొడుకులకు వచ్చునట ఇట్టియామె పుత్త్రులే భ్రాతృసేవావరమ్ము ధూతు లగు పుత్త్రులు. వారే ధన్యులు.

సుమి నాకు గావలసిన దిదే

"మానిని గాదు మాన నఖ
మానిని గాదు ప్రపంచరంగప
మ్మానిని గాదు నిత్యమృగు
మంజులవాక్ప్రభురాజ్యకాదు శో
భావన గాదుధన్య యగు
నామె సపత్నులచేత భర్తచే
మానిత కీర్తనీయ యగు
మానిని దక్కగ భూతధాత్రిలో"

రాజు ఇంతకు రాజ్యయోగ్యు డెవడు ?

కైకే : నామాట పాటించుచో రాముడే రాజ్యార్హుడు

కౌస : సంతోషము. సంతోషము

సుమి నామనసున నెట్లున్నదో కైకేయియట్లే పలికినది

రాజు : వివాహకాలమున నే చేసినప్రతిజ్ఞ గతి యేమి ?

కైకే : శుభగతియే.

రాజు : ప్రతిజ్ఞాహాని పాతక మనియే సంప్రదాయము.

కైకే : భవాదృశులగు రాజర్షులకు ప్రతిజ్ఞాహాని యనర్థకము కాజాలదు

ఏలన

"ప్రతిన యుపేక్షితం బయిన
పద్ధతిలో నది తప్పు, లేక యా
ప్రతిన స్వసౌఖ్యలబ్ధికయి
పాడొనరించుట తప్పు, చూడ నీ
గతులను రెండిటన్ ప్రతిన
గాంచని యట్టులు మాన ధర్మసం
గతి యగు నిదు, దీని కధి
కారిని నీవె, తలంపు ధర్మమున్ "

కౌస (తనలో) అయ్యో ! పిడుగుపాటు సంభవింపదుగదా !

రాజు యుక్తమే

కైకే

"ప్రజల సౌఖ్యంబుకోసమే ప్రతిన నీవు
దాట జాలవుకాని స్వార్థమున గాదు,
ప్రతిన తప్పుటవలన లవంబుకూడ
పాప మంటదుగద ! మహాభాగ ! నీకు "

మఱియు

"గుణులలోపల రాముడే గుణివరుండు
పాలనార్హుండు కలియుగ్యపగిది నతడ
భువనసంరక్షణార్థమై యవతరించె
విష్ణుపగిదిని విఖ్యాతకీర్తి పతికు "

ఒక కార్యము విచారించునపుడు కారణప్రాధాన్యము నపేక్షింపరాదు నన్ను సంతోషపెట్టుటకై నాకుమారునికి రాజ్యదాయ మిత్తునని నీవానాడు పలికితివి రామునికి రాజ్యదానము చేయుటవలన నేను ప్రసన్నురాలను భరతునికి రాజ్యమిచ్చిన నెంతయో రాముని కిచ్చినను నాకంతియే

రాజు భరతుడును గుణవంతుడు, రాజ్యార్హుడుగదా !

కైకే ఔను కాని :

"అనుగుణవంతునికంటె మేలగును సుగుణి
గుణుల గుణవత్తరుడు మేలు కోటిరెట్లు
భాస్వరము రాత్రి వెలుగు దీపంబుపగిది
కాని యది యెంత మధ్యాహ్నభానుముందు ?"

వేయేల ?

"భరతుడు గుణి యగు గుణవ
త్తరు డగు రాముండు కాన దగు నతడే రా
జ్యరమం గైకొన సుగుణా
భరణుం డతి డతని కన్న పరముడు కలడే ?"

కౌస సంతోషము. సంతోషము.

సుమి ఆహా ! సపత్ని కైకేయి మహానుభావయు నీతిజ్ఞయు.

రాజు : మేఘములు గర్జించినచో కాని యమృత
వృష్టి కురియదు

కైకే ఆర్యపుత్రా! ప్రణయ సమయమున నైన
నిర్వ్యాజముగా నేను పత్యమే చెప్పుచున్నాను అదియే
మేఘ గర్జనము అయినను మాత్రమె మెన్నడును బలు
కను. అదియే యమృతవృష్టి. ఏలన

"అమృతవర్షము కురిసెను నట్టిమేఘ
మెపుడు వర్తించు సహజమా వృత్తితోడ,
దానిమార్గ నిరోధంబు తనరె కాని
అతనిగూర్చెను వర్షించు నది నిజముగ"

రాజు (తనలో) అధిక ప్రసంగమువలన మతి
యొక భీతి కలుగుచున్నది ఈదేవి క్షణములో గోపిం
చును క్షణములో శాంతించును కావున నిక నాకు
శంక వలదు (ప్రకాశముగా)

"ప్రాప్త కాలంబునన్ రాజ్యపాలకు డగు
సుగుణవంతుడు నైన సుతున్నను, డపుడు
నియతి నాతం డొనర్చును నిశ్చయముగ
సర్వసౌఖ్యాన్వితుల గాగ సర్వజనుల"

కైకే ఆర్యపుత్రా! ఇపుడు మన కుమా
రున్నల్లే జనులెల్లరు మన మాట్లే తప్పక యొనరిం
తురు

కాప మహారాజా! సాయంతన క్రీడల కేగిన
కుమారులు నలుగురు జ్యేష్ఠ వరు వాకు నమస్కరింప
వచ్చియున్నారు వారిని సంభావింప నే వేగి వచ్చె
దను

సుమి కుమారు లందఱు ముగ్గురు తల్లులకు
సాయంకాలము వచ్చి నమస్కరింతురు వారికి
జ్యేష్ఠ, కనిష్ఠ భేదము లేదు

కైకే ఔను వేగను బోయివచ్చెదను

రాజు మంచిది

రాణులు (రాజునకు నమస్కరించి నిష్క్రమింతురు)

రాజు :

"ముదిమి గలంగు మానసము
మోదమునందెను వీరి వర్తనన్
బదుసర యుంత దొక్క రుచి,
వర్తిలు భిన్నరుచుల్ జనాళిలో,
పొదవును జ్యేష్ఠ కాత్మజుడు
మన్నతి రక్తి, కనిష్ఠ కీర్తియా,
రుచులు విభిన్నముల్; కలుగు
మాటికి దుఃఖము నాకు నింటిలో"

"బహు భార్యాత్వము నరునకు
బహు సౌభాగ్యదము గాదు పరికింపంగా
బహు మానసరోగంబులు
బహురాగము కూడ నతని బట్టి వలార్చున్."

ఎవరక్కడ?

ప్రతీహారి (ప్రవేశించి) మహారాజా! జయము
ఏమి సెలవు?

రాజు విజయా! సుమంత్రుని పిలువుము.

ప్రతీ (నిష్క్రమించి సుమంత్రునితో ప్రవే
శించి) ఆర్యా! ఇటు ఇటు.

సుమం మహారాజా! జయము

రాజు అమాత్యా! స్వాగతము రమ్ము
కూర్చుండుము విజయా! నీవు బయట కేగి కూర్చుం
డుము

ప్రతీ చిత్తము (నిష్క్రమించును)

సుమం : ఏమి సెలవు?

రాజు నే నిపుడు కైకేయి మహానుభావత
సుమిత్ర యాలోలుపత తెలిసికొంటిని

సుమం . ఎట్లు?

రాజు కైకేయి తనయునికే రాజ్య మిచ్చెద
నని నా ప్రతిజ్ఞ యున్న నామె గుణవత్తరుడగు రాజ్యా
మీయ దగునన్న న్యాయముచే రామునికే దానిని
విడిచిపెట్టినది ఇక, సుమిత్ర తనయులతో రామ
సేవానిగ్నత గోరుచున్నది ఓహో మహానుభావత పర
మాశ్చర్యభరితము కదా!

సుమం ఔను కాని,

"భావిన్ సౌఖ్యము గోరి నారిజనముల్
భావించి బాగోగులన్
సేవింపన్ పౌరంగాంద్రు న్యాయపథమున్
శౌందర్యవా కష్టమున్,
దైవాయత్తము లోకమంతియు, క్షమన్
జంపుగా సదా దైవమే,
జీవుం డెట్టులొనర్చు దాంటె జనిలో
సిద్ధించు నట్లే జరిన్"

అందుచే

"పుత్రులు నల్వురున్ సుగుణపుంజము
లద్భుత నారిశేఖరుల్
గాత్రము లెన్న వేఱయిన గాని
మనస్సులు చూడ నొక్కటే
మాత్రము ప్రేమ భంగమును మాత్రము
కల్గగ నీదు రాజ్యవి
పుత్రుల, కెంతవారి యగు ముల్లును
నీతుల దెల్లువుచ్చునే?"

కనుక, నీవు రాజ్యప్రదాన చింతను విడుపుము.
రాముడే రాజగును నీవు సంతోషముగా పంచవ
చ్చును జను లెల్లరు సంతోషింతురు. ఇక నీ కేమి
కావలయును?

రాజు : నే నిపుడదే యాలోచించుచున్నాను

సుమం వసిష్ఠ భగవాను లిట్లు విన్నవించిరి.

రాజు గురుభగవాను లేమని సెలవిచ్చిరి?

సుమం . ఇట్లని, "కుమారులు .

"వేదములెల్ల నేర్చిరి వి
శేషమునన్ శుభవిద్య లెల్ల న
భ్యాదరణంబునన్ విరివి
యావనమందె కుశాగ్రబుద్ధి౯
వేదిత శస్త్రశాస్త్రబహు
విద్యల గాంచిరి వీరి రాజనీ
త్యాదుల శాసనాదిక వి
ధానల జేసి యనుగ్రహించెదన్ "

విదూ: (నవ్వుచు ప్రవేశించి) ఓయీ! వయస్యా! ప్రతీహారులు నన్ను ఱ నీకడ కోగా వారితో పోరాడి నీకొక ప్రియవిశేషము చెప్పుటకై యిట వచ్చిపడితిని

రాజు: ఏమి ప్రియము?

విదూ: రామునకు రాజ్యాభిషేక మనుచు కౌసల్యాదేవి నాకు మోదకములు పెట్టినది. ఈ సంగతి యంతయు నీకు నివేదించుటకై వచ్చుటవలన నా హృదయభారము మోదకభారము కూడ దగ్గిపోయినవి

రాజు: ప్రతిదినము నీవు మోదకములే తిందువు. రాముడు రాజైనను భరతుడు రాజైనను నీకు మోదకములకు మాత్రము లోటు లేదు చింతింపకుము

విదూ: ఏల చింతింతును? రాముడు రాజైనచో కౌసల్యాదేవి బహుమోదకములచే నన్ను ప్రీతిని జేయును. భరతుడు రాజైనచో కైకేయి బహుతర మోదకములచే నన్ను సంతుష్టిని జేయును

సుమం: వసిష్ఠభగవానులతో నేను ఏమి నివేదింతును?

విదూ: (జనాంతికముగా) అమాత్యా! నే నేమైన చెప్పిన నావయస్యుడు కోపించును నీకా సంగతి తెలియదు (రాజుతో) నేను మోదకములతో సంతోషింపవలెనంతవఱకు అభిషేకవిధి ప్రారంభింపరా దని వసిష్ఠునితో జెప్పెదను

రాజు: భగవానులు గురుపాదులు నగు వసిష్ఠులతో శీఘ్రమే తాము సెలవిచ్చినప్రకారము చేయుచుంటి నని నివేదించిరమ్ము

విదూ: (అపవారించి) వయస్యునకు క్రోధ కలిగింతును అంతకుమించి నాకేమియు తెలియదు కదా! (ప్రకాశముగా) నాకు తెలియని విషయము నీవు చెప్పవలెనే వయుగను ఇపుడు నాకే తెలిసినది భరతున కయవలసినరాజ్యము నా చెలికాడు రామున కిచ్చునట. నే నంతఃపురమున రాణులకు బయట భృత్యులకు పోరాటము కల్పింతును లేనిచో ప్రాయోపవేశము చేయుదు నని యంతఃపురము భయ పెట్టెదను

రాజు: అమాత్యా! నే జెప్పినది భగవానులతో జెప్పిరమ్ము

సుమం: చిత్తము (నిష్క్రమించును)

విదూ: ఈ కపట పండితుడు పోయినాడు.

రాజు: (తనలో) చపలు డగు నీవటువు కలహ ప్రియుడు ఆ కలహాగ్నుల నెఱుంగడు ఈ మూర్ఖుడు క్రోధ కలిగించునేమో యని కొంత కలుగుచున్నది కానిమ్ము (ప్రకాశముగా) సఖా! సుందరకా! ఏదో కథాప్రసంగవశమున రాజ్యదాయ విచారము కలిగినది. ఈ మాట యేమాత్రము నిజము?

"అధిక విస్తరమైన యా నృపత్వ
మేడ? సుకుమారచేతస్కు లేమదీయ
పుత్త్రులేడ? పరిహాసపూర్వక మిది
ఇందు సత్యంబు కలదని యెంచకయ్య!"

విదూ: నిత్య మా కథాప్రసంగమే వచ్చుగాక!

(తెరలో)

"శక్రపురిన్ జయించి, సురసంఘము
క్రోలి, వలంచి వీరరాట్
చక్రము రావణాసురుడు శాంతి
గడించియు భంగమందె ని
ర్వక్ర పరాక్రమ ప్రథిత రామ
చరిత్రము విన్న, నా డితన్
వక్రగతిన్ నిరూఢు డయి వచ్చి
జయింపుడు జాగరూకులై "

రాజు: (విని) ఓహో! ప్రధానాచార్యు డగు సుబుద్ధి స్వనముచే నన్నది సుందరకా! నీవుపోయి నా వచనముగా నాతనితో "నీ మాట వింటిమి సంగతి తెలిసిన"దని చెప్పుము

విదూ: బాగో! నేను జెప్పిన దారిలో నేనే రాముడ వనకోని యా రావణుడు నన్ను ప్రెంగి చేయగలడు

రాజు: సరే నేనే వెళ్లెదను (తనలో)

"ఒకకొంక నివృత్తిం బొం
దొక టుద్ఘాతంబు నరుస్య, ఒక దుఃఖమె నా
కకటా కొడుకులు లేమిన్,
వికలత హృదికరుస్య నిపుడు వేయి విధములన్ "

ఆహా!

"సుతులు జనించినారు వర
శూరులటంచును వ్యాప్తి చెందె దీ
ప్తి తనయులే విరోధులును
దవ్వులయందును లేవ జొచ్చి రీ
సుతు లతికాలమున్ కలుగ
కూడదు వయస్సును వృద్ధుడైతి నే,
నతి బలవంతు లుద్ధతు ల
హా! యదె కింక శరణ్యు డీశుడే "

(నిష్క్రమించును) ఇది ద్వితీయాంకము.

కవిసన్మానము

శ్రీ జనమంచి రామకృష్ణ

తారాసింగు (వ్రాసుకునే బల్ల ముందు పెట్టి ఉని వీధిలో వచ్చే పోయే జనాన్ని చూస్తూ) మిత్రులారా, నేను సుదినం ఈ వేళ ఎందుకో ఈ జీవితం అతి మధురంగా తోస్తుంది స్వప్నాల్లో నే చూశా నావనితని ఎంత పవిత్రమైన నామం ఎంత తీయనిది చంద్రకళ, చంద్రకళ నా స్వప్నసుందరిని గురించి సున్నితంగా సుకుమారంగా గీతమల్లాను (తలుపు చప్పుడు)

తాతబ్బాయి తారాసింగ్, తారాసింగ్, ఉన్నావా ''

తారా అదేమిటల్లా ఏండి చేతులు గాలి ' ఎగరేస్తూ తన్మయంలో వస్తున్నావు? తాతబ్బాయి ఈ వేళ ఇంత త్వరగా గాలిపోయి ఆర్పేశావే? మరి రొట్టెలు చేయవూ?

తాత నువ్వేదో కవిత్వపు కట్టలు రాసేసి పారేస్తున్నట్టున్నావే ఇంకా కా రొట్టెలు తినేందుకు ఆకలితో వచ్చావా? రొట్టెలో నంజుకొందుకు పచ్చడి బద్ద లేకుంటే ఒకసారి 'ఓకేయి, ఆవిడకి కుబేరుడుగారు పిల్లకి పెళ్లి తలపెట్టారట?' అంటూంటే విన్నావా ఇది నిజమేనంటావా?

తారా నిజమేనయా

తాత: ఆమె అందచందాలని వర్ణిస్తూ ఎవరైతే చక్కని ఇంపైన సొంపైన కవిత్వం చెప్తాడో అతని కామె నిచ్చి పెళ్లిచేస్తారటకదూ?

తారా కావి, ఇంకో మరకుంది తాతబ్బాయి

తాత ఇంకో మరక

తారా ఔను, సూర్యాస్తమయం అయే లోపుగా గీతాన్ని పూర్తి చెయ్యాలి

తాత ఓవ్, ఇంతేనా, తప్పకుండాను ఇంకో ఓ ఘంటసేపు నాకు తీరుబడే నాలుగు పంక్తుల్లో అద్భుతంగా ఓ గీతాన్ని వ్రాసేస్తాను తారాసింగ్, ఓ మాటు మార్వాడికి ఓ ఘంటలో, రకరకాలైన రొట్టెలు తయారు చేసి ఇచ్చాను అటువంటప్పుడు ఈ గీతం వ్రాయడం ఎంత సేపు చెప్పూ? సరే కాని ఒక్క గేయం వ్రాస్తే సరిపోతుందా, లేకపోతే ఇంకా గీతానికి సంబంధించిన షరతులేమున్నా ఉన్నాయా?

తారా కంసాలి వజ్రవైఢూర్యాలని పొదిగి ఎంత బాగా నాజూకైన ఆభరణాన్ని చేస్తాడో ఆమె స్తవగానే, గేయంలో ఆమె పవిత్రతానాన్ని ఇమిడ్చి పొందికగా వ్రాయాలి

తాత ఓహో, రొట్టెలపిండితో రొట్టె చుట్టూరా ఆకులూ పువ్వులూ అమర్చినట్లు అంతేనా

అరే తారాసింగ్, లోపల్నుంచి అప్పుడే ఏమిటి, కవిత్వం ఉరకబోకి హైకొస్తున్నట్టుగా ఉంది

తారా సరేకాని, తాతబ్బాయి, ఆ గేయాన్ని నువ్వు చక్కని దస్తూరిలో వ్రాయాలి

తాత పెద్ద ఇబ్బంది తెచ్చిపెట్టావే మరి నాను కలం పట్టటం రాదు రొట్టెలపిండి ముద్దు టావా, నీఇష్టం వచ్చినంత మెరుపుగా వయ్యారంగా గాత్రాన్ని

తారా తాతబ్బాయి, ఎందుకంత తొంగపో తాపు చేసున్నావుగా

తాత వట్టిపుణ్యానికి వ్రాయక్కర్లేదులే!

తారా ఒక్క దీనారం వ్రాయడం కంటు నాకొదిలెయ్యకనోయి నీగేయాన్ని చూసి, ప్రశంసా, అబ్బా, చంద్రకళ, తప్పకుండా తాతబ్బాయినే ప్రేమిస్తుంది అని ఈర్ష్యపడాలి

తాత సరే, ఇదిగో ఇంత నాగేయం గురించి ఆలోచించాలి ఉండు ఆలోచిస్తాను. ఇదిగో, ఆమె దీపం, నేను మిడత అని ఆమెతో చెప్తాను తారాసింగ్, నాకు మతిపోతూంది ప్రాణాలు తీరికే పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చేస్తున్నాయి నేను దీపాన్ని ఆమె నా చుట్టూ తిరిగే మిడతా కాదు కాదు.

మొదట ఎట్లా చెప్పావు తారాసింగ్? (తలుపు చప్పుడు)

తారా ఎవరు వారు?

ఫరీద్ (అడుగుల చప్పుడులో దూరాన్నుంచే) నేను, ఫరీదుని

తారా ఓహో హో ఫరీదుగారా రండి, రండి, దయచేయండి, ఏమిటీ వేళ ఇలా దయచేశారు

ఫరీద్ ఏముందండి? ఇంతదూరం వచ్చాను కదా అని ఓమాటు చూసిపోదామని (లోపలనుండి చూస్తూ) అరే, ఎవరండీ అలా కూర్చొనున్నారు? ఏం పాపం, ఒంట్లో బాగలేదా? ఏమిటి ఆయన బాధ?

తారా ఎరగరూ అతణ్ణి తాతబ్బాయి ఈ పక్క కొట్టులో రొట్టెలు చేసి అమ్ముకొంటాడు

ఫరీద్ నే నెరగను లెండి ఔను కాని ఎందుకండి ఆయన ఘడీకోమాటు తలకాయ చేతితో కొట్టుకుంటాడు? ఘడీకోమాటు గొంతు చేతులూ పైకెత్తి రాగం తీస్తున్నాడు గొడ్డిగా మతి చెడిందా? పాపం, చిన్నవాడేనండీ

తారా (నవ్వుతూ) అబ్బే అతను కవితా వాహినిలో ఈత నేర్చుకుంటున్నాడు

ఫరీద్ ఏమిటేమిటి? రొట్టెలమ్ముకునే వానికి, కవితాహృదయమా? తారాసింగ్! చంద్రకళని వశం చేసుకునే నేర్పుతో, నిజంగా కవిత్వం అల్లగలడంటావా? (దూరాన్నుంచి) అబ్బబ్బా, ఏమిటీ గోల నేను కవిత్వం ఆలోచిస్తూ ఉన్నట్లు తెలియదూ ఎవరు? ఓహో మీరా? ఫరీదుగారూ! ఎంతకాలానికి మళ్లా కనిపించారు సాయబుగారూ, ఎప్పుడో తిన్న చిమ్మిలికొట్టికి డబ్బు లిచ్చారు కాదే (పాడును) "లోన మధుకీలలెగసిన దీప మీవు"

ఫరీద్ తారాసింగ్, తను తయారుచేసే రొట్టెల్లాగే వుంటుంది సుమా! ఇతని కవిత్వం (నవ్వు) ఔనుకాని, నీతో ఓ విషయం చెప్పాలనుకున్నాను చెప్పావు ఏమిటి, అది నిజమేనా ఆఖరికి కుతే దుగార చంద్రకళని

తారా ఔనయ్యా, ఏం నీకు, ఆ పిల్లమీద కన్నుపడిందా? ఈ కానియ్యి మళ్ళా మొద లెట్టు కవిత్వం

ఫరీద్ కుతేదుగారికి చదవడం రాదు గదా మరి తెందుకోయి మాకురికి చదవటం వచ్చునని, తండ్రి కంత గర్వం అనుకున్నావ్

తారా ఔనౌను ఆమె చంద్రకళ కాదు విద్యాసుందరి చదువుల సరస్వతి

ఫరీద్ ఔను తారాసింగ్, చంద్రకళ సామాన్యంగాలు కాదు నాపాట వ్రాసిచ్చేటందుకు ఎంత పుచ్చుకుంటావు?

తారా ఎంతో నా, రెండు దీనారాలు .

ఫరీద్ రెండా? ఒకటందూ, నేనుగాని చంద్రకళని సంపాదించావా, నా డబ్బంతా నీదే

తారా సరేలే

తారా (దూరాన్నుంచి) తారాసింగ్, తారాసింగ్, నాకు కవిత్వం రావడం లేదు ఒక పాదం వచ్చింది రెండోది ఎలాగ?

ఫరీద్ తెలిసిందా? మరుగ్గా మజాగా ఉండాలా? లేకపోతే, హుందాగా ఉండాలా?

తారా తారాసింగ్ రెండో చరణం ఎలాగ?

ఫరీద్ తారాసింగ్, వీణ్ణి ఇక్కణ్ణుంచి లేవగొడితేనే కాని, నాకు భావాలు రావు ఆ మొహం చూడు పైగా గద్యంలో పద్యం వ్రాయడానికి పాకులాడుతున్నాడు

తారా ఫరీదుగారూ! పోనీ మీకు ఎక్కడ కూర్చోవాలని ఉందో చెప్పండి.

ఫరీద్ ఎక్కడో అక్కడ, కాస్త మెత్తగా ఉండాలి ఇక్కడ మఖ్‌మల్ పరుపులూ లాటి కులూ లేవే ఎలాగ కవిత్వం వ్రాయడం?

తారా పోనీ అక్కడ కూర్చోండి!

ఫరీద్ (దూరాన్నుంచి) ఆఁ అమ్మయ్య. కాస్త బాగుంది. తారాసింగ్, ఇదిగో ఇప్పుడే చెప్తున్నాను ఎవరొచ్చినా సరే, నా దగ్గిరకి మాత్రం రానీయొద్దు నా బుర్ర ఉండే, కాస్త నా గొడవ ఓర్పులో లేదు అంత సుకుమారమైంది కాస్త కరుకుమాట విన్నానంటే, మనస్సు చితుక్కుమంటుంది పాడు మొహం కనిపిస్తే చాలు ఓ వారంవరకూ మతి చెడిపోతాను

తారా: సరేనయ్యా బాబూ .

ఫరీద్ : ఐతే మరి నేను కవిత్వంలోకి దిగి పోతాను.

(కొంతసేపు చప్పుడు తర్వాత అడుగుల చప్పుడు)

అప్పలస్వామి : (కత్తిరి చప్పుడు చేసుకుంటూ దూరాన్నుంచే) తారాసింగ్ మనవాడు మొత్తానికి కూతురికి పెళ్ళి తలపెట్టాడే చంద్రకళ, చంద్రకళ, రారాజులు పెళ్లిచేసుకోతగ్గ సౌందర్యవతి

తారా అరే, అప్పలసామి, ఆ కత్తిర్ని ఇటూ అటూ తిప్పకు నా కంట్లో గుచ్చుకోగలదు

అప్పల నా కంతా స్వప్నంలా ఉంది చిన్నప్పుడు నేను పెళ్లిళ్లలో గనిసెట్టు మేళం ముందు గంతేవాణ్ణి. ఇప్పుడా విధంగా గంతాలని ఉంది తారాసింగ్ ఇదిగో నేను ముందే బజానా ఇచ్చేస్తున్నాను ఆమెచే నేను పెళ్లాడానంటే ఈ మంగలి వృత్తి మానేశానన్నమాటే. అను, (కత్తిరి చప్పుడు) నా పద్యం నేను వ్రాసేస్తాను అప్పుడు నేను చెప్పుకుంటే, నువ్వు కలం పట్టుకు గబగబా వ్రాసేయాలి

భావకవి (దూరాన్నుంచి) గాడిదా, బుద్ధి లేదూ, ఈ లోపలరా, దాక్కున్నావు? తారాసింగ్ తారాసింగ్, మంగలి అప్పలసామి లోపలున్నాడా?

అప్పల తారాసింగ్, ఎవరా కేక వేసేది? ఓహో, అరెరె, ఆయన గడ్డం చేస్తూ చేస్తూ వచ్చేశానుకుంటాన

భావకవి (కోపంగా) తారాసింగ్, వాడు లోపల ఉన్నాడా? చూడు, గడ్డం నిండా ఎట్లా నాట్లు పెట్టాడో పైగా ఓ వంప అట్లానే ఉంచేసి చంద్రకళ మాట వినగానే పరుగెత్తాడు ఏడీ వాడు? కనిపించనీ ఏం చేస్తానో చూడు

తారా కొంచెం శాంతించాలి యువకవి గారూ? అతనెప్పటికేనా ఆ విధంగా మిమ్మల్ని సగం సగం గడ్డంచేస్తూ, వదిలేశాడా? అప్పలస్వామి పద్యంవ్రాసే ధోరణిలో ఉన్నాడు అంతే.

భావ పద్యమా, ఏమిటి? నాక్కనిపిస్తే బ్ర రామకీర్తన పాడిస్తాను

ఫరీద్ (దూరాన్నుంచి) తారాసింగ్ ఆ యువకవిగారిని అవతలికి దయ చెయ్యమను కవిత్వం ఆలోచిస్తున్నానని తెలియదూ? పాడుగొడవ

తార : అబ్బబ్బా, ఇందాకటినుంచీ ఓ మాట కోసం గింజుకుంటూంటే ఆఖరికి మనస్సుకి తట్టింది కాని, ఆ మాట కాస్తా ఈ పాడు గొడవలో మళ్లీ మాయమైపోయింది.

అప్పల (గట్టిగా) అయ్యా యువకవి గారూ, మరోమాటు, ఆ రెండో చెంప గీసేస్తాను రెండి ఇప్పుడు కాదు చాలా కవిత్వం తొందరలో ఉన్నాను దయచేయండి

తారా యువకవిగారూ, కుబేరుడిగారి సంగతి విన్నారా? ఒక పద్యం చంద్రకళమీద వ్రాశారా, చంద్రకళ మీ జీవితాన్ని కాంతిమంతం చేస్తుంది

భావ ఏమిటి, ఒక్క పద్యం వ్రాస్తే చాలా? చెప్పావుకాదు? అదెంతసేపు

తారా మీ పద్యం చక్కని దస్తూరీలో అచ్చులా ఉండాలి

భావ నా వ్రాత అంత బాగా ఉండదే?

తారా నే నున్నానుగా? ఏమిటి సెలవు?

భావ వ్రాసేందుకు ఎంత పుచ్చుకుంటావు?

తారా ఎంతో నా, ఒక దీనారం

భావ అబ్బే, అంత ఇచ్చుకోలేనయ్యా

తారా మీరే అలాగంటే ఎట్లా? ఉత్తమమైన పద్యానికి అంత మొత్తమైనా ఇచ్చింపకపోతే బావుండదు

భావ సరే, ఇదిగో

ఫరీద్ అమ్మయ్యా, కాస్తగొడవ తగ్గింది కాని ప్రాస కుదరడంలేదు కళకుతగిన పదాలు ఆఁ వస్తోంది వెళ, తళ, గళ, బళా, యిటి ప్రాసలుంటే చాలుగా, అర్థం లేకపోతే పోయే ధ్వనికి, ప్రాధాన్యం ఇచ్చారు కాని అర్థాని క్కాదుగా బాగుంది

భావ (దూరాన్నుంచి) – ఏయ్, అత్తరు సాయిబూ, నాకు మంచిభావంకోసం గాలంవేస్తున్న సమయానికి ఎందుకా గార్దభస్వరంతో అరుస్తావు? లోపల ఆలోచించుకోలేవూ?

ఫరీద్ మనస్సులో ఆలోచించుకోడం నాకు చేతకాదు

అప్పల (ఓమూలనుంచి) స్, స్, నిశ్శబ్దంగా ఉండలేరూ, భావకవిగారూ మనస్సులో అప్పటికే నా పద్యం పూర్తిచేసేశాను. కంఠతా పడుతూంటే కాస్త మాట్లాడకుండా ఉండలేరూ?

శార (కిటికీలనుంచి) మీ కంత పాట్లాడు కోవాలని ఉంటే, దూరంగాపోయి పాట్లాడుకోండి బాబూ.

ఫరీద్ (మేక మాలా బులాలా వరసని) బాలాలా (అని కూనిరాగం తీసి) కోయిలలా గొంతు లోన కోర్కెలు రేగనటే,

ఫేద్ ఇలా మొదలెడితే ఎలావుంటుందో

శార ఆఁ వచ్చింది, వచ్చింది, అమ్మయ్య

(రాగంలో) కాముడి కాంతి లోగొన్న కోకి

లమ్మ, గళము సరి చేసి కుహూ కుహూ పాడుమమ్మ

ఫరీద్ (కోపంలో) ఏమిటంటున్నావు శార బ్బాయి! ఉహూ, నేనుమాత్రం ఒప్పుకోను మొదట నాకొచ్చిందా భావం, కోకిల నా మనస్సుకి మొదట తట్టింది

శార అమ్మయ్య, ఇందాకటినుండీ అంత బాగా పాడే పక్షి పేరు జ్ఞాపకంరాక గిలగిల కొట్టు కున్నాను

(రాగంలో) కోకిలా, కోకిలా, కూయవే, కూయవే

ఫరీద్ (చిరాకుతో కోపంగా) అంత దొంగలు నా ఎంగిలి తింటారే మీకు బుద్ధిలేదూ?

శారా ఏమిటిది ఫరీద్? కవులూ, ప్రియులూ, మీరూ, అలా దెబ్బలాడుకుంటే ఎలా? ఈ గొంతెండి పోయిన ప్రపంచానికి మీరు, భావుకులోకాల అమృతాన్ని చిలుకుతున్నారు తగ్గు దెబ్బలాడకో కండి

అప్పల అంతా వినండి వినండి నా గయ్యం పూర్తైపోయింది వినండి

ఫరీద్ వినం, వినం, వినం ఈ కోకిలగురించి ముట్టమొదట ఇటో అటో తేలాలి

అప్ప శారాసింగ్, నేను మర్చిపోకముందే నాగేయం చెప్పేస్తాను త్వరగా వ్రాసేయి బాబూ!

(పాడును) రోజాలేకుల చుబుకముదానా,

శాంతులనీరద ఆకాశంలో

కోకిలగానము చేయవదేమొ

ఫరీద్ (అష్టంగా వచ్చి) అప్పలసామీ, ఏకే, నీ మనస్సుకి కోకిలే పట్టిందన్నమాట ఇన్నాళ్ళూ ఈ ప్రపంచంలో డబ్బుకోసమే దోపిళ్లు జరుగుతున్నా యనుకున్నాను ఆఖరికి భావాలనికూడా దొంగిలి స్తున్నారు ఇంకెక్కడ దాచుకోడం

అప్పల ఏమిటంటున్నావు? కోకిలా? కోడు నాకే మొద్దమొదట మనస్సుకి తట్టింది. ఎంతచక్కని మాట కోకిల! కోకిల!

ఫరీద్ నేనా, పుట్టమొదట అటువంటి పక్షి ఉందంటూ కనిపెట్టినవాణ్ణి

శార (నవ్వుతూ) పక్షి ఏమి చెయ్, ఫరీదు?

ఫరీద్ ఔను పక్షి, పిట్ట కలిస్తే పక్షౌతుంది నేనే కనిపెట్టాను

భావ మీ దివరిదీ కాదు నాది

శారా కవులారా, మీరంతరూ ఒక ఒక్కి బరించి ఈ విధంగా కీచులాడి కాలయాపన చేస్తు న్నారు చంద్రకాంత ఒక్కటే ఏనా, ప్రతి వనం, వెన్నెల కౌగిలింతలో పులకరించటం లేదూ? అందరూ ప్రేమ పాత్రులై ప్రేమ జపమాలని తిప్పటం లేదూ?

అప్పల బాగా చెప్పావు శారాసింగ్ కోకిల అన్నమాట నా స్వంతం కాదు కాబట్టి, మిగతా వారు వాడుకోడానికి ఎటువంటి అభ్యంతరం పెట్టను

ఫరీద్ నేనుమాత్రం ఒప్పుకోను ఇదిగో, ఇప్పుడే చెప్పేస్తున్నాను కోకిలని ఎవ్వరూ కవిత్వంలో వాడ్డానికి వీలులేదు మీ కందరికీ తెలుసు న్నట్టే పునరుక్తి దోషంబు పొంత పోకండి.

అప్ప శారాసింగ్, ఇప్పట్లో నా తగువు తీరేట్టూ కనిపించటం లేదు ఈ విషయంలో నీకు ప్రమేయం లేదు కాబట్టి, నువ్వు ఎలాగో, అలాగ, ఇదమిద్ధం అని పరిష్కారం చెయ్యి

శార ఔను, అప్పలసామి చెప్పింది బాగుంది శారాసింగ్, నువ్వు చెప్పవయ్యా

భావ నాకు ఇష్టమే

ఫరీద్ సరే, అందరికీ ఇష్టమైతే నాకూ ఇష్టమే

శారా కవులారా, ఇందులో నేను పరి ష్కారం చెయ్యతగినదం లేముంది? మీరంతా మీ మీ గేయాలు ఎట్లా వ్రాసినా సరే, అవిమాత్రం అమర త్వాన్ని పొందాలి. పరిమళ భరితంగా ఉండాలి మీ ఇష్టమొచ్చినన్ని పక్షుల్ని వాడండి, కొమ్మల్ని

చిలకలూ, పావురాలూ, ఆ కోకిలను మాత్రం వదిలే శాంసి. ఏం? తీరిందా తగవు!

ఫరీద్ ఏమిటి? ఆ కోకిలని ఏకస్వరం వాసి చూసేదూ? ఐతే చాలా కష్టమే!

దృశ్యం 2

(తారాసింగ్ గదిలోనే కవులంతా కూని రాగాలు తీస్తూ గేయాలల్లపంలో మునిగి తేలుతూం టారు)

అప్ప (ఆశ్చర్యంగా) ఏపోయింది, దబ్బున, తారాసింగ్ కాగితం కలం తెచ్చుకో అబ్బబ్బా, భావాలు జలపాతాల్లో పడిపోతున్నాయి ఒక్క నిమిషం కాలయాపన అయిందా భావాలు జారి పాతాళంలో ఇరుక్కుపోతాయి

తారా అప్పలస్వామి, నేను సిద్ధమేనయ్యా, కానీ చెప్పు

అప్ప (పాడుతూ)

ప్రణయ తూలిక విసురులో విరిసినట్టి
విరులహారమ్ము కానీయ, నీ వందుకొమ్ము

అబ్బే కాదు, కాదు

తళుకు కాంతులు, చంద్రికళలు చ, చ మర్చిపోయాను

తార (అతి తొందరగా) అద్భుతము భళా, భళీ, ఆపకు, గతేళ్ళాల నూని కారిపోతూన్నట్లు నా మెదడు ఈ ఆలోచనలతో మరిగిపోతూంది తారా సింగ్, కలం తెచ్చుకున్నావా? ఏమిటూ వ్రాశావ్? కళ బళ

అప్ప తారాసింగ్. వచ్చేసిందండి, బాబ్బాబు, ఒక్కసారి రావూ?

తారా అప్పలస్వామి, నాకేం నాలుగు చేతులు లేవు? ఇక్కడ తాతబ్బాయికి వ్రాయనా, అక్కడికొచ్చి నీకు వ్రాయనా, కాస్సేపుండు

భావ (దూరంగా పాడుతూ)

చిరుత ప్రాయమునాడె
చిరుకేలు చూపుమా

ఫరీద్ తారాసింగ్, వాళ్ళంతా దొంగలు, జా, బాబు, వ్రాసేయి

అప్పల (పాడుతూ) "పత్రముల సందులందు పొంచియున్న"— వ్రాసుకో తారాసింగ్

ఫరీద్ (తెలుగు పాటలాంటిలో తనపని లాలా అంటూ పాడుతూ)

తంకిచేతా లేక
వనితా పాడూనేలో

భావ (పాడుతూ) చిరుత ప్రాయమునాడె,

చిరుకేలు చూపుతూ,
చీమ చిటుకన గానె
చేజారిపోతివా?,

తార (పాడుతూ)

కాంతిలోకముకనగానె
గళము విప్పి, కళకళలాడని
రేబవళ్ళేడ్చినాను

తాతా (నవ్వుతూ) నామీద పడకండి కవిత్వజ్వాలలు తగిలి నాకు మూర్ఛవచ్చేటట్లు వొస్తున్నాయి ఒకళ్ళ తర్వాత ఒకళ్ళు అప్పలస్వామి! ఏదీ నీ గేయం చెప్పు

అప్ప : (పాడుతూ)

కళల కాకరమైన ? మదీయ కల
ప్రణయ తూలిక చివర
ప్రసవించె పూమాల
ప్రణయినీ, ప్రణయినీ గళసీమ దే, ప్రణయినీ.

తాతా ఫేష్, ఎంత బావుందయ్యా, ఈ పద్యం నాదైతేనా?

ఫరీద్ బావుందా, హా, నాకంతా ప్రలు ముదుగా ఉంది

అప్పల ఏమిటంటున్నావు? జాగ్రత్త సాయిబూ?

తారా తాతబ్బాయి, ఏదీ ఓమాటు మూత ఎత్తు, ఎటువంటి సువాసనద్రవ్యాలు వేసి పకోడీల రొట్టెని తయారుచేశావో చూస్తాను?

తార (పాడుతూ)

పదలు లేయనుమాటల మరచిపోయి,
నేతిలో నానిపోగిన పిండి భాతి
గుండెపై దబదబా బాదు కొంటి సఖియా!

తాతా ఫేష్, తాతబ్బాయి, ఫేష్ యోఘలరీ, ఏదీ నీ దెంతవరకూ వచ్చింది చెప్పు మరి వ్రాసేస్తాను

భావ అవతరిణు, అనువిషయును
ప్రణుతింతును శ్రీ ప్రేమలను,
ప్రేమకళారాధనలో
చంద్రకళాధీనములో
జీవింతును, జీవింతును

తారా ఇదేం కవిత్వం, తమాషాగా ఉంజే

భావ అతివాస్తవిక కవిత్వం కాదే?

తారా అత్తరుసాయిబు, నీపాట పూర్తైందా? లేక ఇంకా పెరుగులు పెనుకున్నావా? పేరుకు తగ్గట్టు అత్తరువాసనలతో నింపేతూంటుం దనుకుం టాను

అత్తరు (వరసకోసం మేరే మాలా బులాలో లాలా లా అని పాడి తర్వాత తన గేయం పాడటం మొదలెపెడాడు)

నాలో కోర్కెలు తేగ వదేలనోటా
నాలో కోర్కెలు తే7 వదేలనో హో
చంద్రకళ కరగ్రహణమునకై
తేకరించితి సౌరభాలను
నాలో కోర్కెలు తేగన దేలనో హో
నాలో కోర్కెలు తేగన దేలనో హో

తారాసింగ్, చూస్తున్నావే నువ్వు ఏదిం విరహం? అప్పటికప్పు డొచ్చిందంటే మన కవు లంతా ఒక్కొక్క పాదం వ్రాయడానికి ఒక్కొక్క వారం తీసుకుంటారు

అప్ప ఓహో, ఎంతబాగా వ్రాశారండీ, అత్తరు సాయిబుగారూ? నా మంగలికత్తి పీవ్రులా ఉంది మీ పద్యంలోని పదును

తారా మీరందరూ కవులు కవికులానికి తిండివాళ్లు? ఒకళ్ల నొకళ్లు ఎత్తిపాడుచుకుంటే ప్రపంచానికి లోకువైపోరూ? మీమీ పద్యాలు వ్రాయించుకోడం ఐపోయింది కాబట్టి, నా కిష్ట వలసిన పారితోషికం వెంటనే ఇచ్చి తెచ్చిఇవ్వండి

మూడవ దృశ్యం

(కవు లందరూ తిరిగి తారాసింగ్ గదికి వస్తారు)

తార తారాసింగ్,

తారా ఏమదు? ఓహో ఎందుకు మళ్లా వచ్చావు తారకా?

తార ఏ, ఏ, మెల్లిదిగా మాట్లాడు, నీ పక్కని ఇంకెవరూ లేరుకదా?

తారా ఎవ్వరూ లేరు

తార (రహస్యంగా) మాడు, సింగ్, చంద్ర కళని నేను గలిచేట్లు ఉన్నావు దానికి చెప్పాత్తూ ఆ యువకవి గేయంముందు నా గేయం దిబ్బలా ఉంది నువ్వు కొంచెం మెరుగు పెడితివా చంద్ర కళ మరేమంటావు?

తారా ఏదీ, ఆ యువకవి వ్రాసింది ఏదీ

తార సరే, ఇంకో దీనారం ఇస్తావా?

తార (ఆనందంతో) ఒకటి కాకపోతే రెండు తీసుకో మాడు, ఆ భావకవి దానికంటె మంచి దనుక్కగా ఉండాలిసుమా? మరి నేను వెళ్ళిపోతు న్నాను?

అప్ప (దూరంగా నే) తారా సింగ్

తారా ఎవరు వారు, అప్పలసామా?

అప్ప ఆc, నేనే, ఈ సమయంలో నీ సహాయం లేకపోతే, ఆమెను పోగొట్టుకుని భగ్న హృదయంతో పరలోకవాసి నైపోతాను

తారా అర్థం గ్రహించాలే

అప్ప కుబేరుడు పెద్ద బావాల గురించి అంతగా కాతరు చేయట్ట ఐనా ఎందుకో వాడు ఆ అత్తరు సాయిబు గేయమే, కుబేరుడుగారు మెచ్చు కుంటారేమో అని అనుమానంగా ఉంది పైగా వరస బాగుంది కూడాను ఇదిగో, ఈ దీనారం తీసుకో కొంచెం సరేనా?

తారా అదెంతపని, నేనున్నానుగా మెరుగు పెట్టేందుకు? నువ్వు నిశ్చింతగా వెళ్లిపోవచ్చు

షరీఫ్ తారాసింగ్,

భావకవి తారాసింగ్,

తారా సాయిబూ, భావకవిగారూ, ఇదే మిటి ఇద్దరూ ఒమాటే వచ్చారు?

షరీఫ్ ఏయ్, యువకవీ, ఎందు కొచ్చావు నువ్వు?

భావ నువ్వెందుకు వచ్చావో నేనూ అందుకే వచ్చాను.

ఫరీద్ నీ పనికంటే నాది ఎక్కువ ముఖ్యమైనది! ఓహూటు నువ్వు బైటికెళతావా? నీంసతోటి కొంచెం రహస్యం మాట్లాడాలి!

భావ అంతకన్నా తొందరైన పనుంది నాకు నేను మాత్రం కదలను నువ్వే ఓహూటు బైటికెళ్లు

తారా ఇదిగో, మీ రిద్దరూ అలా దెబ్బలాడుకోవడం బాగులేదు ఇద్దరూ కూర్చోండి మీ పనేమిటో నాకు తెలుసు ఒక్కొక్క దీనారం ఇస్తే చాలు మీమీ గేయాలకి అద్భుతమైన మెరుగుపెడతాను

భావ ఎలాగైనా తారాసింగ్ ఘట్టివాడు

ఫరీద్ మన మనస్సులోనిది బాగా కనిపెట్టాడు ఇదిగోనయ్యూ, నువ్వు కోరిన దీనారాలు మరి నేను పెడతాను సిద్ధంగా ఉంచుకుమా

తారా యువకవిగారూ, పేరుకి తగిన న్యాయం చెయ్యండి, మీరు కవులూరు మీ ఇష్టం మారంచేసి నాపనే ఒకారి కూర్చుని మళ్ళీ వ్రాయడానికి ప్రయత్నించరాదూ?

భావ ఐతే, అత్తరుసాయిబే బాగా వ్రాశాడంటావా?

తారా కానూ, ఎన్నిమార్లైనా అంటాను ఉంచండి, వెళ్లిపోకండి చంద్రకళగారింటికి అందరం కలిసి వెళదాము అప్పుడు తేలిపోతుంది మీ అందరి కవిత్వంలోని పస ఫలితం నైరాశ్యం

తారా ముసురుకొన్న మబ్బులుండి కవిప్రియుడు అక్కడ బైటపడుతున్నాడు ఆహా, చంద్రకళా, చంద్రకళవే నువ్వు ఈ కవితాత్మ ఒక రాగంలో కిచేవి నీ కరస్పర్శకై తపిస్తూ ఉన్నాము

యువ తారాసింగ్, అప్పుడే నువ్వే ఆమెని గెలిచినట్లుగా మాట్లాడుతున్నావే

తారా జౌను నేను కళోపాసకుణ్ణి వ్యాప్తికుణ్ణి తలచి గెలవలేనప్పుడు గెలుపొందినట్లు కలగని ఆనందించడం చాలా గొప్ప స, వ పాలకోయిలలాంటి కోకిలా అది. ఆహా, చంద్రకళా! ఎవరా వచ్చేది? కవితాప్రియులా, ఓహో, రండి, రండి. అప్పులవాడు. తాతబ్బాయి, అత్తరుసాయిబు, అంతా రండి.

తార. (ఆవేశంతో) ఆహా, నేను నా జీవితం తరించింది, తారాసింగ్

అప్ప పారిజాతపుష్పంలా ఉంది ఆమె దేహం ఆమె పెదాలు

ఫరీద్ (కంగారుతో) ఈ గొడవలో మరిచిపోయాను తారాసింగ్, నీ దగ్గర కళ్లజోడు లేదూ? మాయావశ్వారం

నాల్గవ దృశ్యం

(కుబేరుడుగారింట్లో కుబేరుడుగారు, కొమార్తె, చంద్రకళ, స్వయంవరానికి వచ్చిన కవిప్రియులు)

కుబే చంద్రకళ వివాహాన్ని గురించి చేసిన ప్రకటన మీరంతా వినే ఉంటారు నాకు ఆస్తిపాస్తులతో నిమిత్తం లేదు కవితాహృదయం కావాలి నా చంద్రకళ అప్పుడే సుఖపడుతుంది కాలయాపన ఎందుకు? ఏదీ మీమీ గేయాలు చూపండి

తారా ఓ నవనీతసుందరి, సుందరోజ్జ్వల రూపిణీ, చంద్రకళా, ఇవె నీ చరణదాసులు, నీగళాలంకరణకై ఏర్చికూర్చి పేర్చిన ప్రేమ ప్రసూన పద్యమాలలు

చంద్ర (అతన్ని ప్రేమించినట్లు లాలనతో) అతివ తెమ్మెక్కిమసీపంకమునందే స్నాతములైయున్న అంగుళులు కలవాడవు ఓహో, నీవా రచయిత్లోకపు రాకుమారుడివి!

తారా రాకుమారుడనా, సర్వకళా చంద్రకళా ధన్యుణ్ణి

చంద్ర ఈ గేయం రచించిందెవరు?

తాత రాణీ, నేను తాతబ్బాయిని గేయం కొంచెం పాతదలో?, రాకపోయిఉండొచ్చును కాని గొప్పగొప్ప కవులు

కుబే చాలు చాలయ్యా అబ్బా, చంద్రకళా ఏమిటనబోతున్నావు?

చంద్ర చూశారా, ఈ గేయంలోని మొదటి పాదం? 'పతలుకేయను మాటల మరిచిపోయా'

తాత (ఆశ్చర్యంగా)

పతలుకేయాను మాటల మరిచిపోయా
తెలిలో నాని పాగిన పిండి భాతి
గుండెపై దబదబా. ... , ...

మురళి వై, తొందరగా

చంద్ర (నవ్వుతూ) నాన్నగారూ, ఈ గేయంలో రాళ్ళేలా, రత్నాలు, వెండి, అన్నీ తెచ్చి పెట్టాడండీ (నవ్వుతుంది) ఇదిగో, తాతయ్యాయి, మువ్వంత బాగా రాళ్ళొలపింది దబ్బినా, కవినిమాత్రం కాలేవు!

భావ (తడబడుతూ) అయ్యో మురళీధరుడుగారు చంద్రకళా, ఆ పద్యం నేను అద్భుతంగా వ్రాశాడు.

మురళి తర్వాత కౌగిలించాడు చంద్రకళా

చంద్ర ఈ సంతకం ఎవరిది? అప్పలస్వామి?

అప్ప అఁ నేనే

చంద్ర చదువుతూ—నా కరగ్రహణము

అప్ప కాదు కాదు (కళలకాకతమైన శాపుదీ కళికవ.

మురళి వాళ్ళమాటలు చెవిని పెట్టకమ్మా ఈఁ తర్వాత.

చంద్ర షరీఫ్!

షరీఫ్

> ముసుగో సరిల చేయూనా మునిలీతవద నా
> చంద్రకళా, నీ ముంగురులతో
> ఆడుకునే పిల్లతెమ్మెర లెంత పరిమళ
> భరితాలు, ఏమిటి గెలవు?

చంద్ర (నవ్వుతూ) అత్తరు సాయిబూ, ఈ కౌగిలంనిండా ఈ నూనెమరక లేమిటి?

షరీఫ్ చంద్రకళా, ఒక్కసారి వాసన చూడు నా గీతికా పూలమాల పరిమళింపు సువాలిం పుతో నిండి ఉంది

చంద్ర (నవ్వుతూ) కౌగిలప్పువ్వుల్లో అత్తరు వేసినట్లుంది

షరీఫ్ చంద్రకళా, ఒక మనవి దయచేసి, నా గేయాన్ని ఆర్తిగా చదివకుని ప్రార్థన అప్పుడే ఆ గేయంలోని గూఢార్థం, గ్రాహ్యం ఔతుంది కళాపతికి గీటురాయి అదే పూర్ణాకృతిలోనే సంపూర్ణత కనిపిస్తుంది

చంద్ర (చదువును) నాలో కోర్కెలు లేగన
దేల నాపలో

షరీఫ్ నాలో కోర్కెలు లేగవదేలనాపలో

చంద్రకళ కరగ్రహణామునకై
సేకరించిన సారభాలను

మురళి ఛీ, కోరుకున్నది ఏమిటా కరణ. ఏమిగా కూతలు?

చంద్ర (నవ్వుతూ) నాన్నగారూ, ఈ మరు సుజ్ఞానితోమాత్రం నాకు వివాహం వద్దు బాబూ ఈ ఆఖరి పద్యం ఎవరిది

భావ నాది

మురళి ఓహో, యువకవిగారా? మీ కవిత్వం అప్పుడప్పుడు మా అమ్మాయి చదివి నాకు వినిపిస్తూం టుంది బాగా వ్రాస్తారండి బహుశా యీ కవితా స్వయంవరంలో మీరే నెగ్గుతారేమో

చంద్ర ఉండండి నాన్నగారు మాట కుండా తొందరపడకండి

భావ (ఆవేశంతో) జీవనసంధినీ, హృదయ కుహరాన్ని జ్యోతిర్మయం చేసిన ఓ చంద్రకళా, ఈ పరాధీనుడు నీ అధీనుడు తనియింపుగా తరియిం పును

చంద్ర నాన్నగారు, కవిగారి పద్యం మాత్రం తమాషాగా ఉంది కొత్త పంథాల వ్రాశారు

మురళి మరి మంచిది ఒకసారి చదివి చూడమ్మా తల్లీ

చంద్ర నాన్నగారు కాని

మురళి సంశయం?

చంద్ర ఔను ---ండి అక్కన్న చెల్ల ఉంది నాన్నగారూ?

భావ చంద్రకళ, అది అదృష్టం చెల్ల నాగేయాన్ని అంత చులకనగా త్రోసిపారేయకుమా ఒకంటకేళ్ళ కష్టపడి ఆ అద్భుతమైన గేయాన్ని పొందికగా కూర్చగలిగాను నీవు నిరాకరిస్తే యావ జ్జీవం ప్రేమ జపమాల తిప్పుకుంటూ ప్రవాసజీవనం సాగిస్తాను కరుణించు చంద్రకళా

తారా భేష్ నాగేయం పరీక్షించవమ్మా

చంద్ర ఎవరిది

తారా ప్రేమగాయకుడు, ప్రేమారాధకుడు తారాసింగ్ ది

చంద్రకళా, నీ గళాలంకరణకై కూర్చిన దీప తారల మాలనందుకోవలె ...నా కవిత్వం, నా బలం

నా యవ్వనం, నా చిరునవ్వులు ఒకటేమిటి ? నా సర్వస్వం నీకై త్యాగం చేస్తున్నాను ?

కదే అమ్మాయి ఏది అతను వ్రాసింది చదువుత్తా.

చంద్ర (లాలనతో) ఇంకేం ఏదీ నా కూడా వినను తారాసింగ్ చదవాలి

అప్పల తారాసింగే చదవాలన్నమాట ఇంకేమి తేలిపోయింది

చంద్ర (గారాబంగా) తారాసింగ్, నువ్వు చదవవూ ?

తారా సముజ్జ్వలదీప్తి
ప్రణయ మధురిమాస్వాదిత
స్ఫూర్తియా నీకోడ
పరతెంచు ప్రేయసీ
పరుగు లిడితావు
కొంటెతన మెలికలటి
క్రీగంటి మాపులతో
నీతోడ కళాప్రియుడు
దోబూచులాడ
తెరచాటు కళలదై
ధరణి సెంటలో దాగ
నీ కొరకె నా కోర్కె
నీలి మొయిలాల సొమగు
మధుజీవనందినీ
మంజులభాషిణీ
అకలంకరూపిణీ,
అమృత స్వరూపిణీ

చంద్ర (తన్మయతలో) అబ్బా, ఎంత బాగుంది తారాసింగ్ అవనోయి యీపులకరింతలు

అప్ప తారాసింగ్, అద్భుతంగా వ్రాశావోయి ఏమంటావు అత్తరుపాయిబు

కనుక తారాసింగ్, చంద్రకళ నేటినుండి నీది ఇద్దరూ, ఒకే మేళవింపులో మీ హృదయ తంత్రుల్ని శ్రుతియించుకుని ప్రేమగానంలో జీవించండి

తారా మిత్రులారా, వాడో మనని ఇదిగో ఈ డబ్బంతా యెవరిది వారు తీసుకోండి మిత్రులారా, ఇంకేం కావాలో కోరుకోండి

అప్ప మీ ప్రేమఉంటే చాలు.
తారా దానికేమి కొదవ.

(ఆల్ ఇండియా రేడియోవారి సౌజన్యంతో)

భారతీయుడు - అశరీరవాణి

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

భారతీయుడు

నేను మరుగుజ్జు నే నైన నేమి-నా పి
తామహుని యంత పొడుగ్గ కె ధరను లేడు
ఒక్కనరమటు లిపుడు నే నున్న నేమి
ఉర్విగర్భ మా ముత్తాత ఒక్క చేత!
నా 'మనోవర్తి' మనికి అంత మయినంత
నేని నాఇంటి పెత్తన మ్మూనినంత

నన్ను గని నవ్వుచున్నారు—నవ్వకండి!
నేను రారాజ వంశంపు నిసువునండి!!

నిజము! ఇంటను బయటను నిమిష నిమిష
మాతతాయుల సంఖ్య మిన్నంటుచుండ
ధర్మపరుడను గనుక, ఈ ధరణి తరణి
నాడను గనుక ఊరుకొన్నాను నేను

ఎన్నటికేని నేనే
ఇన్నర జాతులకు నెల్ల ఏడుగడనుకా
నున్నానా అవకాశము
మన్నయి పోదా-ఇపుడు ప్రమాదపడిన నో!

అశరీరవాణి

ఓయి కుమార! భ్రాంతి విడుమోయి- పురాతన వైభవస్మృతిలో
నీయిపుడున్న దుస్థితి గణింపక కన్నులు మూసికొని దే
లోయి! నిజమ్ము చెప్పెద మరొక్క—కావంతును నీవలెగ విప
త్తోయధి మగ్నుడా నరుడు తోచదు నేటి జగత్పటమ్ముపై.

నిన్నటిదాక పెత్తనము నీవయి చేసిన అయ్య వక్తి పె
ద్దన్ననుగా నిను మలచె నన్న యథార్థ మెరింగి, ఇంతనై
న న్నిను నీవు దిద్దుకొననో తెరగాంచితొమ్ము! ఎవ్వరే
మన్నను ధాత్రిపై తనకుమాలిన ధర్మము లేదు నాయనా!

లేలే ఇంతటనైన నిద్రవిడి-ఉర్వీరాజ్యమం దెంత నీ
పాలో అంతయు గెల్చువఱకు విరమింపగా రాదు పోరాటమూ
ఏలా నీ కుడిచేతితో ఎడమ చేయీలాగు పోరాడగా?
నీలో చక్కని సామరస్య మనుసంధింపక వలెగ నాయనా!

కాలకును తగ్గ మనుమ ఊత దను కీర్తి
స్వప్రతిభచే గడించుకోవలెను తండ్రి!
నీపితాళ్లు స్వపాత్రుని నిన్ను జూచి
ప్రమద వారాశి తేలిపోవలెను తండ్రి!!

కవి సార్వభౌముడు భానుకరుడు - శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

శ్రీ ఈయుణ్ణి వెంకట వీరరాఘవాచార్యులు

భూమిక

మిథిలాదేశము (బీహార్) గీర్వాణకవిశేఖరులకు, శాస్త్రవిశారదులకు యనదగు సుద్దంపు పండితాఖండులకు జన్మస్థానమై కీర్తి నందినది. విద్వత్కవిసంత ముక్తామణియై, ప్రౌఢపైదుష్యభూషితుడై, కవిశేఖరుడై క్రీ.శ. 16 వ శతాబ్దమున విలసిల్లిన గీర్వాణకవి తల్లజుడు భానుకరుడు. భానుదత్తు డని యాతని ప్రఖ్యాత నామము. నాటి విఖ్యాత మహాకవివలె, నేటి తిరుపతి వేంకటకవులవలెను నానారాజ సందర్శనము చేసి, తత్తద్రాజాస్థానముల దన కవితా సౌరభము వెదజల్లుచు, రాజ సమ్మానముల నందిన మహామహుడు భానుకరుడు. కవితార్కిక చూడామణి యగు గణపతి మిశ్రుడీతని జనకుడు, మహాదేవ మిశ్రుడు పితామహుడు, ఈ మహాదేవుని కగ్రజుడే మహామహోపాధ్యాయ బిరుదాలంకృతుడగు శంకరమిశ్రుడు. కర్ణభూషణము, భృఙ్గదూతము, శృఙ్గారవనమాల మొదలగు కృతిరత్నములను రచించిన గంగానంద కవీంద్రుడు భానుకరునికి పౌత్రుడు. శంకరమిశ్రునివలెనే భానుదత్తుడును మహామహోపాధ్యాయ బిరుదభూషితుడు. ఈతని కృతులలో మనకు దెలియవచ్చిన తొమ్మిదింటిలో మూడుమాత్ర ముద్రితములు, తక్కిన యాఱును సూర్యాలోకము నందినవి.

భానుకరుని కృతులు

1. అలంకార తిలకము (కొన్ని నెలల క్రిందటనే ముద్రితము) 1949
2. కావ్యదీపిక (ముద్రితము 1885. అలభ్యము)
3. కుమారభార్గవీయము (అముద్రితము)
4. గీతగౌరీపతి (గీతగౌరీశము)—గీతగోవిందమును బోలె గీతములతో, శ్లోకములతో గూడిన గేయకావ్యము. ముద్రితము 1887
5. చిత్రచంద్రిక (అలభ్యము, చిత్రగూఢప్రహేళికా ప్రశ్నాది విచారకము అలంకార తిలకమున నుద్ధృతము)
6. రసతరంగిణి (గంగారామజడికృతనౌకా వ్యాఖ్యతో ముద్రితము, 1885. కాశీ, 1887—88 బొంబాయి) ప్యారిస్ నగర ప్రచురణము, 1884
7. రసపారిజాతము (ముద్రితము లాహోరు, 1939, పితృపాదులగు గణపతిమిశ్రుల కావ్యముల నుండి, తన వివిధ కృతులనుండి వివిధ శీర్షికల క్రింద చేర్చికూర్చిన సంధాన గ్రంథము (*Anthology*)
8. రసమంజరి (ముద్రితము, ఆంధ్రీకృతము, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిపాదుల తెనుగు టీకతో 1909 మద్రాసు)
9. శృంగారదీపిక (నష్టము)

ఇవికాక 'పారిజాత' మను ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమును, 'ముహూర్తసార' మను జ్యోతిష గ్రంథమును నీ కవి రచించినట్లు తెలియును గాని, యీ యంశము నింకను బరిశీలింపవలసియున్నది.

వాఙ్మయరంగమున దత్తకవితాదరము

ఉదాత్తకవితా సురభిళము లగు నీతని కృతులు కవిలోకమాన్యములై విలసిల్లినవి. ఈతని కవిత మనోహరమనుటకు దత్పద్యముల నెన్నిటినో యుల్లేఖించుకొనిన యీ క్రింది ప్రాచీన సుభాషితకోశములే ప్రమాణము.

1. పద్యరచన (ఉదాహృతపద్యములు. 165)
2. పద్యవేణి (46)
3. పద్యామృత తరంగిణి (11)

4. రసిక జీవనము (116)
5. విద్యాకర సహస్రకము (9)
6. సభ్యాలంకరణము (57)
7 సారసంగ్రహము (8)
8 సుభాషిత సారసముచ్చయ (88)
9 సుభాషిత హారావళి (11)
10 సూక్తిసుందరము (10)

జగన్నాథపండితరాయలు 'రసగంగాధరము'న చిరంజీవి భట్టాచార్యులు 'కావ్యవిలాసము'న, విశ్వేశ్వర పాండేయకవి 'అలంకార కౌస్తుభము'న, అచ్యుతరాయ పండితుడు 'సాహిత్యసారము'నను భానుకరుని యభిప్రాయము విమర్శించియు, ప్రమాణీకరించుకొనియు నున్నారు పండితరాయలవంటి దిగ్దంతి, కవిచక్ర చూడామణి యీతని శ్లోకమును విమర్శించుటయే చాలు నీతని విఖ్యాతికి నిదర్శనము

నానా రాజ సందర్శనము

భానుకరుడు చేసిన ప్రభుప్రశంసలను బట్టి యీత డిరువురు మహమ్మదీయ ప్రభువులను, ఇరువురు హైందవరాజుల నాశ్రయించి, తత్తత్సంస్థానముల యందు మన్నన లందిన ట్లూహింపదగును

క్రీ శ 1540—45 నడుమ రాజ్యపాలన మొనరించిన షేర్షా (*Shershah*) ప్రభు వొక శ్లోకమున స్తుతింపబడుటచే భానుకరు డీతని నాశ్రయించిన ట్లును, క్రీ 16 వ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున నుండినట్లును తెలియుచున్నది

భానుకరుడు నైజాం షా ప్రభువును 17 శ్లోకములలో ప్రశంసించియున్నాడు ఈ ప్రభువు అహమద్ నగరమున రాజ్యముచేసిన నైజాం షాహీ రాజవంశమునకు జెందినవాడు క్రీ 1509—58 నడుమ రాజ్యము నేలెను (*Boorhan Nisam Shah* I) భానుకరు డీతని వర్ణించుటచే విశేషకాలము గడపిన ట్లూహింపదగును శ్లోకపంచకమున భానుకరస్తుత్యుడగు హిందూప్రభువు వీరభాను నృపతి ఈతడు రీవాలో రాజ్యము చేసిన 'బఘేల' రాజవంశమునకు జెందినవాడు ఈతని పట్టమహిషి సుకుమారదేవి అక్బరు చక్రవర్తికి సమకాలవర్తి యగు నీతడు క్రీ 1540—55 లో రాజ్యము చేసెను ఈతనికి విఖ్యాతుడగు నీతని తనయుడు, అక్బరీయ కాళిదాసస్తుత్యుడు నగు రామచంద్రప్రభువు 1555—92 వరకు రాజ్యపాలన మొనరించెను

భానుకర ప్రశంసాపాత్రుడగు రెండవ హిందూ ప్రభువు మహాపరాక్రమశాలియును సమర-సతృష్ణుడు నగు కృష్ణ నృపతి రసమంజరిలోని రెండు శ్లోకములలో నీ కృష్ణభూపతి వ్యంగ్యముగా ప్రశంసింపబడి నట్లు కన్పట్టును క్రీ శ 16 వ శతకమున పూర్వార్ధమున రాజ్యముచేసిన యీ కృష్ణనృపతి విజయనగర చక్రవర్తి యగు మన కృష్ణదేవరాయలే (క్రీ 1509—30 పాలనము) నేటివరకు వెలువడిన సంస్కృతవాఙ్మయచరిత్రనిర్మాత లెవరును ఈ విశేషమును గుర్తించినట్లే కన్పట్టదు

కృష్ణనృపతి ప్రశంసాశ్లోకములు

1 ఆర్యా 'కృష్ణం సమర-సతృష్ణం,
దృష్టవతో (భ్రాన్తి) విష్టరశ్రవసః,
రాజన్య జన్మయాతే,
భుజయాతే పులకముకుళాని
—రసపారిజాతము III 3 ౧౪ పు

2 శార్దూల విక్రీడితము
'ప్రస్థానం రతిమన్దిరాత్
కమలినీబన్ధోరపి ప్రేక్షణం,
కాకుః కేలివిధం వినాఽపి
చరణన్యాసః పృథివ్యామపి,
కిఞ్చ క్లాన్త మనోల సృత
పవనః ప్రత్యగ్ర మాలిఙ్గతి,
ద్రష్టవ్యం కిమతోఽపి కృష్ణ
నృపతే! ప్రత్యర్థి వామభ్రువామ్'
—ర పా III 44 20 పు (=పద్యరచనా 37 పు ౬3 ప)

ఈ క్రింది రెండు పద్యములయందును వ్యంగ్య మర్యాదచే కృష్ణనృపతి కీర్తి ప్రకటించినట్లు కన్పట్టును

3 'చన్ద్రే చన్ద్రిమణి ప్రదీపకలికా
ధాత్రా ధరామణ్డలే,
తిష్ఠత్యే దైవతకా ద్యశాఽపి దరమా
ప్రాయః సముజ్జ్వలతి,
తద్ బ్రూమః శిరసా నతేన సహసా
శ్రీకృష్ణ విశ్వక్షితాం,

స్వేదా స్తత్ర తథా యథా న భవతి
త్రైలోక్య మర్ధం తమః'
—రసమంజరి, గా పద్య 73 పు (ర పా V 48 వ 40 పు 'శ్రీకృష్ణ'కు 'ప్రాణేశ'— పాఠా)

4 'ఖేదో వాచి దృశో ర్జలం, కుచతటే
స్వేదః, ప్రకమ్పోఒధరే,
పాణ్డు ర్గణ్డతలే, తథా చ పులక
వ్రాతో, లయ శ్చేతసి,
అలస్యం నయనద్వయే, చరణయోః
స్తమ్భః సముజ్జృమ్భతే,
తత్కిం రాజపథే వ్రజేన్ద్రలలనః
కృష్ణ స్త్వయాఒఒలోకితః?'
—(ర మం గ౨౦ ప 89 పు)

పై పాఠము 'మకరంద' వ్యాఖ్య ననుసరించినది అనంతపండితుని 'వ్యంగ్యార్థకౌముది'ని బట్టి యీ పాఠము కన్పట్టుచున్నది —

రెండవ పాదము

పాణ్డు ర్గణ్డతటీ, వపుః పులకితం,
లీనం మన స్తిష్ఠతి,
అలస్యం నయనశ్రియః, శ్చరణయోః
స్తమ్భః, సముజ్జృమ్భతే,
తత్కిం రాజపథే విశాఖనగరీ—
పాలోఒయ మాలోకితః?'

పై పద్య తురీయచరణమున కనంత పండితుని వ్యాఖ్య

'తత్కిం = తర్హి కిం, రాజపథే = రాజమార్గే, అవయా విశాఖనగరీపాలః = వేదగిరిరాజః, ఆలోకితః=దృష్టః

యద్వా — విశాఖ = ఆత్మీయాన్, అమతి = ప్రాప్నోతీతి విశాఖః, స చాసౌ నగరీపాలః, కుష్ణ దానవాది విదారకత్వాజతి భావః ఏతాదృశః శ్రీకృష్ణః—ఇత్యర్థః'—(288 పు)

పై రెండు శ్లోకములయందును కృష్ణభూపతి వ్యంగ్యముగా సూచింపబడినట్లు కన్పట్టుచు.

కృష్ణదేవరాయలు స్వవిరచితసంస్కృతకృతుల పేర్ల నాంధ్రవల్లభుని చే నొక సీసమున జెప్పించినాడు. అందు మదాలసచరిత్ర, సత్యావధూప్రీణనము, సకలకథాసార సంగ్రహము, జ్ఞానచింతామణి యను గీర్వాణకృతులను కొన్ని, "మతియు రసమంజరీ ముఖ్య మధురకావ్యరచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణ భాష" నని ఆముక్తమాల్యదయందు (I. 18) నుడివించియున్నాడు. పై కావ్యము లన్నియు లభింపలేదు కాని, పైని పేర్కొనబడని 'జాంబవతీ పరిణయ'మను సంస్కృతరూపక మొకటి లేఖకదోషజుష్టము, త్రుటితముగా నాతని రచనము లభించినది. తా నాంధ్రగీర్వాణముల సిద్ధంపండితుడై కవిరాజై, ఆంధ్రగీర్వాణ కవికోవిదబాంధవుడైన యీ రాజకవి యాస్థానమున సంస్కృతాంధ్ర కవియూథాదులు కెందఱో యుండెడివారు. అందు మైథిలుడగు భానుకరు డొక డని నా విశ్వాసము. వీరిరువురును సమకాలికులగుట, భానుకరుడు కృష్ణనృపతి పరాక్రమ కృత్యములు వర్ణించుట, ఇరువురును రసమంజరి యను నామముతో గ్రంథములను రచించుటయు దీనికి సాధకము.

ఒకవేళ భానుకరుడు కృష్ణరాయల ప్రోత్సాహమునను రసమంజరీనామముతో సాహిత్యకృతిని రచింప దానినిమించు నుద్దేశముతో కృష్ణరాయలు కూడ నానామముతోడనే మరియొక సాహిత్యగ్రంథమును రచించియుండనోపు. లేక తన్నామగ్రంథలోపమున నా పేరుతో నొక 'మధురకావ్యము'ను కృష్ణదేవరాయలు రచించి యుండవచ్చును. భానుకరుని కృతులను, రాయల కృతులను లభించినంతవఱకు దులనాత్మకముగ పరిశీలించినచో కొన్ని కొన్ని కవితాసామ్యములు లభించునని తోచును. కృష్ణరాయల సంస్కృతకృతులు చాలవఱకు నష్టమైనవగుట శోచనీయము. రాయల గీర్వాణకవితాశక్తిని దెల్పుటకై యసమగ్రము 'జాంబవతీ పరిణయ' రూపకమునుండి రసికవినోదము కొఱకు కొన్ని శ్లోకము లుదాహరింపబడును.

కృష్ణదేవరాయల గీర్వాణ కవిత

అహాతస్మిత గర్భమర్థవచసా
నీతేతి శంసన్నిధౌ,
రుక్మిణ్యా వదనే రుషా పరుషత—
ర్భూవల్లయం(?) పల్లయన్,
హే పా తన్వి కథేతి కోమలతికాం
హస్తాగ్రేణ స్పృశన్,

అతిప్రౌఢ్యసముత్కంఠయా సకలసా—
శ్లిష్టో హరిః పాతు వః'
—(జాంబ. I 6)

2. 'వరాహాభ్యాగమో౽యం, గజపతి
రేషా, మృగపతి
ర్భల్లో౽యం, సంఘాత స్తరుణ శర
భానా మయమయమ్,
గణో భిల్లానా మయమిహ
వికాయః కరటినాం,
సమూహో వ్యాఘ్రాణా మయ
మిహ మృగాణాం సముదయః'
—I 30

3. ఉల్లోలేక్షణ ముద్గమయ్య
వదనం నిష్పన్దకర్ణద్వయం,
జిహ్వాస్వాద ముదస్య పూర్వ
మపరం చానమ్య గాఢాన్తరః,
వేగోద్రేకవశా విలక్ష్యచరణ
న్యాసః క్షితౌ భూయసా,
వల్గన్ వ్యోమ్ని చ ధావతి
ప్రతిపదవ్యావృత్త కర్ణో మృగః'
—I 33.

ఉపజీవ్య గ్రంథసూచిక

(*Bibliography*)

1 హరిభాస్కరుని 'పద్యామృత తరంగిణి' (కలకత్తా 1941)

2 జి వి దేవస్థలి 'భానుకరుడు'—ఇంగ్ల వ్యాసము (*New Indian Antiquary Oct—Nov 1944*)

3. భానుకరుని 'రసమంజరి'—వేదం వేంకట రాయశాస్త్రి గారల యాంధ్రవ్యాఖ్యతో (1909 మద్రాసు)

4 రసమంజరి (అనంతపండితుని 'వ్యంగ్యార్థ కౌముది'తో *Benares Sanskrit Series Nos* 83, 84, & 87 *Benares* 1904)

5 కృష్ణదేవరాయలు 'జాంబవతీ పరిణయము'—ప్రథమాంకభాగము — ఈ వే వి రాఘవాచార్యునిచే బర్యవేక్షితము (సంస్కృత సాహిత్య పరిషత్పత్రికా, *October*, 1934 *PP* 1[illegible]9-68 *Calcutta*)

6 భానుకరుని 'రసపారిజాతము' (—లాహోరు 1939)

7 కృష్ణదేవరాయలు, 'ఆముక్తమాల్యద'— (వావిళ్ల 1914 4 వ ముద్రణము మద్రాసు)

అఖండయాత్ర

★

శ్రీ వేముల వేంకట అప్పారావు

బ్రదుకు బాటునీడఁ బరమావధిని జేర
బయట వెడలినాఁడ భయమువీడి—
ఎదను వ్రీలఁజేయు సొదలైన, నాప్రళ
యాగ్నులైన నన్ను నాపలేవు!

దినముల్, రేలు నిరంతరాయముగఁ—భీతిన్, దుఃఖమున్, సంశయ
మ్మును, గష్టమ్మును, నష్టమున్ వదలి, ‘మున్ముందేమిరా నున్నదో’
యనుభీతిన్ దిగఁద్రొక్కి, విఘ్న సముదాయంబున్ బ్రతారించి-పో
దును నిమ్నోన్నతభూ నభస్థ్సలులయందున్ గాలిలోఁ దేలుచున్

మోదము ఖేదమున్ గడచి ముక్కుకుసూటిగనేక ధాటిగాఁ
బోదును, లోకమే మఱచిపోదును, జీవనదీనదాల్ సము
ద్రాదులు, నింగిముట్టు శిఖరావళి కల్గిన పర్వతాలు, వ
న్యాదులు నాప్రయాణమున కడ్డమునిల్చిన రూపుమాపెదన్.

అనుదిన మస్మదీయ సదనాంతర శాంత రసాధి దేవినై,
వనుఁదన బాహుపాలిక ననారతమున్ సుఖనిద్ర పుచ్చు భా
ర్యను, దన గర్భ సంజనితులైన సుతాసుతులన్ ద్యజింతు—నా
చనెడు సుదీర్ఘ యాత్రకు విషాదముచూపెదరా ని పావకుల్!

“ఎచ్చటి కేఁగుచుంటి?” వని, యెవ్వఁడొ నన్ గని ప్రశ్నవైచినాఁ
డెచ్చటినుండి వచ్చితినొ, యెందుకొ, తాను గ్రహించినన్ గదా—
యెచ్చటికేగఁ గావలెనొ యానరుఁడన్నది యర్థమౌట! ఈ
పిచ్చిజగానఁ బూర్తిగ వివేకము చచ్చినదేమి చెప్పుమా!

ఆకటి చిచ్చు నాయుదరమందునఁ బుట్టదు, తృప్తిసేని-యు
ద్రేకముతో నభస్థ్సలికిఁ దిన్నగఁబోయి, సుధాంశుఁబిండి, త
ల్లోక గతామృతాంబు పరిలోభుఁడనై తనివారఁద్రావి, స్వ
ర్లోక చరత్ సురాంగనలతో నటరాణ్ణవమూర్తి నయ్యెదన్!

కోఁటి విధాల సౌఖ్యములనున్ దెగనుబ్బుచు, దుఃఖమున్న చో
భీతిని జెందుచున్ జటుల భీకరనాట్యము సల్పునేని నా
చేతము నేనచీల్చి మసిచేతును, లోఁతుగఁ ద్రవ్వినట్టి పెన్
గోతులలోనఁ బూడ్చెదను - ఘోర కఠోర కుఠార ధారినై

శీతల కాలమందు నణచేతులుఁ గాల్లఁ దుషారఘోర వా
తాతరళమ్ములైన తఱి, దారుణి బ్రద్దలువాఱు గ్రైష్మ్య భీ
ష్మాతప వేళలందు, వియదంబుదమాల్ భువిపై నటించు న
ర్షాతరుణమ్ములందు ననిశమ్ము గమింతుఁ బురోఽభిగామినై.

నేనన్నాళ్లుగ నీ ప్రయాణగత పాండిత్యమ్ములన్ నేర్చినా
నో నాకే తెలియంగరాదు-బుధవంద్యుల్ నేను నాతల్లి గ
ర్భానన్ జేరినదాది యీ పృథుల యాత్రన్ జేయుచున్నానటం,
డ్రీనాయాత్ర అఖండయాత్ర యఁట! యున్నీ! యెంత దౌర్భాగ్యమో''

అంతస్థులు

శ్రీ పన్యాల రంగనాధరావు

1

విశ్వం తన చిన్ననాటి స్నేహితుడైన సుందరానికి ఉత్తరం రాసినప్పుడు, దానికొక సమాధానమంటూ వస్తుందనిగానీ, ఆ సమాధానం తన కెంత అనుకూలంగానూ, ప్రోత్సాహకరంగానూ ఉంటుందనిగానీ ఎన్నడూ నమ్మలేదు

సుందరం, తనకన్న రెండేళ్లు చిన్నవాడు కూడాను అయితే నేం? ముప్ఫయి ఏళ్ళకే దాదాపు వెయ్యిరూపాయల జీతగాడైనాడు భారతదేశానికి కేంద్ర మనిపించుకుంటున్న ఢిల్లీ పట్నంలో ముఖం వేశాడు తనకు కావలసినంత అధికారం ఉంటుందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు ఈ ఉత్తరమే తార్కాణం

అదృష్టం అందరికీ ఎన్నడూ కలిసిరాదు సుందరంవంటివారిని, లక్ష్మిచే పట్టుకుంది తనవంటి వారికి ఉన్న దరిద్రంతోపాటు మరికొంత కలిసి వస్తూ ఉంటుంది

దీనంతటికీ, కారణం అంతస్థులు కాకుంటే మరేమిటి? సుందరం ఉంటున్న అంతస్థులో, ప్రవేశించటానికికూడా తనకు అర్హతలేదు, ఆర్థికంగా

అసలీ దరిద్రంవల్లనే మూడేళ్ళపాటు తను ఇంటరులో చేరటానికి వీలులేకపోయింది తనకు కూతురుని ఇచ్చుకున్న మేనమామే, తన చదువు సాగటానికి దిక్కవక తప్పలేదు ఇటువంటి సమయంలో తను చదువు సాగించటం, విశ్వానికి పూర్తిగా ఇష్టంలేకపోయినప్పటికీ, మామయ్య బలవంతంవల్లా, ప్రాధేయంగా లీల చూసిన చూపులవల్లా విశ్వం, మూడేళ్ల విరామం తర్వాత, మళ్లీ చదువుకు వచ్చాడు

ఇది దాదాపు ఒక పుష్కరం వెనకటిమాట అప్పుడే తనకి సుందరంతో స్నేహమయింది. తనూ సుందరం దాదాపు అయిదేళ్లపాటు, పట్నంలో బ్రహ్మచర్యం వెలిగించారు. విద్యాపూర్తిచేసి విశ్వం తిరిగి ఇల్లు చేరుకున్నాడు వెనకటి స్థితికీ అప్పటి స్థితికీ, తనమట్టుకు తనకేమీ మార్పు కనిపించలేదు సుందరం మట్టుకు రెండేళ్లపాటు విదేశయాత్రకూడా చేసి సరాసరి ఢిల్లీకపోయి, మంచి ఉద్యోగంలో ప్రవేశించాడు

సుందరంవంటి వాళ్లకి, మంచిమంచి ఉద్యోగాలు, లక్షుంపల్లాగా దొరుకుతై అయితే ఏ మాట కామాటే చెప్పుకోవాలి అటువంటి ఉద్యోగాలు దొరకాలంటే, అందుకు కావలసిన అర్హతలు కూడా ఉండాలి మరి సుందరం విదేశయాత్ర చేసి వచ్చాడు సుందరం నాన్నగారికి, వెనక కాంగ్రెసులో పనిచేసి ఉండటం మూలాన, మంత్రులతో దిక్కని పలుకుబడి ఉంది సుందరం ఉద్యోగానికి అన్ని హంగులూ సమకూర్చుకోగానే, తక్కువ లక్షుండ కాస్తా కొట్లో పడింది

సుందరం గురించి, విశ్వానికి ఎప్పటికప్పుడు ఆనోటా ఆనోటా, సమాచారం యెూ వస్తూ తెలుస్తున్నప్పటికీ, తను ఏమయిందీ సుందరానికి ఏ సంగతీ తెలీలేదనటానికి ఈ ఉత్తరమే సాక్ష్యం అంతస్థులమీద ఉన్న సుందరాన్ని ఇందుకు తప్పుపట్టవలసిన పనిలేదు

విశ్వం చదువుకి స్వస్తిచెప్పాక ఇంతవరకూ అనేక అవతారాలు ఎత్తాడు వీటన్నింటిలోనూ, తనకు అభిమానపాత్రమైనది కథకుడి అవతారం. ఈ అవతారమే తన సహజమైన అవతార మనిపించింది విశ్వానికి ఉత్తమకథకుల జాబితాలోకి కూడా అతను ఎక్కకపోలేదు. అయితే, తన కథలను ఆదరించినట్టుగా, దేశం తన్ను ఆదరించలేదు ఇందుకు, కథకుడిగా తనకు అలవడిన సంస్కారంవల్ల, విశ్వానికి దేశంమీద జాలికలిగిందేకాని, కోపంరాలేదు.

అయితే, ఈ సంస్కారం విషయంలో తను అనేక అంతస్థులపైకెక్కిన విషయం, తెలిసిరాటానికి, సుందరమే కారకుడైనాడు.

సుందరం ఎంత సంస్కారం పొందివుంటేనే కానీ, తన ఉత్తరానికి సమాధానమంటూ రాస్తాడు, అని కూడా విశ్వం పొరపాటు పడ్డాడు ఇట్లా పొరపాటు పడటానికి కారణం లేకపోలేదు

"నువ్వు పెద్ద ఉద్యోగంలో ఉంటున్నావని విని చాలా ఆనందించాను ఎప్పటికప్పుడు నీ గురించి భోగట్టాలు తెలుసుకుంటూనే ఉన్నాను నాటి సంచీ, పేటెంటుకోటూ, నాకు స్థిమితంగా, ఎటువంటి అర్థమూ అవకాశం చిక్కలేదు తెనుగు దేశం, నాకు ఒక కథకుడిగా కొలెసంత పేరు మాట గట్టి ఇచ్చింది ఆ మాట విప్పితే, నన్ను కట్టుకున్న భార్యా, నా నాలుగేళ్ల పిల్లవాడూ, ఏడుపు ముఖం పెట్టి కనిపించారు నన్నేం చేయమంటావు? నీ పలుకుబడిలో, నాకింత ఆసరా కలిగించకపోతావనే ధైర్యంతోనే, ఈ ఉత్తరం—అసలిది నీకు సరిగా అందుతుందో అందదో కూడాను—రాశాను దీన్ని కేవలం నా ఆత్మీయ పాత్రగా పరిగణించవనీ, మన కాలేజీ రోజులు నీకు జ్ఞాపకం ఉంటే కాదనవనీ నా విశ్వాసం "

విశ్వం, తను రాసిన ఈ ఉత్తరంలో ఆఖరు వాక్యం, ఉద్దేశపూర్వకంగా రాసినదే! ఆ వాక్యం ఒక కోల బద్దగా పెట్టుకునే, సమాధానం రాక పోతమ్మనుకొన్న విశ్వం సమాధానం రావటంతో, స్వర్గంలో కాలు వేశాడు

"విశ్వం! నీ ఉత్తరం నాకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగించింది నీకింత కాలం ఉద్యోగం లేదంటే నమ్మలేకపోయినాను కథకుడుగా నీవు లభించిన కీర్తిని అక్కడే విడిచిపెట్టి నువ్వు క్షణం బయల్దేరి రా నీకు ఉద్యోగం కావాలంటే, దొరక్క పోదు "

ఈ ఉత్తరం అందాక అంత దూరం వెళ్లటమూ మానడమూ అని క్షణం పాటు విశ్వం సందేహంలో పడక పోలేదు కాని, తను ప్రయాణం కట్టటానికి, తనకు కావలసినంత ఉత్సాహమూ లీల ఇచ్చింది మర్నాడే విశ్వం, వంద రూపాయలు అప్పు చేసి, ఢిల్లీకి ప్రయాణం అయినాడు

2

విశ్వం ప్రయాణం చేస్తున్నంతకాలమూ, తను తలపెట్టిన పని ఎంతవరకూ సమంజసమని ఆలోచించపోగాడు ఎందువల్లనంటే, ఈ పని చేయటం కోసం, తన జీవితంలో అతి ముఖ్యమైన ఒక నియమం భంగపరుచుకోవలసి వచ్చింది. ఇంతవరకూ ఎవరినీ ఏదీకూడా అర్థించి ఎరగడు విశ్వం ఇప్పుడు— ఇంతదూరం ఎందుకు వెళ్ళవలసివచ్చిందో ఊహించటం అంత కష్టంకాదు

తండ్రికి ఎటువంటి అర్జనా లేదు రెండేళ్ళ బట్టి, ఈ కుటుంబభారమంతా బలవంతాన తనే నెత్తిమీద వేసుకోక తప్పలేదు ఒక విధంగా తన కన్నా తన తమ్ముడు నయం వాడు ఒక పెళ్లి తన చదువు సాగించుకుంటూ, మరో పెళ్లి, ఇక్కడా అక్కడా ఏవో ట్యూషన్లు చెప్పుకొని, ఆ వచ్చిన డబ్బులతో చదువు సాగించుకొంటున్నాడు కానీ పరకా మిగులంటే కూడా నారా తెచ్చిపెడతాడు పుట్టుకతోనే, వాడికి కష్టాలు నాటినై దారిద్ర్యంలోనే పుట్టాడు తన కల్లా కాదు తల్లిదండ్రి గారాబం కొద్దీ తన్ను చిన్నప్పుడు పువ్వుల్లో పెట్టి పెంచుకొచ్చారు ఫలానా లోపం అనే విషయం కొంటికి నాటకుండా తన్ను పెద్దవాణ్ణి చేశారు తన యధార్థాన్ని తనే హటాత్తుగా గుర్తించుకోవలసి రావటంతో విశ్వం, మొదట్లో ఉక్కిరిబిక్కిరైనాడు ఇక తన చెల్లెలుంది దానికి పెళ్ళికు వచ్చేసింది ఈకాలం చదువులేని ఆడపిల్ల ఎందుకూ పనికిరాదు తన చదువుతో మూడు చెరువులు ఎండగొట్టాడు తన తండ్రి! తన తల్లి పేదవాళ్ళ ఇంట్లోనే పుట్టింది పేదవారి చేతిలోనే పడింది ఈ పేదకుటుంబాన్ని ఈదుకురావటం ఆమెకే చేతవును. ఈ పరిస్థితుల్లో పుట్టిమునిగినట్టు తనకు పెళ్ళి జరిగిపోయింది దీనంతటికీ కారకుడు తన మేనమామ తన కూతురికి ఈడు మించిపోతున్నదని తొందరపెట్టి అమ్మనీ నాన్ననీ ఒప్పించాడు లీలనే చేసుకోవాలని చిన్నతనం నుంచీ తనకు కోరికవుండేది మామయ్య తన కూతురికి చదువు చెప్పించలేదు తను ఉద్యోగం చేసుకొంటూ లీలకు చదువు చెప్పించుకోవాలని విశ్వం ఆశయాలలో ఒకటి ఏ ఆశయమూ ఫలించనట్టుగానే అదికూడా ఈనాటికి ఫలించలేదు. ఇప్పుడు, నాలుగేళ్ళ పిల్లవాడిని పెట్టుకొని, చదువుకొమ్మంటే [illegible]

"నా చదువు ఇప్పుడంత ముఖ్యం కాదు ముందు పిల్లవాడి సంగతి ఆలోచించండి" అన్నది కూడానూ ఒక సందర్భంలో!

విశ్వం, తను చదువుకొంటున్న రోజులలోనే సాహిత్యంతో పరిచయం చేసుకొన్నాడు ఏడుపాలా ర్లాణ మొదటి సారి కాగితం మీద కలం పెట్టాడో గాని అతిత్వరలోనే విశ్వానికి ఒక కథకుడుగా పేరొచ్చింది ఆర్థికంగా ఇది అంత లాభించక పోయినా, తన చేతికొచ్చిన ఈ విద్య, ఎప్పటికైనా తనకు ఒక ఆసరా చూపించక పోదనే విశ్వం గట్టిగా నమ్మాడు ఇది కేవలం మూఢ నమ్మకం కాదనికూడా నమ్మాడు

కొన్నాళ్ళ కిందట, తనకు తెలిసినవా డొకడు ఒకపత్రిక పెట్టాడు దానికి సంపాదకుడుగా ఆ పత్రిక పెట్టిన వాడి పేరే చెలామణీ అయినప్పటికీ, పత్రిక నడిపించే భారం తన మీద వేశాడు ఈ భారాన్ని విశ్వం అమితఉత్సాహంతో నిర్వహించినమాట నిజం ఇదే తన్ను పోషిస్తుందని, మొదటి రెండు మూడు సంచికలకు నిద్రాహారాలు లేకుండా కష్టపడి పేరు తెచ్చిన వాడు తనే పత్రిక పెట్టిన వాడు, మొదట్లో తనకు నెలకు యాభై రూపాయల చొప్పున ముట్ట చెప్పేవాడు. అదే పది వేలుగా విశ్వం స్వీకరించాడు ఆ తర్వాతనే గట్టి చిక్కు వచ్చింది పత్రిక యజమాని ఆమోదించేవాటినీ, యజమానే స్వయంగా ఇచ్చేవాటినీ వేయవలసి వచ్చింది ఆ విధంగా వేసే కథల్లోనూ వ్యాసాలలోనూ, సాహిత్యం ప్రమేయం, కళా నశించి బూతు మిగిలేది తన ఆశలన్నీ పటాపంచలు చేసుకొని విశ్వం బయట పడ్డాడు ఇప్పుడా పత్రిక అందమైన ఫోటోలతో, ప్రణయ కథల పత్రికగా వెలువడుతూ, ఆ యజమానికి ఒక పెద్ద మేడా, ఒక కారూ తెచ్చి పెట్టింది తన అంత స్థలో ఉన్న సాహిత్యానికి, ఈ దేశంలో, డబ్బు చేసుకొనే యోగ్యత ఇంకా పట్టలేదు

ఆ తర్వాత విశ్వం ఒక లేసు దుకాణంలో పనిచేయటం, వేరే కథగా రాయవలసి వుంటుంది ఆ లేసు దుకాణంలో చాటుగా పువ్వుల్లాంటి మద్యం ఎంతపడితే అంతా దొరకటం, లేసుమీద మాస్తే పక్కాగ్రాసంగా కూడా పనికిరాని మద్యం లభ్యం కావటం ఇట్లా జరుగుతూ ఉండేటానికి, పోలీసులే చేతనైనంతగా దోహదం చేయటం, విశ్వానికి అసహ్యం వేసి బయటపడ్డాడు. తన మూడో అవతారంలో విశ్వం, రెండుమూడు పెద్దవాళ్ళలో ఉత్తరాలు రాసిపెట్టడం ఇదికూడా ఆట్టే సవ్య లేదు అయినప్పటికీ తను సుందరానికి తెగించి ఉత్తరం రాసేవరకూ ఈ పనే చేస్తూవచ్చాడు కథ లూ, నాటకాలు రాయడంవల్లా, పత్రికలు పూనే పదిపదిహేనులవల్లా, అంతా కలిపి నెలకో యాభై అరవై అయినా తన సంసారం ఈదటానికి పదిరోజు లకు కూడా చాలేదికాదు బాధ్యతలు ఎక్కువవు తున్నకొద్దీ, విశ్వానికి, తనమీద తనకే నమ్మకం క్షీణించసాగింది ఇక ఉద్యోగంకోసం, గట్టిగా అర్థించకపోతే లాభంలేదు తనమీద ఆధారపడ్డ వారికి తిండిపెట్టగలగడంలో తన నియమం భంగం అయితే వొచ్చిన నష్టమేమీ లేదు అడుగునేగాని అమ్మయినా పెట్టదుకదా?

సుందరం, చదువుకొనే రోజులలోనే ఎంత హైఅంతస్తులలో విహరిస్తూ ఉండినప్పటికీ, తన విషయంలో అభిమానంతో మెలగటం విశ్వం బాగా ఎరుగును సుందరంతో తన కుండిన మైత్రి, స్నేహంగా పరిగణించాడు విశ్వం ఇప్పుడు సుందరం తన్ను ఆహ్వానించటంలో, విశ్వం స్నేహాన్ని మాత్రమే చూడగలిగాడు ఆ స్నేహాన్ని ప్రతికల్యపరీక్ష చేయటానికి మాత్రం విశ్వం అంతరాత్మ సమ్మతించలేదు

3

విశ్వం ప్రయాణం చేస్తున్నప్పుడు తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉత్సాహమంతా, ఢిల్లీస్టేషనులో కాలుపెట్టడంతో పటాపంచలయినట్టు తోచసాగింది తను ఏ నాటికి ఢిల్లీ చేరుకోబోతున్నదీ సుందరానికి ముందే ఉత్తరం రాశాడు సుందరం స్టేషనుకు వస్తాడనీ ఆర్ద్రతతో స్నేహంతో తన్ను ఆహ్వానిస్తాడనీ ఊహించాడు విశ్వం కాని స్టేషనంతా కలయచూసినా సుందరంజాడ కనపడలేదు తనకు హిందీ కూడా రాదు బహుశా సుందరానికి ఏదో అర్జంటుపని తగిలి ఉండవచ్చునేమో! అంత పెద్ద ఉద్యోగస్తుడు, స్టేషనుకి వస్తాడని అనుకోవటం తనదే బుద్ధిపొరపాటు

సుందరం ఎడ్రసు తెలుసుగనక, టాంగా ఒకటి మాట్లాడుకొని, సుందరం ఉంటున్న ఇల్లు చేరుకొనే సరికి పదకొండు గంటలయింది

ఇంటిముందు ఒకపక్కగా అందమైన కారొకటి ఆగిఉంది. పక్కనే చెంబకు పెట్టు

న్నాయి. దానిమీదఉన్న బోర్డుచూస్తే, సుందరం మేడమీద కాపురముంటున్నాడని స్పష్టమయింది!

ఇంతలో పైనుంచి ఎవడో కిందకు దిగి, తన వెష్టింపుచూసి, తన్ను ఎగాదిగా పరీక్షించి, "కౌన్ హై!" అన్నాడు వాడు హిందీలో ప్రశ్నించినా అరవకట్టులో కనిపించాడు

"మిస్టర్ సుందరం!" అన్నాడు విశ్వం

"మీరు తెలుసువారుదానా? సామి వెళిల పోయివుండారు అరమణిక్కెల్లా వస్తురు మీరు వచ్చి ఉకార్చ్ంగో" అన్నాడు

వీడు నిస్సందేహంగా సుందరం పనివాడు

"ఇంట్లో ఇంకెవరూ లేరా?" అన్నాడు విశ్వం సందేహంగా

"అమ్మ పట్నం పోయి ఉండారు సామిదా ఉండారు నేను వారి కుక్" అన్నాడు 'కుక్'

కింది భాగంలో ఎవరో పంజాబీవాళ్లనుకున్నాడు విశ్వం అంతస్థుమీద అంతా దివ్యంగా ఉంది ఇటువంటి 'పెద్ద వాళ్ల' యిండ్లలో ముందు కాపరం ఉండటం చేర్చుకోవాలి ముందు హాలూ, హాలులో సోఫాలూ, గోడలకు పెద్ద పెద్ద చిత్ర పటాలూ, ఒక వైపు పెద్ద రేడియో, కింద తివాసీ, ద్వారాలకు రంగు రంగుల తెరలూ ఇవన్నీ తనకు అలుక్కుపోయినట్టుగా కనిపించ సాగాయి 'కుక్' తన వెష్టింత ఎక్కడికి తీసుకు పోయాడో, తన్ను ఈ అజ్ఞానంలో వొదిలి! అనుకుంటూండగానే 'కుక్' చేతిలో కాఫీతో వచ్చాడు

"మీరిది పుచ్చుకోండి సార్ సామి ఫోను చేస్తిరి మరో పది నిమిషాలలో వస్తుండారు"

పది నిమిషాలకు సుందరం రానే వచ్చాడు. అతని వెనక మరో ఇద్దరు పెద్ద ఉద్యోగులే అయి ఉండొచ్చు—సుందరం వస్తూనే,

"హలో! విశ్వం! నీకోసమే ఎదురు చూస్తున్నా! జస్ట్ వన్ మినిట్ వీళ్లను పంపేసి వస్తాను!" అంటూ ఏవో కాగితాలు తీసుకుని వారికిచ్చి, బయటకు వెళ్లి వాళ్లను పంపేసి తిరిగి వచ్చాడు సుందరం

విశ్వానికి శ్వాస నిలిచినట్టయింది

సుందరం ఆప్యాయంగా సమీపించి, సోఫాలో తన పక్కనే కూర్చొని,

"ఎన్నాళ్లకు కనిపించావోయ్ విశ్వం! అయాం సారీ నీ కోసం స్టేషనుకి బయల్దేరుతూండగా, అర్జంటు పని తగిలింది. నీ కోసం కారు పంపించానే. కారులో వొచ్చావా?" అన్నాడు.

"లేదు" అన్నాడు విశ్వం కాస్త ఊపిరి బిగపట్టి

"అదేం? కారు రాలేదా యేమిటి? డ్రైవర్!" అంటూ కేక వేశాడు సుందరం

"పోనీలెద్దూ వాడు నన్నెలా పోల్చుకుంటాడని! మనం మళ్లా చాలా కాలానికి కలిశాం చాలదూ?" అన్నాడు విశ్వం

సుందరం వేసిన కేకకి, డ్రైవరు పత్తా లేడు కాని, 'కుక్' వచ్చాడు

"మాదూ, అయ్యగారికి స్నానానికి నీళ్ళు— ఆయన కా గదిలో అన్నీ అమర్చు," అన్నాడు సుందరం

సుందరం ఇచ్చిన ఆతిథ్యం విశ్వానికి తాత్కాలికంగా ఎంతో సంతృప్తి కలిగించి ఉండొచ్చు, కాని, ఈ వాతావరణం విశ్వానికి గొంతులో వెలక్కాయ లాగ ఉంది. తన మామూలు జీవితంలో ఉండవలసిన స్వేచ్ఛ ఇక్కడ తనకు లభ్యం కావడం లేదు ఏపని చేసినా, చేయాలనుకున్నా, స్నానమూ, భోజనమూ, కాలకృత్యాలు తీర్చుకోవటమూ—ప్రతీ చిన్న విషయానికీ కూడా, ఏదో ఒక నియమం ఉన్నట్టుగానూ, ఆ నియమం ప్రకారం ఆ పనులు చేయకపోతే, వాచీముల్లు వెనక్కు తిరిగిపోతుందేమో అన్నంత అనుమానం కలగడమూ జరుగుతోంది

"నా భార్య పుట్టింటికి వెళ్లిందిలే ఇది ఇంకా ఆరోనెల ప్రస్తుతం నే నొక్కణ్ణే ఉంటున్నాను. నాన్నగారూ, అంతా పట్నంలోనే ఉన్నారు. ఆయన ఇక్కడికెలా వస్తారూ! ఏదన్నా మని ష్టైలతో పనివుంటే వస్తూపోతూ ఉంటారు. అంతే" అంటూ సుందరం విశ్వానికున్న కొన్ని సందేహాలు, తను కోరకుండానే తీర్చాడు

తనకోసం వేరేగదిలో ఒకపక్క వేయించాడు. పడుకోబోయేముందు, రాత్రి ఇద్దరూ ఒక గంట

పిల్లా పాటీ మాట్లాడుకున్నారు. వెనకటి కాలేజి రోజులూ, అప్పటి మిత్రులూ, అన్నీ ఒకసారి జ్ఞాపకం చేసుకున్నారు. ఎన్ని మాట్లాడినప్పటికీ, సుందరం, విశ్వం ఉద్యోగప్రసక్తి తీసుకురాక పోవడం, విశ్వానికి కొంచెం ఆశాభంగం కలిగించింది. అసలు ఆ ప్రసక్తి తానే ముందుగా తీసుకురావాలో ఏమో—ఈ వాతావరణంలో అనుకున్నాడు కూడాను

తనకూ తను కొంతకాలంనుంచి ఎరిగివున్న ఒక స్నేహితుడికీ—మధ్య ఏదో ఒక గోడవంటిది ఉండటం బాధగా ఉంది ఈ గోడపెట్టింది ఎవరు? తనా, సుందరమా? లేక, ఈ వ్యవస్థా? ఇదిమాత్రం తేల్చుకోవాలని విశ్వం తనలోతానే పరిశోధన ప్రారంభించాడు.

తను వచ్చిన పనేదో త్వరలో తేలిపోతే, భవిష్యత్తు నిర్ణయించుకోవచ్చునన్న ఆదుర్దా విశ్వానికి ఉండటం సహజమే ఇటువంటి ఆదుర్దాలకు సుందరం ఆర్థికవ్యవస్థ అతన్ని అతీతుణ్ణిచేసిన విషయం విశ్వం గుర్తించాడు

“ఇక్కడ ఏమున్నాయి ఛాన్సు ” అనబోయినాడు విశ్వం

సుందరం మాటలోనే అడ్డువచ్చి,

“ఆలోచిద్దాం లెద్దూ కావాల్సి ఉండాలి కదా మరి? అన్నట్టు, నువ్వు ఏం పని చేస్తావో చెప్పు ముందు!” అన్నాడు సుందరం సిగరెట్టు ముట్టిస్తూ.

తన వ్యవహారం సుందరానికి కొంత వేళా కోళంగా ఉన్నట్టు తోచసాగింది విశ్వానికి తను ఏవిధంగా మథనపడుతున్నదీ గుర్తించే యోగ్యత సుందరానికి లేకపోవచ్చునని విశ్వం మొదట్లో భావించలేదు.

“నీ ఉత్తరం చూడగానే, నాకోసం ఏదో ఉద్యోగం సిద్ధంగా ఉందనిపించింది సుమా! చెప్పొద్దూ!” అన్నాడు విశ్వం కసికొద్దీ. తనవంటి వాడికి కాస్త ఓర్పు హెచ్చుస్థాయిలోనే ఉండా లన్న మాట విస్మరించి.

“నేనావిధంగా రాసినట్టు నాకు జ్ఞాపకం లేదే! ఉద్యోగాలు మనకోసం అంటూ సిద్ధంగా ఉంటా యనుకోటం బుద్ధి పొరపాటు! మనమే సృష్టించుకో వాలి ఈ కాలంలో ”

సుందరం అన్న ఈ మాటలలో సత్యం ఎంతైనా ఉంది. ఇది సత్యంతో కూడుకున్న మాటే అని బాధ పడి విశ్వం ఒక నవ్వు నవ్వేశాడు కాని, ఈ ఉద్యోగాలలో లొసుగులు ఈవిధంగానే ఉంటాయి కాబోలు అని స్ఫురించటంతో విశ్వంలో ఒక చిన్న మంట బయల్దేరింది

విశ్వం, హాలు నాలుగువైపులా కలయచూడటం గమనించి, సుందరం—“ఇది గవర్నమెంటు ఇచ్చిన ఇల్లేను. అసలు నా కివ్వవలసిన బంగళా ఇంకా ఖాళీ కాలేదు. అందాకా ఈ కొంపలో ఉండ మన్నారు చాలా ఇరకాటంగానూ—ఎందుకూ పొందకుండానూ ఉంది ” అంటూ తన అసంతృప్తి వెల్లడిచేశాడు

ఇది ‘కొంపా’! ఇరకాటంగా ఉందా! తన వంటివాడు కాలంగడపటానికి ఇందులో, తాహతు లేదే! అంతస్థుల భేదం!

ఆ రాత్రి అంతటితో వారి చర్చ ముగిసింది.

4

నాలుగురోజులు దాటినా కూడా సుందరం, ఇదమిత్థంగా ఏ విషయమూ తేల్చడం లేదు విశ్వానికి ముళ్లమీద నడకగా ఉంటున్నది ఈలోపున విశ్వం తన భార్యకు ఉత్తరం రాశాడు. సుందరం చాలా ఆదరించాడనీ ఉద్యోగం దొరికే సూచనలు ఎక్కువగానే కనిపిస్తున్నాయనీ ఈ నాలుగు రోజులలోనూ సుందరం తనకు వీలయినప్పుడల్లా, విశ్వాన్ని పట్నమంతా తిప్పాడు జంతర్ మంతర్ చూపించాడు బిర్లామందిర్ చూపించాడు చాందినీచౌక్ అంతా తిప్పాడు కన్నాట్ ప్లేస్‌లో అనేక పెద్ద పెద్ద దుకాణాలకు తీసుకువెళ్తే, అక్కడివారు సుందరానికి చాలామంది సలాములు చేయటం, ‘కోకాకోలా’లు ఇప్పించటం విశ్వానికి ఆశ్చర్యం వేసింది

ఒకనాటి సాయంకాలం, ‘రాజ్ ఘాట్’కి వెళ్లారు. సుందరం అక్కడ ఎవరితోనో తన పాటి వారితో మాట్లాడుతుంటే, విశ్వం, కొద్దిదూరంలో ‘వినోభా’జీ ప్రార్థనోపన్యాసం వింటూ, గాంధీ ఆత్మకు శ్రద్ధాంజలి ఇస్తున్నాడు.

"నీతో నాకు అనేక విషయాలలో అభిప్రాయ భేదాలు ఉంటే ఉండొచ్చుగాక. నీ విశ్వాసాలు నీవి నా విశ్వాసాలు నావి. అయితేనేం? నువు మహోన్నతుడివి నువు జీవించిన కాలంలోనే నేను పుట్టి ఉండటం—నువు మాఊరికి కొన్నేళ్ళకిందట వచ్చినప్పుడు నిన్ను చూడగలగటం నా అదృష్టంలో ఒక భాగం. కొన్ని కోట్లమంది జనంమీద నీ ప్రభావం ఒక వెలుగు వెలిగిందంటే—అది నీకే సాధ్యమయింది నీ కివే నా జోహారులు" అనుకున్నాడు విశ్వం

ఇంకో రోజు, సుందరం మరికొంతమంది పెద్ద వాళ్ళతో కలిసి, 'కుతుబ్ మీనార్'కి పిక్‌నిక్‌కి పోతూ, విశ్వాన్ని కూడా తీసుకువెళ్లాడు చరిత్రాత్మకమైన ఇటువంటి స్థలాలు చూస్తున్నప్పుడల్లా విశ్వానికి, తన లీలా, పిల్లవాడూ పదేపదే జ్ఞాపకం వస్తూ బాధించ సాగారు

వారం రోజులు గడిచినై ఒక నాటి రాత్రి సుందరం ఇంటికి వస్తూనే,

"ఇదిగో నోయ్, నీ 'ఎపాయింట్‌మెంట్' ఆర్డరు రేపు నాతోకూడా నిన్ను తీసుకువెళ్తాను జాయిన్ అయిపో," అన్నాడ

"ఎక్కడ—ఏ ఆఫీసులో! ఏం జీతం!" అంటూనే విశ్వం కాగితం చూసుకున్నాడు

విశ్వం చదివేలోపునే—సుందరం అందుకొని,

"మా ఆఫీసులోనే ఖాళీ వచ్చిందిలే ఒకసారి అడుగు పెట్టేశావంటే, మెల్లిగా తన్నుకురావచ్చు" అన్నాడు

తను ఆశించినటువంటి ఉద్యోగానికి కనీసం మూడువందలైనా జీతముంటుందనుకున్న విశ్వం, ఈ ఉద్యోగానికి కేవలం నూటయాభై మాత్రమే జీతమనీ, అమాంబాపతులతో కలిసి రెండొందలు కిట్టొచ్చనీ తెలిసేసరికి ఆశాభంగమయింది ఈ నోట్ల సుమ్మరంపు రోజులలో రెండువందలు రెండు రూపాయలకు సమానం! అయితే ఈమాత్రం తన దేశంలో దొరికే ఆస్కారం కనిపించలేదేమరి! అయినా, సుందరం అన్నట్టు, ఇందులో పాతుకుంటే పైకి రాలేకపోవుని ఎక్కడుంది?

మర్నాడు ఆఫీసుకి బయల్దేరే ముందు తనకిట్లా మంచి ఉద్యోగం దొరికినట్టూ త్వరలోనే పెద ఉద్యోగం కాబోయేటట్టూ, తన లీలకు ఉత్తరం రాశాడు విశ్వం అయితే ఈ ఉత్తరం కాస్త తొందరపడి రాసిన విషయం ఆఫీసులో చేరితేగాని విశ్వానికి తట్టలేదు.

సుందరం గడుసువాడే! విశ్వంమీద ఏదో కసి ఉన్నట్టు అతన్ని సరాసరి తనకింద, తన అజమాయిషీలో ఉండే ఉద్యోగంలోనే వేసుకోవటం విశ్వానికి నోటమాట లేకుండా చేసింది విశ్వం, సుందరం చేస్తున్నంత పెద్ద ఉద్యోగాన్ని, నెలకు దాదాపు వెయ్యి రూపాయలూ, ఎన్నడూ కోరలేదు అయితే, సుందరం, తన్ను కేవలం తనకిందే వేసుకుంటాడని మాత్రం విశ్వం ఎన్నడూ ఊహించలేదు ఏ మొండి ధైర్యంతో విశ్వం ఈ ఉద్యోగంలో ప్రవేశించాడో ఆనాటినుంచే విశ్వానికి నిజమైన దుర్దినాలు ప్రారంభమైనై

5

"నువు నాకు ఒక ఉద్యోగమంటూ ఇప్పించినందుకు నేను నీకు కృతజ్ఞత చూపించవలసి వుంటుంది అయితే నీకు నామీద ఎన్నడూ లేని ఈ కసి ఎందుకు? మనం చాలాకాలం నాటి స్నేహితులం సమానమైన హోదాలో చదువుకున్నాం అయితే నీకున్నంత పెద్ద ఉద్యోగం కోసం నేను రాలేదు మన ఇద్దరికీ అంతస్థులభేదం చాలా ఉందన్నమాట నేను గుర్తించకపోలేదు నా ముఖానికి ఇంతకన్నా ఎక్కువ ఆదాయం తెచ్చుకో గల తాహతు లేదను నమ్ముకొన, కాని ఆ ఉద్యోగం కాస్తా నీకిందే ఉన్నట్టుమాని, నన్ను నీ బానిస చేసుకోవటంలో నీ చాతుర్య మేమిటి? ఏ ఉద్దేశంతో నువిట్లా అన్యాయంచేశావు? లేక, నీకసలు ఇటువంటి అభిప్రాయమే కలగలేదా?" అంటూ విశ్వం, సుందరాన్ని నిలదీసి అడగాలనుకున్నాడు కాని, ఎన్నడూ లేనిది తన కివాడు పిరికితనం ఆవేశించింది తనకున్న సంస్కారంతో తను ఈ పరిస్థితిని సులభంగానే ఎదుర్కొనవచ్చు "నీ కింద ఉద్యోగంఉంది! మహాభాగ్యం! మన స్నేహం ఇలా ఉండనియ్యి నాకు సెలవిప్పించు" అంటూ ఇంకొకడైతే అనగలిగేవాడేమో! కాని, అటువంటి 'కుడ పరువు మాట' అనటంవల్ల, ఉన్న ఆకొకాలం కాస్తా పోవటంతప్ప, లాభమేమీ లేదు. పెడసరంగా

మాట్లాడి, పొట్ట పోషించుకునేపాటి ధైర్యం తనకు లేదు అని రూఢి చేసుకున్నాడు విశ్వం.

"చూడూ! నువ్వు కాపరం పెడితే బాగుంటుం దనుకుంటాను ఏం?" అన్నాడు సుందరం ఒక రోజున.

"కాపరం! బాగా చెప్పావు! ఈ జీతంతో నేనేం చేయగలను! ఏదన్నా హోటలుకి పోదా మను కుంటున్నాను" అన్నాడు విశ్వం.

"మంచివాడివే! నీ విక్కడినుంచి వెళ్ళి పోమ్మంటున్నా ననుకొంటున్నా వేమిటి? కొంప తీశావు! నా అభిప్రాయం అస్సలు అదికాదు," అంటూ సుందరం తన పొరపాటుకి నొచ్చుకున్నాడు.

"నువ్వలా అనుకోనవసరంలేదు సుందరం! నేను మాత్రం ఎంతకాలం ఇట్లా నీ యింట్లో తిష్ట వేయగలను! రేపు నీ పిల్లాంపిల్లా వస్తారు. అసలే ఇలు చాలదంటున్నావు కూడాను!" అంటూ విశ్వం ఊరుకోకుండా కాస్త ఎత్తిపొడిచాడు.

"ఆ మాటకొంటే నేనంటున్నది మరేంలేదు. ఇక్కడ ఇళ్ళకు చాలా ఇబ్బంది. అందువల్ల చేతు లారా వచ్చింది జారవిడుచుకోవట మెందుకూ? కింది భాగంలో ఉంటున్న పంజాబీవాళ్ళ యింట్లో, ఒక గదీ, వరండా మీదకట్టిన 'బార్సాతీ' గదీ అద్దెకిస్తా మంటున్నారు. నీకోసం 'ఫిక్సప్' చేద్దామనుకుంటు న్నాను. ఈ తరలో తిరిగా నాతో ఇంగాగావస్తే అంతులో ఎలాగూ 'అవుట్ హౌస్' ఉంటుంది" అన్నాడు సుందరం.

సుందరాన్ని మనం నిందించవలసిన పనిలేదు. ఎందువల్లనంటే, తన స్నేహితుడికి, తన శక్తిలో ఉన్నంతవరకూ సహాయపడాలనే సానుభూతితోనే సుందరం ఈ విన్నమైన ఏర్పా ట్లన్నీ చేస్తూ ఉండవచ్చు. కాని, సుందరం చేస్తున్న ప్రతీ పనిలోనూ, విశ్వానికి అంతస్తులే కనిపిస్తు న్నాయి. ఇప్పుడు ఇంటివిషయంలో ఈ అంతస్తుల భేదం స్పష్టంగా ఉండనే ఉంది.

సుందరం, తనకూ, తన భార్యకూ, తన పుట్ట బోయే పిల్లకి ఇంత ఇంద్రభవనమల్లే ఉన్నటువంటిది కావాలనుకుంటున్నప్పుడు, విశ్వానికి, విశ్వం భార్యకూ, నాలుగేళ్ళ పిల్లవాడికీ—ఇంకా బహుశా విశ్వం కుటుంబానికంతటికీ కూడా, కిందిభాగంలో ఒక గదీ ఒక తాత్కాలికమైన వంచా ఎట్లా సరిపోతుందని సుందరం ఊహించాడో విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు.

ఉద్యోగం విషయంలో విశ్వం, సుందరంతో అనదలచిన మాటలు ఎట్లా అనలేకపోయినాడో ఇంటి విషయంలోనూ కూడా అట్లానే నోరెత్తలేకపోయి నాడు.

సుందరం, తన పలుకుబడి బాగానే వినియో గించి, ఆ గదికి అద్దె ముప్ఫయిరూపాయలకు మించ కుండా నిర్ణయించాడు.

కాని, విశ్వం, వెంటనే తన కుటుంబాన్ని తప్పించదలచుకోలేదు. ఒక నెల్లాళ్ళపాటు, ఈ కొత్త జీవితం రుచిమాడాకనే ఏ నిర్ణయమైనా చేసు కోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు. తన 'సొంతఇంటి'కి మార్చిన నాటిరాత్రి కూర్చుని, విశ్వం, ఇన్నాళ్ళకి మళ్ళీ ఒక కథ రాశాడు. ఆ కథలో ఇటీవల తను పొందిన అనుభవాల ఛాయలు కొన్ని పడకపోలేదు. ఆ రాత్రి అతనికి సుంత కాస్త తేలికై బాగా నిద్ర కూడా పట్టింది.

పంజాబీల చంటిపిల్ల ఏడుపుతో ఒకరా త్రప్పుడు విశ్వానికి మెలకువయింది. మళ్లీ ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్రపట్టలేదు. రాత్రి బహుశా రెండుగంటలు దాటిఉంటుంది. అంతవరకూ తనకు పట్టిన నిద్రకు మనసు ప్రశాంతింగానే ఉన్నట్టు తోచింది. కాని, ఈ సరికొత్త వాతావరణంలో నిద్ర పట్టం కష్టంగా తోచింది. రాత్రి కథ రాయటం వల్లా, మనసులో ఉంటున్న బాధ కాస్తా ఆ కథలో కొంతవరకు వ్యక్తం కావటంవల్లా, పట్టిన నిద్ర కేవలం తాత్కాలికమయిపోయింది విశ్వానికి.

విశ్వం అట్లా పడుకునే ఆలోచనలో పడ్డాడు. అతనికి, తన కుటుంబం యావత్తూ జ్ఞాపకమొచ్చి కల వరపుతోంది. తమ్ముళ్ళేం చేస్తున్నారో! పిల్ల వాడి ఆరోగ్యంగురించి రేల ఉత్తరమే రాసింది కాదు. ఇల్లు ఎలా గడుస్తున్నదో! దినం ఎట్లా గడ వటమనే మహాసమస్య ఎదురైనప్పుడు, ఇంకేసమస్య గురించీ ఆలోచన పోదు. ఇందులో కేవలం తన సుఖం మాత్రమే చూసుకొంటున్న ట్లవుతున్నదా? తను ఏ సుఖం పొంది, తనవారిని సుఖపెట్టాలని

విశ్వం, ఇంతదూరం వచ్చాడో, ఆ సుఖం కొస్తా మాయమయినట్టు తోచసాగింది

పాపం సుందరం ఒక విధంగా మంచివాడే తను చేయగలిగిందేదో చేస్తూ ఉండగలగటం సుందరం వంటి వ్యక్తిలో గొప్పగుణం కాక మరేమిటి? ఆ చేయ వలసిన పద్ధతిలో లోపముంటే ఉండవచ్చు లోపాలు అసలు మనిషికి ఎన్ని లేవు? అయితే సుందరం స్నేహాన్ని ప్రదర్శించటంతో, తన మనసు కష్ట పడుతున్న సంగతి సుందరం గ్రహించలేదనుకోవచ్చు సుందరం చేస్తున్నది సహాయంగా పరిగణించటంతో “ఇదిగో! నువ్వు పని ఇట్లా చేస్తున్నందువల్ల, నా మనసు కష్టపడుతోంది నా అభిమానం దెబ్బ తింది” అని అనగలిగే శక్తి తనకు లేకుండా పోయింది ఎంత ఆలోచించి చూసినా, ఈ విషయంలో సుందరంలో మంచితనమే తనకు కనిపిస్తున్నదిగాని, అతనిలో లోపం కనపడటం లేదు సుందరానికి తను ఉంటున్న అంతస్థులోంచి అతనికి కనుపించేది, విశ్వానికి తన అంతస్థులోంచి వేరేవిధంగా కనిపిం చటం సహజం మానసికంగా తన్ను హింసించాలని సుందరం అభిప్రాయం ఎన్నటికీ కాకపోవచ్చు కాని, యథార్థం ఆలోచిస్తే, తను పడుతున్నది మాన సిక వ్యథే!

తను మధ్యతరగతిలో కింది వర్గానికి చెందిన వాడనీ, ఈ వర్గానికి చెందినవారు, సాంఘిక వ్యవ స్థలో నిలపడటానికి చేసే ప్రయత్నంలో, పైకి ఎగ బాకనూ లేరనీ, కిందకు దిగజారనూ లేరనీ, ధనిక వ్యవస్థలో తనవంటివారిది గబ్బిలాల జీవితంగా ఉంటుందనీ కథకుడైన విశ్వం గుర్తించకపోలేదు అయితే, తనకే సంభవించిన ఈ పరిస్థితిలో తనపై ప్రత్యేకత చూపించుకోగలిగాడు గనక?

ఈ సంఘంలో తనవంటివారు పడుతున్న మానాలు కష్టాలే తనూ పడుతున్నాడు ఈ కష్టా లేమీ లేకుండా, సమాజంలో ప్రతివ్యక్తీ కూడా, సరిసమాన భాగ్యలతలుగల వ్యక్తి అనీ, పరస్పర గౌరవ మర్యాదలూ హక్కులూ కలవాడనీ, సమాజం యావత్తూ కూడా గుర్తించగలిగే సామ్యవాదంలో తప్ప, ఈ అంతస్థులు తొలగిపోవన్న సత్యం గ్రహిం చాడు విశ్వం సుందరం ఉన్నటువంటి అంతస్థులు నిర్మించటానికి ఈ సమాజం బోలెడంత అవకాశం ఇచ్చింది ఇక సుందరంలో ఉన్న లోపమల్లా ఎక్క డంటే—ఈ అంతస్థుల భేదాన్ని, అంత చదువుకున్న వాడైనా, ప్రపంచాన్ని చూసినవాడైనా, గుర్తిం చక పోవటం అతను ప్రపంచాన్ని భౌతికంగా మాత్రమే చూడగలిగాడుగాని, తనలాగా నైతిక దృష్టిలో చూడలేదు సుందరం ఏనాడైతే తన బుద్ధి అనుభవమూ క్రమంగా వినియోగించి, ఈ అంత స్థుల్ని గుర్తిస్తాడో అప్పుడే, దిగివస్తాడు కనీసం ఈ యథార్థం సుందరం ఇదివరకు గుర్తించి ఉన్న ట్టయితే, తన్ను—అంటే విశ్వాన్ని—సరాసరి తన కిందే ‘బానిస’గా చేసుకొని ఉండేవాడు ఈ అంతస్థుల భేదంవల్లనే, సుందరం, స్నేహాన్ని ప్రదర్శించగలిగి నప్పటికీ, స్నేహానికి ఉండవలసిన—చూపవలసిన—గౌరవం ఉంచనూ లేడు—చూపనూ లేడు

ఈ ఆలోచనలతోనే విశ్వం ఎప్పుడు నిద్ర పోయినాడో గాని, మళ్ళీ మెలకువ వచ్చేసరికి, ఉదయం ఎనిమిది దాటింది

6

శీల ఉత్తరం రాసింది పిల్లవాడికి వాంగైదు రోజులై జ్వరం వస్తున్నదనీ, వాళ్ళ నాన్నగారికి మళ్ళ పట్టుకుపోయినట్లే లేకుండా ఉన్నారనీ, బ్రతుకడవటం అతికష్టమయిపోతున్నదనీ, పాపం మరిడి, తిక మకలుపడుతూ, బండి లాగుతున్నాడనీ, తన చెల్లెలి సహాయమే లేకుంటే ఏమయ్యేదానో అనీ, అమ్మకి ఎప్పుడూ తనకురించే విచారంగా ఉంటున్నదనీ

ఇంతకన్న ఆశాజనకమైన ఉత్తరం వస్తుందని విశ్వం ఎన్నడూ ఆశించలేదుగాని, కనీసం, అంతా క్షేమంగా ఉన్నారనివస్తే చాలనుకున్నాడు ఈ పరిస్థితిలో తను చేయగలిగేదేమిటో స్పష్టంగా కని పించటం లేదు ఒకసారి పోయివస్తే? కలర్రూ డబ్బూ రెండూ కావాలి కలర్రూ సుందరాన్ని అడిగితే ఇవ్వకపోడు కాని ఇందటికెళ్లంటే జీతంలో సగం ఇంటికి పంపాలా, తన ప్రయాణానికి ఖర్చు చెయ్యాలా? ఇదివరకు చేసుకొచ్చిన అప్పు వంద రూపాయలూ తీర్చేదెవరు!

మనిషికి కొంతవరకైనా తెగింపుంటూ ఉంటేనే గాని బతకటం కష్టం. తెగించి ఊరికి వెళ్ల

వుండా ఉంటేనే మంచిది ఆ ప్రమాణానికి అయ్యే ఖర్చుతో మరికొంత కలిపి, జీతంలో సగం, ఇంటికే పంపిస్తే వాళ్ళు ఏదో తంటాలు పడతారు అంతే గాని, ఈ విషయం సుందరంతో చర్చించి లాభం లేదు

మొదటి తారీఖు రాగానే, జీతం కూడా ముట్టింది విశ్వం, ముప్ఫయి రూపాయలు ఇంటికి అద్దె ఇచ్చి, మరో నలభై, హోటలుకి ఇచ్చాక తన చెయిఖర్చుకి ఇంకో ముప్ఫయి ఉంచుకొని, మిగతా నూటపది రూపాయలు ఇంటికి మనియార్డరు చేస్తూ, లీలకి, తమ్ముడికి ఉత్తరాలు రాశాడు అవాళే, తను రాసిన కథ కూడా పత్రిక్కి పంపించాడు

ఆఫీసులో పని అంత వేడుకతో కూడుకున్నది కాదు బండచాకిరీ బోరెకుంది

అయితే ఇందులో పేచీ ఎక్కడ వస్తూన్న దంటే, సుందరం చేసే ప్రతీ పనిలోనూ, ఆతే ప్రతీ మాటలోనూ ఏదో అధికారం చెలాయిస్తూన్నట్టుగా తోచసాగింది విశ్వానికి ఇది రాను రాను భరించడం కూడా కష్టమవుతోంది అదీకాక, సుందరం కాస్త 'చేయికసి' చేసుకుంటూ ఉండటం విశ్వానికి చాలా అసహ్యం వేసింది లంచాలు పుచ్చుకోవటం, ఇవ్వటం తమాషాగా ఒక చక్రం తిరిగినట్టు తిరుగుతుంది దీనికి సుందరం ఎట్లా అలవాటు పడ్డాడో పరమాత్ముడికే తెలియాలి ఈ విషయం సుందరంతోనే, తన స్నేహాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రస్తావించినా, అతనికి కోపమూ రావచ్చు మొదటికే మోసం కలగవచ్చు ఎవరి ఖర్మం వారిది

ఒకనాడు సుందరం, తనతో-'చూడు విశ్వం-నువ్వు మొన్నటి ఫైలుమీద రాయకూడని విషయాలు చాలా రాశావు ప్రభుత్వోద్యోగంలో అటువంటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి నీకు తెలీకపోతే నన్ను అడగాలి అంతేగాని, నీకు తోచింది న్యాయం అనుకుని రాసిపారెయ్యకూడదు దానివల్ల ఎంత నష్టం వచ్చిందో చూడు ఖస్ ఖస్ తడకలు, కొంత కాలానికి తేయింరసంలో, మనకు పాతిక వేల రూపాయలు కాన్క్షను ఉంది అంటే ఆ డబ్బంతా ఖర్చు చేయాలని కాదు కొంత ఆదా చూపటానికి మనం ఇక్కడుంటున్నది!" అంటూ వెళ్లిపోయినాడు

ఈ మాటలతో విశ్వానికి యథార్థం బోధపడ్డది తన బుద్ధి ప్రయోగించి, ఆ ఫైలులో తనకు తోచిన దేదో రాయటంవల్ల, సుందరం ఈ వ్యవహారంలో చేసుకుందా మనుకున్నా అయిదు వేల రూపాయలూ కంట్రాక్టరుకే దక్కాలి అయితే, ఇప్పుడు సుందరం వ్యవహారం బయటపడకుండా, ఆ అయిదు వేల రూపాయలూ ప్రభుత్వానికి ఆదాగా ఉన్నట్టు చూపించి ఊరుకున్నాడు

తెల్లవారి లేస్తే ఇటువంటివి లక్ష జరుగుతున్నాయి ఇటువంటివి చూస్తూ బయటకు రావటం ఎన్నాళ్ళు? తనవంటివాడికి దొరక్క దొరక్క ఈ దిక్కుమాలిన ఉద్యోగం దొరికిందేమిటి? లంచాలు బాగా పట్టగలిగే వారికీ, పై వాడు ఏమన్నా పడి ఉంటూ ఉండేవారికీ ఈ ఉద్యోగాలు

“పిల్లవాడికి జ్వరం తగ్గినా, రోజూ కొద్దిగా వస్తూనే ఉంది వాడు మీకోసం బెంగపెట్టుకున్నట్టు కనిపిస్తూంది రాత్రులు పలవరిస్తాడు మీ నాన్నగారికి ఇప్పుడు కొంచెం నయంగానే ఉంది మీరు పంపిన డబ్బుతో ఈ నెల గడుస్తుంది మీరు ఊరికి వెళ్ళటానికి చేసిన అప్పు మీ తమ్ముడు తీర్చాడు. ఎట్లా తీర్చాడో ఎవరికీ చెప్పడు ”

ఈ ఉత్తరంలో తను బెంగపెట్టుకోటానికీ ఉంది సంతోషించటానికీ ఉంది అవమానం పొందటానికీ ఉంది తనకన్న తన తమ్ముడే అనేక రెట్లు నయం!

ఈసారి తమ్ముడి ఉత్తరంకూడా లీల ఉత్తరంతోపాటు వచ్చింది.

“నువ్వు ఇక్కడి పరిస్థితులనుగురించి బెంగ పెట్టుకోకు అంతా నేను చూస్తాను—నీ ఉద్యోగం మట్టుకు స్థిరంగా ఉండేటట్టు చూసుకో ఏ పరిస్థితులలోనూ కూడా, అది వొదిలిపెట్టెయ్యకు నువ్వు కోరితే, వొదినెనూ, పిల్లవాడినీ తెచ్చి దిగపెట్టటానికి నేను సిద్ధంగా లేననుకోకు అన్నట్టు ఈ నెల పత్రికలో నీ కథ చదివాను ”

తమ్ముడికి ఇప్పుడున్నటువంటి ప్రపంచ జ్ఞానం, తమ్ముడి ఈడులో తనుఉండినప్పుడు తనకు లేకపోయినందుకు విశ్వం చింతించలేదు రోజు రోజుకీ ప్రపంచమే మారిపోతోంది. పరిమాణాలు ఎక్కువవుతున్నాయి ఏనాటి పరిమాణాలకు

తగ్గట్టుగా ఆనాటి బుద్ధికూడా వికసింపచేసుకోవటం లోనే ఉంది మనిషి అభ్యుదయం అంతాను

తనకథ వచ్చిన పత్రిక తనకు ఎందుకు రాలేదా అని ఆలోచిస్తూ ఉండగానే సుందరం వచ్చి విషయం బయటపెట్టాడు

"నీ పేర ఒక పత్రిక వచ్చిందోయ్, ఇంత నీ అనుమతి లేకుండా, పత్రికే కదా అని మాపటం తటస్థించింది అయితే అదీ మంచికే అయింది చూడూ! నువు కథలు రాయటం బాగానే ఉంది రాయగలిగే వాడు రాస్తూ ఉండాలికూడాను నువు కూడా ప్రభుత్వోద్యోగివి గనక చెప్తున్నా మనకో నిబంధనల ప్రకారం మనం అసలు ఏదీ ఇట్లా రాసి అచ్చువేయించరాదు ఒక కథ రాస్తే, దాన్ని పత్రికకు పంపేముందు పర్మిషన్ తీసుకో వలసివుంటుంది లేకుంటే ఎంతేనా పేచీ వస్తుంది అది నాచేతిలో ఉన్నపనే అనుకో మనోక దర ఖాస్తు పెట్టు పర్మిషన్ ఇచ్చినట్టు నేను చేస్తానులే"

ఇది విశ్వం ఇదివరకు ఎరిగి ఉన్నదే అయితే, ఈ కాగా, రాజకీయాలకు సంబంధించినవాటికి కాకుండా, మామూలుగా ఒక కథ రాసినా, ఉంటుం దనిమాత్రం విశ్వం ఊహించుకోలేకపోయినాడు మనకు స్వతంత్రం అంటే వచ్చిందనుకుంటు న్నాంగాని, ప్రభుత్వం మారలేదనీ, స్వాతంత్ర్య వ్యవస్థకి తగ్గట్టుగా ప్రభుత్వోద్యోగాల నిబంధనలు పరిణామం పొందలేదనీ విశ్వం గుర్తించాడు

ఇప్పుడు తను కథలు రాయటానికి ముందు 'పర్మిషను' పుచ్చుకోవాలి ఇదైనా మళ్లా, తన స్నేహితుడు—సుందరం—ఇవ్వాలి! సుందరం అను మతిస్తేనే తను కథ లంటూ రాయగలనన్నమాట! ఈస్థితిలో తను సాహిత్యసేవకు తిలోదకాలన్నా ఇవ్వాలి లేదా ఉద్యోగానికైనా పాట పాడె య్యాలి అంతేగాని, ఈపర్మిషనూ వ్యవహారం విశ్వానికి నచ్చలేదు

7

విశ్వానికి ఈ చాకిరీ నచ్చటం లేదన్న విషయం మొదట్నుంచీ తెలుస్తూనే ఉంది దీనికి కాలపరిమితి కూడా, మరో నెల్లాళ్లలో పూర్తి కాబోతుందని, విశ్వం ఉద్యోగంలో ప్రవేశించినవాడే తెలుసుకు న్నాడు సుందరం ఆ విషయం ఎందుకు దాచాడో, ఇప్పుడు సుందరం, దీని కాలపరిమితి మరో మూడు నెలలకు పెంచటానికి చేస్తున్న ప్రయత్నంవల్ల బోధ పడుతున్నది విశ్వానికి ఇప్పటికి రెండు నెలలకు పైగా ఈ బండ చాకిరీ చేయటమే కాక, సుందరానికి అయిదువేల రూపాయలు నష్టం తీసుకురావటంతో సుందరానికి బాగా దూరమైనాడుకూడాను ఇప్పుడు సుందరం—తనతో పూర్వప్రసక్తి విషయంతో గానీ, ఆ ఘోర ణిలో గానీ, ఆ ఆప్యాయంతో గానీ మాట్లాడటం లేదు పైగా ఒకవేళ ఏదన్నా అవసరమొచ్చి, సుందరం మాట్లాడినా, అది తన మనసుని, విశ్వ తింగా కష్టపెడ్తున్నది సుందరం అంతకన్నా ఎక్కువ సంస్కారయుక్తంగా ఎందుకు మాట్లాడడో విశ్వం తరిచిచూస్తే మళ్లా అతనికి అంతస్తులే కని పించసాగాయి

ఈ ఉద్యోగంలో తను, ఇంతవరకూ సాధించిం దేమిటి? ఏంసాధించా లనుకున్నా ఇంత త్వరలో నేనే విషయం కాకపోవచ్చు కాని, దాని సూచన అన్నా కనిపించకపోవటంలో అర్థం లేదు పైగా, తను చేసే ప్రతీ పనికీ అడ్డుపుల్లలు అధికమవుతు న్నాయి ఇంక భరించటం చాలా కష్టం ఇదిలా ఉండగా, ఈ ఉద్యోగంవల్ల, విశ్వం, తన వాళ్ళకు దూరమైనాడే గాని, దగ్గర పడే సూచన లేమీ కన పడటం లేదు

ఈమధ్యనే తనకొక రోజు తల భారమై, జ్వరం లక్షణాలు తగిలి లంఖణంతో ఉంటే — సెలవు చీటీ పంపించటం—"ఈ మాత్రానికి సెలవేమిటోయ్! రెండు 'ఆస్ప్రిన్'మాత్రలు తిను" అంటూ సుందరం తిన్న ఆఫీసుకి రమ్మని ప్రత్యేకంగా కబురుచేయటం జరిగిందికూడాను! అంటే, తనకు కనీసం సెలవు, కావలసినపుడు దొరకటం—సుందరం అజమాయిషీలో కష్టమని కూడాబుజువైంది

ఇటువంటి చాకిరీ చేయటానికి సిద్ధపడేవాడు ముందుగా తన ఆత్మాభిమానం చంపుకోవాలి ఇట్లా ఆత్మాభిమానం చంపుకోవటం కనీసం తనవంటివానికి చేతకాని పని. తన ఆత్మాభిమానాన్ని అప్పుడప్పుడు గాయపరిచేటంతవరకూ ముందుకు పోగాడు విశ్వం. కాని, ఇప్పుడు పూర్తిగా దాన్ని చంపుకుంటేనే

గాని, ఇందులో కూడా సాధించటం సాధ్యపడదని విశ్వసించాడు తనకు చేతకాని పని చేయటానికి— అందులో, ఆత్మాభిమానం చంపుకోవటానికి, తెగించేటంత ద్రోహం మరొకటి లేదు

ఆనాటిరాత్రి, విశ్వం, ఇవే ఆలోచనలతో ఒక కథ రాయాలని మళ్లీ సంకల్పించాడు కాని, అది కథగా రావటం మానేసి, ఒక ఉత్తరంగా పరిణమించింది ఇది అనుకోకుండా జరిగినటువంటిది ఆ ఉత్తరం సుందరానికి ఉద్దేశించింది

8

"మైడియర్ సుందరం! ఈ ఉత్తరాన్ని నాపై అధికారిగా ఉన్న సుందరానికి కాకుండా, నా స్నేహితుడైన సుందరానికి రాస్తున్నాననుకొంటావనే నా విశ్వాసం ఈ ఉత్తరాన్ని నేను ఎందుకు రాస్తున్నానో నన్నడక్కు నిజానికి నేను ఈరాత్రి, ఒక కథ రాయాలని కూర్చున్నాను తీరా చూస్తే ఇది ఇలా ప్రారంభమైంది అయితే ఇదీ ఒక కథలాగే తోచవచ్చు కనక దాన్ని ఇంతటితో ఆపేయకుండా పూర్తి చేస్తున్నాను

నాకు స్నేహితులంటే పరమ గౌరవం నా స్నేహితులలో నిన్నే అందరికన్నా ఎక్కువగా భావించుకొంటూ ఉంటాను నువ్వు నాకు చేసిన సేవకీ, చూపిన సానుభూతికీ అంతకన్నా ఉత్తమమైన పద్ధతిలో నా కృతజ్ఞత తెలియచేసుకోవడం నాకు చాతకాదు

నేను సహజంగా కథకుణ్ణి ఈరాత్రి కథ రాద్దామంటే, ఇది ఈ ఉత్తరంగా పరిణమించటానికి కారణం కథ రాస్తే అది ప్రకటించుకోటానికి, నా జాతివాడివైన నీ అనుమతి, అధికారపూర్వకంగా పొందాలి ఆ మాటకూడా నువ్వే పాపం— నామంచికే ఆలోచించి అన్నావు కాని, నాకిది నచ్చదు నా స్వేచ్ఛని ఈవిధంగా నేను ఇంకొకరి చేతిలో బంధించివేయలేను అందువల్ల, ఈ ఉద్యోగంలో ఉండిన ఆఖరు క్షణంవరకూ నాలో ఉన్న కథకుడు నిద్రపోతూ ఉండాలి

మనం సరిసమానమైన హోదాలో ఉంటే స్నేహితులం. ఈ స్నేహానికి భంగం రావడం నేను భరించలేను నేను చాలా చిన్న టిష్‌గా ఉంటున్నానని అనుకొంటున్నావా? నిజమే అందుకే నాలాంటివాళ్లకి ఇటువంటి ఉద్యోగాలలో స్థానంలేదని గుర్తించాను. నీతోనా కుండిన స్నేహాన్ని పురస్కరించుకొని, నాకొక ఉద్యోగం చూపిపెట్టమంటూ నీకు త్తరం రాశాను. నా ఊహకు అతీతంగా పాపం నువ్వు నన్ను ఆదరించి, నీ అభిమానంతో నన్ను ఉక్కిరి బిక్కిరి చేశావు నిన్ను నేను తప్పుపడుతున్నాననుకోకు స్నేహితునికి చేసేవాడు నీ అంతస్థులో ఉంటే, నువ్వు చేసినదానికన్నా ఎక్కువ ఎవరూ చేయలేడనుకో అయితే ఒక యథార్థం చెపుతాను నువ్వు కేవలం నీకింది నన్ను వేసుకుంటావని మాత్రం నేనెన్నడూ కలలోకూడా ఊహించలేదు నన్ను స్నేహితుడిగా ఆదరించిన వాడివి, స్నేహాన్ని గౌరవిస్తావనే విశ్వసించాను అయితే, నువు చేసిన ఈపనిలో, మన స్నేహానికి అగౌరవం కలిగిందని నువు గుర్తించకపోవచ్చు, అంతస్థుల భేదంవల్ల, అది, కిందనుంచి నేను గమనించాను పైనున్నవాడివి, నీ కాస్టే కనపడదది

నాకు ఆత్మాభిమానం చాలా ఎక్కువ నీ అధికారాన్ని నేను గౌరవంగా చూసి, దానికి అణిగిపోయినప్పుడు నా ఆత్మాభిమానాన్ని చాలా మట్టుకు గాయపరుచుకున్నాను

చూస్తూ చూస్తూ నేను అన్యాయానికి తల వొంచలేను న్యాయంగా నేను రాయవలసిన దేదో రాస్తే, దానిమూలంగా అయిదువేలరూపాయలు ప్రభుత్వానికి ఆదా కనిపించింది. ఆ ఆదా నువు చేసినట్టే రికార్డులో నిక్కించుకొన్నావంటే, నువు అధికారివి గనక నేను కాదనను అయితే ఆదా జరుగుతున్నప్పుడే, 'ఆదా చేయటానికే మనం ఉన్నాం' అని నువ్వప్పుడు నాతో అనటంలో, నాకు కించిత్తు సైచ్యం కనిపించింది బహుశా ఆ సొమ్ము సేవాకార్యార్థం ఉపయోగించాలని నువు ఉద్దేశించి ఉండవచ్చును. ఈ పద్ధతి నాకు నచ్చదు. నేను ఉద్యోగరీత్యా ఇక్కడ అతి అల్పుణ్ణి నామాట ఎవరు పాటిస్తారు?

నాకు ఒకరోజు శలవు కావాలంటే నువు అభ్యంతరం చెప్పావు. బహుశా అభ్యంతరం చెప్పవలసిన అవసరం ఉందని నీకు తోచిందేమో. కాని,

ఈ చర్య, మనిషిశక్తిని దుర్వినియోగపరుచుకుంటు న్నట్టుగా నా కర్థమయింది.

ఇదికాక, ప్రతీ చిన్నవిషయంలోనూ నేను నీకు తలవొంచి ఉండవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడింది నిన్ను నేను, స్నేహితుడిగా ఎంచుకోవడం మూలాన, నా ఆత్మాభిమానం బాగా దెబ్బ తిన్నదేగాని, నీ స్థానంలో నాకు తెలియనివాడు ఇంకొకడున్నా, నేను బాధపడవలసినవాణ్ణే నా స్వభావమే అంత ఈ బాధను నేను తట్టుకోలేను

'ఉద్యోగమంటే, తిరిగూర్చొని సుష్ఠుగా భోంచేయటమా?' అని నువ్వు ప్రశ్నిస్తావు కాని, తీరిగూర్చొని సుష్ఠుగా భోంచేయటంమాట ఎలా ఉన్నా, ఉద్యోగమంటే ఇప్పుడున్నంత హీనంగా లంచగొండివ్యవహారంగా, అధికారమదాంధతగా, మానవత్వరహితంగా వ్యాపార్యాంగా ఉంటుం దని మాత్రం నేను అనుకోలేదు

ఇంతెందుకూ? నా ఉంత్తు వేరు అది చాలా పైమంది నేను, నీ దృష్టిలో చాలా దిగువ ఉన్నా నన్నమాట నిజం మానసికంగా, సంస్కారంగా నే నెంతో పైమెట్టులో ఉన్నా యధార్థం నువు గుర్తించ నవసరంలేదు కూడాను దానివల్ల నీకూ నాకూ కూడా ప్రయోజనమంటూ ఏదీ ఉండదు

పోతే, నేను ఇక్కడికి నీ సన్నిధికి అని వచ్చి, నా వాళ్లకు చాలా దూరమైపోయినాను. నా తమ్ముడు నన్నీ ఉద్యోగం వొదులుకోవద్దన్నాడు పాపం! వాడికేం తెలుసు నావంటి వాడి మానసిక బాధ! ఈ పరిస్థితిలో నేను నా కుటుంబాన్ని ఇక్కడికి రప్పించనూ లేను నేను వెళ్లనూ లేను నావంటివాళ్లు ఇక్కడ అనేక వందలమంది ఎలా బతుకుతున్నారంటే అది వేరే మాట అందరూ నావంటివాళ్లలా అవుతారు! అందరికీ ఆత్మాభిమానాలు లేవని కూడా నే ననలేను వాళ్ళ పరిస్థితులు భిన్నమై ఉండి వచ్చును వాటికి తట్టుకోగలిగేవారు బ్రతుకుతున్నారు తట్టుకోలేని నావంటివాళ్లు, ఈ వ్యవస్థలో ఇరుక్కోలేక పాతాళంలో పడిపోతున్నారు కాని, నే నింత హీనంగా పాతాళంలో పడిపోనని ధైర్యం నాకుంది నన్ను లక్ష్మి కటాక్షించకపోయినా సర స్వతి కాస్త కోరకంటితో చూస్తోంది ఇదివర కెలా జీవితం గడిపానో అలాగే గడపకపోను బహుశా, పరి స్థితులు అనుకూలంగా ఉంటే, ఇంకా గౌరవంగానే బతగ్గలనని నా ధైర్యం

ఇక్కడితో నా చాకిరీ కాలపరిమితి కూడా పూర్తికాబోతున్నది రేపు జీతంపుచ్చేసుకొని, నా మానాన నేను పోతున్నాను నన్నేదో ఉద్ధరించా లని మాత్రం ఈ ఉద్యోగం అనవసరంగా పొడిగించి, ప్రభుత్వానికి కలగబోయే ఆదాయం కలగకుండా చేయకు అవసరమే ఉంటే, మరో 'స్నేహితుణ్ణి' వెతుకో మన స్నేహంమాత్రం ఈవిధంగా కాపాడుకుంటే ఇదే చాలు

అసలు, ఈ నాలుగు ముక్కలూ నీముఖం ముందు చెప్పే అధికారం నాకుంది అయితే, నా అధికారం మన స్నేహంనుంచి వచ్చినది ఇంత మట్టుకూ ఈవిధంగా తెచ్చిఉన్న ఈ స్నేహానికి ఇంక అధికార మేముంటుంది? అదీకాక, గాయపడ్డ నా మానాభిమానాలతో, నీముఖం ముందు, నామనసులో ఉన్న ముక్కలు చెప్పలేకపోయి నాను అందువల్లనే ఈ ఉత్తరం ఇలా పరిణమించింది

నే నింత పొడుగాటి ఉత్తరం రాసినందుకు నన్ను క్షమించు ఉన్నవిషయం కాస్తా రాసేస్తే, నేను, ఇదివరకు నామీద పట్టిన బూజుదులుపుకొన్నట్టవుతుంది నీ ఎప్పటి సానుభూతితోనే దీన్ని చదువుకొని, నన్ను అర్థంచేసుకోటానికి ప్రయత్నించు ఇదే నిన్ను నేను కోరబోతున్న చిన్న కోరిక

నీ విశ్వం

సరా—ఈ ఉత్తరంతోపాటు, నా రాజీనామా ఉత్తరంకూడా జతపరిచాను ఉద్యోగ కాలపరిమితి అయిపోయింది గనక, దాని అవసరం లేదు అయినా అవసరం ఉంటుందేమో అని, పంపిస్తున్నాను స్వీకరించు—

అంతస్థుల భేదంవల్ల, ఈ ఉత్తరానికి సమాధాన మీయటని నువు అనుకోవచ్చు. నీ సమాధానం కోసం నేను ఎదురు చూడనులే అయితే, ఎటువంటి సమాధాన మివ్వాలి? అని మాత్రం నువ్వు కాస్త ఆలోచించినపక్షంలోమాత్రం ఈ వ్యవస్థలో ఒక పెద్ద విప్లవం రావటానికి సిద్ధంగా ఉండమనో—నీ విశ్వం,"

హేమంతము

శ్రీ సామవేదం జానకిరామశర్మ

చేలగట్టులఁ బచ్చపూల సింగారాల
  నొలికించు జనపచెక్కులు తమంత,
కాలిబందము వచ్చెకానికి; దట్టమై
  కొనలుసాగెను గట్టు మినపతీఁగ,
పురుగుపట్టిన దోఁడ పెరటిలోనఁ జిగిర్చి
  పూలపిందెలఁ గ్రొత్త పొలుపుఁ దాల్చె.
చచ్చినకాకర చచ్చినట్లేయుండి
  తుదిమొదళ్లుగ నాకుఁ దొడిగికొనెను
  'కడచిపోయినదే మేలు కాలమన్న'
నానుడికిఁగూర్చి వ్యాఖ్య, యధునాతనముగఁ
  జేలఁ బెరడుల హేమంతసిరులు చాలఁ
గూర్చుకొనెఁ దెల్గుపల్లెలు కొసరి కొసరి

1

పరికిణీజీరాడ శిరమెత్తి యాటకై
  మునికాళ్లఁ గన్నియ చనినయట్లు,
పల్యంకికను బాల పరిణయమ్మున సిగ్గు
  బరువుచే శిరము ను వంచినట్లు,
పదిమందిలోఁ బ్రౌఢ భర్తను శీర్షమ్ము
  దాచిదాచక తొంగి చూచినట్లు,
బంగరు మైతీగ భాసింప సౌధాంత
  రమున జవ్వని కురు లార్చినట్లు,
కొల్లెడల స్త్రీత్వమే మది నల్లుకొనఁగ
వెలుఁగఁబండిన కేదారవీథి శాలి
దండములతుది కంకులు నిండఁ దాల్చె
రమ్యహేమంతమే ఋతురాజ మనఁగ!

2

ముద్దుగ దిద్దిన పెద్ద ముత్తైదువు
  నుదుటి కుంకుమబొట్టు కుదురనంగ,
నవయౌవనమ్ము సందడిసేయు యువతీల
  లామమ్ము బింబాధరమ్మనంగ,
పచ్చరావేదిక భాసిల్లు నరుణారు
  ణమ్ము భాస్వత్ప్రవాళమ్మనంగ,
పొడుపుకొండ ఇనుండు భూమిపై దీయించు
  కొనిన ఛాయాచిత్రమనఁగ మెఱసి
కర్ణికారఫలమ్ము లోకమునఁ గల్గు
రాగమును బూనె హేమంత రాత్రులందు
కాముకీ కాముకుల నేత్రకమలములను
మానసమ్ములఁ గల రాగమహిమ మించి!

3

చిఱుచలికి సంజె చీకటి పడకుండ
  ముదుసలి దుప్పటి ముసుఁగు పెట్టె,
అసురసంధియ నాడియాడి వచ్చినబిడ్డ
  యడుగులు కడుగగా వడఁకిపోయె,
పొత్తమ్ముతో దీపమునకు ముందుగ నున్న
  బాలుఁడు గురువుపైఁ జాలఁగినిసె
రాత్రి వంటకము నీరాడి యారంభించు
  వనితకుఁ బతి తలపునను మెదలె
నండ్రెపొద్దుల నిశలను జనులనెల్ల
స్వీయశక్తి ప్రభావ విశీర్ణమాన
మానసులఁజేసియును సౌఖ్యమూను నిద్ర
నంతరించెను హేమంతచక్రవర్తి!

4

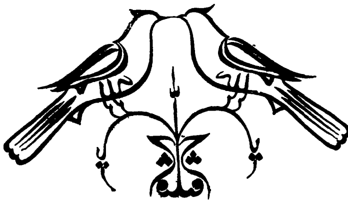
పెనువాన జల్లువచ్చినయట్టు లొకసారి
  భూనభోంతరమును మూసివేయు,
సన్నని చినుకులు జాఱినట్లొకమారు
  మేనెల్లఁ జిఱుతడిఁ బూనఁజేయు

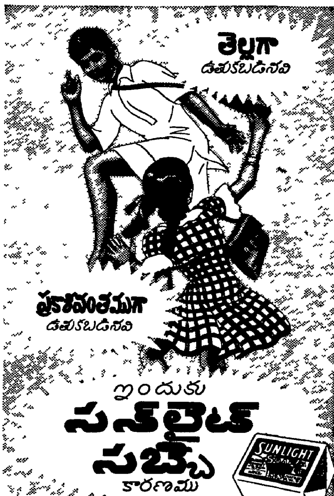
చినుకులు చిదురలై చెదరి నల్లాకపరి
మోమొల్లఁ దశితోడ ముంచియెత్తు
ముత్తెపు బిందువుల్ మొనసినల్లాకతేప
దేహమ్ము వైనఁ గదించుకొనును,
సర్వవిధముల వర్షమ్ము సాగనుచు
జనము భ్రమియింప గారడీ సలిపి, మింట
హిమముగుడికట్టి, చినుకులై, హెచ్చుచిదుర
లగుచు, బిందువులై పరిహాసమాడె!

5

కడుపులోనికిఁ గాళ్లు ముడుచుకు ముద్దమై
వీధి పంచ శయించు బిచ్చగాడు
చినిగిన గొంగళి చిన్న పిల్లకుఁ గప్పి
పేరుచుఁజలిఁ దూఁగు పేదతల్లి
ఆకటి దయ్యమ్ము సోఁకగా నడవడ
మైయుండి, గజగజలాడు శిశువు
చలికప్పు నుతునకు నంతరింపఁగ లేక
యవియు గుండియఁ జూచునట్టి తండ్రి
యగుచు హేమంత మెంతొ దయాదరిద్ర
మయ్యె, నల్లెడ బీదల యార్తరవము
లొంచు నన్న విధమ్ముగా నాఁ చియాఁచి
సన్న రొదతోడి శీతువు సంచరించె!

అభ్యంజనం బాడి యాటినతల చిక్క-
నవరింపఁగాఁ బోని చానయట్లు
పగతుఁజఁ జెండాడఁ బదును బెట్టించిన
యాంధ్ర సైనికుని మహాసియనఁగ
అనుభవ జ్ఞానమ్ములను బండి బరువెక్కి-
చలియించు వృద్ధుని దలయుపోలె,
విద్యా నగర రాజవీధి రాసులు పోసి
వెలకిచ్చు మాణిక్యముల విధాన
తెలుఁగునేలను బండెంపుఁ గలిగె కంది
మొక్కలను, ధూమపత్రమ్ములుక్కుమిగులు
జొన్నకంకెల, మిరప పండ్లనొప్పె వేడ్క-
ననుభవజ్ఞుండు హేమంత పాలకుండు!

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి
ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి
ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే
కారణము
SUNLIGHT

కాళిదాసమహాకవి - జీవిత 'సమస్యలు'

★

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

సమస్య అనే పదం ఈ రోజుల్లో (Problem) 'కష్టచిక్కు' అనే అర్థంలో వాడుతున్నారు. పూర్వం అది 'పరీక్షార్థం ఇచ్చిన పద్యపాదము' అనే అర్థంలో వాడేవారు. నేటి తెలుగువార్తాపత్రికల పరిభాష దీని అర్థం బాగా మారిపోయింది. ఆర్థిక సమస్య, సాంఘిక సమస్య మొదలైన పదాలలో ఈ అర్థపరిణామం ఇంకా బాగా స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. వ్యాసకర్తలు ఈ సంప్రదాయాన్ని అనుసరించి ఈ పదం ఈ అర్థంలోనే వాడుతున్నారు—కాళిదాసు కవితలో ఇలాంటి 'సమస్య' లేమైనా ఉన్నాయేమో చూదాము.

రచయితలు తమ తమ కాల పరిస్థితులు వాటి పోకడలు, ఈ పరిస్థితులకు తమ రచనలకు ఏదో ఒక విధమైన సంబంధం ఉండితీరుతుందనీ కొందరు వాఙ్మయవిమర్శకులంటారు. ఇది చాలావరకు నిజం అయినా ఈ దశ కాలపరిస్థితుల అవగాహనలోను, వీటివల్ల బయలుదేరే సమస్యల సమన్వయంలోను అనేకమైన అంతరువులు ఉన్నాయి. ఒక రచయిత రచన సమకాలీన సమస్యలు ఒక తాత్కాలికమైన సంకుచిత దృక్పథంతో పరిష్కరించవచ్చును. మరి ఒక రచయిత ఆ సమస్యలన్నీ బాగా విశాలదృష్టితో పరిశీలించి మరి ఒకవిధంగా సమన్వయించి, పరిష్కార మార్గం ఆత్మీయంగా స్ఫురింపజేయవచ్చును.

అంతేగాని కేవలం చేలవిడిచిన సామువంటిది సారస్వత మార్గంలో సాధ్యంకాదు. ఒకవేళ తెలిసిగాని, తెలియకగాని రచయిత లెవరయినా ఇలాంటి సాము ప్రారంభించినా—దీనికి సారస్వత గౌరవం దక్కదు. నిజానికి పలాయనవాదం (Escapism) గాని, 'కళకోసమే కళ' (Art for art's sake) అనే వాదంగాని మన సంస్కృత సారస్వత సంప్రదాయంలో లేనేలేవు. ఇలాంటి సమస్యంతా ఇటీవలే పాశ్చాత్య వాఙ్మయాల్లోనుంచి మనదేశానికి దిగుమతి అయింది. ఆ దేశాల్లో ఇలాంటి వాదాలు బయలుదేరడానికి అనేకమైన కారణాలున్నాయి—అయితే మన కిప్పుడిది అప్రస్తుతం—

'కాళిదాసకవి రసమయ కవితాప్రతినిధి' అన్న అరవిందుని అభిప్రాయం ఈ వ్యాసాల్లో ఇంతకు పూర్వమే వ్రాశాను. వాల్మీకి కవిత ధర్మప్రధాన మయినదనీ, వ్యాసకవిత మేధాప్రధానమయినదనీ, కాళిదాసకవిత రసప్రధానమయినదనీ అరవిందుని అభిప్రాయము. కాళిదాస కవిత్వాన్ని గురించి ఆయన 'Aesthetic' అనే పదం వాడారు. 'రసమయం' అన్న పదం ఈ ఆంగ్లపదానికి చాలావరకు సరిపోతుంది. కాని ఈ ఆంగ్లపదానికి పాశ్చాత్య సౌందర్య సిద్ధాంతాలలో అనేకమైన అర్థచ్ఛాయలు ఏర్పడుతూ వచ్చాయి. రసపదానికి కావ్యానుభూతి జన్యమైన ఆనందమని అర్థం. మన ఆలంకారికుల ఆనందానుభూతి ప్రధాన కావ్యప్రయోజనం అని ఒత్తిచెప్పినా—వీరి నిర్వచనంలో సాంఘిక ప్రయోజన ధర్మసూత్రం అంతర్గర్భితంగానే ఉన్నది. అలంకార శాస్త్ర రచనాకాలంలో గర్హ్యాగర్హ్యాలను గురించి, విధినిషేధాలను గురించి ఈనాటి వలె ఎన్నెన్నో అనుమానాలుగాని, అభిప్రాయభేదాలుగాని ఉండేవి కావు. ఒక సాధారణ ధర్మసూత్ర సరణి ననుసరించి ఆ రోజుల్లో అందరు ఆలోచించేవారు. అందుచేతనే కార్యాకార్యదృష్ట్యా రసానుభూతిలో వచ్చే మార్పులను గూర్చిన చర్చ అలంకార శాస్త్రంలో అంత ప్రధానంగా కనబడదు—

అయితే ఒక్కొక్క సమయంలో ఈ ధర్మాచరణలో కొన్ని లోపాలు సంభవించడము, ఆయా కాలాల్లోని కావ్యాలలో ఆ ధార్మిక దృష్టి వికసం కావడము సంస్కృత వాఙ్మయంలోకూడా అక్క

దక్కడ సత్ప్రవృత్తిగా కనిపిస్తుంది కాళిదాసకవిత ప్రధానంగా రసమయమే, అయినా దీనిలోని ధర్మ సమస్య వ్యంగ్యంగా స్ఫురిస్తూనే ఉంటుంది

కాళిదాసకృతు లన్నిటిలోను, తత్రాపి రఘువంశకుమార సంభవాల్లోను, విక్రమోర్వశీయాభిజ్ఞాన శాకుంతలాల్లోను మాత్రమే ఈ సమస్యా ధ్వని బాగా వినిపిస్తున్నది కాళిదాస కృతులలో కనిపించే సమస్యలు రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చును. ఒకటి జీవన భోగసమస్య రెండవది ప్రేమభావసమస్య ఈ రెండు కాళిదాసకృతులలో పరస్పర సమ్మిళితములై కనిపించవచ్చును గాని ఒక్కొక్క కావ్యంలో వీటిల్లో ఒక్కొక్కటి ప్రస్ఫుటంగా ధ్వనించి ఉండడంవల్ల ఇవి రెండు సమస్యలని వర్గీకరిస్తున్నాను

మొత్తంమీద కాళిదాసకావ్యా లన్నిటిలోను అందులోను రఘువంశ శాకుంతలాల్లో ఈ జీవితభోగ సమస్య మరింత స్పష్టంగా కనబడుతుంది ఇంద్రియ గోచరమైన సౌందర్యం (*Sensuous Beauty*) కాళిదాస కవితలో ప్రతిఫలించినంత మహోజ్జ్వలంగా మరి ఇతర సంస్కృతకవులలో ఎక్కడా స్ఫురించదు ఇది ఈ కవితలో గల ప్రత్యేక గుణం

రఘువంశంలో ఇందుమతీ మరణానంతరం వసిష్ఠుడు అజుని ఓదార్చే సందర్భంలో శరీరధారులకు మరణమే ప్రకృతి అనీ జీవితమే వికృతి అనీ ప్రబోధించాడు అటుపిమ్మట "క్షణమైనా ఊపిరి విడుస్తూ జీవించగలిగిన వ్యక్తి చాలా అదృష్టవంతుడుసుమా!" అని వసిష్ఠుడు అజునితో నొక్కి వక్కాణిస్తున్నాడు. ఇందుమతీ మృతివల్ల నిరాశోపహతుడైన అజునిగురించి అన్న ఈవసిష్ఠుని సూక్తి చాలా సందర్భోచితంగా సరిపోయింది అయితే నిశితంగా కాళిదాస కవితపరిశీలించిన వారికి రెండోవాక్యం వసిష్ఠసూక్తిగానే కాక కవి హృదయాంతర్గత భావంగా స్ఫురించి తీరుతుంది. నిజానికీ వాక్యం కాళిదాసకవికి జీవితసౌందర్యానుభూతిపై గల మమకారాని కంతటికీ తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును అయితే—మరణమే జీవిత ప్రకృతి కనక ముందు వెనుకలు చూచుకోకుండా భోగలాలసలో మైమరచిపోవడమే కాళిదాసాభిప్రాయమని అనుకోకూడదు. నిజాని కిటువంటి ఉన్మత్తలాలసతో గల ఒడిదుడుకులన్నీ, ఈ మహాకవి సాకల్యంగా పరిశీలించినవాడే—కనకనే ధర్మపరులైన రఘువంశీయులలో చిట్టచివర ఉదయించిన అగ్నివర్ణునిలో ఈ ఉన్మత్త భోగలాలస వల్లకలిగిన దుష్ఫలితాలన్నీ వర్ణించదనిదే కాళిదాసు తన కావ్య సమాప్తి చెయ్యనేలేదు ఇలాగ అగ్నివర్ణునిలో కలిగిన దుష్ఫలితాలవల్లనే కవి భోగలాలసాదోషాలు పాఠకుల హృదయాలను హత్తుకొనేటట్లు ధ్వనింపజేస్తున్నాడు అంతేకాని కవి కంఠోక్తిగా ఈ విషయం ఖండించలేదు ఒక్కచోటమాత్రం "స్వాదుభిస్తు విషయైర్హృతస్తతో దుఃఖ మింద్రియగణో నివార్యతే" అని మాత్రం అంటాడు "స్వాదువు లయిన విషయాలచే ఆకర్షించబడిన ఇంద్రియసమూహాన్ని తిరిగి మళ్లించడం చాలా దుష్కరం" అని దీని అర్థము ఇంత కటష్టంగా చెప్పిన కవి స్వీయోక్తినిబట్టి జీవిత సౌందర్యానుభూతిపై కవికి గల ఆసక్తి, అనాసక్తి అత్యంత మనోహరమైన సమ్మేళనంతో పాఠకులకు స్ఫురిస్తున్నాయి

అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో ఈ సమస్య మరింత స్పష్టంగా కనబడుతుంది ఈ నాటకంలో పాఠకులకు అనేక విధాలుగా వ్యంగ్యాలు ధ్వనిస్తాయి ఒక విధంగా చూస్తే ఇది భోగపరుడైన దుష్యంతుని జీవితానికీ అనాసక్తులైన అరణ్యవాసుల జీవితానికీ గల తారతమ్యం చిత్రించే రూపకంలా కనబడుతుంది శకుంతల తాపసకన్యక తాపస ధర్మాచరణం ఈమె చేసే ప్రతిఅడుగులోను ప్రతిధ్వనిస్తూంటుంది ఇక దుష్యంతుని పంథాయే వేరు ఇతడు బహుభార్యాసక్తుడు అంతఃపురంలో ఇతని చేత ఒకప్పుడు అతిగా ఆదరింపబడి, ఆ తరవాత ఉపేక్షింపబడిన హంసపదిక వ్యంగ్యంగా ఇతన్నిగురించి పాడిన పాటవల్లనే ఇతని భోగపరాయణత పాఠకులకు చక్కగా తెలిసిపోతుంది.

వ్యాస భారతంలోని దుష్యంతునికీ, కాళిదాస శాకుంతలంలోని దుష్యంతునికీ ఎక్కడా పోలిక కనబడదు భారత దుష్యంతుడు ఆశ్రమాన్నించి తిరిగి వచ్చిన తరవాత అసలు శకుంతల గోడే మరిచిపోతాడు. కాని అశరీరవాణి అతనికి ఆసరాగా నిలబడి 'శకుంతల నీభార్యసుమా!' అని హెచ్చరిస్తుంది. ప్రభువులు పక్కదారిత్రొక్కి

కణ్వుడు అశరీరవాణి వారిని హెచ్చరించడమూ, మళ్లీ వారు సరియైన పంథాలో పడుతూండడమూ, ఆ కాలంలో ఒక పరిపాటిగా ఉండేది కాబోలు!

అయితే కాళిదాసు మాత్రం దుర్వాస శాప వృత్తాంతం ఒకటి కల్పించి, దుష్యంతుని స్వభావానికి, చాలావరకు మెరుగుపెట్టాడు కాని అతని బహు భార్యాసక్తికి మాత్రం ఎక్కడా లోటు రానివ్వలేదు పతి తిరస్కరించినా తపస్వినిలా అతనినే అనుసరిస్తూ కాలంవెళ్ళబుచ్చిన శకుంతల దగ్గర నిలబడినప్పుడు—దుష్యంతుడు దివిటీ ముందర దివ్వెలా వెలవెలబోతాడు—ఉదాత్తమైన శకుంతలా దుష్యంతుల తారతమ్య ప్రదర్శనవ్యంగ్యంలో కవి భోగపరాయణతలో గల లోపాలు వేలెత్తి చూపిస్తున్నట్టే కనపడుతుంది

అభిజ్ఞానశాకుంతలం మరొక విధంగా కూడా పరిశీలించవచ్చును కాళిదాసమహాకవి దేశకాల నిర్ణయం ఇంతవరకు స్పష్టంగా జరగలేదు గాని, ఇతడు తన నివాసభూమి సర్వ సంపత్సమృద్ధమైన కాలంలో జన్మించిన వాడై ఉండవచ్చునన్నది పాఠకులకు స్పష్టపడి తీరుతుంది విమర్శకు లనేకులు గుప్తసామ్రాజ్యం సర్వోచ్ఛ స్థితిలో ఉన్నప్పుడు కాళిదాసకవి ఉద్భవించి ఉండవచ్చునని అన్నారు—ఏది ఎలాగ ఉన్నా కాళిదాస కవితలో భారతదేశ చరిత్రలో సర్వ సమృద్ధమైన ఒక స్వర్ణయుగం ప్రతిఫలించిన విషయంలో అభిప్రాయభేదం ఉండనక్కరలేదు

అయితే కాళిదాస కవి ఆ కాలంలో మితిమీరిన భోగాసక్తిలో మైమరచిన తాత్కాలిక నాగరక జీవితాన్ని వ్యంగ్యంగా అధిక్షేపిస్తూ తన కావ్యనాటకరచన కుపక్రమించినట్టు కనబడుతుంది అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో ఆశ్రమ నగరజీవితాల తారతమ్య పరిశీలన చాలా నిశితంగా జరిగింది దీనికి శకుంతల వెంటవచ్చిన కణ్వశిష్యుల మాటలు తార్కాణంగా ఇవ్వవచ్చును వీ రిద్దరు కేవలం ఆశ్రమవాసులు. మొట్టమొదటగా కణ్వుని ఆజ్ఞానుసారం వీరు దుష్యంతు నగరానికివచ్చినట్టు కనిపిస్తారు. వీ రిద్దరి శ్లోకాలు నాగరక జీవనంలోగల భీభత్సం చక్కగా వివరిస్తాయి—

"మహాభాగః కామం నరపతి రభిన్న స్థితి రసౌ
న కశ్చి ద్వర్ణానా మపథ మపకృష్టోఽపి భజతే
తథా పీదం శశ్వ త్పరిచిత వివిక్తేన మనసా
జనాకీర్ణం మన్యే హుతవహపరీతం గృహ మివ"

ఇది కణ్వశిష్యులలో మొదటివాడన్న శ్లోకము దీని అభిప్రాయం ఇది "ఈనరపతి మహాను భావుడు. ఇతడు ఒక క్షణమైనా ఏమరకుండా తన రాజధర్మం నిర్వహిస్తున్నాడు వర్ణాలలో అధమవర్ణస్థులు కూడా చెడుమార్గం తొక్కి పోవడం లేదు—అయినా వివిక్త మనస్సుతో ఇదంతా పరిశీలిస్తున్న నాకీ జనాకీర్ణమయిన నగరం అగ్గిదరికొన్న భవనంలా భాసిస్తున్నది" నగరం అగ్ని పరీతమైన గృహంలా ఉన్నదన్న ఈ ఉపమానంతో కాళిదాసెంత సూక్ష్మంగా నాగరికజీవన భీభత్సం మన కళ్ళకు కడుతున్నాడో ఊహించుకోవచ్చును

రెండవ శిష్యుడన్న శ్లోకంకూడా ఆశ్రమ జీవితానికీ, నాగరక జీవితానికీ గల తారతమ్యం స్పష్టంగా ప్రతిఫలింపచేస్తుంది

"అభ్యక్త మివ స్నాతః
శుచి రశుచి మివ ప్రబుద్ధ ఇవ సుప్తమ్
బద్ధ మివ స్వైరగతి
ర్జన మిహ సుఖసంగిన మవైమి"

"స్నానంచేసినవానికి ఒళ్ళంతా నూనె రాసుకున్న వ్యక్తీ, శుచిఅయిన వానికి అశుచిఅయిన మనిషీ, మేలుకొన్నవానికి నిద్రపోయేవాడు, స్వేచ్ఛావిహారికి ఖైదీ కనబడినట్టుగా నాకీ సుఖాసక్తులయిన జనం కనబడుతున్నారని దీని భావము ఇక్కడ కవి ఆశ్రమవాసులయి నిర్లిప్తులయిన జనానికీ, నాగరికులయి సుఖలిప్తులయిన జనానికి తారతమ్యం చూపించడానికి నాలుగు ఉపమానాలు ఉపయోగించాడు ఈ నాలుగు ఉపమానాలు వాడడంలో చాలా అంతరార్థం ఉన్నది. ఇవి సుఖనిర్లిప్తుల శారీరక మానసికపరిస్థితులు చాలా సూక్ష్మంగా ప్రదర్శించే ఉపమానాలు ఈ రెండు శ్లోకాలేకాక మొత్తం అభిజ్ఞానశాకుంతలం అంతా నాగరక జీవనంపై ఒక వ్యంగ్యా వహేళనంగా తీసుకోవచ్చును.

ఇంతకుపూర్వం కాళిదాసవ్యాఖ్యాతలలో కాళిదాసకవితలో కనబడే అనాసక్తి జీవితం ఎదుర్కొనలేని ఒట్టి వైరాగి ధోరణికాదని ఇతని జీవిత భోగా

సక్తిలోనే అంత తీవ్రమైన విరక్తికూడా ఉన్నదని సూచించాడు. ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడే కాళిదాస జీవన సౌందర్యభుక్తిలోగల పరిపూర్ణత బాగా అవగాహన అవుతుంది. అయితే కాళిదాసకవితలో ఒక వైచిత్రి కనిపిస్తుంది. ఈ కవి తన కాలంలో గల విశృంఖల భోగానుభూతిలో గల దోషాలు వ్యంగ్యంగా ధ్వనించి ఉంటాడని అనుకున్నాను. అయినా కేవలం వైరాగ్యసర్వం ఉపదేశించక తన కవితలో సర్వత్ర జీవిత భోగసౌందర్యం ప్రతిఫలిస్తూంటాడు. ఈ విధమైన రక్తివిరక్తుల సమదృష్టి సమన్వయం కాళిదాసకవిత కొక అతి సౌందర్యం ఆపాదించింది.

కాళిదాసు కవితలో ప్రేమభావ పరిశీలన, దానికి సంబంధించిన 'సమస్యలు' కూడా ధ్వనిస్తున్నాయని అనుకున్నాము. నేటికాలంలో ఈ ప్రేమపదానికి చాలా చిత్రవిచిత్రమైన అర్థవిభేదాలు ఏర్పడుతున్నాయి. కేవల శారీరక కామన మొదలుకొని శారీరక మానసికమిశ్రమైన అనేక విధాలైన మానసిక ప్రవృత్తులన్నిటినీ ఒకటే మంత్రంగా నేటి రచయితలీ పదం వాడుతున్నారు. కాళిదాసు కవితలో ఈ సమస్యాపరిశీలనం చాలా సూక్ష్మంగా నడిచింది. ఇతర కావ్యాలన్నిటిలోను ఈ ప్రేమభావ పరిశీలన ఒక విశిష్టమైన క్రమికపరిణతి పొందినట్టు కనబడుతుంది. ఆయా కావ్యాలలోను నాటకాలలో ఈపరిణామం ఎలాగ పెరిగిందో చూడాలి.

ఋతుసంహారం ప్రధానంగా ప్రకృతివర్ణనపరమైన కావ్యం. కాళిదాసీ కావ్యం తన ప్రేయసిని సంబోధిస్తూ రచించాడు. ఇందులో ప్రకృతివర్ణనకు వచ్చిన ప్రాధాన్యం ప్రేమభావానికి రానే లేదు. దీనిలో కవి ప్రేమ అంకురావస్థలో ఉన్నది గాని అంతకంటె పరిణతి పొందలేదు.

ఈ విషయంలో దీని తరవాత పరిగణింపదగిన కావ్యం మేఘదూతము. ఈ కావ్యరచనా కాలానికి కవి కేవలం వ్యక్తిగత భావాభివ్యక్తి విడిచిపెట్టి యక్షుని తెరమరుగులో స్వీయభావప్రకటన చేస్తున్నాడని పూర్వవ్యాసంలో వ్రాశాను. కాని కవి ఇక్కడ యక్ష ప్రేమ సామాన్యమానవ సాధారణమైన ప్రేమగానే వ్యక్తీకరించాడు గాని దీనితో ఆధ్యాత్మిక సమస్యలు గాని ధార్మిక సమస్యలు గాని జతపరచలేదు. మేఘసందేశంలో మానవసహజమైన సరళ ప్రేమభావం చక్కగా అభివ్యక్తమై సంపూర్ణ పరిణతి పొందింది.

మేఘసందేశంలోని కాళిదాస కవితను గురించి ఇక్కడ ఒక విషయం చెప్పవలసి ఉంది. కాళిదాస కవితా స్వరూపం ఎక్కువగా నేటికాలంలో (*Lyric*) 'భావకవిత'కు సమానమైనదని కొందరు విమర్శకులు అంటారు. కాని కాళిదాస మేఘదూత ప్రేమ కవితకు ఇది సరిగా అన్వయించదు. పాశ్చాత్య విమర్శన సాహిత్యంలోని (*Classic*) సంప్రదాయ కవిత (*Lyric*) భావకవిత మొదలైన విభాగాలు మన ప్రాచీన సాహిత్యానికి అన్వయించవు. నేటి కాలపు మన భావకవితపై ఆంగ్ల భావకవితా (*Lyrical Poetry*) చ్ఛాయలు బాగా పడ్డాయి. ఆంగ్ల భావకవితలో ఆదర్శమయ ప్రేయసీగవేషణ అత్యధికంగా కనిపిస్తుంది. అనేకమైన సాంప్రదాయిక కారణాలవల్ల ఆంగ్ల సాహిత్యంలో ఈ విధమైన దృక్పథం ఏర్పడింది. క్రైస్తవమత సంస్కృతిప్రభావంవల్ల ఆ రోజుల్లోని పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో శారీరక సంపర్కంమీద ఒక విధమైన విముఖభావం ఏర్పడింది. కేథలిక్ మతప్రాబల్యం ఉన్న దేశాల్లో ఈ విముఖభావం మరింత ఎక్కువగా విజృంభించినట్టు కనిపిస్తుంది. అసలు క్రైస్తవమత సంస్కృతిలోనే శారీరక భోగాలపై ఒక విధమైన విముఖభావం ఏర్పడింది. జీసస్ సిలువ చిహ్నం ఎక్కువగా ఈ అభిప్రాయ సూచకమైన చిహ్నంగా ఏర్పడి ఉండవచ్చును. క్రమేపీ ఇటీవల వచ్చిన పాశ్చాత్య వాఙ్మయ రచయితలు కొందరు ఈ భావంమీద ఒక పెద్ద విప్లవం లేవదీసి తమ రచనల్లో శారీరక భోగానికి, కామ ప్రవృత్తికి అగ్రతాంబూలం ఇచ్చారు. డి. హెచ్. లారెన్స్ (*D. H. Laurence*) ఈ వర్గానికి చెందిన ప్రముఖ రచయిత. అయితే ఇది బాగా ఇటీవల కాలంలో వచ్చిన తిరుగుబాటు. ఆంగ్ల భావకవితాయుగం ఉచ్ఛస్థితిలో ఉన్న రోజుల్లో ఈ భావనాజగతివిహారం బాగా విశృంఖలంగా సాగింది. ఆ కవితా చ్ఛాయల్లో పడిన నేటి మన తెలుగు భావకవితలో కూడా ఆ ఆదర్శ ప్రియాన్వేషణ జరిగింది.

అయితే భారతీయ సంస్కృతిలో—తత్రాపి కాళిదాసకాలీన భారతీయ సంస్కృతిలో ఇలాంటి దృక్పథం ఎన్నడూ ఏర్పడలేదు. విజ్ఞానికి భావ

తీయ సంస్కృతిలో చక్కని ఐహికాముష్మిక సమన్వయం కనిపిస్తుంది. మనవారీ ఐహికాముష్మికాలెప్పుడూ పరస్పర విరుద్ధాలని భావించలేదు. వారు పరస్పరమన్వితమైన మానవజీవితంలో ఈ రెండింటికీ సముచితమైన సమాన స్థానగౌరవాలు ఇచ్చారు. అయితే భారతీయ చరిత్రలో ఒక్కొక్కప్పుడీ సమన్వయం మరచిపోవడము, దానివల్ల జాతికి అనేకాఘాతాలు తగలడం జరిగితే జరిగిఉండవచ్చును. అది వేరే విషయం.

మేఘసందేశంలో అంతగా మానవసమాజమైన ప్రేమభావం సర్వాంగసుందరమై సమాజపంథాల నడిచింది.

కాళిదాస కవితలో వచ్చిన ప్రేమభావ పరిణతి దృష్ట్యా చూస్తే ఈ తరువాత విక్రమోర్వశీయ, మాళవికాగ్నిమిత్రాలు తీసుకోవాలి. రచనను బట్టి పరిశీలిస్తే రూపకాలన్నిటిలోను విక్రమోర్వశీయం అన్నింటికన్నా ముందు రచించిన రూపకంగా కనబడుతుంది. దీనిలో కాళిదాసు కవిత యౌవనోద్రేకంతో ఉరకలు వేస్తూంటుంది. ఈ నాటకంలో నాయకుడు ఊర్వశిని వలచి ఆమె వియోగంలో లతలు, నదులు మొదలైనవన్నీ ఊర్వశీరూప పరిణామాలని భావిస్తూ ఉన్మత్తుడై పోతాడు. విక్రమోర్వశీయ మాళవికాగ్నిమిత్రాలు రెండింటిలోను ప్రేమ, మానవలోక పరిధుల్లోనే సంచరిస్తుంది. విక్రమోర్వశీయంలో యౌవనావేశంలో వెల్లివిరిసిన అనురక్తి మాళవికాగ్నిమిత్రంలో బాగా స్తిమితపడిపోయింది. ఈ నాటక కథావస్తువంతా కేవలం ఒక అంతఃపుర ప్రేమగాథ మాత్రమే. దీని రచనాకాలంలో మన కవి చీకు, చింతా లేకుండా కేవలం జీవన భోగపరాయణుడై హాయిగా కాలక్షేపం చేస్తున్నట్టు కనిపిస్తాడు.

ఈ తరవాతి క్రమంలో పరిగణింపదగినవి రఘువంశాభిజ్ఞాన శాకుంతలాలు. రఘువంశ రచనాకాలానికి మహాకవి జీవనదృక్పథంలో చాలా తీవ్రమైన పరివర్తన జరిగినట్టు కనబడుతుంది. రఘువంశ మహాకావ్యం ఉదాత్తమైన ధార్మికదృక్పథంతో రచించిన కావ్యమని ఏనకటి కాళిదాస విమర్శన వ్యాఖ్యాతలలో ప్రాశాను. రఘువంశ రాజులలో చివరివాడైన అగ్నివర్ణునిలో ధర్మవిరుద్ధమైన యథేచ్ఛాభోగప్రవృత్తి వల్లా, తద్ద్వారా అలవడిన రాజధర్మ పరిత్యాగమువల్ల కలిగిన ఫలితాలన్నీ కవి పాఠకులకు కళ్ళకు కట్టినట్టు ప్రదర్శించాడు. రఘువంశంలో మొదట వర్ణించిన రాజుల చరిత్రలన్నీ మహా ధర్మశిఖరాల్లాగ అత్యుచ్చస్థితికి వెళ్ళిపోయాయి. కాని చివర బయలుదేరిన అగ్నివర్ణుడు తన రాజ్యధర్మాలన్నీ మంట గలిపివేసి నిత్యము అంతఃపుర భోగాల్లో మునిగి తేలుతూ తన రాజధర్మాలకు పూర్తిగా తిలోదకాలిచ్చాడు—చివరికి అత్యంతలాలసవల్ల ఇతని శరీరంలో రాజయక్ష్మరోగం అంకురించింది. రఘువంశంలో అనూచానంగా వస్తూన్న యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకం జరగకుండానే అగ్నివర్ణుడీ రోగంతోనే మరణించాడు. చివరికి ఇతని రాణులలో గర్భవతి అయిన ఒక రాణి గర్భానికి జరిగిన పట్టాభిషేకంతో రఘువంశీయుల ఆదర్శ చరిత్ర అంతిమాధ్యాయం ముగిసిపోతుంది.

అయితే ఇక్కడ కవి రాజధర్మ నిర్వహణానికి భోగలోలుపత వల్ల కలిగిన దుష్ఫలితాలు మాత్రమే ధ్వనింపజేశాడు కాని అంతకంటె విస్తృతమైన మానవ జీవితంలో ధర్మాచరణను, విశృంఖల భోగాసక్తివల్ల కలిగే దుష్ఫలితాలు ప్రదర్శించలేదు. ఈ విధమైన మార్గసూచన ద్వారానే సువిశాల మానవజీవిత భోగసమస్యా పరిష్కారం కూడా కవి ధ్వనింపచేస్తున్నాడని మనం ఇక్కడ గ్రహింపవలసి ఉన్నది.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలంలో కవి ప్రేమపరిణతి ఇంకొక విధంగా ఒక అంతస్తుపైకి వెళ్ళినట్టు కనిపిస్తుంది. మేఘసందేశంలో మిగిలిన కవి స్వీయవ్యక్తిచ్ఛాయలు మాళవికాగ్నిమిత్రంలోకి వచ్చేసరికి చాలా వరకు లోపించిపోయాయి. రఘువంశంలోను శాకుంతలంలోను కవి మానవజీవనంతో పెనవేసుకున్న అనురాగ సమస్యలన్నీ బాగా తటస్థుడై పరిశీలిస్తున్నాడు.

శాకుంతలంలోని ప్రేమభావం మానవలోక సరిహద్దులు దాటి దివ్యలోకోన్ముఖమైనది. శకుంతల జనని మేనక. ఈమె గంధర్వస్త్రీ. విశ్వామిత్రుని తపస్సమాధి లోకభయంకరంగా పరిణమించింది. దీనితో భయభ్రాంతుడైపోయిన దేవేంద్రుడు తీతని తపోభంగం చెయ్యవలసిందని మేనకను పంపించాడు. మేనకా హావభావాలకు వశుడై తపోభ్రష్టుడైన విశ్వామిత్రునికి శకుంతల జనించింది. తరవాత పశ్చాత్తప్తుడైన విశ్వామిత్రుడు శకుంతలను పక్షుల రక్షణకు వదిలి తన

దారిని తాను వెళ్లిపోయి ముక్కూమూతీ బిగించుకుని కూర్చుని మళ్ళీ తపస్సులో పడ్డాడు. తరవాత ఈమె ధర్మనిరతులై ఆశ్రమధర్మం అవలంబించిన కణ్వుని దగ్గర పెరిగింది. ఈ విధంగా శకుంతల పూర్వచరిత్ర పరిశీలిస్తే ఈమె జీవనాళాల్లో ధర్మధ్వంసకమైన విప్లవోద్రేక చిహ్నాలున్నాయని అనవచ్చును. కనకనే ఈమె ఆశ్రమనియమా లతిక్రమించి తనంతట తానుగా గాంధర్వ వివాహానికి అంగీకరించింది. ఇక దుష్యంతుని విషయం ప్రత్యేకంగా చెప్పనే అక్కరలేదు. ఇతని కింతకు పూర్వమే అంతఃపురంలో కొంతమంది రాణులున్నారు. ఇతగాడు మృగయావినోదసందర్భంలో మునికన్యా వ్యామోహంలో చిక్కుకున్నాడు. ఇతడుకూడా ఆశ్రమమర్యాద లతిక్రమించాడు. 'గౌతమి' వంటి వృద్ధస్త్రీ ఆశ్రమరక్షకురాలుగా ఉన్నా ఆమె ప్రేక్ష్యం లేకుండానే గాంధర్వవిధి ప్రకారం శకుంతలకు కంకణం కట్టాడు.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలం పంచమాంకంలో శకుంతలను రాజు తిరస్కరించినప్పుడు గౌతమి రాజుతో అన్న చిన్న శ్లోకంలో కవి ఈ విషయాలన్నీ ధ్వనింప చేస్తున్నాడు.

“నాపేక్షితో గురుజన
స్త్వయాసయా న పృష్టా బంధుః
ఏకైక మేవ చరితే
భణామి కి మేకైకస్య?”

“నీ వీమె వివాహవిషయంలో గురుజనుల అభిప్రాయం అపేక్షింపలేదు, ఈమె అయినా తన బంధువులను అడగలేదు. ఈ విషయంలో ఒక్కరుగానే వ్యవహరించిన మీ కిద్దరికీ ప్రత్యేకంగా నే నేమి చెప్పగలను?” అని దీని భావము. ఈ శ్లోకం ప్రస్తుత పరిస్థితి మాత్రమే గాక శకుంతలా దుష్యంతుల స్వైర గాంధర్వవిధినే తీవ్రంగా అధిక్షేపిస్తున్నట్లు ధ్వనిస్తున్నది.

ఇటుపిమ్మట శకుంతలా దుష్యంతు లిద్దరు గాఢ వేదనాపరితప్తులై పునీతులయినారు. వీరిద్దరు తిరిగి మారీచాశ్రమంలో కలుసుకున్నారు. ఇది భూస్వర్గలోకాలకు మధ్యమార్గంలో ఉన్న దివ్యాశ్రమ ప్రదేశము. ఇక్కడ వీరి కలయిక భూస్వర్గలోకాల మంగళోద్వాహంలా మనకన్నులకు స్ఫురిస్తున్నది. ఇక్కడ శకుంతలా దుష్యంతుల ప్రేమ కళపెళా కాగి చల్లారిన క్షీరతరంగంలాగ స్వర్ణమయమై ప్రశాంతంగా స్తిమితపడింది. వీరిద్దరికీ కలిగిన సర్వదమన భరతుడు భారత చక్రవర్తి అయి తన నామధేయం సార్థకపరుచుకున్నాడు.

శాకుంతలం చదివి ముగ్ధుడైన గెటే మహాకవి తన శాకుంతల ప్రశస్తి కవితలో శాకుంతలంతో స్వర్గమర్త్య లోకోద్వాహం జరిగిందని ప్రశంసించాడు. ఈ ప్రశంసకు ఈ ప్రేమపరిణామమే ప్రధానాభిప్రాయము. అనేక విధాలుగా ప్రపంచ ప్రశంసలందుకొన్న అభిజ్ఞాన శాకుంతల గౌరవానికీ, కాళిదాస కవితా మహత్త్వానికీ ఈ పరిణామప్రదర్శనం ఒక ముఖ్యకారణమని అనాలి.

ఇక కుమారసంభవ కావ్యం తీసుకుందాము. దీనిలో కాళిదాసీయ ప్రేమపరిణతికి పరమావధి కనిపిస్తుంది. దీనిలో నాయికా నాయకు లిద్దరు జగత్ప్రభవకారకులయిన పార్వతీ పరమేశ్వరులు. సతీదేవి దక్షాధ్వరధ్వంసానంతరం హిమవంతుని ఇంట పార్వతిగా జన్మించింది. కుమారసంభవంలోని కాళిదాసీయప్రేమ పరిశీలనగాంభీర్యం అనితరసాధారణమైనది. పార్వతీ పరమేశ్వరు లిద్దరు మానవత్వస్పర్శ లేని కేవల దివ్యస్వరూపులు. కాని కావ్యంలో మాత్రం వీరిద్దరు సామాన్య మానవమాత్రులవలె కష్టసుఖాలన్నీ అనుభవిస్తున్నట్లే కనిపిస్తారు. దేవతలు మన్మథుణ్ణి ప్రార్థించి, పరమేశ్వరుని తపోభంగం చెయ్యవలసిందని ప్రార్థించారు. కాని చివరికి దేవతల ప్రయత్నం విఫలమైపోయింది. శివుని మూడవకంటి చిచ్చులోపడి మన్మథుడు భస్మమైపోయాడు. అయినా పార్వతి పట్టువిడక పంచాగ్నిమధ్యంలో నిలబడి ఘోరతపస్సు చేసింది. కామదహనంవల్ల వీరి అనురాగంలో సామాన్యమానవకామప్రవృత్తి భస్మీభూతమైపోయిందని కవియిక్కడ సూచిస్తున్నాడు. కాని చివరికి ఈశ్వరుడు బ్రహ్మచారి వేషంతో పార్వతిభావపరిశీలనం చేసి ఆమె వివాహోన్ముఖుడైనాడు. పార్వతీపరిణయానంతరం బ్రహ్మాదులు మన్మథుని సేవ స్వీకరించవలసిందని పరమేశ్వరుణ్ణి ప్రార్థిస్తారు. మన్మథుడు మళ్ళీ నవమన్మథుడైనాడు. అయితే ఈశ్వరుడిక్కడ స్వేచ్ఛా కటాక్షంతో మాత్రమే మన్మథుణ్ణి

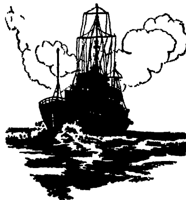
సేవాభాగ్యం కలిగిస్తున్నాడని కవి పాఠకులకు స్ఫురింపజేస్తున్నాడు

అయితే ఈశ్వరుని స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి కూడా కేవలం విశృంఖలమైనదికాదు. ఈ ప్రవృత్తికి మూలహేతువు లోక సంరక్షణమే గాని కేవలం భోగం కాదు అయినా ఈ భోగవర్ణనకోసం కాళిదాసు కుమారసంభవం కావ్యం చివరిసర్గ అంతా ప్రత్యేకించాడు.

ఈ విధంగా కుమారసంభవంలోని భోగ వైరాగ్యాలు, మానవతత్వదివ్యత్వాలు పరస్పర సమ్మేళనంలో తమ ప్రత్యేకతత్వాలు విడిచి అర్ధనారీశ్వర మూర్తులై అద్వైతతాదాత్మ్యంలో లీనమైపోయాయి! బహుశః ఈ అభిప్రాయం ప్రధానంగా స్ఫురింపజేయడానికే కాళిదాసు కావ్యం పరమేశ్వరభోగవర్ణనంతోనే ముగించి ఉంటాడని తోస్తుంది అయితే కథ ఇంత అసంపూర్ణంగా ముగించడంవల్ల కావ్యనిర్మాణానికి లోటు వచ్చిందని భావించ నవసరంలేదు పార్వతీ పరమేశ్వరుల వివాహంతోనే తదనంతరం జరిగే కుమారజననము, తారకాసురవధ అవశ్యం జరగబోయే సంఘటనలుగా కవి ధ్వనించి ఉండవచ్చును. కాని ఈ ధ్వని మరీ సూక్ష్మమై సహృదయస్ఫూర్తి కలిగించడం లేదనిమాత్రం అంగీకరించాలి

కనకనే సుప్రసిద్ధ చరిత్ర విమర్శకులు కొందరి కావ్యరచన పూర్తికాలేదని విమర్శించడం జరిగింది కాళిదాస కవితను లోతుగా తరిచిచూచినవారికి చారిత్రిక విమర్శ యుక్తియుక్తంగా కనబడదు

ఒక సమగ్రదృక్పథంతో పరిశీలించినప్పుడు కాళిదాసకవితలో స్ఫురించే సమస్యలు వాటి విషయంలో కవి ధ్వనింపచేసిన దృక్పథము ఈ వ్యాసంలో దిఙ్మాత్రంగా సూచించాము కాని ఈ మహాకవి కవితలో ఇది సమస్య, ఇది కథ, ఇది రచనాసౌందర్యము అని ప్రత్యేకంగా వేరుపరిచి పరిశీలించడం చాలా కష్టము ఇతని కవితలో ఈ విషయాలన్నీ ఒకే ఆకృతిలో నిలిచి అవిభాజ్యమైన అర్ధనారీశ్వరసౌందర్యంతో కన్నులకు మిరుమిట్లు గొలుపుతూంటాయి!

విపరిణామము

★

శ్రీ బాదరాజు రాధాకృష్ణ

నాడు ప్రాతస్సమీర గానమ్ము నిత్య
నూతనమ్మగు మంగళగీతి నాకు,
మధు మధూళీ రసప్రాయమగు నువస్తు
షారబిందువు లమృతభాజనము లపుడు

తామ్రపల్లవ తరుణ పత్రముల క్రింది
కర్ణికా భద్రపీఠభాగమ్మునుండి
నవ్య వాసంతవనశోభనమ్ము చూపు
పూర్ణసౌందర్యవతి యగు పూవునపుడు

మధుర మధుబిందు సంపర్క మందియుంట
నవ్యలావణ్య భారావనతను నాడు,
ఈడువచ్చినదని పుట్టినింటివారు,
పాఱద్రోలి రటంచు జ్ఞాపకము నాకు!

నాడు హిందోళవమ్ముల పాడుచున్న
కామినుల గానశక్తికి కఱగి, ఏక
ధారగా జాలువాఱె కుందమ్ము, లట్టి
సంఘమరణము పెండ్లికి సదృశ మగుట!..

ప్రత్యూషఃకాల పవమాన భాషణములు
కాలు నాజ్ఞలు తెల్పు బాకాలు మాకు;
జీర్ణమై నేలపైరాలు పర్ణకోటి
యముడు పంపిన శవవాహనములె మాకు

రక్తబంధము విడని మారందపాన
మత్త షట్పదగణము సంబంధి మాకు,
వెనుక వెనుకల మమ్ముల ననుసరించి
తిరిగిపోయెడు వేఱొక దిక్కు లేదు!

పాలుగారెడు మా దేహభాగ మెల్ల
తెల్లనెత్తురు చుకల తెరలె నపుడు
కాయమును ద్రుంపగల్గెదు గాని, నతుల
కలవి కాలేదు మా పరిమళము చంప!

రాలిపోవుచు రత్నగర్భకు శిరోఽభి
షేక మొనరించు మమ్ము గ్రహించి తయ్య
లందు పీడింతురే-మా పరార్థబుద్ధి
సైప రాదయ్యెనా నరజాతి కిల్ల?

కంటకమ్ములు పాదము లంటి సవ్య
నాగరీకుల నెత్తురు లాగు ననుచు,
స్వీయదేహాలచే తివాచీలు చేసి
కాలుచు మా జాతిచే నరుల్ కూల్తురేమి?

తనకు రత్నాల తొడుగులు తాల్పుజాతి
స్వనాశమగు వేళ కిలకిల నవ్వు నేమి
పరభృతరుతాలలో వని—ప్రకృతి యేని
కరుణ జూపదు దీనసంఘముల మీద!

భారతనారి

★

శ్రీమతి వట్టికొండ విశాలాక్షి

ఇప్పుడు ఇంతకాలానికి భార్య చనిపోవటం, తల్లి మంచానపడటం, మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకుందామన్నా కానిపరిస్థితులు రావటం ఏ టన్నిటి కూలానా నన్ను రమ్మని చెప్పంపుతున్నారే కాని ఇంతకు ముందెప్పుడైనా రమ్మన్నారా? ఎక్కడ గతిలేనప్పుడు నేను కావలసివచ్చా నన్నమాట నేనుమాత్రం మనిషినికాదు? నాకుమాత్రం మానాభిమానాలు లేవా? నాకైనా జ్ఞాపకాలు అనేది ఖ్యాతిగా నశించలేదే! వారు చేసినవన్నీ ఎలా మరచిపోగలను? కష్టాలవల్ల మనస్సెంత పాడైపోయినా బాసలుమాత్రం తప్పకుండా జ్ఞాపకం ఉంటవి ఒకసారి వెళ్ళగొట్టిన తరువాత మళ్ళీ ఆ భర్తతో కలసి ఉండటం మాటలా? ఒకవేళ మనం తలవంచుకున్నా లోకం తలవంచగలదా? ఇప్పుడు కూడా లోకానికి పోలేనగానే ఉన్నప్పటికీ కనీసం కష్టపడుతున్నానకే సంతృప్తిఅయినా ఉంటుంది మళ్ళీ మేము కలిసిఉంటే ఎంత అనాయతో ఎంత వేధించాలని చూస్తుందీ లోకం? లోకంమాట అలా ఉంచి ఎవరైనా ఒకరకమైన జీవితానికి అలవాటుపడిన తరువాత మళ్ళీ ఇంకొక రకమైన జీవితాన్ని గడపాలంటే ఎంత కష్టమో ఆలోచించండి దుస్తులు మార్చుకున్నంత తేలికగా పూటకొకరకమైన జీవితానికి అలవాటుపడలేము ఏకోవిధంగా గతాన్ని విస్మరించి అక్కడకు వెళ్తాను అనుకోండి అప్పుడు మాత్రం వారు నన్ను అక్కడే ఉండుకుని సుఖపెడతారని ఏమిటి నమ్మకం? అంటే! అవసరమయితే తిరిగిరావటానికి కూడా సిద్ధపడే పోవాలన్నమాట తెలిసీ కూడా నే నీపని చేయలేనమ్మ పోనీ మరల ఆ దాస్యకూపంలోపోయి పడేకంటే అంత తిండిలేకపోతే పడిమంది చిన్నపిల్లలకు చదువు చెప్పుకొనైనా బ్రతుకుదాం అనిపిస్తుంది, ఒకొకసారి. కాని ఇదివరకు బ్రతికిన బ్రతుక్కి చిన్నపిల్లలకు చదువుచెప్పుకొని బ్రతకటమా? అది మాత్రం తోటి నలుగురిలో తేలికకాదు? పాతబాధలకు భరించలేను కొత్తబాధల కంతకంటే అలవాటు పడలేను అయినా మరల అక్కడకు వెళ్ళి ఆ బాధలనుభవించేకంటే ఈ బాధలకే ఒప్పుకొని ఇక్కడే ఉండటానికి నిశ్చయించుకుందామంటే ముందు మా అన్నయ్య ఒప్పుకుంటాడా? తను నన్ను బాగా పోషించినా లేకపోయినా తన భార్యకు పిల్లలకు చాకిరీచేస్తూ మెదలకుండా ఇంట్లో పడుండమంటాడు లేకపోతే మాట్లాడకుండా అక్కడికే వెళ్ళమంటాడు అంతేగాని నేను వేరేవుండి నా అంతట నేను స్వతంత్రజీవనం గడుపుకోటానికి ఆయన అంగీకరించలేడు అదంతా ఆయనకు తలవంపులుగా వుంటుంది

ఏమిటోనమ్మ! మన భారతనారీమణులను గురించి మనగొప్ప నాయకులంతా పెద్దపెద్ద ఉపన్యాసాలిస్తుంటారుగాని అదంతా ఎంతవరకు నిజమంటారు? 'మా భారత నారీమణులు ప్రపంచనారీలోకాన్ని తలదన్నగల సౌశీల్యాన్ని పొందియున్నారని పూర్వంనుంచీ కూడా అలాంటి సాంప్రదాయాన్నే పాటిస్తూవచ్చారనీ' అంటారు ఆదొక్కటేనా 'మా భారతదేశపుస్త్రీలు విదేశాంగ రాయబారులుగా ఉన్నారనీ, మంత్రులయారనీ, ఇంకా ఏమేమో చెప్తారు కాని ఈ చెప్పేదంతా మన భారతదేశపు స్త్రీలకు ఎంతవరకు వర్తిస్తుందనేదే కొంత హృదయంలో బాధిస్తుంటుంది పైన మన దేశనాయకులు చెప్తున్నదంతా వర్తించే స్త్రీలు మనదేశంలో వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టతగినంత మందికన్నా ఎక్కువ ఉండరు. ఏ ఒకరిద్దరినిబట్టో దేశం మొత్తం ఆ విధంగా ఉన్నదనుకోవటం ఎంత అన్యాయం? సామాన్యస్త్రీ సమాజమంతా ఏవిధంగా ఉన్నదో ఎవరివరకు వారు తమ జీవితాన్ని పర్యాలోచించుకుంటే చాలదా?

ఎక్కడికీ రానో ఎందుకు? నావరకు నన్ను చూడండి. నేను పుట్టటమే అంతమంది ఆడపిల్లల మధ్య పుట్టాను. పైగా మా నాన్న గారిది అంత స్థితి గల సంసారంకూడా కాదు. నేను పుట్టి భూమిమీద పడినప్పటినుంచీ ఇంతే ననుకోండి నా కష్టాలు అలాంటి పరిస్థితుల్లో నన్ను బాగ చదివించి విజ్ఞాన వంతురాలను చేయాలనిగాని, మంచి సంబంధం తెచ్చి వివాహం చేద్దామనిగాని అనుకోటానికి అవకాశం లేదుగదా? నిజంగా నేను చిన్నప్పుడు ఎంత చురుగ్గా ఎంత ఉత్సాహంగా ఉండేదాన్ననీ మా అన్నయ్య ఉండేవాడా అయన్ను నాకంటే రెండు సంవత్సరాలుముందు బడిలోకి పంపించినా ఆయన కంటే తరువాత పోయినదాన్ని నేనే చదువులో ఎంతో ముందుకు పోతుండేదాన్ని అయినప్పటికీ మగపిల్లవాడు ఒక్కడేకదా అయన్నే శాస్త్ర అభివృద్ధిలోకి తీసుకువస్తే బాగుంటుందని వచ్చినా రాక పోయినా అవి అమ్మి ఇవి అమ్మి ఆయన చదువు కోసమైనా ఖర్చుపెట్టారుగాని నాకుమాత్రం చదువు చెప్పించలేదు పెద్దదాన్నయిన తరువాత లోకంలో పలుగురితోపాటు ఏదో మంచి సంబంధం రావటం కష్టమని తెలిసి ఏమీ చూడకుండా మాకంటే కాస్త ఆస్తిపరులని పరవాలేదు లెమ్మని ఇచ్చి వేశారే సంబంధానికి మాకంటే వాళ్ళు పెద్ద భాగ్య వంతులమనీ, తమకు తగినట్లుగా మేము చూడలేక పోతున్నామనీ పెళ్లయిన మరుసటిరోజునుంచి మా అత్తగారు ఎప్పుడు బాధిస్తూనే ఉండేవి కొడుకు కూడా ఆ అస్త్రమాటుకు తల ఊపటమే కాని మా పరిస్థితులు సరిగా అర్థం చేసుకోగలిగేవాడు కాదు అక్కడికీ మావాళ్లు వాళ్ళకున్నంతలో మా అక్క చెల్లెండ్రందరినీ సమానంగానే చూస్తూఉంటా రీ రోజులకు నిజం చెప్పవలసివస్తే వీళ్ళ ఒత్తిడికి తట్టుకోలేక నాకే కొంచెం ఎక్కువగా ముట్టచెపుతూ ఉంటారు అయినా వారికి సంతృప్తిలేదు ఆ పని చేతగాదని ఈపని చేతగాదని నన్నూ, దానిమీదగా అది పెట్టలేదని ఇది పెట్టలేదని మా వాళ్ళనూ ప్రొద్దస్తమానము తిట్టి పోస్తుండటమే పని నిజంగా ఆదేమిటో గాని నన్ను నిలువునా నిలబెట్టి వెయ్యి తిట్టినా ఏదో ఒకవిధంగా సరిపెట్టుకుపోయేదాన్ని కాని మావాళ్లను మాత్రం ఒక్కమాటన్నా, తరవాత నాకెంత కష్టమైనా రానీ, ఆ తృణానమాత్రం సహించగలిగేదాన్ని కాదు. దాని మీదట తగాదా ఇంకా పెద్దదవుతుండేది

నాకు సాధారణంగా ఇక్కడ జరిగే తగాదాలు పుట్టినింట్లో చెప్పే అలవాటుండేది కాదు కాని కొత్తగా కాపురానికివెళ్ళి పుట్టింటికివచ్చిన రోజుల్లో మావాళ్లు నన్ను మరీ గుచ్చిగుచ్చి అడుగుతూఉంటే ఎప్పుడో ఒకసారి మాటల సందర్భంలో కొంచమైనా చెప్పక తప్పేదికాదు అప్పుడు మా అమ్మ అనేది 'మమ్మల్లను అంటే నీకెందుకు కోపం? నీవు మాట్లాడకుండా పూరుకో మా ఎదుటమాత్రం అనరుగదా? ఒకవేళ అంటే మేమే చెపుతాం జవాబు. నీ ఎదుట ఏదన్నా అన్నా గానీ నీవు పట్టనట్లుగా ఊరుకో, అంతగా అయితే, నా ఎదుట అంటే ఏం ప్రయోజనం మా వాళ్ల ఎదటనే అనరాదా? అను. నీకు కోపం అని తెలిస్తే వాళ్లు ఇంకా ఎక్కువ చేస్తారు నీవు పట్టనట్లుగా పూరుకుంటే అనీ అనీ వాళ్లే పూరుకుంటారు' మా అమ్మ నాకీ విధంగా చెప్పటం నాకెంతో బాధగా ఉండేది నేను తమకోసం అని నాకు ఎక్కువవుతున్న కష్టాలను కూడా సహిస్తూ తమమీద మాటపడకుండా కాపాడుతుంటే చివరకు ఇదేమిటా ఇలా అయిందనిపించేది ఆమె అలా చెప్పటంలో అభిప్రాయం మంచిదే కావచ్చు తను మూలాన నేనేవిధమైన కష్టాలు పడకుండా ఉండటానికే కావచ్చు కాని నేను సహించేదెట్లా? నేను మా తల్లితండ్రుల మెప్పు పొందటంకోసమని అవిధంగా రోషానికి పోతే అనుకోవచ్చు, అలాకాదుగదా? నిజంగా ఎంతో బాధపడే ఆ విధంగా వాళ్లను ఎదుర్కొనటం, మనం అత్తగారింటికి పోయి అక్కడ మన జీవితాన్ని వాళ్లమీద ఆధారపడి గడుపుతూ ఉంటాం కాబట్టి సమంజసమైనా కాక పోయినా మనల్ని ఒక మాట అనే అధికారం వారికి గాని పడవలసిన బాధ్యత మనకుగాని ఉంటుంది ఏదో వాళ్ళకున్నంతలో కలో గంజో తాగి వాళ్లంతట వాళ్లు బ్రతుకుతున్నప్పుడు అనవసరంగా మాటిమాటికీ వాళ్లను తూలనాడుతూ ఉంటే ఏస్త్రీ అయితే మాత్రం ఎలా సహిస్తుంది? ఎంత ఈ రోజు ఒకళ్ల చేతుల్లో పెట్టినా మనలను పుట్టినప్పటినుండీ పెంచి పెద్దవాళ్లను చేసింది తల్లిదండ్రులే కదా మన ఉనికి ప్రారంభంనుంచీ కూడా వాళ్లను చూచి సంతోషిం

పడటం కానీ, వాళ్లవల్ల సుఖపడటం కాని, ఒకటే
ఏటి జీవితానికి కావలసిన సమస్తము వాళ్లవల్లనే
కదా సమకూరింది మనకు ఇంకొక రకమైన మను
ష్యులతో పరిచయం కలగగానే ఇంకొక ఇంట్లో
అడుగుపెట్టగానే పూర్వ సంస్కృతులన్నీ ఒక్క
సారిగా మరచిపోవాలంటే సాధ్యమా ? 'నీకెందుకు
నీకు పట్టనట్లుగా ఊరుకో' అని మా అమ్మచెపు
తుంటే కాని నా క్షేమం కోరి అదెలా చెయ్యగలం?
ఆమె నాకు చెపుతుంటే కాని మేమంతా ఇంత
మందిమి పెరిగి పెద్ద వాళ్లమైనా ఈ రోజుకి
కూడా మా నాన్న ఏదైనా తమాషాకు మా అమ్మ—
పుట్టినింటివారి కేదైనా అంటే ఆమెకి ఎంతో
కోపం వస్తుంది నిన్న గాక మొన్న కాపురానికి
వచ్చిన నాసంగతి చెప్పే దేమున్నదింకా ?

మా వూరికీ వారి వూరికీ చాలా దూరం కావ
టానో ఏమో వారి పద్ధతులు, ఆచార వ్యవహారాలు,
అభిప్రాయాలు అన్నీ మార్పుగానే వుండేవి మేము
సాధారణంగా అంట్లు తోమినా, అన్నాలు వడ్డిం
చినా కూర్చొనే చేస్తాం మా అత్తగారు అలాకాదు
ఆమె అంటిపనులన్నీ వంగోని చెస్తూ వుంటుంది
నన్ను ప్రతిసారీ హెచ్చరిస్తూనే ఉండేది 'ముస
లమ్మవా ఏం కూర్చొని చేయటానికి'? అని ఒకొక
సారి చాలా గట్టిగా కోపంగా కూడా చెప్పేది
కాని నా కెందుకో అలా వంగోని అంట్లు తోమ
బోయినా అన్నాలు వడ్డించబోయినా వీలుగా
ఉండేది కాదు మాసిటానికి కూడా అదొక తర
హాగావుండేది నేను మార్చుకోలేకపోయేదాన్ని,
తనకు పని కావటం ప్రధానం గాని ఇవన్నీ ఎందుకా
అని చాలా విసుగ్గావుండి 'మా వూళ్ళో అందరం
ఇలాగే చేస్తాం' అని చెప్పేదాన్ని ఒకొకసారి.
'మీ ఇంట్లో ఏ అలవాటైతే ఆ అలవాటేనా ఏం,
మార్చుకో నక్కర్లేదా ?' అని కొడుకుకూడా నన్నే
కసిరేవారు దాదాపు ఇంట్లో ప్రతి చిన్న విషయం
వారికి పట్టనిదంటూ వుండేదికాదు ప్రతిదీ పట్టించు
కోవలసిందే తీర్పేమో తల్లిపైపు అక్కడ నా అన్న
వాళ్లు ఎవరు లేకపోవటాన నా విషయం ఎవ్వరికీ
తెలిసేది కాదు పెళ్లైనంతవరకు ఇంట్లో తగాదాలు
బయటకు పొక్కనిచ్చేవాళ్లం కాదు. ఆవిషయంలో
మాత్రం అందరం ఒకటిగానే నడుచుకునేవాళ్లం
మేము పైకి అంతగా పోట్లాడుకోకుండా వుండటాన
ఇరుగుపొరుగువాళ్లకు ఏమంత బాగా వుండేదికాదు.
మా తగాదాలను రెచ్చగొట్టటానికి వాళ్ల సర్వ శక్తు
లను ధారపోస్తుండేవాళ్లు నన్ను ఒకటి రెండుసార్లు
కదలించి చూచారు కాని లాభంలేకపోయింది. మా
అత్తగారి దగ్గిర మాత్రం కొన్ని కొన్ని పనిచేస్తా
వుండేవి అదంతా గ్రహించి ఎక్కువగా నేనే సరి
పెట్టుకు పోతుండేదాన్ని

ఒక పండుగకు ఇళ్ళలుక్కుంటున్నాము
పొరుగింటామె ముగ్గు గొట్టంకోసమని వచ్చి 'కోడలు
వచ్చినా ఇంకా మా వదినకు అలకటం తప్పలేదే'
అన్నది

'ఆఁ తప్పద్ది, అడుకు పోయిన్నాతే తప్పేది'
అన్నది మా అత్తగారు పోనీ నేను వూరికే
కూర్చుంటే ఆ పొరుగింటామె అలా అమాట అన్నా
ఈమె విసుక్కున్నా కొంత అర్థం ఉన్నది నేను
అర్ధాలు సర్దను, ముగ్గు వెయ్యను, కందిమంచెల మంట
పెడుతూ ఒకదాన్నే వంట చెయ్యటం, ఈలోగా
ఎవరైనా వస్తే అన్నాలు వడ్డించటం ఆమెకంటే
నాలుగువంతులు నాకూ పని ఎక్కువగానే ఉన్నది
అంతకంటే ఇంకా నేను మాత్రం ఏమి చేయగలను
నేనూ మనిషినే కదా ఎంత పనిచేస్తున్నా మాకోడ
లికి అన్నం వండటం కూడా చేతగాదు అని
ప్రచారం చేస్తుండేది మా అత్తగారు. ఎప్పుడైనా
అలా కొంచెం బయటకు పోతే సరి 'అన్నం కూడా
వండవటకదా ? ఏం చేస్తావుకి' అని అడిగేవాళ్లు
నన్ను ముఖానపట్టుకుని కోపంవచ్చి ఆమె నన్ను
ఏపనీ చెయ్యనివ్వదు ఆమే చేసుకుంటుంది అని
చెప్పేదాన్ని, మొదట. తరువాత నిజమే చెప్పే
దాన్ని తెండి తిన్నదానికి సరిపోను పెళ్లైనంతవరకు
బండచాకిరి చేయించుకుందామనే దృష్టి తప్ప ఈ
మనిషి ఎంతవరకు చేయగలుగుతుందా, ఏయే పనులు
చేయగలుగుతుందా, అనే ఆలోచనే వుండేది కాదా
మెకు మాపుట్టినింటివాళ్లు ఎక్కువ భాగ్యవంతులు
కాకపోయినా బస్తీకి పక్క వూరు కావటానో
ఏమో వడ్లు దంచుకునే అలవాటే లేదు మాకు
మాకే కాదు మా వూళ్ళో మాకంటే తక్కువ పరి
స్థితుల్లో వున్నవాళ్ళకుకూడా ఆ అలవాటే లేదు
అందువల్ల నాకు రోకలి ఎలా పట్టుకోవాలో కూడా

తెలిసేది కాదు ఎప్పుడైనా పండుగలకు పిండి కావలసివస్తే మరల చేయించుకొస్తుండేవాళ్లు మావాళ్లు. ఎప్పుడైనా ఒకోకసారిమాత్రం ఇంటి దగ్గరనే పిండికొడుతుండేవాళ్లు పూర్వం పోటు చేసిన అలవాటువల్ల మా అమ్మ, అక్కయ్యలు కొట్టేవాళ్లు సరదాకు నేను కూడా పోయి రోకలి తీసుకుంటే నాలుగుపోట్లు వేయగానే ఎంతో సాలి వచ్చేది వెంటనే నీవు చేతగాదులే ఎవరిచేతిమీద వన్నా వేసివు రోకలిఅంటూ, నా చేతులో రోకలి తీసుకునేవాళ్లు అలాంటిదాన్ని అత్తవారింటికి వెళ్ల గానే వడ్లుదంచమంటే ఏమి దంచగలుగుతాను ?

నేను అత్తవారింటికి వెళ్లిన రెండవనాటే యిరవైరోజులకు పదిపద్దెనిమిది మానికలు వడ్లు గుంటలోపోసి రోకలి తీసుకోమన్నది నన్ను, మా అత్తగారు తనొక రోకలితీసుకుని దంచుతూ నా గుండెల్లో గుభేలు మన్నది నేను వడ్లు దంచాలి విశ్రాంతిపోయి స్తంభాని కానుకుని అలాగే నిల బడ్డాను అట్టానంచుంటావేమే? నీకు కాదూ చెప్పేది రోకలి తీసుకోమని ? అన్నదామె ఇక నీ విష యంలో నోరుమూసుకొనివుంటే లాభంలే దనిపిం చింది అలాగే ధైర్యం తెచ్చుకుని గోళ్లు గిల్లు కుంటూ ఆమె ముఖంవైపు చూడటానికి కూడా భయ వేసి తలవంచుకుని నాకు చేతగాదు అన్నాను 'అక్కడ చేతనాద్దిలే తీసుకో తీసుకో' అన్నదామె మళ్ళీ ఆచేతులోకి ఈ చేతిలోకి రోకలి గబగబా మార్చుకుంటూ, కాలితో వడ్లు గుంటలోకి ఎగదోసు కుంటూ అంతటితో నాలో అదివరకున్న ఓపిక కూడా పోయినట్లయింది రోకలి తీసుకోబోతే చేతులకు నరాలుగాని ఎముకలుగాని వున్నట్లు తోచ లేదు తప్పేదిలేదని ఉన్నవాటిల్లోకి చిన్నరోకలి ఏరి తీసుకున్నాను ఒక వరసకూడా పూర్తిగా వెయ్యకముందె విపరీతంగా సాలివచ్చి రోకలి దింపాను కొంచెం ఆగి కొంచెంసేపు, మళ్ళీ కొంచెం ఆగి కొంచెంసేపు వేస్తూవుంటే పొద్దటి పూరి తేపినంతసేపు కూడా ఒక్క బిగువున వెయ్య లేకపోతున్నాను నోరు ఎండిపోయి మంచినీళ్ల త్రాగటం జాస్తిఅయినకొద్దీ అసలు రోకలే నా స్వాధీ నంలో లేకుండాపోయింది ఇక ఏమైనాసరే తెమ్మని చేతిలో రోకలి గోడకు ఆనించిపెట్టి అరుగు కానుకుని కూర్చున్నాను.

'ఇట్లా కూర్చుంటే ఇక నాతో నలిగినట్టే వడ్లు' అన్నదామె

'అయితే ఏంచేయమంటారు ? నా కసలే అల వాటు లేదు' అన్నాను అరిచేతులు ఊదుకుంటూ.

'ఇన్నాళ్లనుంచీ చేతగాదూ నేనూ దంచిపోసిన బియ్యంవుంటే తిని కూర్చుంటిరి మరి ఎల్లకాలం అట్టాట్టా అమర్తది కూర్చోని తినటానికి అలవాటు లేదంటే అలవాటుచేసుకోవాల మా అందరికిమాత్రం పుట్టంగానే అలవాటైందా ? ఇట్టాగే ఎయ్యంగా ఎయ్యంగా అలవాటైంది నీకూ అంతే—' అని ఆమె అంటూండగానే చేతగాడు వచ్చాడు ఇదూకే చిన్నదొరసాని గారి చేత వడ్లు దంపిత్తన్నట్టుందారే— అన్నాడు వాడు నా వాలకం చూచి

'ఆఁ దంపిచ్చం ఆమెనీ నిన్నూ కూర్చోపెట్టి పెడ్తాం మిమ్ముల్నందర్నీ కూర్చోపెట్టి మేము తెచ్చిపెట్టలేమయ్యా, ముందు నువ్వుకూడా రోకలి తీసుకో గబగబ ఒక వరస వేసి తరవాత కూడు తిందువుగాని— అంటూ ఆమెకూడా రోకలి గోడకు ఆనించి పెట్టి వడ్లుగుంట చుట్టూ గోకుస్తూ లేవయ్యా లే లే అన్నది నేనుకూడా ఒకసారి చేతులు మూచుకుని రోకలి తీసుకున్నాను

'అబ్బ' దొరసానిగారి చేతులు ఎఱ్ఱగా ఎట్టా కందిపొయ్యినయ్యో చూడు పెద్ద దొరసానీ పాపం బొబ్బలుకూడా పొక్కినియ్యి ఆబొబ్బ అయ్యిగనక చితికితేనా ? ఇకాబాద బగవంతుడికి [illegible] అయ్యి చితికితే ఇక రోకలి పట్టుకోటానికి యీలు గాదుగా ?— అన్నాడు వాడు నేను అలాగే పోటు వేస్తూనే ఉన్నాను

'ఊఁ యీలుగాకు కొట్టుద్ది మా కందరికీ పొక్కలేదంటావా? అయ్యేం బాస్తరయ్యేం ? రొంకు యాడు రోజుల్లో కాయాలు గాసిపోత్తై, తరవాత ఇక బాదే తెలవదు ' అన్నదామెకూడా రోకలి తీసు కుంటూ

'అయినా ఇసుమంటి పన్లు మీవోటి మా—లో క్కుంత చెయ్యాల్సిందే కాని మీవోటి దొరసాన్లు చెయ్యలేరులెండి. నాకెందుకు చెప్తారు అన్నాడు వాడు [illegible]గా ఒక చేతులోనుంచీ ఇంకొక చేతిలోకి రోకలి మార్చుకుంటూ

'ఏం ? మీవోటి దొరసాన్లంటే మేము మాత్రం తినట్లేదా ? మీరేనా తింటాది ? పొట్ట

అన్నం తినరకి ఎటుకంటి దొరసానులకైనా తప్పదు ఎటువంటి దొరగార్లకైనా తప్పదు ' అన్నదామె.

'అయినా ఎనకటి కాలపోరు మీకోటోరు, ఏరు ఈకాలప దొరసాన్లు ఏరులెండి మామట్టికి మాలోకే ఎంతో తేడా వుంటది—ఎనకటోళ్లకి ఇప్పటోళ్ళకీ మా సెల్లెల్నాకదాన్ని పరమటిచ్చాం ఏదో పొలము బట్టాపుంది ఒకళ్ళకి కూలికిపోకండా వాళ్ల పొలాల్లో వాళ్ళేసేసుకు బతుకుతారు గదా అని వాళ్ల పొలం వాళ్లు గుంజుకుపోను తైజాద గోంగోర తప్ప రొండోగి నోట్లో బెట్టుకోటానికి దొరకదు అరుగాలం అటే ఆ కైదలు అయినా అరుగాలం ఎంత శాకిరీజేస్తే వస్తై ఇప్పుడు బుట్టిన పిల్లనైనా పరే ఇట్టా దోలానికి దుప్పటికట్టి ఆ దుప్పట్లో పడేసి పొలాని కురిపితే మళ్ళీ యింటికొచ్చే ఆ టైమని దాసుకుపేటి లేకపోతే ఒసిగట్టుకొనైనా బయలేరాల పొలం తీకపోయి అక్కడ ఏ చెట్టు కొమ్మకో ఒక సైపంచ కట్టేడీను ఆ పంచలో పారేసి అంతకంటే ఇంకా కాస్త వుహ తెల్సిన పిల్లల్ని కాపలా పెట్టేడ్, మనం పొలం పన్లో పడేది ఆడోళ్లు మొగోళ్లు ఆ మాదిరిగా కష్టపడితేగాని ఆ కైద జావకూడా దొరకదు మా సెల్లెలు మా అన్న దమ్ముకలమట్టిన ఒక్కటే కాటాన కొత్త పొలము బట్టా పంపకుండా గారాబంగానే పెంచాం చెప్పొద్దు ఎట్టొచ్చి ఇక్కడ కొత్త సుకపడిపోయిందాయ అక్కడ యెయ్యంబళ్లు పొలానికి తెరిమి ఎట్టికాకిరీ అంతా చేయించేటప్పటికి సన్నాసిది కాకైపోయిందిగా అంతకీసుంచు మాలో కందల్లోకి అదే కాస్త సాయంగా వుండేది ఇప్పుడేముంది? మామాత్రం అన్నా లేదుగా? ఈ దొరసాన్ని జూసినప్పుడల్లా నాకదే మనసులో కొట్టుంటది—అంటూ వాడుకూడా పోట చాలించి చమట తుడుచుకుంటున్నాడు నేను కొంచెంసేపు వేసి మధ్యలో ఎప్పుడో చాలించి వాడిమాటలు వింటూ అలాగే కోకలిపట్టుకొని నిలబడిఉన్నాను

'ఏమమ్మ అట్టాగ నుంచుంటివేం ఇందాకట్నుంచీ' అన్నది మా అత్తగారు 'వా రూళ్లో ఇసుమంటి పనులన్నీ ఎరగర్లేండి, ఆ దొరసాని— కూకట్టి పాపం గబగబ చేసే రెండుమాసు వరస లేని పోకా'—అన్నాను.

నువ్వు జేసేపని నువ్వు జేసుకుద్దూ. నువ్వు కూడా ఇంట్లోపను లెక్కడ పడిరిస్తా కూసుంటావు ఇక పదయిపోయి అన్నంతిని ఇంకొకకట్ట పచ్చిగడ్డి తీసుకురా—అన్నదామె వాడు అన్నం తిని పచ్చిగడ్డికి వెళ్లాడు బొబ్బలు చితికి చేతులుమంటలు పుడుతున్నా అట్లాగే ఆ ఒడ్లు బియ్యంచేశాం ఆ రోజు మొదటిరోజే కాదు నా చేతులకు బొబ్బలు పొక్కటం ఎప్పుడు దంచినబియ్యం అయిపోయి మళ్లీ వడ్లుపోసి దంచబోయేటప్పటికి ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా బొబ్బలు పొక్కవలసిందే ఆ బొబ్బలు చితికిన చేతులతోనే వడ్లు దంచవలసిందే ఆమె చెప్పినట్లు కాయలుకాచినా బాగానే ఉండేది ఎన్నిపార్లు దంచినా, నా చేతులు కాయలుకాచేవి కావు, ఎందువల్లనో మరి ఆ వస్లదంపుకు తట్టుకోలేక ఎప్పుడు మా యింటికి వెళ్తామా అనిపించేది అక్కడ వుండగా మా యింటికివస్తే అక్కడికి వెళ్ళటం అంటేనే భయంగా వుండేది

చేయించుకున్నప్పుడు అలా చాకిరీ చెయించుకున్నా తీరిక సమయంలోనైనా ఎక్కడికైనా పోనిచ్చేవాళ్లా అంటే అదీలేదు వూళ్లోనే పధలనీ, అవనీ ఇవనీ ఏపైనా జరుగుతుండేవా? ఎక్కడికీ పోనిచ్చేదికాదు ఎక్కడికి వస్తే ఎవరు ఏమి చెప్పి పంపుతారో, ఎక్కడమాట వినకపోతుందోనని భయపడుతుండేవాళ్లు ఏదైనా సిరిగింపులకి వచ్చేవా కొంచెం నాక్లోకెళ్లి మాస్తాం అంటే పీలుప. నిచ్చేది కాదు సరిగ్గా ఆ బజార్లోకి వచ్చేటప్పటికి 'పాలు పొంగిపోతివి పాలు చూస్తుంసు' అనో, ఏదో ఒకటి అలాంటి పనులే నాకు అప్పచెప్పి తినింకే పని మాపనన్నా అక్కడ లేకుండా వెళ్లిపోయేది అబ్బ చెప్పాలంటే ఒకటా రెండా ఇలాంటివన్నైనా వుంటవి

ఆ వూళ్ళో మహిళాసంఘం వున్నది బయటకువచ్చి పనిచేయగలిగినవాళ్లు ఆ వూళ్లో అన్ని వేల మందిలో ఇద్దరుమాత్రమే ఉన్నారు వాళ్లు మమ్మల్ని కూడా మహిళాసంఘంలో చేర్పించాలని వచ్చారొకరోజు ముందు మా అత్తగారి వడిగారు మనకు ఆకష్టాలుసైన్నా ఈకష్టాలుసైన్నా ఇవన్నీ పోవాలంటే మనం అంతా ఒక సంఘంగా ఉంటే మంచిదని చెప్పి ఆమెను సంఘంలో చేరమన్నారు.

'మాకు నగాలు వద్దు, ఏమీ వద్దు ముక్కుల్లి ట్లా వుండనియ్యండమ్మా చాలు—అన్నదామె

'మీ కష్టం లేకపోతే మీరు చేరవద్దులెండి, మీ కోడల్ని అయినా చేర్పించుకుంటాం' అన్నారు వాళ్లు

'మా కోడలు కూడా నాకేనా ఏం? నేనే చేరకపోతే మా కోడలెట్టా చేరుద్ది? బలేవాళ్ళే మీరు, ఇవాళ సంగంలో చేరమంటారు, రేపు మీ మాదిరిగా ఇల్లిల్లు పట్టుకుని తిరగమంటారు మా కయిన్నీ ఏం తెలవవులే పోండి పోండమ్మా' అన్నది, ఆమె విసురుగా పాపం వాళ్ళేమనుకున్నారో ఏమో వెళ్లిపోయి

అన్నీ కోపపడితే ఎలాగండీ మాకుమాత్రం ఏం పనిపాటల్లేక ఇలా తిరుగుతున్నామంటారా? ఇప్పుడు ఇంటికివెళ్లి మీలాగానే మా కోడళ్లలాగానే అన్ని పనులు మేమే చూచుకోవాలి ఇంకా కొంత కాలం పోతే ఇలా అనేవాళ్ళే సంఘసంఘంగా చేరతారు లెండి' అని వాళ్ళు ఒకసారి చూచి వాళ్లు వెళ్లిపోయారు ఎప్పుడైనా మహిళా సంఘానికి చందాలు ఇక్క కావలసివస్తే ఆ యింటివరకునుంచీ చేనికైనా వాడు కోతగానికని తీసుకువెళ్లిన డబ్బులోనే అప్పుడప్పుడు ఒక రూపాయి అర్ధరూపాయి ఇస్తూ ఉండేదాన్ని అది నా డబ్బేఅయినప్పటికీ మళ్ళీ మా అత్తగారింట్లో ఎవ్వరికీ తెలియకుండా చాలా రహస్యంగా ఇస్తుండేదాన్ని మనకు అధికారం ఉన్న సంఘానికి మనడబ్బు మనం ఇచ్చుకునే అధికారం కూడా లేదన్నమాట ఒక సంఘానికి కాదు నా కవసరమైన ఖర్చులకు నాకు కుంటున్నా కూడా వారందరికీ కష్టంగానే ఉండేది అదేమి మరి ఎప్పుడైనా పూలల్పే వస్తే ఎంచి తీసుకుంటుంటే 'ఇవాళ ఏం పేరంటం వచ్చిందనో, ఏమన్నా పండగా పబ్బమా? అవి నాలుగు అయిపోయినదాకా ఉంటేలే' అని తనలో తానే గొణుగుకుంటుండేది పెండ్లై ఇన్ని సంవత్సరాలైనా వారి డబ్బు దేనికి ఇవ్వకపోగా నా డబ్బు నన్ను కూడా సంతోషంగా స్వేచ్ఛగా ఖర్చుపెట్టుకోనిచ్చేవాళ్లు కాదు

ఒక డబ్బేమిటిలే కొత్త వస్త్రంగా వుంటే కూడా చూడలేకపోయేవాళ్లు. సాధారణంగా వారానికొకసారి తలంటుకోవటం అలవాటు నాకు ఇంత తొందరగా ఎందుకు అంటుకోవాలా? అని కోపం చూపిస్తూ ఉండేదామె కుంకుడుకాయలు కొట్టుకుంటుండేదాన్నా? 'తెచ్చిపోస్తావుంటే కొట్టి పోస్తావుండండి మీ సొమ్మేం పోయిందిలే అన్నిటికీ తేనుండగా?' అనేది అలా ఒకసారా రెండు సార్లా? ప్రతి తలంటుకీ ఏదో ఒకమాట మార్పుతో మొత్తంమీద తలెందుకు అంటుకోవాలి? అనే భావాన్ని సూచిస్తూవుండేది అక్కడికీ వారానికొకసారి అంటుకునే అలవాటును పది పదిహేను రోజులవరకు కూడా మార్చుకున్నాను అంతకన్నా ఇంకా నేను చేయగలిగేదేమున్నది? ఆమె కసలు నన్ను చూస్తూవుంటేనే ఎప్పుడు ఏదో ఒకటి అన బుద్ధి అవుతూనే ఉండేది

ఒకసారి ఇంట్లో బియ్యము పప్పు అన్నీ అయిపోయేవి అయిపోయిన సంగతి మా యిద్దరికీ తెలుసు అయిపోయినవని చెప్పబోతే 'అయిపోతే నన్నేం చేయమంటావు?' అనేది అందుకని ఒకసారి పైపనంతా చేసి పొయ్యి రాజెయ్యకుండా కూర్చునే దాన్ని 'చేతులు ముడుచుకు పెట్టుకు కూర్చున్నారేం? తినరా?' అనేది 'పొయ్యిమీద ఏం పెట్టేది మరి?' అనేదాన్ని 'ఏమో ఏమి పెడతావ కాచేసుకు కూచున్నావా ఎరగనా?' అంటూ చేట తీసుకుని పొరుగింటికి పోయేది ఎక్కడున్నా బదులు తీసుకొస్తాను పొయ్యి రాజేసి ఉంచమని చెప్పటానికి కాబోలు ఈ ఉపోద్ఘాతమంతా అనుకుని పొయ్యి రాజేసేదాన్ని ఇలాంటివి ఒకటా రెండా ప్రతిదినము ఎన్నో సంఘటనలు జరుగుతుండేవి

మన బంగారం మంచిదైతే కంసాలి ఏం చేయగలడని ఒక సామెత అలాగే అన్నీ చేసుకున్నవాళ్లు మంచివాళ్లైతే అత్తలు ఆడబిడ్డలు ఏం చేయగలుగుతారు? వాళ్ళ అలవాట్లప్రకారం కొన్ని కొన్ని మాటలు అంటున్నా చేసుకున్నవాళ్లైనా ఆదరంగా చూస్తూవుంటే వాళ్లను చూసైనా కొంతవరకు మరచిపోవటానికి వీలుంటుంది. ఇప్పుడు వచ్చిన బాధలన్నీ చేసుకున్నవాళ్ళ దగ్గరనుంచే ప్రారంభమైనవి అసలే అంతంత మాత్రపు సంసార మనకొండి దానికి తగ్గట్టూ పొలమూ బుట్టా కూడా చూచుకోకుండా,

LUX
"లక్స్
టాయిలెట్ సబ్బు
నా చర్మ సౌందర్యమునకై సంరక్షణ చేసుకొంటుంది"
అని లలిత చెప్పుచున్నది
మనోహరమైన సువాసనతోగూడిన ఈ తెల్లటి శుద్ధ
సబ్బుతో మీ చర్మమును మనోహరముగా
నుంచుకొనండి।
సినీమా తారలకు సౌందర్యమునిచ్చు సబ్బు

ఏదో మక్తాలకు ఇచ్చుకుంటే వచ్చే ఆదాయాన్ని కూడా ఇంట్లోకి సరిగ్గా ఇవ్వకుండా చీట్లాటలకనీ, వాటికనీ, వీటికనీ అన్నీ దురభ్యాసాలకు ఖర్చుపెట్టుకుంటూ పైగా తమలోవున్న బలహీనతలను ఇతరులలో కూడా వెదకచూడటం, ఎవరు ఏది చెప్పితే అదంతా కూడా నిజమేననుకోవటం, ఇంట్లోఉన్న కాసేపు వాళ్లతో పోట్లాడుతూ కూర్చోవటం ఇదంతా అత్త, ఆడబిడ్డలకు మాత్రం అలుసు కాదూ? నాకాని? మాత్రం అలుసు కాదా?

కాపురానికి వెళ్లిన కొత్తలో ఎక్కువ పనులు తగులుతుండేవి కాదుగాని తరువాత తరువాత ఆమె ఏమీ పట్టించుకోవకపోవటం, పనులన్నీ నేనే చేసుకోవలసిరావటం జరుగుతూ వచ్చింది వారు నాతో సరిగా వుండకపోవటంవల్లనైతే నేమి, ఒకవైపున అత్తగారితో పోట్లాటలవల్లనైతే నేమి జీవితమే చాలా చికాకుగా ఉండేది సాధారణంగా ఎప్పుడు ఏదో పనులతోనే ప్రొద్దుపోతూ వుండేది ఎప్పుడైనా తీరిక చిక్కినప్పుడు వీటన్నిటిని గురించి ఆలోచించి ఆలోచించి మనస్సు మరీ పాడైపోతుండేది ఆ ఆలోచనలేవీ జ్ఞాపకం రాకుండావుంటానికే ఉపయోగపడుతుందేమోనని తీరిక దొరికినప్పుడు ఏదైనా పుస్తకం చదవటం మామూలుగా పెట్టుకున్నాను అప్పుడు దీపావళి దగ్గరకొస్తూ వున్నది ఆ రోజు పండగ పనులతో పగలంతా ఒళ్లు విరగ్గొట్టుకుని పని చేశాను రాత్రిపూట భోజనాలైన తరువాత గదిలో చదువుకుంటూ పండుకున్నాను ఎప్పుడైనా మా అత్తగారు చావడిలో పడుకుంటూ వుండేది ఈ ఇంట్లో ఏమి జరుగుతున్నా ఆమెకు తెలియటానికి అవకాశం వుండేదికాదు వారు గది తలుపులు పెట్టుకుని లోపలకువచ్చి పండుకున్నారు నేను చదువుకుంటూనే వున్నాను

‘మా అమ్మ అంటుందంటే అనదుమరి? ఇంత ప్రొద్దుపోయినా లాంతరువత్తి అంత పెద్దదిగా వుంచితే?’ అని కసిరారు.

మా అమ్మ మీరు అనందిదేనికి? నన్ను చూస్తే సరి ఏదో ఒకటి మీకు అనబుద్ధి అవుతూనే వుంటుంది—అన్నాను

లాంతరు తగ్గించి ముందు నీవిట్రా అన్నారు ఎందుకన్నాను.

‘ఎందుకో కోరుయూసుకుని ముందురా కేచి.’ అన్నారు విసుగ్గా నేను పుస్తకం చేతో పట్టుకునే వెళ్లాను నా చేతిలో పుస్తకం లాక్కుని ముందు కాళ్లు పట్టమన్నారు అలాగే చేస్తూవున్నాను. పుస్తకం తెరచిచూచి ముఖం చిట్లించుకుని ప్రతి పుస్తకంమీద సత్యం పేరు వ్రాస్తావెందుకు? అంటూ అనేక మోస్తరుగా చూచారు వారైవు ఆ చూపు నా మీద అసహ్యభావాన్ని స్ఫురింపచేస్తూ వున్నది ఎందుకో నామీద నాకే జాలివేసిందా క్షణాన నేనేమైనా తప్పు చేసివుంటానేమోనని ఆత్మ విమర్శ చేసుకోవటానికి కూడా నా మనస్సు అంగీకరించరా ఏమి? అన్నాను వెంటనే అనూయికంగా ‘ఏమా? ఎందుకు వ్రాస్తావని అడుగుతున్నాను ప్రశ్నకు ప్రతిప్రశ్న కాదు నేను కోరుకున్నది జవాబు’ అంటూ పళ్లునూరుతూ చూపులు బీభత్సంచేశారు

నేను వ్రాయలేదే. అది ఆయనగారే వ్రాసుకున్నారు—అన్నాను

నీ పుస్తకంమీద అతని పేరెందుకు వ్రాశాడు? అన్నారు ఇంకా ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచించుకుంటూ

ఇది నా పుస్తకం కాదు ఆయన పుస్తకమే

అతని పుస్తకాలు నీ దగ్గర కెందుకు వస్తవి?

ఆయన భార్య నాకు బాగా తెలిసినామె ఆమెను ఏదైనా పుస్తకాలు ఇవ్వమంటే ఇది ఇచ్చింది.

ఇకనుంచీ ఆ పుస్తకాలేవైనా నాసరే ఇక్కడకు తీసుకువచ్చావంటే నేను వూరుకునేదిలేదు ఇదే చెప్పటం ఎప్పుడైనా మీ వూరు వెళ్లినప్పుడు వాళ్ల ఇంటికి వెళ్లినట్లు తెలిసినా ఎక్కడైనా అతనితో మాట్లాడినట్లు తెలిసినాసరే అంతటితో వొదలనిండే.

ఇదంతా ఏమిటో నాకు బోధపడటంలేదే ఆయన చేసిన తప్పేమిటి? నేను చేసిన తప్పేమిటి?

అదేమిటో మీకే తెలియాలి ‘ఇంతకూ నీవు నేను చెప్పినట్లుగా నడుచుకో తలంచుకొన్నావా లేదా?’

‘ఇలాంటి విషయాల్లో మీకు నేను వాగ్దాన

మిత్యశలపిన అవసరం నాకేమీ కనపడటంలేదు పైగా ఇలాంటి వాటివల్ల లోకంలో లేనిపోని నిందలకు తావివ్వటమే అవుతుందని నా అభిప్రాయం '

'చేసిన తప్పును దిద్దుకోవటానికి బదులు ఇంకా ఎదురు చెపుతున్నావా? సిగ్గులేక? అతనితో మాట్లాడకుండా ఉంటావా ఉండవా? ఏదో ఒకటే చెప్పవాకు ఉంటానని, ఉండనని—'అని వేలు చూపించారు

'నేను తప్పేమీ చేయలేదు సరిగదా దీనిమూలాన తప్పు చేసినదాన నవుతానేమోనని భయపడుతున్నాను మీరు నన్ను ఏమిచేసినాసరే, ఈ విషయంలో మాత్రం నేనే బాగా ఆలోచించుకుని ఏదైనా నా యిష్టంవచ్చినట్లుగా నడుచుకోవలసిందే కాని ఇప్పుడు మీకు నేను చెప్పేదేమీ లేదు—అని అనీ అనటంతోనే ఏమీ ఆధారంలేకుండా నిలపెట్టిన పుస్తకంలాగా పోయి పడిపోయిపడ్డాను కొంచెంసేపటికి ఎడమకాలితో ఒక్క తన్ను తన్నినట్లుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది అది నా జీవితంలో మొదటితన్ను నా కింక భూమ్యాకాశాలు తెలియలేదు నా బాధల్లో మిగిలున్న భాగం కాస్తా అయిపోయిందా రోజుతో నా శరీరమంతా భగ్గునమండిపోవడంతో కాలేగు సమయం వచ్చినప్పుడు ప్రతీకారం చేయటానికా? అన్నట్లు ఎఱ్ఱగా కాలిన ఇనపచువ్వలాగా అయిపోయింది నా హృదయమంతా కాలిన ఇనపచువ్వ కుంపటలపినంత వేడిగా మారిపోయింది. నా కన్నులలో ప్రళయరుద్రమూర్తి తాండవమాడుతున్నట్లుగా ఆశ్చర్యంగా నిశ్చేష్టితురాలనై వారివైపు చూస్తూ అలాగే నిలబడ్డాను. కళ్లవెంబడి బాష్పకణాలు విస్ఫులింగాలలాగా రాలుతూ ఉన్నవి నాకు అసలు పెండ్లికాకముందు అయినతరువాత కూడా భర్తలు భార్యలను కొట్టటాన్ని గురించి తీవ్రంగా ఆలోచించేదాన్ని చిన్న పిల్లలుగా వున్నప్పుడే ఎవరైనా కొడుతూవుంటే అంత అవమానంగానూ, అసహ్యంగానూ వుంటుందే పెద్దవాళ్ళయిన తరువాతకూడా అంతంత పెద్దవాళ్లు అంతంత పెద్దవాళ్లను పట్టుకుని కొడుతూవుండటం తలుచుకుంటే అదొక రాక్షసకృత్యంలాగా అనిపించేది. ఎంతో సహించరానిదిగా ఉండేది. ఒక్కసారి కొట్టినతరువాత ఇంకా ఆ భర్తముఖం ఎలా చూస్తారా, అనిపించేది ఇంకా అతనితో కలిసివుండేదానికన్నా ఎందుకు చావరా అనుకునేదాన్ని అవన్నీ తలుచుకుంటే అసలు పెండ్లే వద్దనిపించేది, పెండ్లి కాకముందొకసారి అయినా వాళ్లు కొట్టటానికి కూడా వీళ్ళ లోపాలుకూడా వుండవచ్చును గదా ఆలాంటి పొరపాట్లేమీ రాకుండా చూసుకుంటే ఎందుకు కొడతారు? తప్పు చెయ్యకుండానే వుందాం, అనుకున్నప్పుడు పెండ్లి కావాలనే అనిపించేది నావరకు నేను పెండ్లికాకముందు అయిన తరువాత కూడా ఆలోచించి ఆలోచించీ, తప్పు చేయకపోతే కొట్టరుకదా ఒకవేళ చెయ్యకుండా వున్నా కొడతారా, ఆ కొట్టిన మొదటిసారితోనే అఖరుకు ఎక్కడా వుండటానికూడా వీలులేకపోతే చచ్చైనా పోదామనే నిర్ణయానికి వచ్చాను అంతకుముందు కొట్టకపోయినా కొడతాను కొడతాను అని చెప్పనైనా చెప్పేవారు అప్పుడు చెప్పనైనా చెప్పకుండానే అంత పనీ చేశారు. అంతకుముందు కోపంతో నన్నప్పుడప్పుడు 'కొడతారు, ఎందుకు కొట్టరు? కొట్టినా ఎన్నిసార్లు కొట్టొచ్చారంటే అనేదాన్ని ' ఎన్నిసార్లైనా కొడతానవేవారు అలా ఎప్పుడు జరగదని ఖచ్చితంగానే చెప్పేదాన్ని

వారి మాట కొంతవరకు చెల్లించుకున్నారు ఇక నా మాటే మిగిలున్నది ఏం చెయ్యటమా? అని ఆలోచించాను ఏమి చేయవలసినదీ ఇదివరకే అనేక పార్లు ఒక నిర్ణయానికి వచ్చికూడా సమయం వచ్చేసరికి మళ్లీ ప్రశ్న వేసుకోవటంలో కర్తవ్యానికి దూరమౌతున్న నా బలహీనత కళ్ళకు కట్టినట్లు కనపడింది నాకు తెలియకుండానే నా చిన్నప్పటి ఆలోచనలకు ఏదో ఒక గుదిబండలాంటి బాధ్యత అడ్డు తగిలింది వారాపని చేయటానికి ఒక నిమిషంకూడా నాకు నేను చిన్నదాననుగానే వున్నాను మరు నిమిషానికే ఒక ముసలమ్మనైపోయానేమో అనిపించింది అలాగే చూస్తూ నిలబడినానే కాని ఏమీ తోచలేదు నా చూపులు వారి కళ్లల్లో గుచ్చినట్లో ఏమో 'ఏమిటలా చూపు ఇంకా అనుమానం తీరలేదా? మళ్లీ తగలాలా? అన్నారు చెరుగ్గుతూ

'అనుమానం నా కెప్పుడూ లేదు. మీకే అనుమానంగా వున్నది. మీరు కానిచ్చే దేమిటో ముందు

కావలిస్త్యండి అందర మహూనాలు తరువాత తీరుతై' అన్నాను

'ఇంకా పొగరుపోతుతనం పోలేదా!' అంటూ మళ్లీ చెంపమీద ఈడ్చి కొట్టారు. ఒక మెరుపు మెరిసి నా కళ్లు బయర్లు కమ్మినవి అంతటితో నాతో పాటు నా ఆలోచనలు కూడా స్తంభించి పోయినవి నాకు తెలియకుండా నేనా మంచం మీదకుపోయి ఒత్తిగిలాను

'జాగ్రత్త! ఒళ్లు దగ్గర పెట్టుకొని బ్రతుకు' అంటూ మునుకు పెట్టుకున్నారు వారు మళ్లీ నాకు కొంచెం స్పృహ వస్తుంటేటప్పటికి 'జాగ్రత్త ఒళ్లు దగ్గర పెట్టుకు బ్రతుకు' అన్న మాట నా చెవుల్లో గింగురు మంటూంది ఈ మాట వారు పెడుతున్న గురకకు తాళం వేస్తున్నట్లుగా ఉన్నది ప్రకృతి మాత్రం కూ కూ ఊ అంటూ విరామం లేకుండా మూలుగుతూనే ఉన్నది ఆ మూలుగులోనే నా జీవితాన్ని గూడా ఐక్యంచేయా లనిపించింది వెంటనే ఆ భావన పిరికితనంగా తోచింది నేను సాధించా లనుకున్న విషయం సాధించలేనను పన్నా తొందరపడి పుట్టింటికి వెళ్ళినా వాళ్లు తేలికగానే మాస్తారుకదా? ఈ ఒక్కసారికి సహించుదా మనుకున్నా ఇంకా ఏమో ఆలోచిస్తూనే వున్నాను

ఇంతలోకే కాకులు కాకా మంటూ గోల పెట్టటం ప్రారంభించినవి రయ్యి రయ్యిన ఇంట్లోకి తెల్లని కాంతులు ప్రవేశించుకున్నవి అబ్బ! తెల్లవార్లు నిద్రలేకపోయినా లేవక తప్పదుకదా ! అనుకుంటున్నాను

'పొద్దు పొడిచినా ఇంకా లేవలేదమ్మా, ఎవరన్నా మాస్తే నవ్విపోదురే' అని అంటూ వున్న దప్పుడే మా అత్తగారు, ఏదో చప్పుడు చేస్తూ ఒక ఎలాగు తప్పేది లేదుగదా అని వంటనే లేచి బయటకు వచ్చాను ఆ రోజు కూడా మామూలు పనిపాటలన్నీ అలవాటుగా చేసుకు పోతున్నానే కాని కొంచెం మెదడుతో అవసరమయ్యే పనులు పాడై పోతూనే వున్నవి పొయ్యిమీద పప్పుగిన్నె పెట్టి పొయ్యి కెదురుగా కూర్చొని కాయగూరలు తరుగుతూ వున్నాను.

'అయ్యొయ్యొ, ఇంకా ఆ దూడ వదలలేదా ! అది చస్తే మాత్రం మీకేం తే ! నాకేగా తిప్పలు' అంటూ ఆమె నీళ్లు తాగుతున్న పసిదూడను చెవ్వ పట్టుకుని అవతలకు లాగుతూ వున్నది నేను తలెత్తి చూచేటప్పటికి.

'నేను చూడలేదండీ' అన్నాను అయితే మాత్రం ఆమె అంతమాత్రానికి వూరుకుంటుందా !

'ఎదురుగానే వుంటే ఎట్లా చూడ్డేదమ్మా, అంతా ఉపద్రం, ఎవరన్నా ఇంటే నవ్విపోదురే, ఆయనకేమో అట్లా జాస్తున్నాడు నువ్వే మన్నా ఇట్లా జెయ్యి పరిపోతది. రెండు గండే సమమూరినైతే దేవుడే అట్లా సమకూరుస్తాడు కానాల, నేనెంత ఏకాలు బోకలు యేరుకుంటే మాత్రం ఏం లాభం ? ఎవళ్లకేసేది వాళ్లు జాస్తానే వుంటిరి!' అని ఆమె అంటూ వుండగానే ఈ విషయం అప్పుడే పొరుగింటామె చెవిన ఎప్పుడు పడిందో ఏమో నిప్పుకోసం వచ్చినట్లుగా గంపె ఒకటిచేత్తో పట్టుకుని 'ఏందీ !' అంటూ వచ్చింది ఉత్సాహంగా, ఇక మళ్ళీ మొదలు పెట్టిందామె పాట

'మా పనెట్లా వుందనుకున్నావేం ! వాడే మాన్నా వున్నదికాస్తా అట్లా నాశనం జాస్తా కదిలిస్తే మీదకి దోకొస్తాడు. ఈ కోడలైనా పలకరించే యాశే లేదు ' అని ఆమె ఏమేమో సాధిస్తూ వుంటే అది వింటూ పొయ్యిమీద పప్పుగిన్నె మాట మరిచేపోయాను

'పొయ్యిమీద ఏం తగలేశావేం ? కాటు కంపు కొడతావుంది' అన్నదామె అప్పుడే ఆ వాసన ఎలా పట్టిందో ఏమో

'పప్పులో ఎసరు తగ్గిపోయినట్లున్నది' అంటూ పప్పుగిన్నె మీద మూత తీసేటప్పటికి మాడిపోయిన వాసన ఇంకా గప్పుమని వచ్చింది

'ఇంకేం తేసుకో నా పప్పు! చూసినమ్మా చూడు ప్రతి పని యింతే నేను కాపెట్టు ఎక్కడ లేకపోతే అక్కడిట్లా నాశనంగా వాల్చిందే వనుకో రామరామ ఒక్క పనిగూడ చేత గాదు గదా ! ఆ అమ్మ ఎట్లా పెంచిందో ఏమో ఊరికని మందికొంపలమీదకి పెత్తే సరదుకుంటారమ్మా ఒకొకళ్లు ఇంత సౌరంతి లేకుండా [illegible] కోడళ్లని ఏ యింట్లోనన్నా చూశావటమ్మా ! ఏమ్మా!'

అని ఒక చెయ్యి నడుమున పెట్టుకుని ఒక చెయ్యి మూతిమీద పెట్టుకున్నది ఆశ్చర్యంగా

'ఇప్పుడు ఏం చేశానని నన్నింతగా సాధించటం? ఎవరికైనా పొరపాటు రాకుండా ఉంటుందా? చేసేవాళ్లకెంత పాడుచేస్తున్నా బాగానే వుంటుంది. నావల్లమాత్రం ఏ కొంచెం పొరపాటువచ్చినా గొంతు పట్టుకుంటారు అవతలైనా గాని ఎక్కడో వున్నవాళ్ళ పోలి ఏమి వస్తుంది మీకు మాట మాట్లాడితే!' అన్నాను కూరగాయలు తరుగుతూనే 'ఇట్లా ఎదురుమాటలు మాసే వాళ్లింకేం కాపరం బాగుపడతారమ్మా ఇన్నిటికీ వాడు మంచివాడు గాబట్టే వాడే సరైనవాడైతే అంత చచ్చినట్టే పడుండేవాళ్లు' అన్నదామె కొడుకు ఇంకా నన్ను రాచి రంపాన పెడితే బాగుంటుందన్నట్లుగా

'పెద్దాళ్ళు ఏదయినా విసుక్కున్నా నువ్వు వూరు కుంటే పోద్దిలే అమ్మాయి' అన్నది సాగిందామె నాదే తప్పన్నట్లుగా

'ఒకరి కష్టాలు ఒకరికేం తెలుస్తాయిలేండి ఎదటి వాళ్ళకు ఎన్నైనా చెప్పవచ్చు తమదాకా వస్తే గదా తెలిసేది' అన్నాను

'అంత ఆప సలుసటువంటిదన్నా కనబడితే ఆ అబ్బాయైనా కాస్త తిన్నంగా వుండేవాడేమో అదీ లేదాయె అంతేలేవదినా ఒకొకళ్ళ కర్మాన్ని బట్టి తీరవు కష్టాలు' అన్నది పొరిగింటామె నా అత్త గారితో

'అయ్యో అంత మాత్రం రాత ఉటువంటి మొకాలకే అటువంటి గీతలవచ్చేది ఆ గీతుంటే మాకీ సంబంధమే అయ్యేది కాదుకదూ ఎందుకక్కడి' అన్నది మా అత్తగారు నొసలుమీద చేతితో కొట్టుకుని

'ఎండెక్కింది పొయ్యి రాజెయ్యాల' అంటూ పొరుగింటామె వెళ్లిపోయింది

మా అత్తగారి కోపం తగ్గట్టుగానే క్రిందటి రాత్రి జరిగిన సంఘటనవల్ల మేము ఎడముఖం పెడ ముఖంగా వుండటం ఆమెకు మరీ సంతోషమైంది ఆ రోజునుంచీ కూడా మాటమాట్లాడితే నా మీదకు ఒంటి కాలిమీద తగాదాకు రావటం సాగించింది. ఆ సంఘటన జరగకముందు అంత ఇష్టం లేకపోయినప్ప టికీ మనిషన్న తరువాత ఎవరో ఒకరితో ప్రొద్దు పుచ్చుకోవాలి కాబట్టి వారితో చనువవ్వటల్లా నేనే వారి దగ్గరకువెళ్లి కూర్చోవటం ఏవో పిచ్చాపాటి నాలుగు ఖబుర్లు చెప్పుకోవటం జరుగుతుండేది ఆ సంఘటన జరిగినప్పటినుండి మాత్రం వారిని మాన బోతేనే చాలా సిగ్గుగా వుండేది అవమానంగాను, అసహ్యంగాను కూడా వుండేది ఎక్కువ తెలివి తేటలు, చదువు, చక్కదనము, లేకపోయినప్పటికీ అంతకుముందు అంగీకరకమైనజాలివుండేది వారిమీద తరువాత అది కాస్తాపోయింది ఇంకా నేనే వుద్రే కంతో వారి దగ్గరకుపోయి మామూలుగా ఖబుర్లు చెప్పగలను? నామీద అపనమ్మకం ఏర్పడిన తరు వాత నేను ఖబుర్లు చెప్తేమాత్రం వారు సంతోషిస్తా రని ఎలా అనుకుంటాను? ఈ విధంగా నే మూగావు కుండావుంటే ఇలా అలవాటైపోయి ఇంకా ఎక్కువ ప్రమాదానికి గురికావలసివస్తుందని భయపడి ఎప్పుడైనా చూచాయగా మాటలు అందించబోయే దాన్ని కాని వారుమాత్రం ఆ అవకాశం ఇచ్చే వారు కాదు తమకు ఏవి కావలసివచ్చినా తమ తల్లినే అడిగి కావలసినపనులు చేయించుకుంటుండే వారు ఆమెకూడా నన్నడక్కుండా తనసే అడుగు తున్నందువల్ల ఎప్పటికంటే ఇంకా ఎక్కువగా వుండి కొడుకు నోట్లోమాటనోట్లో ఉండగానే ఎప్పటికప్పుడు అమర్చిపెడుతూ వుండేది ఆమె కొడుకుతో కబుర్లు చెప్పుకుంటూ కొడుక్కు కావల సినవన్నీ అందిస్తూ అక్కడే ప్రొద్దుపుచ్చుకుంటుం డేది ఆమె చేయవలసిన పనులుకూడా నేనే చేయ వలసి రావటంవల్ల ఎప్పుడైనా వారికి అలా కనుపించు దామన్నా వీలులేకపోయేది ఈవిధంగా వాళ్ల తల్లీ కుమారుల మధ్య వాత్సల్యం అభివృద్ధికావటం మా దాంపత్య ప్రేమ సన్నగిల్లిపోవటం జరుగుతూ వచ్చింది

ఒకొకసారి ఎవరైనావచ్చిఒక్కగానొక్క కొడు కుంటే అంత ఆపటలుంటిదన్నా కనపడకపోయె నే పాపం! అనేవాళ్లు వా ళ్లామాట అనటంతోనే ఆమెలోఉన్న అసంతృప్తి జ్వాలలన్నీ ఒక్కసారిగా ప్రజ్వరిల్లేవి. ఆ రాకుంటే మాకీ సంబంధమయ్యేదే కాదు అనేది ఆమె ఉక్రోషంగా ఆమె మాట అన్నప్పుడల్లా నేనేమీ తప్పు చెయ్యకుండానే నా మీదకు తప్పులన్నీ ఇలా ఎందుకు వచ్చిపడుతున్నాయో

అని చాలా విచారపడేదాన్ని. ఆమెమాత్రం మాకు సంతానంలేదని ఎంత బాధపడేదో చెప్పటానికి వీలు లేదు. నిజంగా ఆమెకు బాధ అనేది ఏదైనావుంటే ఇదేనని చెప్పాలి. ఏ విధంగానైనా సరే తన కొడుకు కొడుకు పుట్టాలి, తాను ఎత్తుకోవాలి. ఆమె జీవితంలో ఆ దేశవల లేకపోతే చేసిన శ్రమలైతేనేమి, అనుభవించిన బాధలైతేనేమి అన్నీ వ్యర్థమేనని ఆమె నమ్మకం. అందుకోసం ఆమె ఏది చేయటానికైనా జంకదు గొంకదు. ఈ మూఢవిశ్వాసాలను ఆధారం చేసుకుని ఆమె కొడుక్కి నూరిపోయవలసినవన్నీ నూరిపోసింది. ఇక నది నీకు కాపురం చేయడమే కాదు, ఇక దానిని పిల్లలు పుట్టడమే కాదు, భార్య మీద భర్తకు విరక్తి కలగటానికి ఏవేవి అవసరమో అవన్నీ రంగరించిపోసింది. కొడుకు ఆ తల్లి మాయ మాటల్లోపడి నాతోవున్న సంబంధం ఇంకా ఎక్కువై పోసాగింది. నేనా ప్రమాదాన్ని గ్రహించకపోలేదు. కాని ఇల్లు దాటిపోతే సమాజంలో నాకుండే స్థానాన్ని తెలుసుకోకపోలేదు. అయినా చేయగలిగినంతవరకేకదా నేను చేసేది. ఏ మానవుడైనా ఏలాంటి పరిస్థితుల్లోనైనా తనకున్న సర్వశక్తులను వినియోగించుకోగలడేకాని అంతకన్నా ఏం చేయగలడు? ఆ రాత్రిమాత్రం ఏదో ఒక అభాండమైన నేరాన్ని నా నెత్తిమీద మోపదల్చితే అప్పటికింకా నిజంతో కూడుకున్న నా నిర్మల హృదయాన్ని బూటకపు లౌకికవ్యామోహం ఆవరించకపోవటాన ఉన్నదున్నట్లుగా నా హృదయంలోని విషయాన్ని విప్పి మోసంచి సత్యంతో నా కేలాంటి సంబంధము లేదనీ, మాట్లాడకుండా వుండవలసిన అవసరం నాకేమీ కనిపించటం లేదని, అంత గట్టిగా చెప్పానే కాని ఇంతదాకా వస్తుందనుకున్నానా? పోనీ అప్పుడేనా ఆ క్షణాన అలా అన్నానే అనుకోండి. తరువాత ఎంత ప్రయత్నం చేశాను వారి మనస్సును మామూలు పరిస్థితుల్లోకి తీసుకురావటంకోసం? తను పలుకరించక పోయినప్పటికీ ఏదో ఒకవంక పెట్టుకుని నేనే పలకరించినప్పటికీ పలికేవారు కాదు. ఒకొకసారి నేను మంచినీళ్లు తాగుతూవుంటే వారికి జాలయ్యేదో ఏమో నాకుకూడా ఇవ్వు అనేవారు. ఏముంది సిగ్గు లేకపోతే సరి. అంత పెళ్లాంతో మాట్లాడకుండా వుండలేని వాళ్లు మూడురోజుల కొకసారి గూపులు చేసుకోవటం ఎందుకు మరీ—అసలు ఆమెలో ఆమె గొణుక్కుంటూ వుండేది. అలా అనగానే వారు అడిగిరేమాత్రం నేనెందుకిచ్చానా అనిపించేది. వారి కెలా వుండేదో ఏమో మళ్ళీ కొన్ని రోజులవరకు ఆ మంచినీళ్లు కూడా అడిగేవారే కాదు. ఆ రోజుల్లో రాత్రిళ్లు గడపటం మరీ కష్టంగా వుండేది. ప్రొద్దు క్రుంకుతూవుంటే సరి భయంగా వుండేది. ఎప్పటిలాగే ఇద్దరం ఒక గదిలోనే పండుకుంటుండేవాళ్లం. ఎరగనివాళ్ళకు మేము బాగానే వున్నట్లు కనపడేది. మేము మాత్రం మాట్లాడుకోనైనా మాట్లాడుకునేవాళ్ళం కాదు. సాధారణంగా ఎప్పుడూ వూళ్లోనే వుండేవారు కాదు. ఉన్నప్పుడైనా అలాగే జరిగేది. నేనే ఒకొకసారి బ్రతిమాలేదాన్ని. ఒకొక రాత్రి మరీ పట్టుపట్టి అడిగేదాన్ని నామీద వారికంత కోపం ఎందుకని. వారినుంచి ఏమీ జవాబే వచ్చేది కాదు. అయినప్పటికీ ఏదో ఒకటి చెబుతూనే వుండేదాన్ని.

'నేను సత్యంతో మాట్లాడకుండా వుంటానని మీకు వాగ్దానం చెయ్యలేదనా? సరే అలాగే చేస్తానులెండి. మనం ఇలా చెయ్యటంవల్ల మనం ఇతరులకు లేని అనుమానాలకు తావిచ్చినవాళ్ళ మౌతామని ఇన్నాళ్లూ మీకు వాగ్దానం చేయలేకపోయాను గాని ఏమీ లేదు. అతనితో మాట్లాడకుండా వుండటమే కాదు మా వూరే పర్యటం మానెయ్యమన్నా మానేస్తాను. మనస్ఫూర్తిగా చెబుతున్నాను చివరకప్పటికి సత్యంతో మాట్లాడను.'

అని అంటూంటే ఎందుకో నా గొంతు వణకసాగింది. నేను సుష్టిగా ఏపని పడితే ఆపని చేయటానికి తయారవుతున్నా. నేమో నటిపించి శరీరమంతా చెమటలు పట్టిపోయింది. నేనలా వాగ్దానం చేయటానికి లోపల బాధపడుతున్నా నటిస్తున్నట్లున్నారు.

ఇకముందు నీవు నా ఎదుట ఎలాంటి వాగ్దానాలు చేయవద్దు. నాకు నిజంగా నీతో జీవితం గడపాలని లేదు. నీవు ఉన్నా ఒకటే పోయినా ఒకటే. నాకు ఇంకా పోతేనే శ్రేయస్సును చేకూర్చినదానవ అవుతావు — అన్నారు. నేను తప్పు చేశానో లేదో తెలుసుకునే సమర్థతైనా వుండాలి మనిషిలో. లేకపోతే ఒకవేళ చేసి వుంటాననే అనుమానమే వుంటే నా తప్పును దిద్దటానికైనా ప్రయత్నం చేయాలి. అది ఇది కాకుండా

ఏదో ఒక నేరాన్ని పైన వేసి బయటకు నెట్టాలని మాచేవాళ్లతో ఇంకా నేనుండాకా కలసివుండ గలను ఇబ్బందులు వచ్చినా తిప్పలే వస్తే ఉద్రేకంతో అక్కడే వుండామని ప్రయత్నం చేయటమే కాని నా కసలు అనుమానమైలన్నా, ఆ ఇల్లన్నా విరక్తి కలిగింది ఏమైనా సరేనని అలాగే జీవితాన్ని గడుపుతూ వున్నాను

ఒక రోజు ఉదయం భోజనాలైన తరువాత మా అత్తగారు ఎక్కడికో బయటకు వెళ్లింది వారు నా మెళ్ళో 7 గొలుసు ఇవ్వమన్నారు ఎందు కన్నాను

ఎందుకేమిటి తీసి ఇవ్వక—అన్నారు

అంత చెప్పకూడదా ఏమిటి?—అన్నాను

అప్పులున్నవి కావాలి

అయితే మా అమ్మను రానివ్వండి ఆమె కూడా ఇవ్వమంటే ఇస్తాను లేకపోతే అడుగకుండా ఇప్పుడు ఇచ్చిందంటుంది నా కెందుకు వచ్చిన గొడవ ఇదంతా ?

మా అమ్మ ఏదన్నా అంటే నేనే తీసుకు వెళ్లానని చెప్త ఇందులో మా అమ్మ పెత్తనం ఏమున్నది ? నీవే మర్యాదగా ఇస్తావా లేక నన్ను చెయ్యి చేసుకోమంటావా—అని గదిమారు

మీకు అప్పులుంటే నా గొలుసు కావాలి తే ఇంకేదైనా అమ్ముకోకూడదా ? మీరు ఇంటిఖర్చుల కోసం ఏమి వాడారని మీకు ఇన్ని అప్పులైనవి ? అనవసరంగా ఇంత బంగారం తీసుకు వెళ్లి నాశనం చేస్తానంటే కేం ? నాకు మాత్రం చేతులపిండగా ఇవ్వటానికి ప్రాణం ఒప్పటంలేదు —అన్నాను

బాగా ఎదురు మాట్లాడటం నేర్చుకున్నావే—అంటూ తలమీద ఒక దెబ్బ కొట్టి గొలుసు లాక్కున్నారు. నాకళ్ళంబడి నీళ్లు బొటబొట కారినవి

ఇంకా ఏడుస్తున్నావా సిగ్గులేక ఇదివరకు అనేదానవుగా—ఎన్నిసార్లు కొట్టారో కొట్టమని, ఇప్పుడేం చేస్తున్నా ఏడుస్తూ కూర్చోవా ? అంటూ చెప్పులు తొడుక్కు వెళ్లిపోయారు

అప్పుడు పూర్తిగా తెలిసిపోయింది భార్య తప్పు చేయకపోయినా భర్తకు ఈ సంఘంలో కొట్టే అవకాశం ఉన్నదని అంతకుముందు నాకు నేను ప్రత్యేకంగా మాచుకున్నాను కాని తరువాత మాత్రం అదొక అలవాటుగా అప్పుడప్పుడు భర్తల చేత దెబ్బలు తినే స్త్రీలల్లో నేను ఒకదాననైపోయాను గదా, అనుకున్నాను నా జీవితం ఈ విధంగా అవుతుందని ఎన్నడూ అనుకోలేదు అన్ని విధాల అనుకూల దాంపత్యంలో ఉన్నా సంతోషసౌభాగ్యాలు లేకపోవచ్చుగాని, అన్ని విధాల నాకంటే హీనక పడిఉన్న భర్తచేత అవమానింపబడటం మాత్రం అసంభవమనిపించేది నేననుకున్నదంతా వ్యతిరేక మైనది నాడు ఇలా జరిగిన పక్షంలో చేయాలను కున్న పని అంతకంటే చేయలేకపోతున్నాను భర్త నిలవనివ్వకపోతే పుట్టింటికి వెళ్లితే అక్కడ గౌరవ మర్యాదల సంగతి తెలిసే వున్నా మరీ నీచమైన బాధల నుంచి తప్పించుకోటానికైనా పుట్టినింటికి వెళ్ళవచ్చు కాని సంఘం? సంఘంలో ప్రతి మనిషి తను పడు తున్న బాధలే అందరు పడాలని కోరుతూ వుండటం సహజం తనకు ఆత్మగౌరవాన్ని కాపాడుకోటా నికి సాహసం లేకపోగా ఎవరైనా అలాంటి పనికి పూనుకున్నా వాళ్ళను తిప్పి తమ స్థానంలోకి తీసుకు వచ్చేదాకా నిద్రపోదు అబ్బ ఏమి సంఘం ? నిజంగా ఈ సంఘాన్ని తలచుకుంటే చిత్రవధచేసే పాపిష్టను చూచినంత భయంగా ఉంటుంది

భర్త ఇష్టమైనవాడైనా సరే కాకపోయినా సరే జీవితాన్ని సమర్పించవలసిందేనని శాసిస్తుంది సంఘం ఇంతకంటే ఘోరం ఏమున్నది ? భర్తంటే ఏమాత్రం ఇష్టంలేనట్లు తెలిసినా స్త్రీని సంఘం నీచురాలుగా చూస్తుంది భర్త భార్యకు గానీ, భార్య భర్తకు గాని జీవితంపైనా అదంతా సంఘానికి అవసరం ప్రతి స్త్రీకి ఒక భర్త కావాలి భర్త చెప్పినదల్లా భార్య చేసి తీరాలి అలా చేస్తున్నప్పటికీ భర్తకు ఏ ఇతర కారణాలవల్లనైనా సరే కోపంవచ్చి తిట్టినా కొట్టినా కూడా కిక్కురుమనకుండా భర్త పాదాలక్రింద ప్రాణాలు వదలవలసిందే ఇది సంఘాదర్శం ఈలాంటి సంఘాదర్శాలలో దారి తెన్ను కానరాక జీవితాన్ని విరమించుకుందామన్నా దానికీ సంఘమే నిందిస్తుంది 'కాసు కాలుతూవుంటే కన్య ఎదురు చూస్తూ వుంటుందనీ, అదిపోతే దానంటివాళ్లు లక్షలు తెంపైమంది వస్తారు, చచ్చి ఎవర్ని సాధించాలను కుందో అనీ, లోకం ఇష్టంవచ్చినట్లుగా ఆడిపోసు కుంటుంది ఏమి చేయటమా అని ఆలోచిస్తూ ఉన్నాను

పొద్దుగూకినా ఇంకా పనిలోవిలన్నా పెట్టక పోతే ఎప్పుడెపుద్దమ్మా మరీ బూటకంగా ఉందే —అని అంటున్నది తూర్పింట్లో మా అత్తగారు 'గొలుసు అడుగుతుంటి కాబోలు ఏమి చెప్పినా భగ వంతుడా అనుకుంటూ బయటకు వచ్చాను

వాళ్ళమ్మాయి పేరంటానికి పోతుంటే కాసేపు నీ గొలుసు ఎరువివ్వవే—అన్నదామె. నేనేమీ మాట్లాడకుండా గోడకానుకుని అలాగే నిలబడ్డాను.

పాపం మంతోమంటే మాట్లాడలేదేమో. ఇంత

లోకి అరిగిపోద్దా ఏం? అన్నది మళ్ళీ లేదన్నాను గొంతు పెకలించుకుని

లేదు ఏమైందీ—అన్నది ఆదుర్దాగా

అప్పుడున్న కటకావాలని చెవిత్యవన్నా కూడా బలవంతాన తీసుకెళ్లారు

ఎవరు వాళ్ళా తీసుకెళ్లింది అయ్యొయ్యో, ఇంకా నీ చేం లేద్దునే, నీ కొట్టి చేతులొచ్చినియ్యో వాడి తియ్యటానికి? నేనింకా చావలేదుగా? బతికే వుంటినిగా, నాతో మాత్రం అనగూడదటే, కొంప నిలువునా ముంచితినిగదే అన్నదామె గుండెలు బాదుకుంటూ, కాసేపుండి తెప్పరించుకుని—ఎంత సేపైందే—అన్నది మళ్ళీ

చాలసేపైందన్నాను 'చాలా సేపైందీ? చాలా సేపైందంటే చాలాసేపైంది ఎంత ఒయ్యారంగా చెపుతున్నదో మాకు చాలసేపైందని అప్పుడే ఒయ్యారంగాక మీకేమమ్మ నీదేం పోయిందీలే నీ అబ్బగాడి సొమ్మైతేగా నాకేం నాది కాదుగదా పోతే పోయిందనుకున్నావు ఇంతే చాలు అనగనే అడిగాడు నా మొగుడేగదా అని ఎగిరి గంతేసి చ్చావు ఇట్టాగన్నా వాడి మంచి సంపాదించుకుం దామని చూశావు అట్ కనక మీ అయ్య చేయించి నదైనట్లైతే గురంతా ఒక్క కాలిక్కి తీసుకురాక పోయావు ఇక తింగురుగాల్నే ఉండండి' అంటూ 'ఇక నువ్వు పోమ్మ మా యింట్లో గొలుసులుంటే నగలు రాలేదు లేవంద ఎందుకు? ఒకొక మహాతల్లి పాదం పెట్టిన నక్షత్రం అటువంటిది ఈ మహాతల్లి మా యింట్లో ఎప్పుడైతే అడుగుపెట్టిందో అప్పట్నించీ అన్నీ వరసన ఊడ్చుకుపోవటమే అప్పుడే అయిందీ మా పని ఇంకెంత ఊడ్చుకుపోవాలో ఒకొక గొడ్డొచ్చిన యాళ ఒడ్డొచ్చిన యాళ అంటారిదే కాబోల నా కూతుళ్లు ఎక్కడ పాదం పెడితే అక్కడల్లా బంగారం అయిపోతుంటుందంటే ఇంత దరిద్రపు మొకందీ, గొడ్డుబోతుదీ మా కెక్కడ దాపరించిందో మరి' అంటూ యీ వరసన ఒకటే పాట పాడటం మొదలు పెట్టిందామె. ఎంతసేపు చూచినా పూరుకుంటుం దేమో అంటే పూరుకోదు. నాకు విసుకు వచ్చి, చీట్లాటలు, తాగుళ్లు, తిరుగుళ్లు అన్నీ కప్పిపెట్టి, నా గొంతు కోసిందికాక పైగా నాకు ఏడెందుకు ఎప్పుడు అట్లా ఏడుస్తావు? అంటూ లోపలకు పోయి పండుకున్నాను

ఆ రోజునుంచీ మరి కత్తు కట్టిందామె నా మీద ఇక ఆ ఇంట్లో నాకొకనిమిషం ఒకయుగంగా గడుస్తూ ఉన్నది. ఎన్నాళ్లు చూచినా వారు ఇంటికి రాలేదు. వారసలు నామీద అలా అనుమాన పడటా నికి కారణం ఆ తిరుగుడే ననుకొండి. అక్కడ ఒకా విడ ఉన్నది తాను వారిని పూర్తిగా తన స్వాధీ నంలో వుంచుకోటానికని కల్లిబొల్లి ఖబుర్లన్నీ కల్పించి వీళ్ళకెక్కిస్తూ వున్నది నామీద విరక్తి కలిగించటానికని ఇంటికి వస్తే తల్లి కూడా అలాగే నాయె అసలు మనిషిలో స్వయంగా ఆలోచించుకో గలిగిన శక్తి లేకపోవటం వల్లనే ఇలాంటి ప్రమాదా లకు గురి కావలసివస్తూ వున్నది అక్కడకు వెళ్లి వచ్చారంటే సరి ఏదో ఒక తగాదా తీసుకురావల సిందే అక్కడకు వెళ్లి వచ్చినప్పుడల్లా ఏదో ఒక తగాదా జరుగుతూ వుందని ఎక్కడికి వెళ్లి వస్తు న్నా సరే, ఆ చెప్పుల మోత వినపడితే చాలా భయంగా ఉండేది ఒకొకసారి ఆ చెప్పుల అడుగులు నా హృద యంలోనే పడుతున్నంత బాధగా ఉండేది వీరు వస్తారంటే భయంగానే వున్నప్పటికి ఇంట్లో పోరు మరీ ఎక్కువై పోవటాన వారు వస్తేనైనా కొంత పోరు తగ్గిపోతుందేమోనని ఎదురు చూస్తూ వుంటే ఎంత కాలానికీ రానే లేదు

ఏమీ తోచక మళ్ళీ పుస్తకం చదువు కుంటున్నాను ప్రక్కనే ఇంకొక పుస్తకం వున్నది కాసేపటికి పొరుగింటి అమ్మాయి వచ్చి నా ప్రక్కనే కూర్చున్నది నేను చదువు కుంటున్న పుస్తకం చూసేసి ఏమిటమ్మాయి అన్నాను ఏమీలేదు వూరికే వచ్చాను మరే, ఇప్పుడే మేము కాపురాన్నాంగా? అన్నది 'ఊఁ సరేలే' అన్నాను మళ్ళీ నేను చదువుకుంటు న్నాను ఆ అమ్మాయి కొంచెం సేపుండి లేచిపోయి నట్లుంది నేను మరల రెండవ పుస్తకం తీసి చదువు కుంటున్నాను అంతలో చెప్పులు కూడా చప్పుడు చెయ్యకుండానే ఒక్కసారి లోపలకు వచ్చారు వారు నేను ఉలిక్కిపడి లేచి నిలబడ్డాను నా చేతిలో పుస్తకం తీసుకున్నారు 'నీ కెన్నిసార్లు చెప్పాల? బుద్ధిలేదు? చదివిన పుస్తకమే ఎన్నిసార్లు చదువుతావు? కనీసం వాడి పుస్తకమైనా చూడ కుండా ఉండలేకన్నమాట వాడితో నీవు ఎన్ని మాయమాటలు చెప్పావు? ఇక వాడితో మాట్లాడ వనీ, మా వూరికి కూడా రావనీ చెప్పలా? నన్ను వెత లకు పోనిచ్చి మళ్ళీ ఇదేంపనీ? అసలు నీ మనసులో లేకుండా వుండాల గాని నిర్బంధంవల్ల నీ అలవాట్లను

ఎండాకా మార్పులో కలుపులే—అన్నారు ఒక్క-గుక్కన

చదువుకోడాని కింకేమీ పుస్తకాలు లేకపోవగావ, మాట్లాడటానికి కూడా ఎవ్వరు లేకపోగాన చదివిన పుస్తకమే చదువుకున్నాను కాని అంతకంటే ఏమీ లేదు అంత మంచి ఆయనమీద కూడా ఎందుకు వేస్తారు నిందలు —అన్నాను సహించలేక

అవును ఇష్టమైతే సరి అన్నీ గానే ఉంటుంది వాకు అంత మంచివాడేం ఈ రోజునుంచీ నీ వసలు నా కళ్ళకు కనపడ్డావంటే ప్రాణం తీస్తా నీ మనస్సంతా ఎవరిమీదనో పెట్టుకుని నాతో కాసుకుంటున్నట్టుగా నటించుదా మనుకుంటున్నావు కాళ్ళులు అతన్ని నాదగ్గర పొగవు పో ముందు—అంటూ బయటకు కొట్టారు నే నింకో గదిలోకి పోయి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాను

ఏయ్ ఇట్రా అన్నారు మళ్ళీ గద్దిస్తూ నేను జల్లకపోయినా వాగైనా వచ్చేట్లున్నారని నేనే మళ్ళీ ఆ గదిలోకి వెళ్ళాను, పెద్దపులి బోనులోకి పోతున్న మేకపిల్లలాగా

[సశేషం]

చిత్రకారుడు శ్రీ బంకిం సర్కార్ శాంతినికేతనం

కలగూరగంప

నన్నెచోడ కవికాలము— ఒక మనవి

నన్నెచోడకవి నన్నయకంటె ప్రాచీనుడని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారును, కీ॥ శే॥ వడు దుటి వీరరాజు పంతులుగారును చాల కాలము క్రిందటనే చెప్పియుండిరి. తరువాతి పరిశోధకులు ఈ కవిరాజ శిఖామణి నన్నయకు తరువాతి వాడనియే నిశ్చయించుచు వచ్చిరి.

ఇటీవల శ్రీ దేవరపల్లి వెంకట కృష్ణారెడ్డిగారు తాను పది సంవత్సరముల కాలములో చేసిన పరిశోధన ఫలముగా 'నన్నెచోడకవి చరిత్ర' అను పేర విపుల విమర్శ గ్రంథము వ్రాసి నన్నెచోడుడు నన్నయకు గొంచెము పూర్వుడును, సమకాలికుడును కావలయునని నిరూపించిరి. దానిలో వారు పెద చెరుకూరు శాసనమును, నన్నూరుపాడు శాసనమును, కుమార సంభవాంతర్గతములగు కొన్ని పద్యస్థ కాలములను ఆధారముగగొని కవిరాజ శిఖామణి నన్నెచోడుడు క్రీ॥ శ॥ 1028-58 ప్రాంతపువాడని సిద్ధాంతీకరించిరి.

అంతట శ్రీ వేటూరు వెంకటరమణయ్యగారు 1951 సెప్టెంబరు భారతిలో 'నన్నెచోడకవి కాలము—ఒక సూచన' అను వ్యాసమున నన్నెచోడుడు నన్నయకంటె ప్రాచీనుడను తమ నమ్మకమును దృఢపఱచు కొన్ని విషయములు చెప్పి నన్నెచోడుడు క్రీ॥ శ. 940—70 ప్రాంతపు వాడని చెప్పుచున్నారు. ఆ విషయములందు నాకు తోచిన సందేహముల నిట తెలుపుకొనుచున్నాను.

బద్దెన

బద్దెన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళికర్త, దత్తమండల భాగయనియు, కమ్మనాటి తెనుగుభాష కాదనియు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సూచించియున్నారు. కమ్మనాటి బొక్కిడి శాసనమందలి 'జటాచోడ' వంశమున 'నన్నిచోడ [స్సు] ధీః' అను దాత యుండినట్లు కనిపించుచున్నది. ఆ శాసనము నూదనిపాడు దానమును దెలుపుచున్నది. ఈ 'నన్నిచోడ సుధీ' పండిత కవి మాత్రమే గాక దాత, రాజుగా గూడ నున్నాడు. 'శాకే—నిధి దివి వోర్మిను తుహా సమ్మితే' అనగా ఇది శా॥ శ॥ 1009 (క్రీ॥ శ॥ 1087) కాలము అగుచున్నది. కాని ఈ నన్నచోడ సుకవి తండ్రి పేరు శాసనములో స్పష్టముగా లేదు. బల్ల రాజని చెప్పుట కవకాశము లేదు. పైగా ఈ 'సుకవి' కమ్మనాటి వాడు కనుక ఇతడు కుమార సంభవ కర్తయగు పాకనాటి నన్నెచోడకవి కాడు. ఇతడు నన్నెచోడనరేంద్రుడను బద్దెనకవియగు నేమో తెలియదు. నీతి పద్యములు రచించిన బద్దెనకు 'నన్నెచోడ నరేంద్రు'డను నామాంతరమున్నట్లు బద్దెన నీతి పద్యములవలన తెలియుచున్నది. కావున శతక కర్త బద్దె భూపతియు, శాసన దాత నన్నెచోడ సుధియు ఒక్కరే యనుటకు వీలున్నదో లేదో పరిశీలింపవలసియున్నది.

మల్ల ప్రభువు

నన్నెచోడుడు తన కుమార సంభవములో

' జంగమ మల్లయ పేర నక్షత్ర పం
క్తానకు లొప్పనిల్పెదు ముదంబున
దత్ప్రభు సాక్ష పెంపునన్.'

* * *

"గురువున కిష్టదైవమునకున్ బతికిన్
గృతి చెప్పి పుణ్యమున్
పరమును దేజమున్ బడసియు
న్నప్పుజగంబుల నిత్యయంబు న
ద్గురువును నిష్టదైవమును
బూర్వ్యనిశేసుడు బానవాడుగా
గొరునకు నిట్లుసేసిరగొ
యొక్కట లాభము చెప్పియన్నియున్"

అనియు చెప్పియున్నాడు. ఇందలి గురువు, ఇష్టదైవము, నిశేసుడు అను పదముల మూలమున 'మల్లయ్య' అను గురునామ సామ్యమును గ్రహించి శబ్దశక్తి ధ్వని మూలమున గురువు జంగము మల్లయ్య, ఇష్టదైవము శ్రీశైల మల్లయ్య, నిశేసుడు త్రైలోక్య మల్లయ్య అని శ్రీ రెడ్డిగారు నిరూపించిరి. పై పద్యములో 'నిశేశ' విషయమున కనుకూలముగ సాయ మిచ్చు 'సోమ మనుష్యరూప మల్లికార్జునుండ' అను సోమేశ్వర త్రైలోక్య మల్లయను శ్రీ రెడ్డిగారు చూపిరి. దీనివలన నన్నెచోడుని కాలములో నున్నవాడు సోమేశ్వర త్రైలోక్య మల్లయ్య అనియే తెలంపవలయును. కవి తాను తొలుత చేసిన ప్రతిజ్ఞకు అనుకూలముగ గూఢ వస్తుమయ కావ్య నిర్మాణమందు కృతకృత్యుడైనట్లు శ్రీ రెడ్డిగారు నిరూపించిరి. గూఢ వస్తుధ్వని మాపుట ప్రాచీనాలంకారిక సమ్మతము.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తన వ్యాసములో 'త్రైలోక్యమల్ల' పదము బిరుద నామముగాని వ్యక్తి నామము కాదనియు, 'త్రైలోక్యమల్ల' బిరుదును బట్టి 'సోమేశ్వరు' వ్యక్తిని ఊహించుటకు వీలులేదనియు, కళ్యాణి చాళుక్యులకు పాకనాటి తెలుగు చోళులు సామంతులు కారనియు, వైదుంబ వంశజుడగు భువనత్రినేత్రుడనువాడు నన్నెచోడుని సంహరించి క్రీ శ 972లో పాకనాటిని ఆక్రమించియుండు ననియు, నన్నెచోడుడు ధ్వనింపజేసిన 'నిశేశుడు పూర్వ చాళుక్యరాజగు ఇమ్మడి యుద్ధమల్లుడనియు, అందువలన నన్నెచోడుడు క్రీ శ 940—70 ప్రాంతములో నుండి యుండవలెననియు చెప్పుచున్నారు.

అయితే వీరు 1951 జనవరి భారతిలో ప్రకటించిన 'రాజరాజ నరేంద్రుడను' వ్యాసములో "క్రీ శ 1044 నతో ఆ మరుసటి సంవత్సరమునతో కళ్యాణ చాళుక్య చక్రవర్తి త్రైలోక్య మల్లాహవమల్ల బిరుదాంకితుడగు మొదటి సోమేశ్వరుడు వేంగిరాజ్యమును జయించెను. అది మొదలు క్రీ శ 1060 పర్యంతము వేంగి మీద అతని అధికారము చెల్లినది. రాజ రాజ నరేంద్రుడు కళ్యాణి చాళుక్యుల కరిగా సామంతుడు' అని నిర్ణయించియున్నారు. అట్లగుచో పాకనాటిమీద కళ్యాణి చాళుక్యులకు ఎన్నడును ఆధిపత్యము లేదనుట శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు చెప్పినట్లు సత్యము గాదు. ఇందు పూర్వ వచన వ్యాఘాతము కలదు. ఇంతియేగాక ఆ కాలమున (క్రీ శ 1046–57) పాకనాటికి చక్రవర్తి యెవరో అను విషయమును శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు శాసనాధారముతో నిరూపింపలేదు.

'ఉదయాద్రి ప్రభు శృంగం జెక్కినట్లు' అనగా ఉదయగిరి ప్రభువుయొక్క ప్రభుత్వము అనగా పాకనాటి ప్రభుత్వమును స్వీకరించినట్లు గ్రంథాధారముతో శ్రీ రెడ్డిగారు చెప్పుచున్నారు '(ద్వాదశార్కోర్ధనయను) ఉదయ్యదయాగము' అను గీతపద్యమందలి 'పాకనాటి భరువదియొక్క వేయి' ఇత్యాది శాసనములను శ్రీ రెడ్డిగారు లెక్కతో నిరూపించి ఉదయగిరి పాకనాటి లోనిదని నిరూపించిరి. ఇంతేగాక 'వస్తు కవిత—ఉదయ పర్వత శిఖరాగ్ర రోహణ వర్ణన' అను కవి సూచనను గూడ జేర్చినిరి. పెదచెరుకూరు శాసన శాసనములో 'కందుకూరి పురవరేశ్వర పాకనాంటి విషయ ఏకవింశతి సహస్ర గ్రామాధిప వల్లభ మల్లిదేవ చోడ' అనువానిని కందుకూరు పాకనాటి రాజ్యమునకును, ఈ మల్లిదేవ చోడుని తాత ముత్తాతయగు నన్నెచోడ కవియొక్క ఉదయగిరి పాకనాటి రాజ్యమునకును దగ్గఱ సంబంధమున్నదిగాని, కడపజిల్లాలోని పెదముడి పాకనాటికి, కందుకూరి తూర్పు పాకనాటి రాజ్యమునకు సంబంధము ముండియుండదని స్పష్టమగుచున్నది.

పాకనాటి నన్నెచోడుడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు కళ్యాణి చాళుక్యులకు సామంతుడు కాడని అంగీకరించినను ఈ క్రింది విషయము మరువరాదు. కంచి అరవ చోడులకు తూర్పు తెలుగు చాళుక్యులకు మధ్య నన్నెచోడుని పాకనాటి రాజ్య

మున్నది. పశ్చిమమున కళ్యాణీ చాళుక్యుల కర్ణాటక రాజ్యమున్నది. అరవ చోడులకును కళ్యాణీ చాళుక్యులకునుమధ్య కొన్ని యుద్ధములు జరిగినవి. ఆ యుద్ధములలో తూర్పు చాళుక్యులు తమ బంధువులకు కంచి అరవ చోడులకు సాయము చేయకుండుటకై కళ్యాణీ చాళుక్యులు తెలుగు చోడులకును, తూర్పు చాళుక్యులకును మధ్య యుద్ధములు కల్పించి తంత్రములు పన్నియుండవచ్చును. అట్టి సందర్భములలో రాజ్యతంత్రముల ప్రకారము నన్నెచోడుడు ప్రధానముగ కళ్యాణీ చాళుక్యులకు సామంతుడు కాకపోవచ్చును కాని కళ్యాణీ త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వరుడు ప్రబలుడు కాబట్టి వాని మూలమున తనకు లాభము రావచ్చునని తలంచి అతనికి ప్రతికూలము కాకుండ అనుకూలముగ నుండుటకు యోచించి అతని శక్తి సామర్థ్యములు తనకు తోడ్పాటుగా నుండునని తలంచి అతనిని తనకు 'తూర్పుని జేసు'నిగ కవి చెప్పికొనెనని చెప్పుటకు అవకాశము లేకపోలేదు. అన్నిటికి శాసన ప్రమాణములు చూపినప్పుడే ఈ విషయమునకు శాసన ప్రమాణము లేదన వీలుండును.

ఒక గ్రంథములోని ఒక విషయమును ఆధారముగ గొని ఒక నిర్ణయము చేయుటకుపక్రమించితి మేని, అందులకు ఉపోద్బలకములును, గ్రంథస్థములును, శాసనానుకూలములును అగు నితర విషయములను గూడ గమనింప వలయును గాని ఏకదేశ మంత్రము గ్రహించి ఇతర ప్రధాన ప్రమాణములను త్రోసిరాజనుట యుక్తము కాదు. ఏలయన కావ్యమందలి 'జంగమ మల్లయ్య కేర సప్త సంతానము లొప్ప సల్పుదు మదంబున దత్ప్రభు 'నాజ్ఞ పెంపునన్' అను ప్రభువు సాధారణముగాని గురువు ఇష్టదైవము, నిజేశుడు వీరి మువ్వురికి కొలసాను సామ్యము స్వీకరించి నికేసుడుగనుండు త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వరుడే తన ప్రభువని కవి చెప్పికొనుచుండగ అతడు కాడు 'ఇమ్మడి యుద్ధమల్లు'డని గ్రంథేతరాధారములో తెలొకనిని గ్రహించుటలో ఔచిత్యము లేదు. యుద్ధమల్లుండు అను నామము గూడ బిరుదముగ చెప్పుచు, ఇమ్మడి యుద్ధమల్లుని తాతకు 'మల్లపరాజు' అను పేరున్నట్లు బెజవాడ శాసనములో కలదని చెప్పుచు, అటులే మనుమడగు రెండవ (ఇమ్మడి) యుద్ధమల్లునికిగూడ 'మల్లణ్ణు' అను పేరుగలదని శ్రీ సంకటరమణయ్యగారు యూహించుచున్నారు. కాని బెజవాడ శాసనమునందీ విరోధము గలదు:

> 'స్వస్తి నృపాంకుశ సత్య త్రనత్నల సత్యత్రినేత్ర
> విస్తర శ్రీ యుద్ధమల్లు ణ్డనవద్య విఖ్యాతకీర్తిన్
> ప్రస్తుత రాజాశ్రయుణ్డు త్రిభువనాభరణుణ్డు సకల
> వస్తువమేతుణ్డు రాజసల్కి భూవల్లభుణ్డర్థిన్'

ఇందు ఇమ్మడి యుద్ధమల్లునికి 'రాజసల్కి' అను అసలు పేరున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇది 'భీమసల్కి' వంటి వ్యక్తి నామము కాగా శ్రీ సంకటరమణయ్యగారన్నట్లు రెండవ యుద్ధమల్లునికి 'మల్లణ్ణు' అను అసలు పేరు లేదని చెప్పక తప్పదు. కాబట్టి ఈ రాజసల్కి కుమార సంభవ కృతిపతి కాదు. ఇక్కడ కూడ రెడ్డిగారు చెప్పినట్లు ('యుద్ధ బిరుదు వదలిన) 'మల్ల' శబ్దమే శ్రీ సంకటరమణయ్యగారికి తారకమగుచున్నది. ఎట్లయినను 'రాజసల్కి' అను అసలు పేరుండుటవల్ల 'మల్లణ్ణు' అను బిరుదు పేరు యుద్ధమల్లుండు అను బిరుదము నుండి జనించి దనుటకు వీలులేక పోలేదు. ఇట్టిదే త్రైలోక్య మల్ల బిరుదమునుండి పుట్టిన మల్లయ్య పేరు కూడ శ్లేషలో 'మల్ల' శబ్దము సమయానుకూలముగ 'శెట్టి-మల్లయ్య' అను రెండర్థములను సాధించుననుట నిరాక్షేపము. కావున శ్రీ రెడ్డిగారి వాదమే గ్రంథాధార సమ్మతము లేనిచో చారిత్రకుల వాదమునకు కూడ ఈ 'మల్ల' బిరుద నామదోషము సంక్రమించుచున్నది.

మఱియు నన్నెచోడుడు తన గురువును కథానాయకునిగా ప్రవేశపెట్టి వర్ణించిన ఘట్టములో 'త్రైలోక్య పూజ్యున్' అని యొక చోటను, 'సోమ మనుష్యరూప —మల్లికార్జునున్' అని మఱియొక చోటను పేర్కొనియున్నాడు. ఇంతియేగాక నాగబంధమందలి 'సోమదేవ విస్తరితరమా దయా రసయుతా' అను సమాసములో తన గురువు సోమదేవుని దయా పాత్రుడుగా నన్నట్లు కవి చెప్పికొనియున్నాడు. ఇయ్యది శివస్తోత్ర పరమైనను శబ్దశక్తి ధ్వనిచేత త్రైలోక్య మల్ల సోమేశ్వర ప్రశంస కూడ నగుచున్నది. శ్రీశైల మల్లయ్యను గ్రంథాధారముచే నిరూపించినట్లు తత్ప్రభువు త్రైలోక్య మల్లయ్యను గూడ గ్రంథస్థాధారముచే నిరూపింప వలసి యున్నది. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారట్లు చేయక గ్రంథేతరాధారములతో కాలాంతర

మును వర్షక్త్యంతరమును సాధింపబూనుట సముంజసముగా గాని, యుక్తాయుక్తముగా గాని దోపదు కాజీపేట శాసనములో 'త్రైలోక్య మల్లకుమారధీరాక్ శాసనబద్ధం, అను బిరుదనామము సోమేశ్వరవ్యక్తి నామముగా వాడబడి యున్నది

బల్లయ

శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు పేర్కొన్నటువంటి దావ గ్రామ శాసన దాతయగు 'పాకనాటి బల్లయచోళ మహారాజు' కే ఈ కమ్మనాటి బొప్పిడి శాసనమందలి పాకనాటి బల్లి భూపతియైనచో వీనికి నన్నెచోడుడని కొడుకున్నట్లు ఊహించుటకు వీలు లేదు ఇచ్చట శాసన భాగము శిథిలమైయున్నది ఈ బల్లయచోడ మహారాజునకు నన్నెచోడుడను కొడుకున్నట్లు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు ప్రమాణము చూపలేదు బల్లయనామము మాత్రము గ్రహించి అతనికి 'నన్నెచోడు'డని కొడుకుండునని—అతడే కుమారసంభవ కావ్యకర్త, అతడే పాకనాటి కధిపతి, అతడే వైదుంబ త్రిభువన నేత్రునిచే జంపబడినవాడు అని చెప్పుట ఊహాతీతముగా నున్నది

ఈ జటాచోడ వంశము వారుకూడ ఒరయూరి పురాధీశ్వరులుగా నుండి దశవర్మ కాలము నుండి చాళుక్య పాకనాటి కధీశ్వరులైనట్లు, కమ్మనాటి నివాసులైనట్లు కమ్మనాటి బొప్పిడి శాసన వాక్యములు తెలుపుచున్నవి ఇట్లే క్రీ శ 902 ప్రాంతమున కృష్ణా తీరమున బీచుపల్లి శాసనములో కూడ నొక చోడబల్లి దేవుడున్నాడు అతనికి కూడ నన్నెచోడుడని కుమారుడుండెనని శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారును, కీ శే నేలటూరు వీరరాజు గారును ఊహించియున్నారు అట్లైన ఇది ఊహకు చెందినదే గాని సోపపత్తికము కాదు గ్రంథాధార చరిత్రతో సమన్వయము పరచు చోడబల్లి కొడుకు నన్నెచోడుడను పెద చెరుకూరు శాసన చరిత్రను నమ్మకపోవుట చిత్రముగా నున్నది

శైవ మతము

తెలంగాణా యందలి వేములవాడ శాసనములో 'త్రిభువన మల్ల సామన్త చూడామణి శ్రీ మదరి కేసరి' కాలమున (సాక్షి) మల్లికార్జున భట్టారకుడు ఒకడు కలడు గాని ఇతడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చెప్పినట్లు కాలాముఖ శైవ మతమునకు చెందినవాడని చెప్పుటకు శాసనాధారము కనబడుటలేదు ఇందలి 'మల్లికార్జున, ముక్తిలింగి, విద్యాసరాది భట్టార కాళసాక్షిణః' అను పాఠము గమనింపదగియున్నది ఇందలి 'భట్టారకాః' అను బహువచనముపై సుగ్గురి వ్యాఖ్యల కన్వయించుచున్నది కావున ఈ భట్టారకులు కాలాముఖులని వీలులేదు మల్లికార్జునుడు, ముక్తిలింగి, విద్యాసరుడు మొదలగువారి ప్రత్యేక నామములు

తెంకణము

'తెంకణాధారిణి పెన్న పరిసరము లోనిదని శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు చెప్పుచున్నారు అనగా తెంకణ దేశమనునది అనంతపుర మండలమందలి తాడిపత్రి సమీపమునుండి పూర్వ వాహినియై ప్రవహించు పెన్నానదీతట ప్రాంతమని చెప్పుట కవకాశమున్నను తెలింగాణా ప్రాంతమందలి అలంపుర శాసనములో "హల బాలియ తెంకణాదిసయ [స] కలిమత్తుపి" "మరాజను డొం చెలినింతెంకలు కొట్టమక్కురు..."

అను తెంకణభూమి వాడబడియున్నది దీనిని బట్టి తెలంగాణా ప్రాంతములో కూడ తెంకణ దేశ భాగమున్నట్లు తెలియుచున్నది ఇట్లే కళింగ దేశ ప్రాంతములో 'తెంకణాలు' సంస్థానమున్నది కావున ఇవి యన్నియు ఒకప్పుడు తెలుగు జాతికి చెందిన పూర్వదేశములై ఆ పూర్వ నామములతో వ్యవహరింపబడినట్లు తలంపవచ్చును అదియును గాక 'తెంక (ణ)' శబ్దమునుండియే క్రమముగా 'తెకణ'—'తెలగు', 'తెనుగు—తెనుగు' దేశ భాషా పదము పుట్టినదా అను జిజ్ఞాస కలుగుచున్నది

ముగింపు

పరిశీలింపగా శ్రీ రెడ్డిగారు వ్రాసిన నన్నెచోడకవి చరిత్రలో అన్ని విధములైన ఉపపత్తులచే ఈ కవి క్రీ శ 1028—58 ప్రాంతములో నుండెనని నిరూపితమగుచున్నది గర్భకవిత్వము వ్రాయుటలో నన్నెచోడునికి గలదు

'అసిధార బాల్పవ గజ—యకాంత కాంతరద,
దళవాళ ఖడ్గలతిజ—యసైత్ర సంపద'

'కరితోరు మూడు' అను చంపక మందిలి సిజంపె రగడ—ఖడ్గ బంధము

ఇది 'జయచంద్ర చంద్రుల (విక్రమశక 1111 రేఖల) లో ధ్వనించుచున్న శుద్ధపక్షమును, తిగవంటె కత్తి (8 కృత్తిక) నక్షత్రమును, జయశంకరేశ్వర మందలి చైత్రమాస విస్తారమును (జయజయ ధ్వని) 3—జయతిథియు, 3—జయ (మంగళ) వారమును ఖడ్గధారాబంధమందు స్థిరముగా అతికయించెను' అను విక్రమశక కాలమునకు సరియగు క్రీ శ 15-8-1054 తేదియగుచున్నది దీనిలో స్వల్ప కాలవ్యత్యాసము కూడ లేదు ఇట్లు యుక్తి కవి 'దైవజ్ఞునట్లు' ప్రతిజ్ఞ నిర్వహణము తుల్యతారకముగా, తిరముగా జేసి చూపినప్పుడు ఈ విషయావళిని సంపూర్ణముగ విస్మరించి గ్రంథమందలి 'మల్ల—ప్రభు' కాలమును రెండవ యుద్ధమల్లుని కాలముతో నిర్ణయించుటకు వీలులేదు, ఈ గద్యకవిత్వ పద్యకాలముకూడ యుద్ధమల్లుని కాలముతో సమన్వయము చేయగలిగినప్పుడు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారివాదములోని సత్యము గోచరించును అంతవరకు తుల్యతిథి వార నక్షత్రాది విషయములన్నియు సమన్వయ పడని గద్యకవి నన్నెచోడుని యొక్క ఖడ్గబంధ రగడ కాలమును త్రోసివేయుటకు వీలులేదు.

ఇది గాక ఈ కవిరాజ శిఖామణి ప్రాచీన ప్రయోగ భాషా చరిత్ర కాలమును శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సకారణముగ జూపనిదే ఈ గ్రంథ ప్రాచీనత క్రీ శ సదియవ శతాబ్ద ప్రాంతమునకు వీలులేదు శ్రీ రెడ్డి గారు చెప్పినట్లు కవి సూక్ష్మమార్గము నాశ్రయించి ధ్వనిగా, సూచనగా, వక్రోక్తిగా, యుక్తిగా తన కాలమును ఆయా చోటుల నిరూపించెనని తలంపవలయును ఆ విషయము లన్నియు నిట నుల్లేఖించుట ప్రసక్తము కాదు

శ్రీ పిన్నంరాజు వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

మన ప్రాచీన వాద్య యంత్రములు

వాద్య విద్యా వేత్తలగు మన ప్రాచీనులు వాద్య యంత్రములను నాల్గు భాగములుగా విభజించి యున్నారు 1, తతము అనగా తంత్రీ గతము 2, అవనద్ధము అనగా చర్మ బద్ధము 3, సుషిరము అనగా రంధ్రము గలది 4, ఘనము అనగా లోహ నిర్మితము

తంత్రులు గల వాద్య యంత్రమును సాధారణముగ వీణయందురు సంగీత దామోదరమున దీనికి 29 రకముల భేదములు విస్తృత వివరణము గలదు ఆ గ్రంథములో చెప్పిన భేదములు వాని పేరులు నివి అలావణి, బ్రహ్మవీణ, కిన్నరి, లఘుకిన్నరి, విపంచి వల్లకి, జ్యేష్ఠ, చిత్ర, ఘోషవతి, జయ, హస్తిక, కుబ్జిక, కూర్మి, సారంగి, పరివాదిని, త్రిశవి, శతచంద్రి, నకులోష్ఠి, ఢంసవి, ఔదుంబరి, పినాకి, నిశ్శంక, సుష్కల, గదావారణహస్త, రుద్ర, స్వరమణ్డల, కపిలాస, మధుస్యంది, ఘోణ

నారద కృత సంగీతమకరందమున 19 విధములైన వీణలుల్లేఖింపబడి యుండెను సారంగదేవుని అభిప్రాయములో వీణలు 11 విధములేయని తెలియు చున్నది

వీణాదండము బోలు కర్రవలనను, తీగ, నరములతో అల్లిన త్రాడు, జనుము, లేక నూలు మొదలైన ఉపకరణములతో తయారు చేయబడును వీణను నిర్మించుటకింకను ప్రధానోప కరణము "అలాబు" అనునది కలదు అలావణి వీణ నిర్మాణ పద్ధతి సంగీత దామోదరమున నిట్లు వ్రాయబడియున్నది

ఈకవిష్కికా పరిణద్ధి మస్యచ్ఛిద్రేణ సంయుతః
దళయష్టివితో దండః ఖాదిరో వైణవోఽథవా॥

అధః కరభవా నూర్ధ్వ చ్ఛత్రవల్యాకృతి శోభితః
నవాంగులాద చ్ఛిద్రోపరి చంద్రార్ధసన్నిభాం
నివేశ్య చులికాం భద్రాలాబు ఖండం నివేశయేత్
ద్వాదశాంగుల విస్తారం దృఢపక్వం మనోహరం ॥

తుంబి కావేశ మధ్యేన దం చ్ఛిద్రేతు నిర్మితం
అలాబు మధ్యగాం డోరీం కృత్వా స్వల్పాంఙ్ఘ్రి కాష్ఠికాం।

తథా సంవేష్ట్య తిస్మక్త్యా కాష్ఠికాం భ్రామయేత్తతః
యయా సార్ద్రిన్నిక్ఛా లాలా బధ్నంధశ్చ కరభోపరి॥

పంచాంగులిషు సంతాళ్యశాల్యలాబుం స్వల్పాంచ బంధయేత్

శలాంత నిర్మితా పట్టమయీ సూత్రకృతాథవా॥

సమా సూక్ష్మా దృఢా తత్ర తంత్రీ జేయా విచక్షణైః
ఏతల్లక్షణ సంయోగా దలావణీ ప్రకీర్తితా॥

2 అవనద్ధములు.

చర్మాచ్ఛాదిత వాద్యమును బూర్వ కాలమున ఆవద్ధమని అవనద్ధమనియు చెప్పెడి వారు విభిన్న సంగీత గ్రంథములలో దీనికెన్నియో భేదములు చెప్పబడెను. అవనద్ధ వాద్య యంత్రములలో గొన్నింటి పేరులివి—మురజము, పటహము, ఢక్క, విశ్వకము, దర్పవాద్యము, ఘనము, పణవము, సరుహా,

లావము, జాహావము, త్రివళి, కరటము, కమఠము, ఘుల్లి, ఝరి, ఉడుక్క, ఢాండుక్క, ఝుటసమురళి, ఝుక్కళి, దౌండి, శాటము, డమరు, ఢమకి, మడ్డు, కుండలి, స్తుంగము, దుందుభి, అంకము, మర్దళము, అణేకద్ధము ఇందు దుందుభి భేరి మొదలగునవి రణ వాద్యములు సంగీత శాస్త్రకారుడైన భరతుని అభి ప్రాయములో మర్దల మృదంగమే సర్వోత్కృష్ట వాద్యము. మర్దల నిర్మాణ విషయమున గూడ శాస్త్రములో వ్రాయబడెను దీని మధ్య భాగము స్థూలమై ముఖములు రెండును చర్మాచ్ఛాదితములై యుండును ఇది ఒకటిన్నర మూరల పొడుగు గలదై ఎడమ ముఖ వ్యాసము 12—13 అంగుళములలోను కుడివైపు ముఖమున ఒకటి లేక అర అంగుళము తక్కువగా ఉండును రక్తచందన దారువుతో నిర్మితమైన మర్దలమునుండి గంభీర ధ్వని వెలువడును భస్మము, ఎర్రమన్ను, మృత్తిక, అన్నము గుజ్జు జిగురు మొదలగునవి మిశ్రిణచే తయారైన ప్రలేపమును దక్షిణ ముఖమున లేపనముచేసి ఎడమ ముఖమున పూరిక యొసగుదురు అన్ని విధములైన వాద్య యంత్రములు మర్దలము, మృదంగముతో కూడి యున్నప్పుడే రక్తి కట్టును

3. సుషిరములు

పిల్లన గ్రోవి మొదలగు రంధ్ర యుక్త వాద్యము లను సుషిరములని యందురు సంగీత విద్వాంసుల నేక విధ సుషిరములను వర్ణించియున్నారు అందులో—

వంశీ, పావ్యరి, మురళి, మాధురి, తిత్తిరి, శృంగకాహళము, కాహళము, కక్క, శృంగిక, స్వరనాభి, శృంగము, కృపాలిక అనునవి కొన్ని విధములు

ఈ వాద్య యంత్రములు వేణువు బోలు కలి గిన కఱ్ఱ, రక్త చందనము, శ్వేత చందనము, హస్తి దంతము, స్వర్ణ రౌప్య తామ్రములోహ స్ఫటికాదులచే తయారు చేయబడును వంశీ, వర్తులమై సరళమై పర్వ దోష శూన్యమై యుండవలెను దీని గర్భ రంధ్రము కనిష్ఠి కాంగుళితో తుల్యమై యుండును దీని అగ్ర భాగమునుండి రెండంగుళముల దూరమున నున్న ఫూత్కార రంధ్రమునుండి 5 అంగుళముల దూరమున 7 ఛిద్రములు ప్రతి యొక రంధ్రము మధ్య గెంపంగుళ ముల వ్యవధానముంకుటయూ నావశ్యకము ఈ ఏడు రంధ్రములును చిన్న చిన్నవై యుండును

మాతంగముని మహానంద, నంద, విజయ, జయాది వేణువుల జాల్గిను శ్రేష్ఠమని చెప్పినాడు వీనిని తయారు చేయు విధము పైన చెప్పిన వానికంటె కొంచెము భిన్నముగా నుండును.

వేణువును ఫూత్కార ఛిద్రముపై పెదవి యుంచి ఊదవలెను వివిధత్వము, ప్రౌఢత్వము, సుస్వరత్వము, శీఘ్రత్వము మాధుర్యము నానవిధ్యైదును ఫూత్కార గుణములు శీత్కారము, బహుళత్వము, స్తబ్ధత్వము, విస్వరము స్ఫుటిత స్వరము లఘుస్వరము అమధురత్వము ననునవి ఆరును అవగుణములు

వృథావాదన, ప్రయోగ బాహుళ్యము అల్ప త్వము అనునవి వేణు వూదు వాని దోషములు స్థాన, లయాభిజ్ఞత, గమక నిపుణత, స్ఫుటస్వరము శీఘ్రహస్త త్వమనునవి గుణములు ప్రముక్తి, బద్ధముక్తి, యుక్తి, సుస్థానము, సుస్వరత్వము, అంగుళి సారణ మనునవి అంగుళి ప్రసారణ క్రియా గుణములు

4 ఘన వాద్యములు

కరతాళము మున్నగు ధాతు నిర్మిత వాద్యము లను ఘనవాద్యములందురు ఇవియు అనేక విధములు. అందులో

కంసతాళము, కాంస్యవనము, జయఘంట, సుక్తిక కంఠిక, పటవాద్యము, పట్ట ఘోషము, ఘర్షి కము ఝుంఝుతాళము, మంజీరము, కర్తరి, ఉష్కా కము మున్నగునవి కరతాళ విషయమున సంగీతశాస్త్ర మున నిట్లు వ్రాయబడి యున్నది

త్రయోదశాంగుళ వ్యాసౌ సద్ధకాంస్య వినిర్మితౌ
మధ్యముష్టి సమాకారౌ తన్మధ్యే రజ్జుగుంఫితౌ॥
పద్మినీ పత్ర సదృశౌ కరాభ్యాం రజ్జు యంత్రితౌ
కరతాళావుభౌ వాద్యసే వాద్య పాటే ఝుంకృతి॥

ఇరవది వాద్య విధ ప్రబంధములను యీ విద్యా ప్రవీణు లేర్పరిచిరి వాటి పేర్లు యతి, ఉభయ, తంత్రవళి, అవచ్ఛేదము, జోడని చండని పదము, సమహంసము, ఝంకారము, హైహారము, తుటుకు, ఉత్స్వరము, ఢెంకారము, మలపము, మల పాంకము, ప్రహరణము, అంతర, దురక్వరి, యవనిక పుష్పాంజలి కాని సంగీత దామోదరములో 12 ప్రబంధములే చెప్పబడినవి అందులో కొన్నిటి పేరులు పైన వ్రాసిన వానికంటె భిన్నములై యున్నవి

సంగీత దామోదరములో

'యతి రోధక్య విచ్ఛేదో గజరో రుపలం ధ్రువం
గనపః పాటిగో నీచవాదల్ప కళిత స్తథా
ప్రహరణం వృందవంచ ప్రబంధా ద్వాదశస్మృతాః॥

ప్రబంధ భేదములవలనసే వాద్యముల వివిధ స్వరము లుత్పన్నమైనవి. (కల్యాణ్)

శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణ

గ్రంథవిమర్శనము

ఆంధ్రవ్యాకరణసంహితా సర్వస్వము

[మొదటి సంపుటము]

కళాప్రపూర్ణ శ్రీవజ్ఝల చినసీతారామశాస్త్రి ప్రభృతులకు రిజిష్ట్రారు, ఆంధ్రయూనివర్సిటీ, వాల్తేరు
వెల 2ర రూపాయలు

ఇది, ఆంధ్రశబ్దచింతామణికీ, అథర్వణకారికలకు, బాలవ్యాకరణానికీ, ఇంకా ఇతరాంధ్ర వ్యాకరణాలకు, శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యానరూపంగా రచించిన వ్యాకరణగ్రంథము

తెలుగులో వ్యావహారికవాదం బయలుదేరిన తరవాత, గ్రాంథికాంధ్రవ్యాకరణాభినివేశం చాలా వరకు సన్నగిల్లింది కాని వ్యావహారికభాషకు ఇంతవరకు ఒక సమగ్రమైన వ్యాకరణం బయలు దేరనే లేదు అందుచేత వ్యావహారిక రచయితలందరు తమకు తోచిన మార్గాలలో వ్యావహారికరచన సాగిస్తున్నారు

ఆ గ్రాంథికాంధ్రం మాత్రం అది విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యార్థుల ప్రశ్నపత్రాలలోను, అక్కడక్కడ కొందరు గద్యపద్య రచయితల వ్రాతలలోను మాత్రమే మిగిలి ఉంది

మనకింతవరకు వచ్చిన తెలుగు వ్యాకరణాలన్నీ చాలా సంక్షిప్తంగా ఉన్నాయి ఇంతవరకు వచ్చినభారతాది గ్రంథాల పద్యభాషకుకూడా కొటిలోసమగ్ర సూత్రీకరణం కనబడదు నిజానికి ఏవ్యాకరణమైనా బయలుదేరినపుడు అది అంతకు పూర్వమే ప్రసిద్ధులయిన గ్రంథకర్తల భాషకైనా మార్గదర్శకం కావాలి తెలుగు వ్యాకరణాలీవిషయంలో చాలాఅసమగ్రంగాఉన్నాయన్న విషయం గిడుగురామమూర్తిపంతులు గారు చాలాకాలంకిందటే సప్రమాణంగా నిరూపించారు ఉదాహరణకు ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ప్రకారం మాత్రే నన్నయ్య భారత ప్రయోగాలే అపాధువులని కొట్టివయ్యవలసి ఉంటుంది. అయితే-నన్నయ్య వ్యాకరణంప్రకారం అతని భారతప్రయోగాలు కుదరక పోయినంత మాత్రాన పెద్దలోప మేమీ లేదనీ, పాణినిసూత్రాలకు అతీతమయిన పాణినీయసూత్ర ప్రయోగాలే కనిపిస్తున్నాయనీ శ్రీసీతారామశాస్త్రిగారు సమర్థిస్తున్నారు.

కాని సంస్కృతవ్యాకరణంలో ఇల్లాంటి ప్రయోగాల కన్నిటికీ ఒక నిర్ణీతమయిన వ్యవస్థ ఏర్పాటైఉంది పాణినీయసూత్రాలప్రకారం కుదరని ఈపాణినిప్రయోగాలు చాలా తక్కువ ఆంధ్రశబ్దచింతామణి ప్రకారం కుదరని నన్నయ్య ప్రయోగాలు అసంఖ్యాకంగా కనిపిస్తున్నాయి ఈదృష్టితో చూస్తే మనకున్న వ్యాకరణాలతో ఇంత వరకు వచ్చిన సుప్రసిద్ధాంధ్రకవుల ప్రయోగాల కన్నింటికీ లక్షణసమన్వయం కుదరడం లేదు

శ్రీ శాస్త్రిగారే తమ వ్యాఖ్యానాల్లో అనేక స్థలాలలో ఆంధ్రశబ్దచింతామణికీ,అథర్వణకారికలకు, బాలప్రౌఢవ్యాకరణాలకు, ఇంకా ఇటీవల బయలు దేరిన వ్యాకరణాలకు మధ్యన బయలుదేరిన పరస్పర వైరుధ్యాలెన్నో ఎత్తి చూపించి, తమ వ్యాకరణ పాండిత్యబలంతో అవన్నీ సమన్వయించడానికి ప్రయత్నించారు

అయితే ఈ పూర్వాంధ్ర వ్యాకరణాల కన్నింటికీ కలిపి, పాణినీయానికి ఉన్నంత విస్తృతి గాని, ప్రామాణికత గాని లేకపోవడంవల్ల కొన్ని కొన్ని సిద్ధాంతాల విషయంలో పాఠకులు ఇదమిత్థం అని నిర్ణయించుకోవడానికి వీలుపడడం లేదు

ఉదాహరణకు 'సంహితైక పదే నిత్యా నిత్యా ధాతూపసర్గయోః, నిత్యా సమాసే వాక్యేతు సావివక్షా మపేక్షతే' అనే సంస్కృత వ్యాకరణ సంహితా నియమం తీసుకుందాము ఈ అనుశాసనం తెలుగు సంధిలో సర్వత్ర అనువర్తించదని శ్రీశాస్త్రిగారు నిరూపించారు కాని శాస్త్రిగారు తమ గ్రంథపీఠికలో తద్ధితాది విషయాలలో సంస్కృత వ్యాకరణ సూత్రాలే తెలుగుకు అనువర్తిస్తాయనీ, సంస్కృత వ్యాకరణ పరిశిష్ట విషయాలకే తెలుగు వ్యాకరణ కర్తలు సూత్రాలు రచించారనీ వ్రాశారు.

ఇక్కడ సంస్కృత సంహితాను శాసనం తెనుగులో అనువర్తించే విషయం సమగ్రప్రయోగ పరిశీలన చేసి తేల్చుకోవలసిన విషయం ఇంతవరకు వచ్చిన వ్యాకరణాలలో ఈ విషయంలో సమగ్రపరిశీలన జరగలేదు శాస్త్రిగారు చేసిన సమన్వయాలు కూడా సంక్షిప్తంగా ఉన్నాయిగాని సమగ్రంగా లేవు ఈ పరిస్థితిలో ఈ సమన్వయానికి సరిపోని ప్రాచీన కవిప్రయోగాలు అపప్రయోగాలేనా అని పాఠకులకు సందేహం కలగడం సహజమే ఇంత ప్రసిద్ధ ప్రాచీన కవులలో వీరు ప్రామాణికులు—వీరు అప్రామాణికులు అని కొట్టివెయ్యడం కూడా అంత తేలికైన పని కాదు ఇల్లాంటప్పుడు — శ్రీ శాస్త్రిగారు కొంతమంది ప్రాచీన కవుల ప్రయోగాలు ప్రత్యేకించి అపప్రయోగాల నిర్ణయించడం వ్యాకరణసంప్రదాయదృష్ట్యా యుక్తియుక్తం కాదు.

అయితే ఈ చేసినదంతా ఆంధ్ర వ్యాకరణ ప్రాథమిక సంప్రదాయాలను గురించి చేసిన విమర్శ ఇదంతా గతానుగతికంగా వచ్చిందని విడిచిపెట్టి, కేవల సాంప్రదాయిక ఆంధ్రవ్యాకరణదృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు—శాస్త్రిగారి ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వమువంటి సమగ్ర వ్యాకరణగ్రంథం తెలుగు భాషకు ఇంతవరకుంచెన్నగా బయలుదేరలేదని చెప్పాలి

శాస్త్రిగారు సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణాలు కూలంకషంగా మథించినవారు ఈ వ్యాఖ్యానంలో దొర్లిపోయే అనేక సంస్కృతాంధ్ర శబ్దాల సాధుత్వాసాధుత్వ నిర్ణయాలలో, వీరి కూలంకష పాండిత్యము, చిరకాలానుభవము, ప్రయోగ విశేష పరిజ్ఞానము ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తాయి

గ్రాంథికాంధ్ర వ్యాకరణ సంప్రదాయాలు, ప్రయోగ విశేషాలు, సూత్రకర్తల లోపాలు మొదలయిన భాషావిషయాలు తెలుసుకోదలిచిన వారందరికీ ఇది అవశ్య పఠనీయమయిన ఉత్తమగ్రంథము

ఇది ఇంతకుపూర్వం వెలువడిన గ్రాంథికాంధ్ర వ్యాకరణాల కన్నింటికీ మహాభాష్యంవంటిదని చెప్పవచ్చును

అయితే శాస్త్రిగారి భాష్య రచనతో తృప్తిపడక అపూర్వమయిన తమ పరిశ్రమను వినియోగించి భాష్యరూపంలో వెలువరించిన తమ అభిప్రాయాలు సూత్రీకరించి గ్రాంథికాంధ్రాని కొకసమగ్ర వ్యాకరణం రచింపగలరనీ, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి వ్యాకరణం ప్రచురించే గౌరవం దక్కగలదనీ ఆశిస్తున్నాను

ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వం రాయల్ సైజులో కుమారు వెయ్యి పుటల గ్రంథం. చింతామణ్యాది వ్యాకరణసూత్ర సూచికలు, విస్తృత విషయసూచికలు మొదలయిన వాటితో గ్రంథ ముద్రణం ప్రశంసనీయంగా ఉన్నది

ఇంతటి ఉత్తమ వ్యాకరణగ్రంథం ప్రచురించిన ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తువారు ఆంధ్రభాష కొక అమూల్యాలంకారం చేకూర్చారు

ఆంధ్రభాషాభిమానులందరికీ ఇది అవశ్యం పఠింపదగిన అమూల్య వ్యాకరణ గ్రంథము

నాటకం

[అనువాద నాటకం]

శ్రీ వి. వరసరాజు, ప్రకాశకులు దేశి కవితా మండలి, విజయవాడ 2, వెల రూపాయి పావలా

అసలిది హంగరీ కవి ఫెరన్స్ మొల్నార్ వ్రాసిన నాటకం ఈ నాటక రచనాచతుర్యానికి ముగ్ధుడై పి. జి. వుడ్‌హౌస్ అంతటి రచయిత దీనికి "*The play is the thing*" అని పేరుపెట్టి ఇంగ్లీషులోకి తర్జుమా చేశాడు ఆ ఇంగ్లీషులోనుంచి శ్రీ వి. వరసరాజుగారు చేసిన తెలుగుఅనువాదమే ఈ 'నాటిక'

ఊర్వశి, మధు, అనే ఇద్దరు యువతీయువకులు పరస్పరము ప్రేమించుకుని వివాహం చేసుకుందామని నిశ్చయించుకుంటారు అయితే ఇంతకు పూర్వమే ఊర్వశికి నాట్యం నేర్పిన కాలంలో బాగా జో స్త్రీగా తిరిగిన కామరాజనే అసామి ఆమె నొక హోటల్లో కలుసుకుని సరసాలాడడం మొదలు పెడతాడు కాని ఊర్వశి తన పెళ్ళి నిశ్చయం అతనికి చెప్పి తిరస్కరిస్తుంది. ఈ హోటల్లో పక్కగదిలోనే మధు, అతని సన్నిహిత మిత్రులు రఘుపతి, రామానుజం మకాం చేసిఉంటారు. మధు ఈ సంభాషణ విని,

నిర్ఘాంతపడి ఊర్వశితో తెగతెంపులు చేసుకోడానికి సిద్ధపడతాడు కాని రఘు, రామానుజుడు, మధువీద జాలికొద్దీ అట్టే రభస జరక్కుండా ఈ వ్యవహారం సానుకూలపరచి పెళ్ళి జరిగించాలని నిశ్చయించి, మధుతో ఆ సంభాషణ అంతా ఒక నాటకం రిహార్సల్లోదని చెబుతారు స్వయంగా అప్పటికప్పుడు ఒక చిన్న నాటకం వ్రాసి, ఊర్వశి కామరాజు లిద్దరిచేతా ఆ నాటకం ఆడిస్తారు. పాపం మధు భావకవి ఆ అమాయకుడిదంతా నమ్మి, చివరికి ఊర్వశి పాణిగ్రహణోన్ముఖుడవుతాడు ఇదే ఈ నాటకంలో కథ

ఈ కథ సామాన్యంగానే కనిపిస్తుంది కాని ఫిరన్స్ లారెన్స్ మాత్రం ఇదంతా మూడంకాల్లో ఇమిడ్చి, అత్యద్భుతంగా నడిపించుకుపోయాడు ఈ రూపక రచనావిధానం అంతా సరికొత్తగా అతి సున్నితమైన హాస్యధోరణిలో సాగిపోతుంది

దీనికి డి వి నరసరాజు గారు చేసిన అనువాదం కూడా చాలా చక్కగా నడిచింది కిరి సంభాషణలు మంచి చురుగ్గా హుషారుగా సాగిపోతాయి రచనకు, ప్రదర్శనానికీ, ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు ప్రథమ తాంబూలం అందుకున్న కిరి 'నాటకా'న్ని గురించి, ఇంతకంటె ఎక్కువగా వ్రాయడం అనవసరం

అయితే—ఒక యువతికి ముందుగా ఒక ఆసామితో బాగా దగ్గిర సంబంధం ఏర్పడటం, తరవాత ఆమె ఇంకొకర్ని పెళ్లాడాలని అనుకోవడం—పాతగోల బయటపడటం—దుర్ఘటనలు కలుగజేసుకుని వ్యవహారం చెయ్యిదాటిపోకుండా చూడటం—లాంటివి పాశ్చాత్యసంఘానికి నప్పినంతగా మనకు నప్పవు ఇందుచేత తెలుగుజనానికి ఈ నాటకం కొంత విడ్డూరంగా కనబడుతుంది

ఆంధ్ర నాటక కళాపరిషత్తు మన సంఘ వ్యవస్థకు బాగా నాటుకుపోయే స్వతంత్ర నాటకాలుగాని లేకపోతే—అనువదనం అలాంటి అనువాదాలుగాని ప్రోత్సహించడం మంచిది.

సింహగడము

[నాటకము]

కురవి నరసింహము. బి. యే, బి. యి డి. ప్రతులకు అరుణాశ్రమము, నడకుదురు. కాకినాడ తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

ఈ నాటకంలో ప్రధానేతివృత్తం సింహగడ విజయము ఈ విజయం సాధించిన వీరుడు తానాజీ మాలుసురే ఇతడు శివాజీకి నమ్మినబంటు తన చాకచక్యంవల్ల సింహగడదుర్గరక్షకుడైన రాయాజీ ఘరేసరుని తన పక్షానికి తిప్పుకుంటాడు ఈ కథలో ఉదయభానునికీ, కమలకుమారికీ మధ్య నడిచిన వ్యవహారం కూడా కలుస్తుంది రచయిత ఇదంతా ఆరుఅంకాలలో కుదించారు

సాంప్రదాయిక పద్ధతి ననుసరించిన పద్యాలూ, పాటలూ, గ్రాంథిక భాషారచన మొదలైనవన్నీ ఈ నాటకంలో కనిపిస్తాయి

చారిత్రక రూపకాలు వ్రాసేటప్పుడు ఆకాలపు ప్రజల మనోభావాలు స్ఫురింపజెయ్యడంలో చాలా జాగ్రత్త పడాలి శివాజీకాలంలో హైందవ ధర్మోద్ధరణావేశం ఉంటే ఉండవచ్చునుగాని, ఈనాడు బలపడిన అఖిలభారతజాతీయావేశంలాంటివి ఆరోజుల్లో కనబడవు అందుచేత ఈ నాటకంలో చాలాచోట్ల మరాటీవీరులు 'భారత వీరత' మొదలైనవాటిని గురించి ప్రస్తావించడం సముచితం కాదు రచయిత ఇక్కడ ఈనాటి భావాలు ఆనాటి వ్యక్తులకు హత్తించినట్లు కనిపిస్తుంది

ఈ రచయిత నాటకరచనకంటె పద్యరచన కొంత బాగుంది ఈ క్రింది పద్యాలనుబట్టి కిరి రచనా పద్ధతి గమనించవచ్చును

"ఓహో! ఆహవలక్ష్మియే మనకుం
ప్రత్యుత్థాన మిచ్చెందహో
సాహిత్యమ్మొనరించి, శాత్రవ కర
గ్రస్తంబులౌ దివ్యలన్
వ్యూహమ్ముల్ పచరింపుడీ రిపుల
కాయుర్దీపమార్పన్నికో
త్సాహావేశ పరాక్రమ ప్రళయ
రుద్రస్ఫూర్తి వర్తింపుడీ!
ప్రాణమ్ముల్ తృణతుంగురమ్ములు
తటిత్ప్రాయంబు లాత్రీలు, కోం
డాణిన్ శాత్రవముక్తకేళి
శివరాట్ప్రత్రావగీలించి, గీ
ర్వాణ ప్రస్తుత కేళుమీర
శివజీపాదోపజీవుల్ పరి

ప్రాణోద్యోగు లటించు శాశ్వత
సువర్ణభాగ్యం దీపించదే!"

TWELVE PEAS IN A POD

[కథల సంపుటి]

మార్గ్రెల్లాహార్డీ ఆథర్స్ అండ్ ఆర్టిస్ట్స్ ఎసోసియేషన్ 16 శాండ్ సన్స్ గార్డెన్ స్ట్రీట్ కల్కా. మదరాసు వెల: 2 రూపాయలు

ఇది భారతదేశ పరిసరాలపై ఆంగ్లభాషలో రచించిన 12 కథల సంపుటి

పై దేశాలు అన్యదేశాలలో చాలాకాలం నివసించినా ఆ దేశీయుల ఆచారవ్యవహారాల అంతరాంతరాలు పరిశీలించి ఎన్నదగినసాహిత్యసృష్టి చెయ్యటం చాలాకష్టం అసలాయాదేశీయుల జీవితాంతర్యం వారి దైనందిన వ్యావహారిక భావాలలో అంతర్లీనమై ఉంటుంది అందుచేత విదేశభాషల్లో అన్యదేశీయుల జీవితపరిసరాలు చిత్రించటంలో కొంత క్లిష్టత ఏర్పడుతుంది

కాని ఈ రచయిత్రి రచనలలో అంతటా చక్కని భారతీయ జీవన పరిశీలన కనిపిస్తుంది కథలు చదువుతూంటే ఇవి ఎవరో భారతీయులు వ్రాసినట్లే ఉంటాయి గాని పైదేశీయ దృష్టి ఛాయలు ఏటిలో కనబడవు ఇది ఈరచయిత్రి కథలలో ఎన్నదగిన ప్రత్యేక విశిష్టత

ఈసంపుటికి పీఠిక రచించిన మంజేరీ యీశ్వరన్ గారు వ్రాసినట్లు ఈమె కథల్లో సున్నితమైన స్వభావపరిశీలనము, చిత్రణము ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన గుణాలు ఈ జాతి రచనలకు *Twixt Here and there, Renunciation, The Goldsmith Finishes His work* అన్నవి ఉదాహరణలుగా తీసుకోవచ్చును

ఈమె వ్రాసిన కథ లన్నిటిలోను, *One night in a Barn, A question of Authorship* అన్నవి రెండు ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన ఉత్తమ కథలు

మిగిలిన వాటిలో చాలావరకు చిత్రణాల తరగతి చెందుతాయి వీటిలో *The call of the eighties* ఎన్నదగిన చిత్రణం కవిత్వోద్ఘాతమైన ఒక సన్నివేశం తీసుకొని రచయిత్రి ఉన్నత పథాలకు తీసుకొనిపోయిన మార్గ్రెల్లాహార్డీ రచనాకౌశలం దీనిలో గమనించవచ్చును

ఆకర్షకమైన ముఖచిత్రంతో ముద్రణాదికం ప్రశస్తంగా ఉన్నది

ఈ ఉత్తమాంగ్ల కథాసంపుటి ప్రచురించిన ఆథర్స్ అండ్ ఆర్టిస్ట్స్ సంఘంవారు అభినందనీయులు

శబ్దసింధు

[హిందీ-తెలుగు నిఘంటువు]

సంకలనకర్త వాగిసత్యనారాయణగారు. ప్రకాశకులు విజయ భారతి పబ్లికేషన్స్, రాజమహేంద్రవరం వెల 12 రూపాయలు

ఇది డెమ్మీసైజులో 1278 పుటలుగల పెద్దనిఘంటువు దీనిలో 75 వేల పదాలున్నాయి సాగివారు సామాన్యంగా హిందీలో వాడ్లిపోయే సంస్కృత, పార్సీ, ఉర్దూ, అరబ్బీ మొదలైన భాషలపదాలన్నీ సేకరించి, అకారాదిక్రమంలో ఇందులో జేర్చారు ఇవిగాక, ఇందులో ఇంకా 5 వేల హిందీ జాతీయాలుకూడా చేరి ఉన్నాయి

హిందీ జాతీయ భాషగా మారిన ఈ నాల్లో అందరూ ఈభాష తప్పకుండా చదవవలసిన అవసరం ఏర్పడింది తెలుగులో ఇంతవరకు ఇంత పెద్ద హిందీ—తెలుగు నిఘంటువు బయలుదేరలేదు ఇది హిందీభాష చదివేవారికి బాగా ఉపయోగిస్తుంది ఇంత పెద్ద నిఘంటువు తెలుగులో ప్రకటించడానికి శ్రమపడిన ప్రకాశకులు, సంకలనకర్తలైన వాగి సత్యనారాయణగారు హిందీభాష చదివేవారికి చక్కని సౌకర్యం కలిగించారు

విక్రమ ప్రకృతి

[పద్య కావ్యము]

గుమిళ్ల పద్మనాభస్వామి, శారదా విద్యాలయ పాలిటెక్నిక్ పాఠశాల, త్యాగరాజనగర్, మదరాసు వెల లేదు

ఇది జయపురమార్గంలో తగిలే కొండవారి ప్రకృతిసౌందర్యం వర్ణించే ఏకాశ్వాస పద్యకావ్యము

ఈ కావ్యంలో అక్కడక్కడవచ్చే ప్రకృతి వర్ణనలతోబాటు రైళ్లు బస్సులు, మొదలయినవాటి గొడవలుకూడా అక్కడక్కడ దొర్లుతూంటాయి ఇందులో కేవల ప్రకృతివర్ణనకే కాక, జయపుర రాజ్యంలో నివసించే మనుషుల సాంఘిక వర్ణన కూడా కనిపిస్తుంది

విక్రమప్రకృతిలో పద్యాలన్నీ సాంప్రదాయికమార్గంలో సాఫీగా నడిచిపోతూంటాయి పదప్రయోగము, సమాసాలకట్టుబడి, చక్కని జాతీయ మార్గంలో నడిచాయి అయితే వృత్తరచనలో ఈ రచయిత కంతగా చెయ్యితిరిగినట్టు కనబడదు ప్రధానంగా ప్రకృతివర్ణనపరమైన ఈ కావ్యంలోని వర్ణన అక్కడక్కడ ఉదాత్తమార్గం విడిచి, చాలా పేలవంగా తేలిపోతూంటుంది అయితే ఈ క్రింద ఉదాహరించిన వర్ణనవంటివి అరుదుగా ఉన్నా, దీనినిబట్టి ఈ రచయిత ఉత్తమస్థాయి ఏ అంతరువు దాకా వెళ్లిందో గ్రహించుకోవచ్చును

"కుదురుగ మంచిగంధపు జిబ్లి
నా శ్లేషు కప్పకొంచు ం
పవ కలవారిపోల్కి మదవారణ
కుంభ విరాజి యా క్తికా
ప్రవగళ శ్యామానలయి
పాటలు పాడుచు నచ్చటచ్చటన్
మెదలుచు నుందురందు గకు
నీటుగ భిల్లపురంధ్రికామణుల్"

భక్తి తత్త్వము

శ్రీ నిర్వికల్పానందస్వామి ప్రకాశకులు సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి వెల 12 అణాలు

నారద భక్తిసూత్రాలు సంస్కృత భక్తి తత్త్వంలో ప్రామాణిక గ్రంథం నిర్వికల్పానంద స్వామిగారు ఆ గ్రంథంలోనివిషయం సంగ్రహంగా క్రోడీకరించి తెలుగులో తేటతెల్లంగా వివరించారు

ఇది క్రౌను సైజులో 50 పుటల గ్రంథం అయినా మాత్రంగా నారదభక్తి సూత్రంవిషయం అవగాహన చేసుకోగోరేవారికి ఇది బాగా ఉపయోగిస్తుంది

గౌతమ బుద్ధ
(జీవిత చరిత్ర)

చెరుకూరి వీరయ్య ఎమ్ ఏ ఎల్, ఎల్. టి. ప్రకాశకులు పి ఆర్ అండ్ సన్స్ విజయవాడ. వెల 1-8-0

రచయిత దీనిలో గౌతమబుద్ధుని చరిత్ర సంగ్రహంగా వ్రాశారు. అయితే ఉన్నంతలో దీనిలో ప్రతి ప్రకరణంలోను, బుద్ధుని జీవితచరిత్ర విశేషాలు సర్వబోధనలు పూర్తిగా వచ్చాయి

దీనిలో వాడిన భాష గ్రాంథికమే అయినా చాలా చక్కగా సరళంగా నడిచింది

రామనామ ప్రభావము

శ్రీ కందుకూర్తి వెంకటవరదయ్య ప్రకాశకులు సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి వెల 6 అణాలు

ఆస్తికా ,ర్వ గ్రంథాలలో గల రామనామ ప్రశస్తిపరమైన శ్లోకాలన్నీ సేకరించి రచయిత దీనిలో రామనామ ప్రభావం సంగ్రహంగా వివరించారు

రామనామ వ్యుత్పత్తి, జపవిధానము మొదలైనవన్నీ తెలిసికోగోరేవారికి గ్రంథం ఉపయోగిస్తుంది

అంబికా విజయం

పురాణపండ రామమూర్తి భారతీ ముద్రణాలయము ఆలమూరు వెల: 12 అణాలు

శారద నవరాత్రులు జరపడం ఆంధ్రదేశంలో అనూచానంగా వస్తున్న సంప్రదాయము ఈ పుస్తకంలో రచయిత దేవీపూజావిషయంలో పురాణ ప్రసిద్ధమైన మాహాత్మ్యాలు, కథలు సేకరించి సరళ వ్యావహారిక శైలిలో సర్వులకు బోధపడేటట్లు వ్రాశారు.

ఇది వ్యావహారికంలో అక్కడక్కడ గ్రాంథిక శైలికూడా కనిపిస్తుంది. రచయిత ఈ విషయంలో జాగ్రత్తపడడం అవసరం

బాపూ—నా తల్లి

కుమారి మనూగాంధి అనువాదకుడు నండూరి వెంకటకృష్ణమాచార్యులు సర్వోదయ సాహిత్య పరిషత్తు. హింమాయతునగరు హైదరాబాదు (దక్కన్) వెల పన్నెండు అణాలు.

కుమారి మనూగాంధి గాంధీజీతో నౌఖాలీ సంచారం చేసినప్పుడు అనాటి స్మృతులన్నీ గుజరాతీ భాషలో దినచర్యారూపంలో వ్రాసింది దానికి నండూరి వెంకటకృష్ణమాచార్యులుగారు చేసిన అను వాదమే ఈ గ్రంథం

సామాన్యమయిన గాంధీజీ దైనందిన చర్యలో జరిగిన మహత్తర సంఘటన లెన్నో మనూగాంధీ పాఠకుల కళ్ళకు కట్టినట్టు వ్రాసింది ప్రతి చిన్న విషయంలోను మహాత్ముని దృక్పథం ఎంత విశాలంగా పనిచేసిందో ఈ చిన్న పుస్తకంవల్ల స్పష్టపడుతుంది

అనువాదం అంత జాతీయంగా లేకపోయినా మూలగ్రంథంలోని విషయాలన్నీ పాఠకులకు సుల భంగా తెలుస్తున్నాయి

శ్రీ కుసుమహరనాథ లీలానుగ్రహము

కొత్తపల్లి బుచ్చయ్యశర్మ పాలమూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా వెల ఒకరూపాయి

దీనిలో గ్రంథకర్త కుసుమహరనాథుని జన నము, జీవితవృత్తాంతము సంగ్రహంగా వ్రాశారు.

జీవితవృత్తాంతం తరవాత రచయిత హరనాధ లీలలు, హరనాధసందేశము మొదలయిన విషయాలు కూడా చేర్చారు

హరనాథతత్త్వం తెలిసికోగోరేవారందరికీ ఈగ్రంథం సంగ్రహప్రకాశికగా ఉపయోగించ గలదు

ఖండకావ్య సంపుటి

శ్రీ రాధాకృష్ణ ప్రెస్ రామచంద్రపురం— వెలలేదు దీనిలో కె. శైరా, శ్రీపాద వెంకటరత్నం, వాడ్రేవు నారాయణమూర్తి, పొన్నపల్లి వెంకట కృష్ణయ్య, రావులపర్తి భద్రిరాజు, పోడూరి సూర్యనారాయణమూర్తి అనే ఆయుగురు యువకవయి తల ఖండకావ్యా లున్నాయి.

ఈ ఖండకావ్య సంపుటికి పోడూరి సూర్య నారాయణమూర్తిగారు లోక విస్తృతమైన రచిం చారు. దీనిలో వీరు చెప్పిన అభిప్రాయాలతో ఏక రన్నా అతివాదులు అంగీకరించక పోవచ్చునుగాని సామాన్య సారస్వతోపాసకు లందరు ఇది తప్ప కుండా అంగీకరించే విషయాలే

ఈ రచయితల రచనలలో గేయాలు, పద్యాలు మొదలైన ఆధునికరచనాపద్ధతులన్నీ కనిపిస్తున్నాయి వీ రందరు కొత్త కొత్త దారులలో రచనాపద్ధతి సాగించారు. వాడ్రేవు నారాయణమూర్తిగారి 'చంద లడు' కున్నితమైన హాస్యంతో హుషారుగా నడిచి పోతుంది

కె శైరా వ్రాసిన జీవిత, జ్యోత్స్న, ఈయన వ్రాసిన రచనలలో ఉత్తమంగా ఉన్నాయి.

పొన్నపల్లి వెంకటకృష్ణయ్యగారు వ్రాసిన రచనలో ఉగాది—దీక్ష అనే ఖండకావ్యం బాగుంది

రావులపర్తి భద్రిరాజుగారి గేయరచనలు భావకవితాపద్ధతి అనుసరిస్తున్నాయి.

మొత్తంమీద ఈ రచయిత లందరిలోను యువకోత్సాహము, నూతన రచనా ప్రభావాలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తున్నాయి. క్రమంగా వీరు తమ రచనలలో పరిణతి పొందగలరని అక్కడక్కడ మెంచి సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి.

ఆ ర్య ప్ర వ ర్త న ము

పండిత అన్నకేశవాచార్య సిద్ధాంతిశాస్త్రి

ప్రకాశకులు ఆర్యసమాజము గోషామహల్, హైదరాబాద్ (దక్కన్) వెల అరణాలు

ఇది హిందీభాషలో పండిత రామనారాయణ మిశ్ర వ్రాసిన భారతీయ శిష్టాచార్ అనే గ్రంథం ఆధారంగా తీసుకుని రచించిన గ్రంథమని గ్రంథ కర్త తమ పీఠికలో తెలియజేశారు.

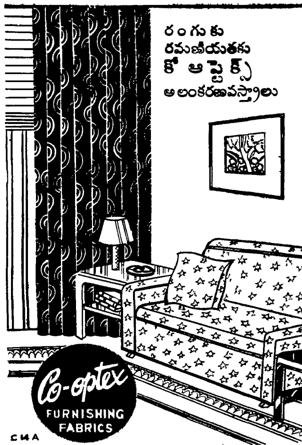
ఇది ఆర్యసమాజం ధర్మపద్ధతిని అనుసరించి వ్రాసిన పుస్తకము

దీనిలో విద్యార్థులు ముఖ్యంగా దైనందిన జీవి తంలో అవలంబించవలసిన నియమాలను గురించిన వివరా లున్నాయి

అయితే ఈ విషయాలు ఆర్యసమాజస్థు లయిన విద్యార్థులే కాక ఇతర విద్యార్థులు కూడా అను దినము ఆచరణలో పెట్టదగినవిగా ఉన్నాయి.

దీనికి డాక్టర్ కాకుమాను రామారావుగారు ఠోక పీఠిక రచించారు ఇది విద్యార్థు లందరు చదవదగిన పుస్తకము

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press, No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad

రంగుకు
రమణీయతకు
కో ఆప్టెక్స్
అలంకరణవస్త్రాలు
Co-optex
FURNISHING
FABRICS
C14A

విజయ వారి

పెళ్లి చేసి చూడు

నటులు జి వరలక్ష్మి, ఎన్ టి రామారావు, సావిత్రి, జోగారావు, దొరస్వామి, డా శివరామకృష్ణయ్య, రంగారావు, పుష్పలత, వెంకయ్య, కుందు, బేబీ గిరిజ, బాలకృష్ణ, పద్మనాభం వగైరా

డైరెక్టర్....ప్రసాద్ .... నాగిరెడ్డి.. చక్రపాణి